

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ПРОЕКТ
„ПОВИШАВАНЕ НА ГРАЖДАНСКОТО УЧАСТИЕ
И КОМПЕТЕНЦИИТЕ НА ВЕЩИТЕ ЛИЦА В
ОБЛАСТ ВРАЦА”

НАРЪЧНИК
за вещи лица

2018 г.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Наръчникът е изработен по проект
„ПОВИШАВАНЕ НА ГРАЖДАНСКОТО УЧАСТИЕ
И КОМПЕТЕНЦИИТЕ НА ВЕЩИТЕ ЛИЦА”
на Търговско-промишлената палата в гр. Враца

Съставители:

Искра Касабова: съдия в Районен съд гр. Враца

Галя Михайлова: държавен съдебен изпълнител при РС гр. Враца

Контакти за кореспонденция:

Ел. поща: cci-vr@online.bg

Уебсайт: cci-vratsa.org

Тел.: 09 66 02 71

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРИЛОЖИМА НОРМАТИВНА УРЕДБА.....	4
ВЪВЕДЕНИЕ	5
СЪДЕБНАТА ЕКСПЕРТИЗА В БЪЛГАРИЯ – ПРАВНА СЪЩНОСТ И ПРАВНА УРЕДБА....	9
ВИДОВЕ СЪДЕБНИ ЕКСПЕРТИЗИ.....	30
НАЗНАЧАВАНЕ НА СЪДЕБНА ЕКСПЕРТИЗА.....	46
ЗАПЛАЩАНЕ ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕТО НА ВЕЩОТО ЛИЦЕ.....	66
СЪДЕБНИ ЕКСПЕРТИ – ВЕЩИ ЛИЦА. ПРАВНО ПОЛОЖЕНИЕ. ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА ЕКСПЕРТА. ОТГОВОРНОСТ.....	77
ПРАВОМОЩИЯ.....	86
ПРИНЦИПИ ЗА ИЗБОР СПОРЕД НПК И ГПК.....	97
ИЗВЪРШВАНЕ НА СЪДЕБНА ЕКСПЕРТИЗАТА.....	100
ЕКСПЕРТНО ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	111
ПОЛУЧАВАНЕ НА ЕКСПЕРТНОТО ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	129
УЧАСТИЕ НА ВЕЩОТО ЛИЦЕ В СЪДЕБНО ЗАСЕДАНИЕ.....	138
ПРИЛОЖЕНИЯ:	
Приложение № 1 – разчет на необходимите разходи за провеждане на една съдебномедицинска експертиза на труп, съгласно чл. 31, ал.1 от Наредбата за заплащане разходите на лечебните заведения	145
Приложение № 2 – справка-декларация по чл. 23, ал.2 и чл. 24, ал.2 от Наредба № 2 от 2015 г. за вписването, квалификацията и възнаграждения на вещите лица.....	147
Приложение № 3 – сметка/фактура по чл. 9, ал.2 от ЗДДФЛ.....	149
Приложение № 4 – декларация по чл. 43, ал.4 и ал.5 ЗДДФЛ за самоосигуряващите се лица.....	150
Приложение № 5 – декларация, че лицето не е самоосигуряващо се.....	151
Приложение № 6 - Съдебно - техническа експертиза.....	153
Приложение № 7 - Съдебно - счетоводна експертиза.....	162
Приложение № 8 – Повторна съдебно-техническа експертиза.....	164
Приложение № 9 –Лесотехническа оценителна експертиза.....	168
Приложение № 10 – Пожаро-техническа експертиза.....	171
Приложение № 11 – Съдебно-оценителска експертиза	176
Приложение № 12 – Комплексна съдебно-техническа експертиза.....	186
Приложение № 13 – Допълнителна съдебно-счетоводна експертиза	192
Използвана литература.....	196

Приложима нормативна уредба, свързана с темата¹

Гражданско процесуален кодекс
Наказателно процесуален кодекс
Данъчно-осигурителен процесуален кодекс
Закон за съдебната власт
Административно процесуален кодекс
ПМС № 111/1975 г. за подобряване организацията
на съдебните експертизи
Наредба № 1/1996 г. за автотехническите експертизи
Наредба № 2/2011 г. за условията и реда за извършване
на съдебномедицинските, съдебнопсихиатричните и
съдебнопсихологичните експертизи, вкл. и за заплащането
на разходите на лечебните заведения
Наредба № 2/2015 г. за вписването, квалификацията и
възнагражденията на вещите лица
Наредба № 10/1983 г. за съдебните и арбитражните
експертизи
Наредба № 1461/1975 г. за съдебно-счетоводните и
финансово-икономическите експертизи
Наредба № 16/2005 г. за съдебно-психиатричните
експертизи за задължително настаняване и лечение
на лица с психични разстройства

---

¹ Посочените нормативни документи са действащи към момента на изготвяне на Наръчника

Уважаеми Колеги,

Настоящият обучителен курс няма претенциите за високо академично ниво, но доколкото е възможно, ще се постареем да ви бъдем максимално полезни в придобиването на повече теоретична и практическа подготовка, свързана с материята на съдебното експертизиране.

Защо казваме, че нашият курс няма претенциите за академично ниво?

Това е така, защото в процеса на обучение ние няма да навлизаме в специфичните за всеки вид експертиза подробности, а ще се опитаме да ви запознаем с най-общите положения и да ви дадем една обща рамка за изготвяне на заключенията, които вие следва да представяне пред съответните органи в писмен вид.

С нелеката задача за конкретни обучителни курсове са се нагърбили няколко организации на независими експерти, а именно:

1. БЪЛГАРСКА АСОЦИАЦИЯ НА ВЕЩИТЕ ЛИЦА И ЕКСПЕРТИТЕ /**БА ВЛЕК**/;
2. БЪЛГАРСКА АСОЦИАЦИЯ НА СЪДЕБНИТЕ ЕКСПЕРТИ КРИМИНАЛИСТИ /**БАСЕК**/;
3. ЕВРОЦЕНТЪР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА КВАЛИФИКАЦИЯТА НА ЕКСПЕРТИ И ОЦЕНИТЕЛИ /**ЕЦПКЕО**/;
4. КАМАРА НА АРБИТРАЖНИТЕ И НА СЪДЕБНИТЕ ЕКСПЕРТИ В БЪЛГАРИЯ /**КАСЕБ**/;
5. СДРУЖЕНИЕ ЗА ЕКСПЕРТИЗИ, ФИНАНСОВО-ИКОНОМИЧЕСКИ И ТЕХНИЧЕСКИ АНАЛИЗИ /**СЕФИТА**/.

Общата цел на всички нас е въвеждането и прилагането на съответстваща на съвременните изисквания и на обществените очаквания експертиза не само в съдебния процес, а и при решаването на спорове чрез други средства.

Надяваме се да допринесем за повишаване качеството на експертния продукт, което е много важно условие за постигането на бърз и справедлив съдебен процес.

ПРЕДСТАВЯНЕ НА СЪДЕБНАТА СИСТЕМА

Представянето на съдебната система се налага, тъй като, целта на настоящето обучение, е повишаване на знанията по отношение на нормативните изисквания съгласно законодателството на Република България, свързани с дейността на субектите на СЪДЕБНАТА ЕКСПЕРТИЗА.

Или, **съдебната власт** има три самостоятелни звена - съд, следствие и прокуратура. Субектите в тях, които правораздават, се наричат „магистрати“. Последните се назначават, повишават, понижават и освобождават от Висшия съдебен съвет, който обаче не е орган с правораздавателни функции (той не е последна инстанция по дела). Той е висш **административен**, постоянно действащ орган за управление на съдебната система, който я представлява и осигурява нейната независимост. Заседанията на Висшия съдебен съвет се председателстват от правосъдния министър, който не е негов член и не участва в гласуванията.

Министърът на правосъдието не е част от съдебната, а от изпълнителната власт. Същото се отнася и за полицията (Министерство на вътрешните работи). Понятието „разследващи органи“ обаче включва, както орган на полицията (разследващи полицаи), така и следователи. Дали разследващият орган ще е полицай или магистрат се определя в зависимост от тежестта на престъплението – само най- тежките се разследват от следователи.

Делата биват по своя вид граждански, наказателни, административни и изпълнителни. Административните се гледат от самостоятелни административни съдилища. Административното правораздаване се осъществява в две инстанции: Административен съд – Върховен административен съд. Гражданските и наказателните дела се гледат в три инстанции. При това съществуват три вида съдилища – районни, окръжни, апелативни и Върховен касационен съд. Те се подреждат като съдебни инстанции, в зависимост от това от кой съд започва делото като първа инстанция – районен или окръжен. Трета инстанция обаче е винаги Върховен касационен съд. Структурата на прокуратурата следва тази на съдилища. Следователите работят в отдели към прокуратурите.

Вещите лица подпомагат органите на съдебната власт и полицията в осъществяване на техните функции, когато за работата им са необходими специализирани знания. В съда вещи лица могат да се назначават по гражданските, наказателните и изпълнителните дела. В досъдебното производство, при разследване на престъпления, вещите лица се назначават от разследващите органи. В административното производство вещите лица се назначават от административния орган.

Горното изложение е илюстрирано в следващите схеми:

ОРГАНИЗАЦИЯ НА БЪЛГАРСКАТА СЪДЕБНА СИСТЕМА

ВИСШЪ СЪДЕБЕН СЪВЕТ

ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД

Касация на наказателни, граждански и търговски дела

АПЕЛАТИВЕН СЪД

Въззивна инстанция

Наказателни

Граждански

ОКРЪЖЕН СЪД

Първа инстанция

- Наказателни дела за тежки престъпления
- Граждански и търговски дела с имуществен интерес над 25 000 лв.
- Дела за осиновяване, установяване на произход и поставяне под запрещение

Въззивна инстанция

- Въззивни граждански дела
- Въззивни търговски дела
- Въззивни наказателни дела

ПРОЦЕС НА ОБЖАЛВАНЕ

РАЙОНЕН СЪД

Първа инстанция

- наказателни дела за леки престъпления
- граждански и търговски дела с имуществен интерес до 25 000 лв
- брачни и трудови дела
- административно-наказателни дела

ГРАЖДАНИ

ВЪРХОВЕН АДМИНИСТРАТИВЕН СЪД

Първа инстанция

- Оспорване на актове на Министерския административен съвет
- Оспорване на актове на министри
- Оспорване на актове на Държавни комисии
- Оспорване на актове на ВСС

Касация

1. Касационни дела

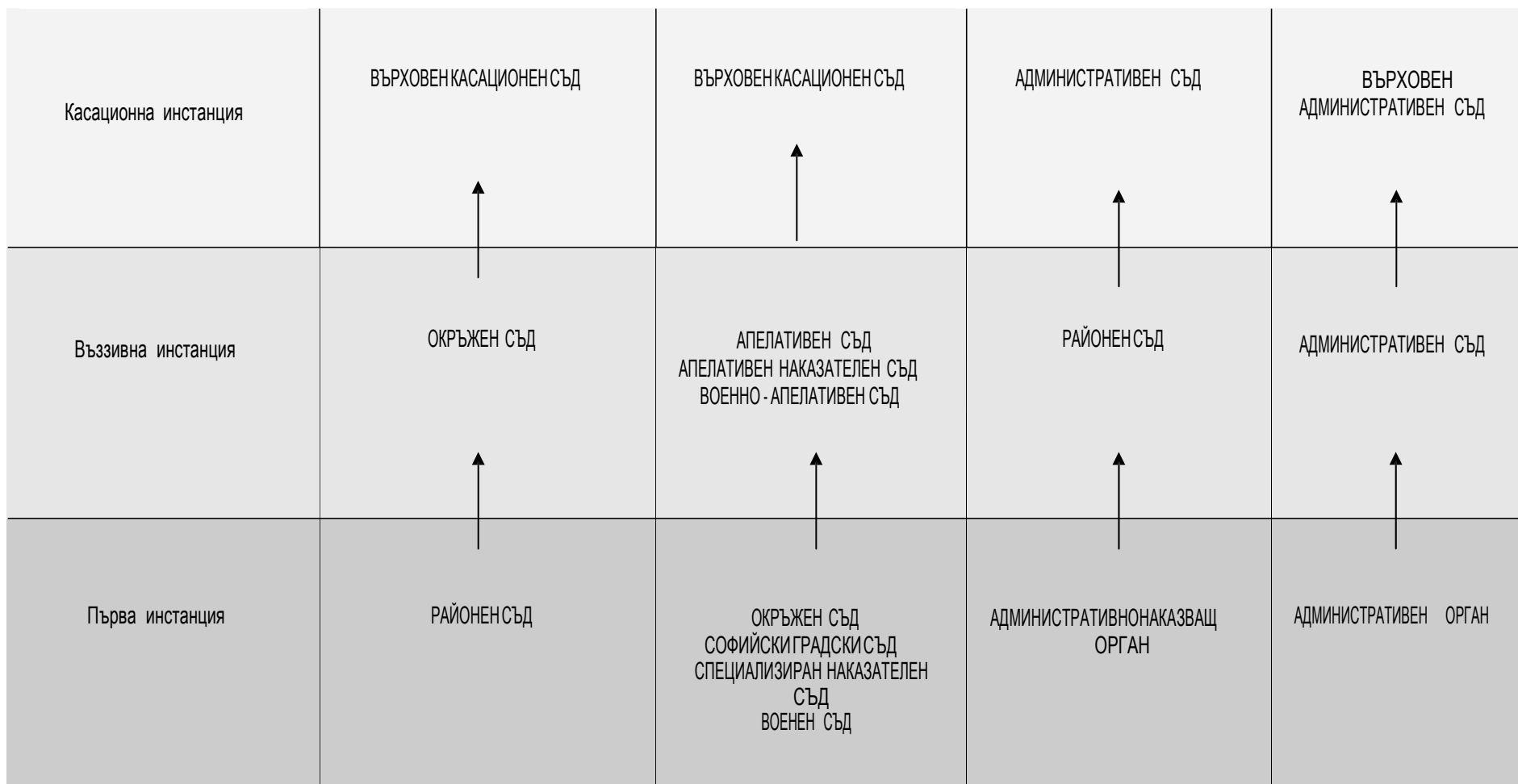
АДМИНИСТРАТИВЕН СЪД

Касация

- Касационни административни наказателни дела
- Касационни дела по ЗСПЗЗ и ЗВСГЗГФ

Първа инстанция

- Актове на местните органи на изпълнителната власт
- Областен управител
- Общински съвет
- Кмет

* Чл.126, ал.1 от Конституцията на Република България: **Структурата на прокуратурата е в съответствие с тази на съдилищата.**

Представените схеми, са взимствани от Наръчника за вещите лица, публикуван на сайта на Великотърновския административен съд.

СЪДЕБНАТА ЕКСПЕРТИЗА В БЪЛГАРИЯ – ПРАВНА СЪЩНОСТ И ПРАВНА УРЕДБА.

I. Исторически преглед на възникване и развитие на съдебната експертиза.

Според някои сведения, първото съдебно медицинско изследване е извършено още през 44 г. пр.н.е. Това е изследването на тялото на убития от заговорници Юлий Цезар, при което било установено, че от общо 23 наранявания, само нараняването в гръдната област е причинило смъртта му.

В Русия експертизата на документи води началото си от времето на Петър Велики и се е използвала за изследване на зачестилите подправки на завещания. От този период датира и първата нормативна уредба на съдебните експертизи. В края на XIX в. се появяват съдебно-балистичната експертиза и експертизата за идентификация на човек по метода на антропометричната система. Създава се и първото експертно учреждение – съдебно-фотографската лаборатория в Петербург за експертиза на документи. Съдебномедицински експертизи са се извършвали първоначално за установяване годността на кандидатите за военна и държавна служба, а по-късно и във връзка с разследването на убийства и на нанесени телесни повреди. Съдебнопсихиатричната експертиза възниква в Русия в края на XVI и началото на XVII в., като първоначално е била извършвана от монаси.

Първата експертиза с разработения от Буринский цветоотделителен фотографски метод е извършена в края на XIX в. за нуждите на Петербургския окръжен съд. По това време Буринский създава и първата в света съдебнофотографска лаборатория по криминалистично изследване на документи.

Менделеев и Бутлеров са били призовавани редовно като експерти за извършване на съдебно-химически експертизи. Менделеев има и редица изследвания за откриване на средства за предотвратяване на подправки на документи, чекове и други ценни книжа. Сам той ръководи химическа лаборатория в университета, където е извършвал своите експертизи.

Проф. Пирогов, взел участие в освободителната Руско-турска война като хирург, е автор на стотици съдебномедицински експертизи.

Ясно е, че е неоспорима нуждата от извършване на съдебните експертизи още от дълбока древност, която пък в съвременността ни, като способ за събиране и проверка на доказателства, по-конкретно в българското правораздаване, има важна роля в процеса на установяване на обективната истина в досъдебното и съдебното производство.

Според проф. Цеко Цеков, експертизата в България възниква през втората половина на XIX в., непосредствено след възстановяването на

българската държава. Създадените след Освобождението благоприятни предпоставки за сравнително бързо духовно, икономическо и политическо развитие, дават тласък и за развитието на правосъдната система, в частност на съдебната експертиза. Османските закони и обичайното право своевременно се заменят със собствена нормативна уредба, заимствувана от отличаващото се с буржоазен демократизъм френско законодателство чрез реципиране на идеите на най-напредничавите по това време наказателни и наказателно-процесуални закони – унгарския и руския.

Нараства обективната нужда от криминалистични знания в прокурорско-следствената и в съдебната практика. Необходимостта от специалисти налага изпращането на български младежи да се обучават в западноевропейски и руски университети, които по-късно с дейността си допринасят за утвърждаване влиянието на правосъдните системи на тези страни. Превеждат се и се издават редица трудове, включително в областта на експертизата, от най-видните криминалисти през този период. Особено плодотворно е времето до 1911 г. – през 1906 г. се въвежда антропометричната система, а през 1909 г. се изгражда първата дактилоскопна картотека и започва практическото използване на дактилоскопията при разследването на престъпленията; прилага се и съдебната фотография.

Първата нормативната уредба на институтът на експертизата е направена в Закона за углавното съдопроизводство от 1897 г., „...който с малки изключения, е почти буквален превод на руските „Съдебни устави“. В него е уредена организацията на експертизата, правата и задълженията на вещите лица, изрично са посочени качествата, които трябва да притежава експертът /чл. 142-170, чл. 319 и чл. 395./ Според разпоредбата на чл. 142 експертиза се назначава само когато е крайно необходим за разкриване на материалната истина. Например освидетелстване на „страдащите от умствено разстройство /чл. 167/ може да стане само когато има достатъчен повод да се предполага, че престъплението е извършено в такова състояние, а не винаги, когато подсъдимият или защитникът му поискат това /Р.552-924-1/.”¹

Детайлно са уредени въпросите, свързани с: основания за назначаване, ред за предоставяне на материали за изготвяне на сравнителни образци, определяне участниците и доказателствата и др.

---

¹ **Цеков, Ц.** Организация на съдебната експертиза в България, Университетско издателство „Св.Климент Охридски“, С 1994 г., 26

Малко по-късно във времето, институтът на съдебната експертиза е закрепен нормативно и в Закона за гражданското съдопроизводство от 1930 г., в който, според проф. Цеков материята е „...разширена и прецизирана. И това е естествено. От една страна, това е време на усложнено обществено-икономическо развитие, а от друга, отношенията, които визиращ този закон, са различни – гражданскоправни. Интересите на търговци и индустриалци се нуждаят от надеждна защита, включително и чрез възможността да бъде изследвана истинността на различни документи. Законодателно закрепено е извършването на тези експертизи /дяс IV, гл.XV, чл. 330-352/, включително експертиза на подписа и почерка и съдебна фотография /чл. 343, т.3 и т.4./” /1/

Проследявайки развитието на съдебната експертиза в годините до наши дни, професорът прави извода, че: „...е налице връзка и приемственост между принципите на експертизата през различните периоди от развитието ѝ в България и стремеж за използване на постиженията на експертизата в други европейски страни.” /2/

Настъпващите изменения в развитието на социалните процеси, обуславят непрекъснатото усъвършенстване на института на съдебната експертиза. Все повече нарастват изискванията към нея от страна на компетентните органи при решаване на конкретни въпроси от практиката, защото, за разлика от другите видове способности за събиране и проверка на доказателства, експертизите не се извършват от органите на досъдебното производство и съда, а от специалисти в различни области на науката, техниката, изкуството или занаятите, които епизодично се привличат в досъдебното и съдебното производство в качеството на вещи лица.

Многостранни и многообразни са извършваните днес съдебни експертизи. Все повече се разширява тяхната видова принадлежност с подчертана тенденция да се увеличава делът им в правораздавателната дейност.

---

¹ **Цеков, Ц.** Организация на съдебната експертиза в България, Университетско издателство „Св.Климент Охридски”, С 1994 г., с. 28

² Пак там с. 29

II. Правна същност и правна уредба на съдебната експертиза в България.

1. Правна същност на съдебната експертиза в България.

Какво е експертизата?

Господстващото мнение в правната доктрина е, че няма единно становище за ролята и мястото на съдебната експертиза в правораздавателния процес.

Становища, че тя е „научен съдия” в досъдебната фаза и „помощник-съдия” в съдебната фаза, дават основание в края на XIX и началото на XX век да се зароди съмнението, че съдът ще бъде изместен от експерта, и то най-вече при документните спорове, където съдебната експертиза няма алтернатива.

Виждането на акад. Павлов, което е най-оправдано и е реципирано от френската наказателна система, е че тя е дейност в наказателния процес, която на основата на специални знания в областта на науката, изкуството и техниката съдейства за изясняване на някои обстоятелства по делото чрез даване на заключение, основано върху налични или събирани в хода на експертизата доказателствени материали. Той разкрива редица особености, които отсъстват при другите процесуални способности, а именно:

- субект не е само компетентният орган, който осъществява функциите по ръководство и контрол, а и експертът. Това дава основание да се говори за процесуален и познавателен субект на производството;

- съдебната експертиза, макар и да се подчинява на определени правила за организация, не се извършва по предварително определена технология, а зависи от конкретната задача и състоянието на обекта за изследване. При съдебната експертиза се съчетава комплекс от знания от различни научни области – тя има интердисциплинарен характер. Конкретното извършване на съдебната експертиза, макар и да е процесуално регламентирано, има интернационален характер, защото знанията за отделен вид съдебна експертиза могат да се използват независимо от правната система, тъй като се решават въпроси от общия граждански оборот.

В гражданскопроцесуалното право пък, становището на проф. Живко Сталев е, че:

„Необходимостта от ВЛ следва от невъзможността съдът да бъде всезнаещ.” И по-нататък доуточнява: „Като знаем какво предизвиква нуждата от ВЛ и в какво се състои неговото заключение, ние разбираме, че ВЛ замества съда в част от неговата дейност по доказването. Ако съдът би разполагал с необходимите знания, той би могъл сам да стигне до същите изводи, от които се състои заключението на вещото лице.” /1/

Това заместване на съда от вещото лице обаче е неприемливо, най-малкото защото ще се стигне до съвместяване на две процесуални качества в едно.

Затова, в съвременното законодателство е прието схващането на акад. Павлов и като легално определение за това що е съдебна експертиза, е прието, че: **„Експертиза” е процесуално регламентирана дейност, извършвана по искане на компетентния орган от лица, които притежават специални знания и умения за изследване на определени обекти или други обстоятелства, свързани с изясняването на определени обстоятелства.** Това определение намираме в Наредба № 2 от 29.06.2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица.

Експертизата е процесуално установен **способ** за събиране и проверка на доказателства, когато са необходими специални знания. А е процесуално установен, защото в Административнопроцесуалния кодекс /чл. 49- чл. 51, в Гражданскопроцесуалния кодекс – от чл. 195 до чл. 203 и в Наказателнопроцесуалния кодекс – от чл. 144 до чл. 154, подробно са разписани съответните норми за използването му в правораздаването.

Отделно от това, специалните знания могат да се използват за изясняване на съответните обстоятелства по делото при две условия:

- експертизата да бъде назначена по установения ред;
- извършването ѝ да е от лице, което притежава качеството „експерт”.

За разлика от другите способности, изясняването на обстоятелствата по делото става чрез изследване на обектите на експертизата в рамките на задачите, поставени от органа, който я е назначил. Резултатите процесуално се закрепват с протокол, който се приобщава към останалите материали по делото по съответния ред.

По своята същност, съдебната експертиза има няколко характеристики, които я отличават от останалите процесуални фигури в правораздавателния процес.

Първо, това е една правноустановена на две равнища дейност:

- законово – чл. 144- чл. 154 НПК; чл. 195 - чл.203 ГПК и чл.49 - чл.51 АПК;
- подзаконово – наредбите, които доразработват материята.

Второ, тази дейност е изследователска и се състои в изследване на свързани с предмета на доказване обекти, независимо от това, дали органът, който я е назначил, притежава специални знания.

Трето, назначава се по нормативно предвиден ред и форма, както по усмотрение на компетентния орган, така и по искане на заинтересованите лица – субекти в процеса.

Четвърто, протича при условията на суверенност на експерта да даде знания в своето заключение.

Пето, резултатите от експертното изследване и изводите в експертното заключение нямат предварително определена доказателствена сила, т.е.

налице е суверенността на съдебните органи при оценката на експертното заключение и необвързаността с него. Във всички случаи съдът трябва да мотивира своето становище.

Шесто, експертизата не се извършва въз основа на нормативно предвиден ред и форма, за разлика от други следствени, съответно съдебни действия, а в съответствие с методиката на съответния вид експертиза.

При съмнение в правилността ѝ и при необоснованост, може да се назначи повторна експертиза, а при непълнота и неяснота на представеното заключение – допълнителна такава.

2. Значение на съдебните експертизи.

Първо, експертизата дава възможност да се използват знанията и опитът на специалисти от различни клонове на науката, изкуството, техниката и така те спомагат за установяване на истината в наказателното, гражданското и административното производство, а оттук и за справедливостта на правораздаването;

Второ, чрез съдебната експертиза се доказват различни обстоятелства. Това е видно от правомощията, които има компетентният орган по назначаването ѝ, подготовката и извършването. Тези правомощия са идентични с правомощията по отношение на другите способности, използвани в наказателното, гражданското, административното и изпълнителното производство, а именно:

- да преценява основанията, налагащи назначаването ѝ;
- да определя обекта и задачите на експертизата;
- да избира вещите лица и експертното учреждение;
- да определя срока за извършването ѝ;
- да преценява резултатите наравно с други доказателствени материали по делото, независимо от конкретното значение на експертното заключение;

Трето, съдебните експертизи изясняват въпроси, които не биха могли да бъдат изяснени чрез използване на друг процесуален способ, т.е. няма алтернатива;

Четвърто, съдебните експертизи дават възможност да се открият скритите свойства на предмети, процеси и явления, релевантни за конкретен правен спор.

Като **основен способ** за доказване, съдебната експертиза има специфични черти и особености, присъщи само на нея, а именно:

1/ използваните специални знания имат приоритетно място и значение пред другите знания /наказателнопроцесуалните, гражданскопроцесуалните, административнопроцесуалните/, както и пред криминалистичните познания, които от своя страна са основни при другите следствени действия;

2/ осъществява се от два, намиращи се във връзка и взаимодействие субекта:

а/ компетентният орган, който е субект на експертизата като процесуален способ и

б/ експертът, който е субект на фактическото извършване на експертизата с установени в ГПК, АПК и НПК права и задължения.

Като процесуално установен способ за събиране и проверка на доказателства, когато са необходими специални знания, съдебната експертиза се осъществява като се спазват и някои принципни положения, уредени в действащата нормативна уредба, а именно:

А/ Принципът на едноличната експертиза, който не изключва назначаването на колективна такава – това е въпрос на преценка на компетентния орган.

Б/ Принципът на еднородната и по-рядко комплексната експертиза. В случаите на нужда от интердисциплинарни специални знания, се извършва комплексно изследване на обекта.

В/ Незадължителност на експертизата, с изключение на хипотезите, визирани в чл. 144, ал.2 от НПК. Експертизата е задължителна, когато съществува съмнение относно:

1. причината на смъртта;
2. характера на телесната повреда;
3. вменяемостта на обвиняемия;
4. способността на обвиняемия с оглед на неговото физическо и психическо състояние правилно да възприема фактите, които имат значение за делото, и да дава достоверни обяснения за тях;
5. способността на свидетеля с оглед неговото физическо и психическо състояние правилно да възприема фактите, които имат значение за делото, и да дава достоверни показания за тях.

Г/ Избор на експерта от компетентния орган и по изключение определянето му от ръководителя на експертното учреждение.

Д/ Наказателна отговорност по чл. 291 от НК за даване на невярно заключение.

Е/ Суверенност на експерта при извършване на експертизата.

Ж/ Извършване на експертизата от физически лица, незаинтересовани от изхода на делото.

З/ Извършването ѝ от специалисти с необходимата професионална правоспособност, когато се изисква такава.

И/ Несъвместяване на две процесуални функции по едно и също дело от едно и също лице, например свидетел и вещо лице.

Й/ Независимост на експерта от страните в процеса – чл. 148, ал.1, т.3 НПК. Не могат да бъдат вещи лица:

1. лицата, спрямо които са налице основанията по чл. 29, ал.1, т. 1-5 и 7-8 и ал. 2, а именно: лице, което е участвало в състава на съда, постановил: а/ присъда или решение в първата, въззивната или касационната инстанция, или при възобновяване на наказателното

дело; б/ определение, с което се одобрява споразумение за решаване на делото; в/ определение, с което се прекратява наказателното производство; лицето, което е извършвало разследване по делото, лицето, което е било прокурор по делото, лице, което е бил обвиняем, настойник или попечител на обвиняемия, защитник или повереник по делото, лице, което е било или може да встъпи в наказателното производство като частен обвинител, частен тъжител, граждански ищец или граждански ответник, лице, което е съпруг или близък роднина на гореизброените лица, лице, което е съпруг или близък роднина на друг член от състава на съда и лице, което поради други обстоятелства може да се счита предубеден или заинтересован пряко или косвено от изхода на делото.

2. свидетелите по делото;

3. лицата, които се намират в служебна или друга зависимост от обвиняемия или неговия защитник, от пострадалия, частния тъжител, гражданския ищец, гражданския ответник или от техните повереници;

4. лицата, извършили ревизията, материалите от която са послужили като основание за започване на разследването;

5. лицата, които не притежават необходимата професионална правоспособност.

К/ Незадължителност на експертното заключение и суверенност на компетентния орган при оценката му.

Л/ Писмено експертно заключение.

3. Правна уредба на съдебната експертиза в България.

Към настоящия момент организацията на съдебната експертиза в България се основава на няколко законови и подзаконовни нормативни актове.

На законово ниво материята е регламентирана в:

- в Закона за съдебната власт, където е уреден статута на вещите лица и включването им в списъците на специалистите, утвърдени за такива;

- в Наказателно процесуалния кодекс, където най-подробно, с много методически правила е уреден въпроса за назначаването, подготовката и извършването на съдебната експертиза, независимо от нейната конкретна задача;

- в Гражданско процесуалния кодекс, където уредбата е малко по-оскъдна;

- в Административно процесуалния кодекс, където уредбата е съвсем фрагментарна.

На подзаконово ниво материята е регламентирана в:

- Постановление № 111 на МС от 16.08.1975 г. за подобряване организацията на съдебните експертизи;

- Наредба № 10/1983 г. за съдебните и арбитражните експертизи, издадена от МП;
- Наредба № 2 от 29.06.2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица на ВСС;
- Наредба № 2 от 26.10.2011 г. за условията и реда за извършването на съдебномедицинските, съдебнопсихиатричните и съдебнопси-хологичните експертизи, включително и за заплащането на разходите на лечебните заведения, приета от МП и МЗ;
- Наредба № 1461/1975 г. за съдебно-счетоводните и финансово-икономическите експертиза, издадена от министъра на финансите;
- Наредба № 1/1996 г. за автотехническите експертизи, издадена от министъра на транспорта, министъра на правосъдието и министъра на вътрешните работи;
- Наредба № 16/13.05.2005 г. за съдебно-психиатричните експертизи за задължително настаняване и лечение на лица с психични разстройства, издадена от министъра на здравеопазването и министъра на правосъдието.

Условно, цитираните актове могат да се разделят на две групи:

а/ актове, приети преди 10 ноември 1989 г. в условията на коренно различни от сегашните обществени отношения, при действието на Конституцията от 1971 г. Доколкото обаче, те не са отменени и като цяло не са в противоречие със сегашната Конституция и законите на страна /преди всичко ЗСВ/, те все още са формално в сила. Поради значително значително променената обаче, правна, в смисъл законодателна и фактическа обстановка в страната, повечето от тях са фактически мъртви в по-малка или по-голяма степен;

б/ актове, приети след промените, които са по-адекватни на съществуващите отношения и са съобразени в значителна степен с настоящата Конституция и ЗСВ.

Ето текстовете /нормите/ в съответните нормативни актове:

В Административнопроцесуалния кодекс:

Експертиза

Чл. 49. (1) *Експертиза се възлага, когато за изясняване на някои възникнали въпроси са необходими специални знания в областта на науката, изкуството, занаятите и други, каквито органът няма.*

(2) *При сложност или комплексност на предмета на изследването органът може да назначи и повече от едно вещо лице.*

(3) *Административният орган, възложил експертизата, проверява самоличността на вещото лице, отношенията му със страните, както и наличието на основание за отвод. Основанията за отвод на вещото лице са същите като при отвод на административен орган.*

(4) *Всички органи, граждани или организации, у които се намират материали, необходими за експертизата, осигуряват достъп на вещото лице до тях съобразно нивото на достъп до класифицирана информация, което то притежава.*

(5) *Вещото лице се легитимира с удостоверение, издадено от органа, възложил експертизата.*

Освобождаване на вещото лице

Чл. 50. *Вещото лице се освобождава от възложената му задача, когато не може да я изпълни поради болест или липса на квалификация в съответната област или други основателни причини. То може да се откаже и във всички случаи, когато се допуска отказ от даване на сведения от трето лице.*

Заключение на вещо лице

Чл. 51. (1) *Вещото лице извършва експертизата в определения срок.*

2) *След извършване на необходимите проверки и изследвания вещото лице съставя писмено заключение. (3) Вещото лице не може да изменя, допълва или разширява възложената му задача без съгласието на органа, назначил експертизата.*

(4) *Вещото лице представя на съответния орган писменото си заключение с преписи за страните и то се прилага към преписката по производството.*

(5) *Административният орган преценява заключението на вещото лице заедно с другите доказателства, събрани в хода на производството.*

(6) *Когато не е съгласен със заключението на вещото лице, органът се мотивира в акта.*

В Гражданския процесуален кодекс

Раздел V Вещи лица

Назначаване на вещо лице

Чл. 195. (1) *Вещо лице се назначава по искане на страната или служебно, когато за изясняване на някои възникнали по делото въпроси са необходими специални знания из областта на науката, изкуството, занаятите и други.*

(2) *Съдът може да назначи и повече вещи лица, когато това се налага с оглед на обстоятелствата по делото.*

Отстраняване на вещо лице

Чл. 196. (1) *Разпоредбите на [чл. 22, ал. 1](#) се прилагат съответно и за вещите лица.*

(2) Всяка от страните може да иска отстраняване на вещото лице, ако е налице някое от основанията по ал. 1.

(3) Вещото лице е длъжно незабавно да съобщи на съда всички обстоятелства, които могат да бъдат основание за отстраняване. То е длъжно да вземе отношение по твърденията в молбата за отстраняването му.

(4) Съдът се произнася с определение по искането за отстраняване на вещото лице.

Възлагане на експертиза

Чл. 197. (1) В определението, с което съдът назначава вещото лице, се посочват: предметът и задачата на експертизата; материалите, които се предоставят на вещото лице, името, образованието и специалността на вещото лице.

(2) Съдът дава на вещото лице подходящ срок за изготвяне на заключението. Вещото лице уведомява съда, когато не може да изготви заключението в определения срок, и посочва какъв срок му е необходим.

Освобождаване на вещото лице

Чл. 198. Назначеното вещо лице се освобождава от възложената му задача, когато не може да я изпълни поради липса на квалификация, болест или друга обективна причина, при условията на [чл. 166](#) или когато не е изготвило своевременно заключението.

Представяне на заключението

Чл. 199. Вещото лице е длъжно да представи заключението най-малко една седмица преди съдебното заседание.

Изслушване на вещото лице

Чл. 200. (1) Съдът напомня на вещото лице отговорността му за даване на невярно заключение.

(2) Вещото лице излага устно заключението си. Страните могат да задават въпроси за изясняване на заключението.

(3) При оспорване на заключението съдът може да назначи друго или повече вещи лица. Оспорването може да бъде направено докато трае изслушването.

Допълнително и повторно заключение

Чл. 201. Допълнително заключение се възлага, когато заключението не е достатъчно пълно и ясно, а повторно - когато не е обосновано и възниква съмнение за неговата правилност.

Оценка на заключението

Чл. 202. Съдът не е длъжен да възприема заключението на вещото лице, а го обсъжда заедно с другите доказателства по делото.

Разногласие между вещи лица

Чл. 203. При разногласие между вещите лица всяка група излага своите отделни мнения. Когато съдът не може да вземе становище по разногласието, той изисква от същите вещи лица допълнителни изследвания или назначава други вещи лица.

В Наказателно процесуалния кодекс

Раздел III Експертиза

Случаи, в които се назначава експертиза

Чл. 144. (1) Когато за изясняване на някои обстоятелства по делото са необходими специални знания из областта на науката, изкуството или техниката, съдът или органът на досъдебното производство назначава експертиза.

(2) Експертизата е задължителна, когато съществува съмнение относно:

1. причината на смъртта;
2. характера на телесната повреда;
3. вменяемостта на обвиняемия;
4. способността на обвиняемия с оглед на неговото физическо и психическо състояние правилно да възприема фактите, които имат значение за делото, и да дава достоверни обяснения за тях;
5. способността на свидетеля с оглед на неговото физическо и психическо състояние правилно да възприема фактите, които имат значение за делото, и да дава достоверни показания за тях.

(3) (Нова – ДВ, бр. 63 от 2017 г., в сила от 5.11.2017 г.) Експертиза може да се назначи и за установяване на специфични нужди от защита на свидетел във връзка с участието му в наказателното производство.

Съдържание на акта за назначаване на експертиза

Чл. 145. (1) (Изм. - ДВ, бр. 101 от 2010 г.) В акта, с който се назначава експертиза, се посочват: основанията, поради които се налага да се извърши експертизата; обектът и задачата на експертизата; материалите, представени на

вещото лице; трите имена, образованието, специалността, научната степен и длъжността на вещото лице или наименование на учреждениято, в което работи, наименованието на медицинското учреждение, в което ще се правят стационарните наблюдения.

(2) Когато експертизата е назначена на досъдебното производство, в акта по ал. 1 се посочва и срокът за представяне на заключението.

Вземане на образци за сравнително изследване

Чл. 146. *(1) Органът, който назначава експертизата, може да изисква от обвиняемия образци за сравнително изследване, когато не е възможно да се набавят по друг начин.*

(2) Алинея 1 се прилага и спрямо свидетелите, когато е необходимо да се провери дали те са оставили следи на местопрестъплението или върху веществените доказателства.

(3) Лицата по ал. 1 и 2 са длъжни да предоставят изискваните образци за сравнително изследване, а при отказ те се изземват принудително с разрешение на съответния първоинстанционен съд.

(4) Когато образците за сравнително изследване са свързани с вземане на кръвна проба или с други подобни интервенции с проникване в човешкото тяло, вземането на образците се извършва от лице с медицинска правоспособност под наблюдението на лекар по правилата на медицинската практика и без да се застрашава здравето на лицето.

Лица, на които се възлага експертиза

Чл. 147. *Експертизата се възлага на специалисти от съответната област на науката, изкуството или техниката.*

Лица, които не могат да бъдат вещи лица

Чл. 148. *(1) Не могат да бъдат вещи лица:*

1. лицата, спрямо които са налице основанията по [чл. 29, ал. 1, т. 1 - 5 и 7 - 8 и ал. 2](#);

2. свидетелите по делото;

3. лицата, които се намират в служебна или друга зависимост от обвиняемия или неговия защитник, от пострадалия, частния тължител, гражданския ищец, гражданския ответник или от техните повереници;

4. лицата, извършили ревизията, материалите от която са послужили като основание за започване на разследването;

5. лицата, които не притежават необходимата професионална правоспособност.

(2) В случаите по ал. 1 вещото лице е длъжно само да си направи отвод.

(3) Заинтересованите лица предявяват отвода пред органа, който е назначил експертизата.

Задължения на вещото лице

Чл. 149. (1) Вещото лице е длъжно да се яви пред съответния орган, когато бъде призовано, и да даде заключение по въпросите на експертизата.

(2) Вещото лице може да откаже да даде заключение само когато поставените въпроси излизат извън рамките на неговата специалност или материалите, с които разполага, не са достатъчни, за да си състави обосновано мнение.

(3) (Изм. - ДВ, бр. 32 от 2010 г., в сила от 28.05.2010 г.) Вещото лице представя заключението си в досъдебното производство в срок, определен от органа на досъдебното производство, а в съдебното производство - не по-късно от седем дни преди датата на съдебното заседание.

(4) Вещото лице представя заключението си в съда с преписи за страните.

(5) (Изм. - ДВ, бр. 32 от 2010 г., в сила от 28.05.2010 г.) За неявяване или отказ да даде заключение без уважителни причини вещото лице се наказва с глоба до петстотин лева. Ако вещото лице посочи уважителни причини за неявяването си, глобата се отменя.

(6) (Нова – ДВ, бр. 63 от 2017 г., в сила от 5.11.2017 г.) Когато глобата по ал. 5 е наложена от орган на досъдебното производство, постановлението се обжалва пред съответния първоинстанционен съд в тридневен срок от съобщението за налагането ѝ. Съдът се произнася незабавно в закрито заседание с определение, което е окончателно.

(7) (Нова – ДВ, бр. 63 от 2017 г., в сила от 5.11.2017 г.) Определението на съда, с което той отказва да отмени глоба по ал. 5, подлежи на обжалване по реда на [глава двадесет и втора](#).

(8) (Предишна ал. 6, изм. – ДВ, бр. 63 от 2017 г., в сила от 5.11.2017 г.) Разпит на вещо лице може да се извърши и чрез видеоконференция или телефонна конференция, когато това се налага от обстоятелствата по делото.

Права на вещото лице

Чл. 150. (1) Вещото лице има следните права: да се запознае с материалите по делото, които се отнасят до въпросите на експертизата; да изисква допълнителни материали и да взема участие при извършването на отделни действия по разследването, когато това е необходимо, за да изпълни възложената му задача; да получи възнаграждение за положен труд и да му се заплатят разходите, които е направил,

както и да иска отмяна на актовете, които накърняват неговите права и законни интереси.

(2) Когато вещите лица са повече от едно, те имат право да се съвещават, преди да дадат заключението. При единодушие вещите лица могат да възложат на едно от тях да изложи пред съответния орган общото заключение, а когато са на различно мнение - всяко от тях дава отделно заключение.

Проверка на условията, на които трябва да отговаря вещото лице, и връчване на акта за назначаването му

Чл. 151. *(1) Органът, който е назначил експертизата, призовава вещите лица, проверява тяхната самоличност, специалност и компетентност, отношенията им с обвиняемия и пострадалия, както и наличността на основание за отвод.*

(2) Актът за назначаване на експертизата се връчва на вещото лице, след което му се разясняват правата и задълженията, както и отговорността, която носи, ако даде невярно заключение.

Експертно заключение

Чл. 152. *(1) След като извърши необходимите изследвания, вещото лице съставя писмено заключение, в което посочва: името си и на какво основание е извършена експертизата; къде е извършена; задачата, която е поставена; материалите, които са били използвани; изследванията, които са извършени и с какви научни и технически средства; резултатите, които са получени, и изводите от експертизата.*

(2) Заключението се подписва от вещото лице.

(3) Ако при извършването на експертизата се открият нови материали, които имат значение по делото, но по които не му е била поставена задача, вещото лице е длъжно да ги посочи в заключението си.

Допълнителна и повторна експертиза

Чл. 153. *Допълнителна експертиза се назначава, когато експертното заключение не е достатъчно пълно и ясно, а повторна - когато не е обосновано и възниква съмнение за неговата правилност.*

Доказателствена сила на експертното заключение

Чл. 154. *(1) Експертното заключение не е задължително за съда и за органите на досъдебното производство.*

(2) Когато не е съгласен със заключението на вещото лице, съответният орган е длъжен да се мотивира.

В Наказателния кодекс

Чл. 291. (1) *Който като вещо лице пред съд или пред друг надлежен орган на властта устно или писмено съзнателно даде невярно заключение, се наказва с лишаване от свобода от една до пет години и с лишаване от правото по [чл. 37, ал. 1, точка 7](#).*

(2) *(Изм. - ДВ, бр. 103 от 2004 г., в сила от 1.01.2005 г.) Ако деянието по предходната алинея е извършено по непредпазливост, наказанието е лишаване от свобода до една година или пробация. Съдът може да постанови и лишаване от правото по [чл. 37, ал. 1, точка 7](#).*

В Закона за съдебната власт

Глава двадесет и първа ВЕЩИ ЛИЦА И ПРЕВОДАЧИ

(Загл. доп. - ДВ, бр. 21 от 2014 г.)

Чл. 395. (1) *Вещото лице извършва експертизи.*

(2) *Всички държавни органи, юридически лица и граждани, при които се намират материали, необходими за експертизата, са длъжни да осигурят достъп на вещото лице до тях съобразно нивото на достъп до класифицирана информация, което то притежава, както и да оказват необходимото съдействие за изпълнение на задачите на експертизата.*

Чл. 395а. (Нов - ДВ, бр. 21 от 2014 г.) *В гражданското, наказателното или административното производство се назначава преводач, когато това е предвидено в закон.*

Чл. 396. (1) *(Изм. - ДВ, бр. 1 от 2011 г., в сила от 4.01.2011 г., доп., бр. 21 от 2014 г.)* Вещо лице се назначава от органа, който възлага експертизата, от съответния списък на специалисти, утвърдени за вещи лица. За преводач се назначава лице от съответния списък на специалистите, утвърдени за преводачи.

(2) *(Доп. - ДВ, бр. 21 от 2014 г.)* При необходимост за вещо лице или преводач може да се назначи и специалист, който не е включен в съответния списък.

(3) *При сложност или комплексност на изследването органът може да назначи и повече от едно вещо лице.*

(4) *При изпълнение на функциите си вещото лице се легитимира с удостоверение, издадено от органа, назначил експертизата.*

Чл. 397. (Доп. - ДВ, бр. 21 от 2014 г.) *Не може да се назначи за извършване на експертиза вещо лице или за преводач, лице, което е заинтересовано от изхода на*

производството или има с някоя от страните по делото отношения, които пораждаат основателни съмнения в неговата безпристрастност.

Чл. 398. (1) (Изм. - ДВ, бр. 1 от 2011 г., в сила от 4.01.2011 г., доп., бр. 21 от 2014

г.) За всеки съдебен район на окръжен и на административен съд, както и за специализирания наказателен съд се съставят списъци на специалистите, утвърдени за вещи лица и за преводачи.

(2) Върховният касационен съд, Върховният административен съд, Върховната касационна прокуратура, Върховната административна прокуратура и Националната следствена служба при необходимост утвърждават отделни списъци за нуждите на своята дейност.

(3) (Доп. - ДВ, бр. 21 от 2014 г.) Когато нуждите на съответния орган на съдебната власт налагат това, той може да назначи нещо лице или преводач от списъците на други съдебни райони.

(4) Списъците по ал. 1 и 2 са публични.

Чл. 399. (1) (Доп. - ДВ, бр. 21 от 2014 г.) Предложения за включване на специалисти в списъците на вещи лица и преводачи правят министерства, ведомства, учреждения, общини, съсловни и други организации и научни институти.

(2) (Доп. - ДВ, бр. 21 от 2014 г.) Предложение за включване в списъците на вещи лица и преводачи могат да правят лично и самите специалисти.

(3) (Изм. - ДВ, бр. 1 от 2011 г., в сила от 4.01.2011 г.) Предложенията за включване в списъците по [чл. 398, ал. 1](#) се правят до председателя на съответния съд.

(4) Предложенията за включване в списъците по [чл. 398, ал. 2](#) се правят до всеки административен ръководител на съответния орган на съдебната власт.

Чл. 400. (1) (Доп. - ДВ, бр. 21 от 2014 г.) В предложенията се вписват трите имена на специалиста, домашният му адрес, телефон за връзка и данни за неговото образование, специалност, месторабота, заеманата длъжност, продължителността на трудовия му стаж, стажът му като нещо лице или преводач и допълнителната квалификация.

(2) Обстоятелствата по ал. 1 се удостоверяват със съответните документи, които се прилагат към предложението.

Чл. 401. (1) (Изм. - ДВ, бр. 33 от 2009 г., бр. 1 от 2011 г., в сила от 4.01.2011

г.) Списъците по [чл. 398, ал. 1](#) се утвърждават от комисия в състав: председателят на апелативния съд или определен от него съдия, председателят на апелативния

специализиран наказателен съд или определен от него съдия, апелативният прокурор или определен от него прокурор, ръководителят на апелативната специализирана прокуратура или определен от него прокурор, председателят на окръжния съд, председателят на специализирания наказателен съд, окръжният прокурор, ръководителят на специализираната прокуратура и председателят на административния съд.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 33 от 2009 г.) Списъците по [чл. 398, ал. 2](#) се утвърждават от комисия в състав: председателят на Върховния касационен съд, председателят на Върховния административен съд и главният прокурор.

(3) Утвърдените списъци се изпращат на министъра на правосъдието за обнародване в "Държавен вестник" и за публикуване в интернет.

Чл. 402. (1) (Доп. - ДВ, бр. 21 от 2014 г.) Предложения за изменение и допълнение на утвърдените списъци на вещи лица и преводачи се правят до края на септември на съответната календарна година.

(2) До края на октомври комисиите по [чл. 401, ал. 1 и 2](#) актуализират списъците.

(3) До 15 ноември списъците се изпращат на министъра на правосъдието за обнародване в "Държавен вестник" и за публикуване в интернет.

(4) Промени в списъците могат да се правят и през текущата година.

Чл. 403. (1) (Изм. - ДВ, бр. 50 от 2012 г., доп., бр. 62 от 2016 г., в сила от 9.08.2016 г.) Министърът на правосъдието, съгласувано с пленума на Висшия съдебен съвет, издава наредба за:

1. реда и сроковете за предложения за включване и промени на списъците на специалистите, утвърдени за вещи лица;

2. условията, на които трябва да отговарят специалистите, утвърдени за вещи лица;

3. условията и реда за определяне възнагражденията на вещите лица;

4. (нова - ДВ, бр. 59 от 2010 г., в сила от 1.01.2011 г., отм., бр. 45 от 2011 г., в сила от 14.06.2011 г.).

(2) (Нова - ДВ, бр. 21 от 2014 г., доп., бр. 62 от 2016 г., в сила от 9.08.2016 г.) Министърът на правосъдието съгласувано с пленума на Висшия съдебен съвет издава наредба за:

1. реда и сроковете за предложения за включване и промени на списъците на специалистите, утвърдени за преводачи;

2. условията, на които трябва да отговарят специалистите, утвърдени за преводачи;

3. условията и реда за определяне възнагражденията на преводачите.

(3) (Предишна ал. 2, изм. - ДВ, бр. 21 от 2014 г.) Наредбите по ал. 1 и 2 се обнародват в "Държавен вестник".

Чл. 403а. (Нов - ДВ, бр. 45 от 2011 г., в сила от 14.06.2011 г., доп., бр. 62 от 2016

г., в сила от 9.08.2016 г.) Условията и редът за извършването на съдебномедицинските, съдебно-психиатричните и съдебно-психологичните експертизи, включително и за заплащането на разходите на лечебните заведения, се определят с наредба, издадена от министъра на правосъдието, министъра на вътрешните работи и министъра на здравеопазването, съгласувано с пленума на Висшия съдебен съвет.

4. Организация на съдебната експертиза в България.

Още през 1978 г. Иван Вакарелски пише, че е необходимо „създаване на централен научноизследователски институт за съдебни експертизи, който да наблюдава, анализира и обобщава експертната практика във ведомствените експертни учреждения, да упражнява контрол и ръководство, да съдейства за повишаване равнището на експертната дейност и т.н.”

В тази връзка, организацията на съдебната експертиза следва да се разглежда на две равнища:

- наличие на структурна организация на съдебната експертиза в стройно изградена система;

- наличие на нормативна база с трайно изградени и утвърдени принципи.

Когато говорим за структурната организация, е ясно, че липсва единен институт за съдебни експертизи, въпреки, че при някои от тях имаше такава централизирана уредба, каквато беше при съдебносчетоводните експертизи.

Положителен пример в това отношение са съдебните криминалистични експертизи, съсредоточени в Научноизследователския институт по криминалистика и криминология /НИКК/ към МВР с аналогични звена в териториалните дирекции на вътрешните работи. Тази стройна организация се запазва и досега, но институтът се намира на ведомствено подчинение, поради което не винаги съдебните експертизи се приемат еднозначно, тъй като са извършени във ведомствения институт.

Съдебно-счетоводната експертиза, която обаче също се нуждае от усъвършенстване, от 1 април 1984 г. преминава на организационно подчинение на Министерство на правосъдието, а методическото ръководство е възложено на Министерство на финансите. Така тя става „самоуправляваща се”, лишена от методично ръководство и контрол, особено след ликвидиране и на териториалните служби за съдебносчетоводни експертизи.

На трето място като положителен пример могат да се посочат съдебномедицинската и съдебнопсихиатричната експертиза. Специализираните катедри при висшите медицински училища оказваха и казват методична помощ на съдебните експерти в областните градове при съответните болници. Но и тук липсва нормативно утвърдена централизирана институция, която в методическо отношение да направлява работата на специалистите в тази област. При тези експертизи говорим само за липса на централизирана методическа помощ на специалистите, защото относно условията и реда за извършване на съдебномедицинските, съдебнопсихиатричните и съдебнопсихологичните експертизи, както и за заплащането на разходите на лечебните заведения е разписана нормативно Наредба № 2 от 26.10.2011 г. Друг е въпроса, че тя също следва да бъде изменена в посока усъвършенстване съобразно променящите се условия.

Що се отнася до другите по вид и особено разпространените в практиката експертизи като автотехническата, строителнотехническата, съдебнооценителската и др., не може да се говори въобще за централизирано оказване на организационна и методическа помощ. Затова е естествено, че всеки експерт работи по приет от него начин. Така, че остава единствено съдът да преценява доколко поднасяната му информация е качествена и го подпомага при решаване на делата въз основа и на другите доказателства.

Налага се изводът, че структурната организация на съдебната експертиза в нашата страна е децентрализирана и на тази основа е съмнително ефективна. Това дава основание на някои специалисти да приемат, че е нужно създаването на „Единен център /институт/ в нашата страна, който да решава организационните и методическите въпроси на съдебната експертиза, като се извади от ведомствената ѝ подчиненост, независимо от видовата принадлежност. Или, основоположник на бъдещата експертна институция – специализиран институт за криминалистични експертизи може да бъде според тях Научноизследователският институт по криминалистика и криминология към МВР, който да излезе от подчинение на ведомството. Със своята база, висока квалификация на специалистите в областта на съдебнокриминалистичните експертизи, с разновидността на извършваните криминалистични експертизи, с възможността да се прилагат различни методи по вид научни дисциплини за доказване по безспорен начин на обективната истина и др., той може да бъде основен център, към който да се изградят по видове дейност експертни звена и на останалите съдебни експертизи. Като следваща стъпка те смятат, че трябва да бъде изграждането на регионални звена със съответна специализация в зависимост от видовете експерти.

Очевидно е, че за да се защитят по най-добрия начин интересите на обществото, респ. на органите на досъдебното и съдебното производство, се налага пълна централизация на съдебните експертизи.

На второ място, организацията на съдебната експертиза е свързана с наличие на ефективна законова и подзаконова база, която да регулира дейността ѝ единствено на основата на закона. Определено трябва да се каже, че нормативната база на съдебните експертизи е безвъзвратно остаряла. В тази връзка може да се каже, че до известна степен вече е остарял и Проекта за закон за вещите лица, преводачите и тълковниците, изготвен още през 2010 г. Успоредно с това, „в движение” се извършват частични промени, някои от които са палиативни по своя характер.

Ето защо е наложително не само приемане на закон за съдебните експертизи, но и кодификация на безбройните подзаконови актове, които уреждат нейната организация. Може да се каже, че три са стъпките, които трябва да бъдат направени по организацията на съдебните експертизи в България, а именно:

- усъвършенстване институцията на съдебната експертиза, т.е. създаване на независим институт за всички видове съдебни експертизи;
- усъвършенстване на нормативната база, като се приеме Закон за съдебните експертизи и се осъвременят, в зависимост от социално-икономическото развитие на държавата, другите законови и подзаконови актове;
- усъвършенстване на реда и начина за назначаването на съдебните експертизи, като се въздигне правоспособността в основен принцип за назначаването им от ръководителя на експертния институт.

ВИДОВЕ СЪДЕБНИ ЕКСПЕРТИЗИ

1. Основните видове съдебни експертизи се класифицират по различни начини и критерии.

Според момента на възлагането им в хода на съдебното производство, експертизите биват:

- *първоначална* – когато за първи път се възлага определена експертиза, т.е. за първи път назначаващият орган иска съдействие от страна на вещо лице във връзка с изясняване на конкретни въпроси от значение за правилното решаване на правния спор;

- *допълнителна* – когато вещото лице не е успяло достатъчно ясно, пълно и точно да отговори на въпросите, които са му поставени. В тези случаи от експерта се иска да отговори на допълнителни, уточняващи, детайлизиращи вече даденото заключение въпроси;

- *повторна* – възлага се, когато даденото заключение е оспорено от страните в производството, когато същото е необосновано и възниква съмнение за неговата правилност. Обикновено повторната експертиза се възлага на друг специалист, който е експерт в същата научна област.

В зависимост от броя на експертите биват еднолични и колективни.

Когато експертизата е възложена на едно вещо лице, тя е еднолична. В рамките на едно производство могат да бъдат възлагани няколко еднолични експертизи на специалисти от различни области на познанието.

Когато експертизата е възложена едновременно на две или повече вещи лица, тогава тя е колективна. Няма изрично законово ограничение на броя на експертите, на които може да бъде възложено изпълнението на определена експертиза. Възможно е една колективна експертиза да се възложи на 5, а дори и на 7 вещи лица.

Според това, до колко области на познанието и науката се отнася експертното заключение, експертизите се разделят на еднородни и комплексни.

Еднородна е експертизата, когато за решаването на поставените от съда задачи се използват знания от една научна област.

Когато, за да се отговори на поставените въпроси се използват знания от различни научни области, експертизата е *комплексна*.

От гледна точка на решаваните въпроси, се разделят на:

- идентификационни експертизи;
- експертизи за определяне на груповата принадлежност.

В зависимост от използваните специални знания, в заключителната разпоредба на Наредба № 2 от 29.06.2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица, експертизите са разделени по класове и видове, а именно:

- клас „криминалистични експертизи“;
- клас „съдебномедицински експертизи“;
- клас „съдебни експертизи на психичното състояние“;
- клас „съдебно-икономически експертизи“;
- клас „съдебни инженерно-технически експертизи“;
- клас „съдебно-биологични експертизи“;
- клас „експертизи на материали, вещества и изделия“;
- клас „съдебни селскостопански експертизи“;
- клас „съдебно-изкуствоведски експертизи“;
- клас „оценителни експертизи“;
- клас „други съдебни експертизи“.

Тази класификация обаче, явно вече е остаряла, тъй като в Проекта за изменение и допълнение на цитираната Наредба № 2, са предвидени доста изменения и разширение по видове най-вече на оценителните експертизи.

2. Състезателна съдебна експертиза. Контрадикторна и контролирана съдебна експертиза.

Състезателната експертиза не е въведена в България. Тя е характерна повече за Западна Европа, като в класическите ѝ форми е позната като *контрадикторна и контролирана експертиза*.

Положителните страни на състезателната експертиза са няколко:

- 1/ има възможност за по-голямо задълбочаване на изследването;
- 2/ повишава се задълбочеността на оценката на експертното изследване;
- 3/ създава се възможност за предпазване на експертите от външни влияния;
- 4/ създава се възможност за използване на алтернативни методики;
- 5/ засилва се състезателното начало в процеса.

От друга страна, този вид експертиза има и своите отрицателни страни, защото по този начин се оскъпява процеса, забавя се правораздавателната дейност, тъй като се открива възможност за извършване на повторна експертиза при решаване на същите задачи.

Контрадикторната експертиза се назначава главно в ГПК и НПК. Предполага назначаването най-малко на двама експерти с равни права – единият се посочва от едната страна, респ. разследващия орган, а другият – от другата страна, респ. обвиняемия. Когато двамата експерти не стигнат до общо мнение, те, или съдът посочват трети експерт, чието заключение е окончателно.

Контролираната експертиза предполага назначаването на един експерт, но неговата работа и неговите изводи се контролират от друг, посочен от другата страна, респ. обвиняемия в наказателния процес. Положителното при този вид експертиза е, че така се извършва компетентна проверка и оценка на експертното заключение и се създава възможност за обективно и независимо формиране на вътрешното убеждение на съда. Недостатъкът ѝ е във възможността за формализиране на оценката на извършената експертиза и евентуалната злоупотреба с процесуални права.

3. Правни особености на отделните видове експертизи.

A/ Криминалистичните експертизи се назначават както в наказателното, така и в гражданското и досъдебното производство за изясняване на конкретни въпроси, които са възникнали в процеса на съдебното или досъдебното производство. Отличават се от останалите експертизи първо по това, че се използват знания от областта на трасологията, за изследване на документи и т.н. На второ място, те се изготвят с помощта на доразвити методики в процеса на самото изследване.

Чрез тези експертизи се решават някои от следните задачи: например за идентифициране на извършителя на престъплението или на лицето, което следва да носи гражданска отговорност. Чрез тях се определя груповата отговорност за установяване на обстоятелствата около делото, при анализ на различни видове документи и парични знаци и др. Към тях се отнасят:

1/ трасологичните експертизи / наука за следите/ са за общо 14 вида следи, от които:

* за следи, оставени от **пръсти и длани**, се извършва **т.нар. дактилоскопна експертиза**. При този вид експертиза следва да се установи: има ли върху дадения обект годни дактилоскопни следи от пръсти и длани, въз основа на които да се идентифицира лицето, което ги е оставило. Експертизата може да даде отговори за това: от коя ръка, от кой участък, от кой пръст е оставена следата; дали следата не е оставена от лице, чиито отпечатащи са на лице, включено в системата AFIS; съществува ли съвпадение на следата с други следи от неразкрити престъпления; какъв е механизма на образуване на следите от пръсти и длани; установените на различни места и предмети следи, от едно и също лице ли са оставени и др.;

* при **следи, оставени от крак** би могло експертизата да установи: от обувка на какъв крак и от коя част на обувката е оставена следата; от какъв вид и размер обувка е следата; годна ли е следата за идентификация на обувката, която я е оставила; от едни и същи обувки ли са оставени представените следи; оставена ли е следата от представената обувка; какви особености притежава обувката, оставила следата; какви особености има ходилото на човека, който е носил обувката; какъв е приблизителният ръст на човека (пол или друга характеристика); какъв е механизмът на образуване на пътечката със следи (ходене, бягане, носене на товар, направление на движение) и налице ли са особености в походката на човека, оставил следата; от бос или обут в чорап крак е оставена следата; какъв размер обувки носи лицето, оставило следата и мн.др.;

* по **следите, оставени от зъби** би могло да се установи: от коя челюст и от кои

зъби е оставена следата; какъв е механизмът на въздействие на челюстите – захапване или отхапване; оставена ли е следа от зъбите на конкретно лице; какви анатомични особености притежава зъбният апарат на човека, чиштято е следата; ако е протеза, то тя носена ли от конкретно лице и т.н.;

* при следи, вследствие на **взлом /следи от предмети и инструменти/**, могат да бъдат поставени следните задачи: представлява ли намерената следа резултат от взломяване на преградата; какъв е вида на разрушената преграда – стъкло, врата, прозорец и др.; какъв е механизмът на образуване на следата; с какво оръдие е взломена преградата; от едно или от различни оръдия са образувани следите; оставена ли е следата върху обекта от конкретно оръдие; какъв е вида на инструмента, респ. предмета, чрез който са причинени следите; от посочения за изследване предмет, респ. инструмент, ли са следите и др.;

* при **експертизи на заключващи устройства** може да се даде отговор на следните въпроси: по какъв начин е отворено /взломено/ заключващото устройство, което може да бъде брава или катинар; по един и същи начин ли са отворени представените заключващи устройства; в какво положение се е намирал заключващият механизъм – отворено или заключено; явява ли се следата върху предоставеното заключващо устройство резултат на въздействие с подбран, подправен ключ или шперц; може ли да се отключи представеният катинар без отстраняване на ригела; употребяван ли е даденият катинар; изправен ли е механизмът на дадено заключващо устройство и годен ли е за заключване; може ли да се отвори дадено заключващо устройство с помощта на представения инструмент и мн.др.;

* **експертиза на следи от транспортни средства** би могла да отговори на следните въпроси: оставена ли е представената следа от колело транспортното средство; от какъв модел гума е оставена следата; от какъв вид и модел транспортно средство са оставени следите; от едно или няколко транспортни средства са оставени следите; с каква тяга е движено превозното средство, оставило следата и др.

* при извършване на експертиза за **установяване на цялото по неговите части** може да се докаже: изпратените за изследване части от един и същ обект ли са; по какъв начин е отделена представената част от предмета – чрез разчупване, разрязване, разкъсване и др.; част от какъв предмет е представеният обект; представлявали ли са едно цяло представените обекти; явява ли се представеният обект част от конкретен чифт; явява ли се представеният обект част от конкретен механизъм и т.н.;

2/ съдебно-балистичните експертизи /наука за оръжието/.

Балистичните експертизи могат да дадат отговор на някои въпроси, а именно: изпратеният за изследване обект представлява ли огнестрелно оръжие; каква е системата, моделът на оръжието; изправно ли е оръжието и възможно ли е чрез него да се произведе изстрел; възможен ли е изстрел с оръжието без натискане на спусъка; преправяно ли е оръжието; от какъв вид оръжие е изпратената за изследване част на оръжие; дали изпратеният за изследване обект представлява част от патрон; от какъв вид, система и модел са изпратените за изследване патрон, гилза и /или куршум; патронът годен ли е за стрелба; гилзата и куршума от един и същ патрон ли са; какъв е калибърът на патрона, гилзата и/или куршума; куршумите и гилзите от едно и също оръжие ли са изстреляни; от представеното оръжие ли са изстреляни изпратените за изследване куршуми и гилзи; има ли следи от изстрел върху изпратения за изследване предмет; кое е входното отверстие куршума; от какъв вид огнестрелно оръжие е отверствието върху поражения от куршума обект; колко огнестрелни пробойни има върху изпратения за изследване обект; в каква последователност са произведените изстрели; образуваните пробойни от един и същ куршум ли са и т.н.;

3/ експертизи на документи – 19 самостоятелни експертизи, разделени на две големи групи: почеркови и експертизи за техническо изследване на документи:

- при т.нар. **почеркови експертизи** може да се даде отговор на много въпроси, като: кой е изпълнителят на даден ръкописен текст; едно и също лице ли е написало ръкописния текст в различни документи; кое от лицата е изпълнило ръкописния текст в представения документ; подписът в документа положен ли е от дадено лице; от едно и също лице ли са положени два или повече подписа; да се установи пола на лицето, което е написало ръкописния текст или е положило подписа; каква е възрастна на изпълнителя на ръкописния документ; има ли елементи на подражание при изпълнението на ръкописния текст; ръкописният текст в нормални условия ли е изпълнен; текстът написан ли е с непривична за изпълнителя ръка; от колко лица са изпълнение текстовете в представените документи и кои от текстовете са изпълнение от едно и също лице; изпълнен ли е текстът с умишлено изменен почерк; изпълнен ли е ръкописът в необичайни условия; изпълнен ли е ръкописът със смяна на пишешката ръка; изпълнен ли е ръкописът с подражание на почерка на конкретно лице, т.е. имитиран ли е почеркът на конкретно лице и мн.др.;
- **експертизите за техническо изследване на документи** могат да дадат отговор на въпроси, свързани с: това, какви са физическите и химическите свойства на хартията, на която е написан документа; на една и съща хартия ли са написани два и повече документа; инкриминираният документ написан ли е на стандартна за неговия вид хартия; с едно и също мастило ли са написани два и повече документа; с едно и също пишешко средство ли са написани изпратените за изследване документи; има ли извършени изменения в първоначалното съдържание на документа и какви са те /по какъв начин са извършени/; както е първоначалното съдържание на изменения документ; какво е било първоначалното съдържание на заличените, задрасканите, отстранените или залепените текстове или реквизити на документа; едно и също лепило ли е използвано при изготвянето на изпратените за изследване документи; в документа има ли заличаване на текст или отделен писмен фрагмент; по какъв начин е заличен даден текст или фрагмент от документа и какво е било първоначалното му съдържание; има ли добавка в документа и къде точно е направена; с едно и също индиго ли са написани изпратените за изследване документи; едновременно ли са изпълнение оригиналът и неговото копие; каква е последователността на полагане на подписа и печата в документа; какво е съдържанието на овъглен документ; каква е давността на документа; по какъв начин е изготвена бланката на документа; съответства ли бланката на установената форма на представения документ; каква е последователността на нанасяне на текстовете и реквизитите на документа; едновременно ли са изпълнени индигираните екземпляри и оригинала на документа; сменяна ли е фотоснимка в представения документ и т.н.;
- експертизата **на езика и стила, т.нар. автороведческа експертиза**, може да отговори: кой е авторът на изпратения за изследване текст; конкретното лице ли е автор на представения документ /материал/; едно и също лице ли е автор на инкриминирания документ и изпратените за сравнително изследване документи; какъв е предполагаемият социално-демографски портрет на автора, състояние на писмената грамотност, професионална насоченост, регионална принадлежност и др.; едно и също лице ли е автор и изпълнител на представения за изследване

текст; възможно ли е в писмения текст умишлено да са използвани неприсъщи за автора понятия и кои са те;

4/ експертиза за идентификация на човека по външни признаци, т.нар. **фото-портретна експертиза.**

При този вид експертиза може да се установи: дали на представения снимков материал е заснето едно и също лице; дали лицето от предоставения снимков материал е идентично с лицето от снимката, поставена в инкриминирания документ и др;

5/ експертиза за идентификация на човека по гласа, т.нар. **фоноскопска експертиза;**

б/ **одорологична експертиза /наука за мириса/.**

Такъв вид експертиза може да установи: съществува ли идентичност между одорологичната следа, иззета при огледа на местопроизшествието и мириса на конкретно лице; идентична ли е представената следа от мирис с други следи от неразкрити престъпления и т.н.

7/ **ситуационната експертиза.**

Тя дава отговор: какво е било взаимното положение между лица, превозни средства и други обекти по време на разследваното събитие; в каква последователност са извършени действия или са настъпили процеси, свързани с разследваното събитие; каква е била продължителността на отделни действия или процеси, свързани с разследваното събитие; каква е била интензивността и динамиката на свързани с разследваното събитие действия и процеси; каква е давността на действия и процеси, свързани с разследваното събитие и др.

Б/ Съдебномедицински експертизи.

Тяхното развитие е свързано с появата и развитието на съдебната медицина. За пръв път наименованието на тази експертиза се среща през 690 г. В Римското законодателство се забелязват разпоредби за ролята на съдебния лекар, в които е даден приоритет на тази експертиза пред свидетелските показания.

В по-ново време, в наказателните кодекси на редица страни е включена и съдебномедицинската експертиза, а в България, лекции за съдебно медицинската експертиза се четат в юридическия факултет на Софийския университет още от 1894 г.

В нашия лекционен курс проследихме и хипотезите, визирани в чл. 144, ал. 2 от НПК, при които тази експертиза е задължителна. Освен това, тя се назначава още и при убийства, и в някои бракоразводни дела, в дела за установяване на трудоспособността. Обект на изследване при нея са както живи лица, така и трупове и части от тях и в зависимост от това биват:

- съдебномедицинска експертиза на живи лица за установяване характера на телесната повреда, половото състояние на освидетелстваното лице, възрастта, родителски произход или при т.нар. престорени заболявания.

* След извършване на експертиза на **телесното увреждане**, би могло да се установи: какъв е видът и характерът на уврежданията – охлузвания, кръвонасядания,

рани, разкъсване, размачкване, натъртване на тъкани и органи, общо сътресение, изкълчване, счупване, изгаряне и т.н.; каква е локализацията на телесните увреждания; какъв е механизмът на причиняване на телесните увреждания; с какъв вид предмет, вещество или друго средство е причинено телесното увреждане; може ли телесната повреда да е причинена от самия пострадали; какъв е медикобиологичният характер на телесните повреди; каква е давността на телесното увреждане; каква е последователността на телесните увреждания; до каква степен се уврежда здравето на пострадалото лице чрез всяко от причинените му телесни увреждания; каква е продължителността на разстроено здраве на лицето, на което е причинено телесното увреждане; какъв е възстановителният период за здравето на лицето; каква е прогнозата за загуба на работоспособността; какво е било здравословното състояние на пострадалия преди причиняването на телесните увреждания; ако има предшестващо увреждане или заболяване, как то се е повлияло от получените телесни повреди; при настъпила смърт, дали тя е във връзка с причинената телесна повреда и т.н.

Този вид експертиза е широкоспектърен и много често срещан в практиката, поради което ви представяме някои от основните въпроси, на които следва да бъде даден отговор при някои типични случаи.

Основните въпроси на съдебномедицинската експертиза при увреждания от твърди тъпи предмети са следните:

- Какъв е видът и характерът на причинените увреждания?
- Какъв е механизмът на възникване на уврежданията?
- Какъв е видът (типът) на удрящата повърхност на твърдия тъп предмет (плоска, ръбеста, закръглена и др.)? По възможност да се определи формата и да се идентифицира самият предмет.
- Каква е била силата и посоката на действие на предмета и дали уврежданията са причинени от един и същ предмет или няколко?
- Какъв е броят на ударите и каква е тяхната последователност? Ако е настъпила смърт, кое от уврежданията е причинило смъртта?
- В каква поза или положение се е намирал пострадалият в момента на причиняване на уврежданията (по възможност)?
- Да се установи могъл ли е пострадалият след нанасяне на нараняванията да извърши самостоятелни действия и какви (да се придвижи, да говори и др.)?
- Каква е давността на уврежданията? Дали са приживнени или посмъртно причинени?
- Могъл ли е пострадалият сам да си причини уврежданията? При отговора на този въпрос трябва да се има предвид, че в повечето от случаите е невъзможно по медицинските данни да се установи дали нараняванията са нанесени от чужда или от собствена ръка.
- Какъв е медико-биологичният квалифициращ признак на телесната повреда при преживяване?
- Съответстват ли медицинските данни, установени при изследването на пострадалия, на тези от предварителните сведения по случая?
- Дали причинените телесни увреждания са предизвикали интензивни болки, особени мъки и изключителни страдания?
- При настъпила смърт има ли причинна връзка между нея и нанесената

телесна повреда?

- При смъртен изход да се установи причината на смъртта и нейната генеза.
- Какъв е темпът на настъпилата смърт (мигновено, бързо, бавно) и по възможност нейният интервал?
- Смъртта неминуема ли е била, или е могла да се предотврати при навременно дадена медицинска помощ?
- Ако са установени признаци на въздействие на други фактори (алкохол, други отрови, измръзване и пр.) или заболявания, да се посочи тяхната връзка и значение за настъпването на смъртта.
- Дали причинените увреждания, довели до смъртта, са предизвикали продължителни особени мъки и страдания?
- Преди колко време е настъпила смъртта?

Основни въпроси на съдебномедицинската експертиза при травма от автомобилна злополука, са следните:

Какви следи и повреди има по дрехите и увреждания по тялото на пострадалия (живо лице или труп), какъв е техния вид и локализация?

Какъв е механизмът на причиняване на уврежданията - поотделно и в тяхна съвкупност

(удар от части на автомобила, сътресение, притискане или триене)?

Какво е било взаимното разположение между пострадалия и автомобила в момента на съприкосновение с тях и за какъв вид автомобилна травма се касае (блъскане, прегазване, изпадане от автомобила и др.)?

Къде (в коя част на тялото), в каква посока (направление) и с каква сила са нанесени първоначалният и следващите удари?

От каква част на автомобила са причинени уврежданията (от бронята, фара, колелата, каросерията и др.)? Ако увреждането е от колело, за пълно или непълно прегазване ли се касае, с едно или две колела ли е станало (по възможност да се уточни предни или задни) и през коя част и в какво направление е станало прегазването?

В каква последователност и от едно моторно превозно средство ли са причинени уврежданията или от няколко?

От какъв вид автомобил са причинени уврежданията (лек или товарен автомобил, автобус и др.) и дали те могат да се получат от посочения конкретен автомобил?

Какво е било разположението на пострадалия в автомобила в момента на удара (кой е бил на волана, на предната седалка до шофьора и т. н.)?

Какво е било здравословното състояние на пострадалия в момента на травмата, имал ли е физически недостатъци (слепота, глухота, болести на опорно-двигателния апарат), които да са способствали травмата?

Консумирал ли е пострадалият алкохол, лекарства и др., които да са повлияли психомоторните му функции?

При ПТП с пострадал пешеходец е особено наложително назначаване на **комплексна медико-автотехническа експертиза** (съдебен медик, инженер ДВГ, евентуално физик и др.), когато трябва да се решат задачи като: определяне мястото на удара, скоростта на движения на МПС, опасна зона,

механизъм на ПТП, предотвратим ли е ударът и др. Основни въпроси на съдебномедицинската експертиза при увреждания от остро оръжие:

- Установените увреждания дали са причинени от остър и от какъв вид остър предмет?
- Всички наранявания от един и същ остър предмет ли са причинени или от няколко?
- Какъв е броят на ударите, тяхната посока, последователност и силата на ударите?
- Каква е била широчината и минималната дължина на действащото прободно или прободно-порезно оръжие?
- Какво е било положението на пострадалия и извършителя в момента на нараняването (прав, легнал и т.н.)?
- Съответстват ли нараняванията по трупа на повредите по дрехите?
- Има ли характерни особености по нараняванията (вкл. и по повредите на дрехите), които да позволяват идентифицирането на действащото оръжие?
- Има ли защитни рани, които да говорят за самоотбрана или борба?
- Могъл ли е пострадалият сам да си причини установените наранявания?

Други въпроси на съдебномедицинската експертиза

* при **наранявания с огнестрелни оръжия** следва да се отговори:

- дали установените увреждания са причинени от огнестрелно оръжие;
- кое е входното и кое е изходното отворище както по тялото, така и по дрехите, с които е бил облечен пострадалият (ако има повреди по тях) и направлението на огнестрелния канал в тялото и дрехите;
- да се определят разстоянието, от което е даден изстрелът, броят и последователността на огнестрелните наранявания и колко изстрела са дадени;
- какво е било положението на тялото в момента на причиняване на огнестрелните наранявания съобразно данните от огледа на местопроезшествието;
- да се определят видът и калибърът на оръжието, от което е бил произведен изстрелът;
- могъл ли е пострадалият сам да си нанесе установените наранявания и да извърши определени действия след получаване на уврежданията;
- кое от огнестрелните наранявания е довело до смъртта;
- има ли други увреждания, от какво са причинени, фактори (употреба на алкохол, охлаждане и др.) и какво е тяхното значение за настъпването на смъртта в конкретния случай.

При огнестрелните наранявания е *особено наложително назначаване на комплексна медико-балистична експертиза (съдебен медик, криминалист, оръжейник и др.)*, когато трябва да се решат задачи като: определяне на разстоянието, от което е даден изстрелът, вид, калибър на оръжието и особености на заряда му и т.н.

* при експертизата за **установяване на родителски произход** се дава отговор на някои въпроси, като: изключва ли се предполагаемият мъж като биологичен баща на детето при дадена майка или е възможен такъв; каква е вероятността мъжът, който не се изключва като биологичен баща на детето да е истинският му баща; изключва ли се посочената /претендиращата/ жена като биологична майка на детето, чието майчинство се оспорва, или е възможна такава; каква е вероятността жената да е майка на детето и др.;

* експертизата за **установяване на полова принадлежност** установява половата принадлежност на лицето и причините за неправилното му определяне, както и налице ли са аномалии в анатомичното устройство на външните полови органи и признаците на кой от двата типа преобладават – мъжки или женски; към кой ти се отнасят вътрешните полови жлези /тестиси, яйчници/ и съответстват ли на тях анатомичното и функционалното състояние на външните полови органи и вторични полови белези; налице ли е междинно полово състояние /хермафродитизъм/ и от какъв тип – лъжлив или истински, мъжки или женски и др.;

* експертизата за **установяване на полова зрялост и детеродна способност** доказва какво е общото анатомично, физиологично, психично и интелектуално развитие на лицето и отговаря ли на действителната му възраст; в какъв етап на анатомично и физиологично развитие са външните и вътрешните му полови органи; настъпила ли е анатомична и физиологична годност на половите органи за пълноценно изпълнение на основната им /детеродна/ функция без опасност за здравето; анатомично правилно ли е оформен половия му член; налице ли са анатомични или функционални причини, които да възпрепятстват възможността за проникване във влагалището на жената; каква е причината, обуславяла невъзможността за съвкупление; анатомичната и функционалната годност на тестикулите да произвеждат нормални, живи, годни да се придвижват през спермалните пътища сперматозоиди с възможност да оплодят яйцеклетката, както и каква е причината, която възпрепятства това; анатомично правилно ли е оформен половият ѝ орган и влагалище, което да допуска проникването на мъжки полов член; налице ли са анатомични или функционални причини, както и каква е причината, обусловила невъзможността за осъществяване на съвкупление; каква е анатомичната и функционалната годност на матката, маточните тръби и яйчниците, годността им да произвеждат яйцеклетки и да допуснат проникване в тях на сперматозоиди; каква е анатомичната и функционалната годност за израждането на плода през естествените родови пътища на жената; каква е причината, обусловила разстройство на половите функции със или без причиняване на детеродна неспособност, средствата и начините, с които са причинени и т.н.;

- експертиза **на трупове**, която следва да установи налице ли е насилствена смърт, за идентифициране трупове на новородени, на части от трупове.

При този вид експертизи се установява: коя е причината за смъртта; кога е настъпила смъртта; има ли причинна връзка между телесната повреда и настъпилата смърт; има ли белези на новороденост; каква е продължителността на преживяване при труп на новородено; медицинска идентификация при неизвестен труп и трупни части и т.н.;

- **съдебномедицинска експертиза по писмени данни.**

Чрез нея се цели да се установи: медико-биологичния характер на дадено телесно увреждане; причинната връзка между телесно увреждане и настъпила впоследствие смърт; правилността на медицинските действия при съмнение за лекарска грешка; нещастен случай при оказване или неоказване на медицинска помощ и отговорност на медицинските лица, допуснали професионални правонарушения, незаконно лекуване, криминален аборт и много други въпроси, на които своевременно не е даден отговор чрез назначаване на

експертиза или при възникване на допълнителни обстоятелства, от значение за решаване на делото;

- **съдебномедицинска експертиза на веществени доказателства от човешки произход /кръв, косми, слюнка, сперма и др./:**

- при **експертизата на кръв** се установява дали изпратеното за изследване вещество е кръв; човешка или животинска е изпратената за изследване кръв; ако е животинска, от какво животно е; каква е кръвно-груповата принадлежност на човешката кръв; от какъв пол е човешката кръв; от коя част на тялото е изтекла и др.;

- експертизата на **семенна течност** доказва: има ли сперматозоиди по изпратения за изследване обект; от човек или от животно са сперматозоидите; ако сперматозоидите са от човек, да се установи неговата кръвно-групова принадлежност; възможно ли е изпратената за изследване сперма да произхожда от обвиняемия или друго, посочено от разследващия орган или съда лице /ДНК-експертиза/ и др.;

- при експертизата **на косми** се установява: представляват ли космите, изпратени за изследване обекти; от човек или от животно са космите; от коя част на тялото са отделени съответните косми; космите отскубнати ли са или са естествено опаднали; има ли механични увреждания върху космите и чрез какво средство могат да бъдат причинени; има ли термично въздействие върху космите; възможно ли е изпратените за изследване косми да произхождат от дадено лице /ДНК-експертиза/ и т.н.;

- при експертизата **на кости** се установява: от човек или животно са изпратените за изследване кости; от коя част на тялото е съответната кост; от какъв пол е бил човекът, чиято кост се изследва; каква е приблизителната възраст на човека, чиято кост е изпратена за изследване; какъв е приблизителният ръст на човека; какво е давността на погребението и др.

- **ДНК – експертизата** установява: произхожда ли представеният биологичен материал от конкретно лице; съвпада ли ДНК-профилът на биологичната следа, иззета от местопроизшествието с ДНК-профил на друго лице, което е регистрирано в националната база данни за ДНК и т.н.;

- **психиатрична експертиза**, при която се установява:

лицето страда ли от някакво психическо заболяване или умствена изостаналост; разбирало ли е свойството и значението на действията си по време на престъплението и в състояние ли е било да ръководи постъпките си; в момента на извършване на престъплението, психическото състояние на изследваното лице позволявало ли му е да предвиди последствията от своите действия; има ли отклонения от нормалното психическо състояние в момента на изследването и ако има, в какво се изразява; страда ли от хроничен алкохолизъм или наркотична зависимост; има ли необходимост от прилагане на принудителни медицински мерки;

- **психологическа експертиза**, която дава отговор на въпроси, свързани с това: каква общата психологическа характеристика на изследваното лице; кои негови психически свойства оказват доминиращо влияние върху поведението му; какви основни мотиви определят поведението на изследваното лице; индивидуалните особености на личността на изследвания оказват ли влияние върху способността му за възприятие и оценка на определени факти и явления; какъв е доминиращият мотив; показанията му съответстват ли на неговата възраст и интелект; в каква степен се поддава на внушение; не симулира ли някакви сензорни недостатъци /глухота, немота, слепота и др./;

В/ Съдебно-счетоводни и финансово-икономически експертизи.

Назначават се за изясняване на обстоятелства по делото, когато са необходими специални знания в областта на икономическата дейност. В сравнение с другите видове експертизи, тя се отличаваше с ведомствено ръководство и контрол / в методическо отношение/ от Министерство на финансите.

* **съдебно-счетоводната експертиза** може да даде отговор дали: организацията на счетоводната отчетност отговаря на изискванията на нормативните актове; водена ли е редовно и правилно счетоводната отчетност; счетоводните операции съответстват ли на нормативните актове за извършване на тази дейност; правилно ли са оформени операциите за приемане, пазене и реализация на стоково-материалните ценности и на паричните средства; има ли липси, за кой период се отнасят и кои са причините за възникването им; правилно ли е извършена ревизията; обосновани ли са направените от ревизора изводи и др.;

* **финансово-икономическата експертиза** може да даде отговор на въпросите: каква е структурата и съдържанието на финансово-икономическата дейност на фирмата, предприятието или организацията; какво е финансовото състояние на фирмата, предприятието или организацията; какво е състоянието на финансово-контролната дейност в съответната фирма, предприятие или организация; нарушени ли са производствени процеси; могат ли наличните авоари да осигурят финансово-икономическата дейност на съответното юридическо или физическо лице и др.;

* **стоквата експертиза** може да установи: къде и кога е произведена определена стока; спазени ли са изискванията по БДС и ако не са спазени, кои от тях са нарушени; какви технологии са използвани – съвременни или остарели и неприложими за подобен вид стока; по какъв начин е произведена стоката – фабрично или занаятчийски; какво е качеството на стоката; съответства ли цената на пазарните изисквания и ако не съответства, по кои пера е завишението; етикетът на стоката отговаря ли на нейната същност; съхранява ли се стоката съгласно естеството ѝ; спазени ли са изискванията за съхранение и ако не са спазени, на какво се дължи това; по какъв начин е транспортирана стоката и в съответствие с естеството ѝ допустимо ли е това; как е доставена стоката за реализацията ѝ; какъв е бил амбалажът и отговаря ли той на естеството на стоката; осигурени ли са предварително условия за съхраняване на стоката до предаването ѝ на купувача; уведомен ли е предварително купувачът, за да осигури условия за съхраняване на стоката, преди тя да му бъде предадена; какви транспортни и други експедиционни и митнически документи е трябвало да съпровождат стоката; кои са причините, довели до неправомерния резултат и др.;

Г/ Физико-химически експертизи.

Тази експертиза намира приложение в България непосредствено след Освобождението, ще през 1880 г. Свързана е с доказване , наличие и изключване на отравяне. Обект на изследване са различните вещества и техните компоненти, храни, лепила, отрови и др. Пред тази експертиза се поставят задачи като това: да се установи количествения и качествения състав на съответния обект, груповата принадлежност на привлечения под отговорност, установяване наличието на отрови в продукти, части от човешки труп и др. За целта се използват физическите и физико-химическите методи и средства. В зависимост от обектите тези експертизи се разделят на:

- такива за изследване на метални сплави и изделия. Назначават се при автомобилни и самолетни катастрофи, за изследване на неизвестни вещества, при палежи, като, **експертизата на метални изделия и метали** би могла да установи има ли частици от метали и сплави върху изпратения за изследване обект; какъв е видът на метала и неговия произход; от една и съща партида на производство ли са изпратените за изследване метали; от какъв вид метал е изработен даден предмет; от какъв метал /сплав/ е изготвен предметът, представен за експертиза; каква е марката на метала /сплавта/; какво би могло да бъде предназначението или в каква област намира приложение даденият метал /сплав/; явява ли се металът /сплавта/ скъпоценен и какво е количественото съдържание на отделните компоненти; изделието /частиците/ от метал или сплав има ли обща родова или видове принадлежност; има ли върху представения обект следи от метализация? Ако да, какъв може да бъде източникът на нейния произход; представената за изследване монета подправена ли е; подложена ли е на подправка съществуващата върху метален обект маркировка и др.
- за изследване на бои и лакове, които се извършват при разследване на престъпления в автомобилния транспорт, кражби и др. и **експертизата на бои и лакове** може да установи: има ли боя или лак върху изпратените за изследване обекти; какъв е видът и предназначението на изпратените за изследване бак или боя; следите от лак или боя, които се намират върху изпратените за изследване обекти, от един и същ вид ли са; преобоядисван ли е даден обект; по какъв начин и кога е нанесена боята и др.;
- за изследване на текстилни влакна и материали. Извършват се при разследване на убийства, изнасилвания, кражби и др.;
- за изследване на нефтопродукти и смазочни материали. Назначават се при престъпления за палежи и такива по транспорта, като **експертизата на нефтопродукти и смазочни материали** би могла да отговори на въпросите: нефтопродукти ли са изпратените за изследване материали; от каква група и марка е нефтопродуктът; отнася ли се представената за изследване течност към групата на лесновъзпламеняващите се течности /бензин и др./; има ли странични примеси в горивосмазочните материали и какъв е техният произход; какъв е видът и марката на изпратените за изследване нефтопродукти; от една и съща група ли са нефтопродуктите, които са открити върху изпратените за изследване обекти и т.н.;
- за изследване на стъкла;
- за изследване на лекарствени средства когато се разследват убийства чрез отравяне, самоубийства и др., при което **Фармацевтичната експертиза** би могла да установи: лекарство ли е изпратеното за изследване вещество; какъв е вида, названието и предназначението на лекарството; лекарственото средство съответства ли на наименованието на опаковката, в която се намира; в лекарственото средство има ли странични примеси и ако има, какъв е техният вид и количество; има ли вещества от фармацевтичен произход върху определен предмет /спринцовка и др./ и ако има, какъв е техният вид и т.н.;
- за изследване на наркотични и психотропни вещества и др., като **Експертизата на наркотични вещества** би могла да даде отговори на въпросите: наркотично ли е изпратеното за изследване вещество; какъв е произходът на наркотичното вещество; по какъв начин и къде е произведено;

има ли върху изпратения за изследване обект следи от наркотично вещество и др.

Д/ Съдебно-технически експертизи.

Те са разнородни по характер, но имат една обща задача: установяване на техническите причини при определени обстоятелства, имащи значение за делото. Диапазонът на тази експертиза е широк. Чрез тях се цели да се установят не само техническите причини, но и да се решат някои от следните въпроси- определяне на техническото състояние на машините, съоръженията и тяхната годност, установяване на времето на възникване на дефекти и др. Към този вид съдебни експертизи се отнасят пожаро-техническата експертиза и агротехническата.

* **автотехническата експертиза** би могла да даде отговор на въпросите: каква е била скоростта на моторното превозно средство непосредствени преди произшествието; каква е била скоростта на моторното превозно средство преди задействането на спирачната система; на какво разстояние се е намирало МПС-то от обекта, в който се е блъснал в момента на възникването на опасността от произшествието; има ли причинна връзка между техническата неизправност на МПС-то и произшествието; водачът на МПС-то имал ли е реална възможност да избегне произшествието; кога е възникнала техническата неизправност на МПС-то, която е причина за произшествието; допустимо ли е било управлението на МПС-то в техническото състояние, в което е било преди произшествието; водачът на МПС-то в състояние ли е бил да установи техническата неизправност и да я отстрани; непосредствено преди произшествието какво е било взаимното положение на автомобила и обекта, в който се е блъснал и др.;

* **пожаротехническата експертиза** може да установи: коя е причината за пожара; определяне на времето и условията за възникването му; определяне огнището на пожара и посоката на разпространението му; установяване на причинна връзка между нарушени противопожарни правила и възникване на пожара; установяване начина и механизма на запалването; определяне на необходимото време за изгаряне на определени предмети; оценяване състоянието на противопожарната техника в обекта и др.;

* **строително-техническата експертиза** може да отговори на въпросите: допуснато ли е нарушение на строителни норми при строежа на даден обект; има ли съответствие между строителните работи и проекто-сметната документация; налице ли е съответствие между построеното, даденото разрешение за строеж и одобрения архитектурен проект; завишена ли е количествено-стойностната сметка и стойността на количеството материали, употребени при строежа на обекта; какви са причините за настъпилите повреди и разрушения върху сградата; какъв е размерът на причинените щети; допуснато ли е нарушение на правилата за техническа безопасност на труда при строежа и т.н.;

* **фототехническата експертиза** може да установи: какъв тип и модел фотоапарат е използван за изготвяне на даде негатив или фотоснимка; с койт от представените негативи е откопирана дадена фотоснимка; какъв обектив е използван при фотографирането /нормален, широкоъгълен и пр./; изготвена ли е фотоснимката чрез фотомонтаж; какъв вид фотохартия е използвана за изготвяне на фотоснимката; кога е изготвена фотоснимката и др.;

* **взривотехническата експертиза** би могла да установи: изпратеният за изследване обект представлява ли взривно устройство; какъв е видът на взривното устройство и по какъв начин е изготвено; по какъв начин се задейства взривното устройство; следите върху изпратения за изследване обект причинени ли са от взривно устройство; изпратените за изследване взривни устройства по един и същ начин ли са

изготвени; каква е мощността на взривното устройство; изпратеното за изследване вещество взривно ли е, какъв е неговият състав и предназначение; в каква област се използва взривното вещество и т.н.;

* **фоноскопската експертиза** би могла да отговори: възможно ли е идентифициране на лицето, чийто глас и говор са отразени върху звукозапис; с какво техническо средство е направен звукозаписът; чрез кое от представените за изследване технически средства е направен звукозаписът; какъв е полът на лицето, чийто глас е отразен в звукозаписа; какво е съдържанието на звукозаписа; при каква обстановка е направен звукозаписът / в помещение, на открито/; от какъв източник е фоновият шум в звукозаписа и т.н.;

* **компютърната експертиза** би могла да установи: съдържа ли се в компютърната система информация, свързана с делото /документи, електронни таблици, снимки, домашни аудио- или видеоклипове, определени програмни продукти и др.І; има ли в компютърната система зловреден софтуер /компютърен вирус/; направени ли са в компютърната система промени и по какъв начин са извършени; какво е състоянието на защитата; изследване на защитеност на компютърните системи; изследване на отделни програмни продукти – изследването обикновено е с цел доказване на кражба на интелектуална собственост /софтуер, начин на работа на негов даден елементІ; изследване на комуникационните възможности на компютърната система – с оглед установяване на годността на компютърната система или структура за изпълнение на определени задачи, като изследването включва цялостно и поотделно изследване на хардуера, софтуера и мрежовите възможности на обекта; изследване на хардуера на компютърни системи – обикновено се налага при спорове за собствеността на компютърната система или отделни нейни части; установяване техника за копиране, изготвяне и използване на кредитни и дебитни карти; има ли външни промени по данни в деловоден, счетоводен и регистратурен софтуер – изследва се възможността да се направят промени посредством деловодния, счетоводния или регистратурен софтуер, във вече направени записи, което позволява фалшифициране на данните, обработвани с изследвания софтуер и др.

Е/ Биологични, ботанически и зоологични експертизи.

При тази експертиза обикновено обект на изследване са веществените доказателства от биологичен произход. Използват се специфични средства като се решават въпроси, свързани с определяне вида и груповата принадлежност на изследвания обект.

* чрез експертизата на **ларви и яйца от насекоми** може да се установи: изпратените за изследване обекти представляват ли ларви или яйца от насекоми; какъв е видовият им произход; в какъв стадий на развитие се намират ларвите и колко време е необходимо за снасянето на яйцата и др.;

* експертизата на **почва** може да установи: има ли почва върху изпратените за изследване обекти; има ли сходство в микробиологичната и химическата характеристика между изпратените за изследване проби от почви; възможно ли е почвата да е от посочената в постановлението за назначаване на експертизата местност, респ. пространствен участък и др.;

* **ботаническата експертиза** би могла да отговори на въпросите: изпратеният за изследване обект от растителен произход ли е; има ли по изпратения обект за изследване растителни остатъци и какъв е техният произход; изпратените за изследване растителни остатъци от един и същ вид растение ли са; произхождат ли растителните остатъци от изпратеното за изследване растение; израснало ли е растението върху конкретен участък от дадена местност и т.н.;

* **зоологичната експертиза** може да установи: какъв е видът на представените за изследване животни /червеи, охлюви, насекоми, влечуги, земноводни, пера от птици, гризачи и др./; срещат ли се обичайно в района, в който са намерени; могат ли съответните животни да бъдат преносители на опасни инфекции и т.н.;

Ж/ Селскостопански експертизи.

* **екологичната експертиза** би могла да установи: коя е причината за екологичната щета; какъв е характерът и размерът на екологичната щета; каква е степента на отрицателно въздействие върху водата, въздуха, земята, ландшафта, флората и фауната и др.; нарушени ли са технологичните изисквания на производството и от кого; съгласно изискванията имало ли е пречиствателни устройства и кой е нарушил предписаното в нормативните актове; монтирани ли са проектираните филтри за недопускане замърсяването на въздуха; спазени ли са предписанията на компетентните органи след наложените наказания на виновните лица; по какъв начин могат да се отстранят нанесените вреди на околната среда и др.;

* **агротехническата експертиза** би могла да установи: каква е възрастта и агротехническото състояние на плодови насаждения; кои са причините и каква е степента на повредата на селскостопанската продукция, посеви или насаждения; кога е настъпило увреждането на съответната селскостопанска култура; съответства ли на приетия стандарт качеството на семената, произведени за посев, количеството на посетите семена и нормата, предвидена за посев, начин на засяването; допуснати ли са нарушения по опазване на агротехническите и технологичните предписания и норми; какви мерки са били предприети срещу селскостопанските вредители и болести; използвани ли са подходящи химически средства в определен срок срещу тези вредители; кои са причините, свързани с недостатъчния добив на селскостопанска продукция /обработка на почвата, правилно ли е извършена сеитбата, навреме ли е наторена земята, извършена ли е следсеитбена обработка на почвата и др./; кои агротехнически правила са били нарушени при засяването и спазен ли е срокът за сеитбата и прибирането на селскостопанската продукция, какви мерки са взети за нейното съхраняване /почистване и обгазяване на складови помещения, предварителна обработка на зърнени култури и др./;

* **ветеринаромедицинската експертиза** би могла да даде отговор на въпросите: коя е причината за заболяването или смъртта на животното; нарушени ли са нормите за отглеждане на съответните животни; има ли предразполагащи фактори за възникването на болестта и смъртността на животното и кои са те; взети ли са необходимите мерки за лечението на животните и т.н.;

З/ Други съдебни експертизи.

Например: **експертиза на банкноти, платежни инструменти и ценни книжа.**

Тази експертиза би могла да установи: дали представените за изследване банкноти или пътнически чекове са истински или са неистински; дали представените ценни книжа /чекове, акцизни бандероли за спиртни напитки и тютюневи изделия, билети за транспорт, билети за спортни и културни мероприятия/ са истински или неистински и ако са неистински, по какъв начин са изготвени; с какъв вид печат са отпечатъни, с каква копирно-размножителна техника са възпроизведени, на каква хартия и с какви мастила; дали представените за изследване фалшификати на банкноти и ценни книжа са изготвени от едно и също клише с неистинските банкноти /ценни книжа/; дали в представената банкнота има извършена подправка – изменение на обозначението на номинала, изразен с цифри и текст или изменение на други реквизити и т.н.

НАЗНАЧАВАНЕ НА СЪДЕБНА ЕКСПЕРТИЗА

Назначаването на съдебните експертизи най-изчерпателно е уредено в НПК. В ГПК и АПК е посочено твърде фрагментарно. Поради тази причина, при разглеждането на този въпрос, ще проследяваме в по-голямата си степен разпоредбите на НПК.

Действията по назначаването на експертизата обхващат: 1/ вземането на решение за необходимостта от използване на съответните специални знания в процеса на доказването и 2/ изготвянето на акта /постановление или определение/ за нейното извършване.

1. Основания за назначаване на съдебната експертиза

А/ Фактите, които подлежат на установяване и доказване в наказателния, гражданския и административния процес, могат да бъдат от най-различно естество – причина за настъпване на смъртта на жертвата на престъплението, химически състав и произход на дадено вещество, наличие или отсъствие на тъждество между следи-отпечатъци, биологични продукти, стойност на причинените от гражданския деликт щети, дали дадена стока има някакви недостатъци и ако има такива, на какво се дължат и др. Спектърът на знания, извън областта на правото, които са необходими за изясняване на обстоятелства по делото, може да бъде изключително широк и разследващият орган и съдът естествено не са длъжни, нито пък могат да бъдат компетентни във всяка област на науката, техниката или изкуството.

Оттук произтича и **необходимостта** от привличането на компетентни специалисти извън сферата на правото, които да съдействат на съда и на органите на досъдебното производство при изясняване на някои обстоятелства по делото. Затова някои автори определят експертизата като „**способ за разшифроване**” на факти, чийто смисъл е недостъпен за непосредствено възприемане.¹ Това определя и основанието за назначаване на експертиза, респективно на вещо лице.

Именно необходимостта, като основание за назначаване на съдебната експертиза, законодателят е посочил и в трите процесуални закони:

Чл. 144 /1/ от НПК: „Когато за изясняване на някои обстоятелства по делото са **необходими** специални знания из областта на науката, изкуството или техниката, съдът или органът на досъдебното производство назначава експертиза.”;

---

¹Топалов, П., Г. Георгиев. Наказателен процес на Народна република България (Обща част и предварително производство). С.: ВИ „Георги Димитров“ - МВР, 1989, с. 266.

Чл. 195 /1/ от ГПК: „Вещо лице се назначава по искане на страната или служебно, когато за изясняване на някои възникнали по делото въпроси са **необходими** специални знания из областта на науката, изкуството, занаятите и други.”

Чл. 49 /1/ от АПК: „Експертиза се възлага, когато за изясняване на някои възникнали въпроси са **необходими** специални знания в областта на науката, изкуството, занаятите и други, каквито органът няма.”

В наказателния процес е прието привличането на съответния специалист, чиито специални знания са необходими за изясняване на определени обстоятелства по делото, да се определя като „назначаване на експертиза”.

Вместо назначаване на експертиза в гражданския процес е приет институтът на „назначаване на вещо лице”.

В административния процес се говори както за експертиза, така и за вещо лице.

Въпреки терминологичното различие в наказателния, гражданския и административния процес, в крайна сметка става дума за едно и също нещо – привличане на дадено лице, което притежава необходимите специални знания за изясняване на определени обстоятелства по делото.

Изводът е, че доколкото трябва да се вземе решение за назначаване на експертиза, действително е налице субективната преценка на съответния орган, но доминиращото в случая е **обективната необходимост от изясняване на дадено обстоятелство по делото.**

Отделно от това, към общите основания за назначаване на съдебната експертиза следва да бъде отнесено **изискването за събиране на доказателства по предвидения процесуален ред**, както в наказателния, така и в гражданския и административния процес. Ако се анализира връзката на чл. 144 от НПК с чл. 136 от същия кодекс, се вижда, че разпоредбата на чл. 136 от НПК отнася експертизата към способите за събиране и проверка на доказателства. Проблемите в гражданското съдопроизводство са аналогични на тези в наказателното производство. Вещо лице се назначава по искане на страната или служебно, т.е. дава се възможност на страните да сочат доказателства. Надделява схващането, че при необходимост от специални знания, дори и съдът да има такива, пак трябва да се назначи експертиза. В противен случай би се нарушило състезателното начало, правото на страните да сочат доказателства, правото на защита на обвиняемия, принципът на обективност и т.н.

Към тези две основания трябва да се добави и другото основание: назначаваната експертиза следва **да е относима към предмета на доказване** по конкретното наказателно дело, респективно към предмета на спора по конкретното гражданско дело. Конкретното основание ще зависи от характера и особеностите на обстоятелствата, които подлежат на изясняване – по тази причина се назначават различните видове експертизи.

Анализът на чл. 144, ал.1 и ал.2 от НПК дава основание да се твърди, че има два основни вида експертизи:

- 1/ факултативна и
- 2/ задължителна.

Факултативната експертиза зависи от конкретните обстоятелства по делото и възможностите за събиране на доказателства с други процесуални способности. Компетентният орган има правото да прецени дали да назначи извършването на експертизата, или да предпочете друго процесуално следствено действие за изясняване на определено обстоятелство.

Задължителната експертиза е регламентирана само в наказателното съдопроизводство, тъй като се третират обществени отношения, които са накърнили в по-голяма степен определени общественозначими интереси. Посочени са 5 хипотези на задължителна експертиза:

- когато съществува съмнение относно причините за настъпване на смъртта;

- когато съществуват съмнения относно характера на телесната повреда. НК определя кои наранявания имат характера на телесна повреда и степента, но в някои случаи са необходими специални знания за установяване характера на нараняванията и квалификация на степента;

- третата хипотеза касае възможностите за реализация на наказателната отговорност. Задължително се назначава съдебна експертиза когато има съмнения относно вменяемостта на обвиняемия или заподозрения /вменяемостта е условие, без което не може да се реализира наказателна отговорност и да съществува наказателен процес/;

- четвъртата хипотеза също е свързана с вменяемостта, но на по-ниско ниво: съществуват съмнения относно способността на обвиняемия или заподозрения с оглед на неговото физическо и психическо състояние правилно да възприема фактите от значение за делото и да дава достоверни обяснения за тях /предвидено е с оглед на пълноценната реализация на правото на защита и касае вменяемостта, но в по-ниска степен;

- петата хипотеза касае свидетеля в наказателното производство. Това е резултат от проявлението на устното начало в наказателния процес, което е свързано с непосредственост, т.е. органите на предварителното производство и съдът трябва пряко да се убедят, че свидетелят не страда от физически или психически недъг, който би довел до формиране на обективно съществуващи факти и обстоятелства, а оттам – до деформиране на доказателствен материал, събран по делото.

Б/ Исканата помощ или съдействие от специалисти във връзка с процеса на разследването може да бъде осъществявана както в непроцесуална, така и в процесуална форма.

Непроцесуална е формата на съдействие на различни консултанти при провеждане на оглед на местопроизшествие, следствен експеримент и други действия, свързани със събиране и проверка на доказателства. По този начин се създават условия за правилна оценка на свързаните с разследваното събитие обстоятелства. Консултация със специалист от съответната област е полезна, защото дава възможност назначаващият орган да направи преценка преди да назначи експертизата, дали поставяните въпроси са в съответствие с реалните възможности на науката и техниката за получаване на достоверна информация. Това ще спомогне за коректното формулиране на въпросите, а оттук – за правилното извършване на експертизата, в т.ч. провеждането на пълно и всеобхватно изследване. По този начин ще се избегне необходимостта от назначаване на допълнителна експертиза, което от своя страна помага за по-бързото решаване на делото.

Правната уредба на консултацията със специалист в съответната област на науката, изкуството или техниката се съдържа в **Наредба № 2 от 2011 г. за условията и реда за извършване на съдебномедицинските, съдебнопсихиатричните и съдебнопсихологичните експертизи, включително и за заплащането на разходите на лечебните заведения.** Съгласно чл.7, ал.1 от Наредбата, *страните по делото, съдът и прокуратурата могат да възлагат извършването на съдебномедицински, съдебнопсихиатрични и съдебнопсихологични консултации.* Алинея втора на същия текст регламентира обстоятелството, че *консултациите се извършват от специалисти, които отговарят на изискванията за вещи лица.* Съгласно алинея трета, *консултацията има за задача да отговори на специфичните въпроси от кръга на съответната компетентност, които имат отношение към делото.* Алинея четвърта пък урежда въпроса за заплащането на консултацията.

Вижда се, че консултациите са предвидени само за определени видове експертизи. Но много често в наказателното съдопроизводство, а и не само в него, може да възникне необходимост от изясняване на въпроси от редица други области на науката, а също и от областта на изкуството и техниката, във връзка с които също може да е необходима консултация. Затова, удачно би било, в процесуалните закони да се регламентира възможността да се възлага на специалист от съответната област, който отговаря на изискванията за вещо лице, **извършването на консултация** – устна или писмена, за която да се определя и изплаща възнаграждение.

Осъществявайки консултантска помощ на назначаващия орган, специалистът от съответната област **не извършва експертна дейност**, защото не му е възложено да извърши експертиза. А това изключва възможността да притежава процесуалното качество „вещо лице” и произтичащите от него права и задължения. Участието на специалист от

дадена област при извършването на отделни действия по разследването обаче не е процесуална пречка да му бъде възложено по-късно извършването на експертиза.

Експертизата е *процесуална форма* за ангажиране на специалисти от различни области на науката, техниката или изкуството в процеса на събиране и проверка на доказателствата, но ангажирането му в качеството на експерт се осъществява само чрез постановление на разследващия орган или определение на съда.

Редът за назначаването и възлагането на експертизата, процесуалният статут на вещото лице и неговото заключение са регламентирани в НПК, ГПК и АПК.

2. Назначаване на съдебната експертиза.

Съдебната експертиза е еднакво необходима както за наказателния и гражданския процес, така и за административния процес. Като процесуално средство, тя подпомага компетентните органи при разкриване на обективната истина и назначаването на експертите се извършва въз основа на няколко принципи, част от които са и принципи на експертизата:

- да е налице необходимост от специални знания НЕ въобще, а в три основни области – науката, изкуството и техниката /чл. 144 от НПК/, съответно занаятите в ГПК /чл. 195/ и АПК /чл. 49/;
- за експерт се назначава само ФЛ. В този смисъл беше изменено и ПМС 111/1975 г. като се премахнаха възможностите за извършване на съдебната експертиза от експертни учреждения. Това се налагаше с оглед реализацията на наказателната отговорност на вещите лица по чл. 291 от НК за депозиране на невярно заключение;
- възлага се на специалист с професионална подготовка и опит в съответната област – чл. 147 от НПК, чл. 195/2/ ГПК и чл. 49/2/ АПК;
- възлага се на незаинтересовано лице от изхода на делото – чл. 148, ал. 1-4 във връзка с чл. 29, т.т. 7-9 НПК и чл. 198 ГПК и чл. 50 АПК;
- забранява се съвместяване на две процесуални качества по едно и също дело;
- гарантирана е независимостта на експерта от страните в процеса;
- назначаването се извършва освен по инициатива на органите в съдебното и досъдебното производство, но и по искане на страните по делото.

Във връзка с назначаване на съдебната експертиза възникват някои основни въпроси, на които органът, назначаващ съответната експертиза трябва да даде възможно най-точен отговор.

Първо, правилно трябва да се определи характера на необходимите специални знания. Това е един от основните въпроси при назначаването на всяка експертиза, тъй като от избора на специалните знания зависи характерът на експертизата и своевременната ѝ организация.

Второ, трябва да се определи вида на експертизата, т.е. дали да е еднородно или комплексна, еднолична или колективна.

Трето, да се прецени доколко е тактически целесъобразно извършването на експертиза при конкретната следствена ситуация и конкретните научни и методически възможности. С изключение на задължителните експертизи, в останалите случаи компетентният орган е длъжен сам да прецени възможно ли е използването на специални знания при съществуващата методика на изследване, научното равнище и професионалната подготовка и опит на експертите. Ако отговорът е отрицателен, назначаването на експертизата не е оправдано. Типичен пример в това отношение е липсата на методика за установяване на временанасването на документи.

Четвърто, правилно да се определи мястото /поредността/ на експертизата в системата на другите следствени, респ. съдебни действия. Прибързано назначената експертиза не позволява да се определят правилно обектът и задачите; не може спокойно да се осигури необходимият сравнителен материал и да се създадат условия за пълноценно изследване. Несвоевременно назначената експертиза пък крие опасност от повреждане или унищожаване на съществени признаци на обекта.

Безспорно е, че има редица въпроси, които са общозадължителни за експертизите и в трите процеса, като:

- назначаване на експертите;
- възможност за замяна;
- отводите, които могат да им се направят;
- определяне задачата на експертизата и др.

В същото време обаче има и специфични въпроси, пряко относими към съответния вид процес – наказателен, граждански или административен.

А/ В наказателния процес въпросите на съдебната експертиза се решават в досъдебното и съдебното производство при отчитане на компетенциите им.

1/ В досъдебното производство са включени две институции – института на полицейското разследване, извършвано от разследващите полицаи и предварителното производство, движено от следователите.

Полицейското производство се провежда по онези дела, които са визирани в чл. 191 от НПК и чл. 194, ал.3 от НПК. Успоредно с това, съгласно чл. 194, ал.5 от НПК, за престъпления по чл. 234, 242, 242а и 251

от Наказателния кодекс и по чл. 255 от Наказателния кодекс по отношение на задължения за ДДС от внос и акцизи, разследването в досъдебното производство се извършва от митнически органи.

Разследващите органи /следователи, разследващи полицаи, митнически органи/ са длъжни да използват предвидените в чл. 136, ал.1 от НПК способности за събиране и проверка на доказателствата, включително и назначаване на експертиза.

В досъдебното производство, ръководството и надзора върху разследването упражнява прокурора. Съгласно чл. 199, ал.1 от НПК прокурорът и разследващите органи се произнасят с постановление, което означава, че с такъв акт се назначава и съответната експертиза. По предвидения процесуален ред, събраните доказателства по приключените дела се изпращат в прокуратурата. Когато не са налице условията за прекратяване или спиране на наказателното производство, заедно с другите въпроси, които прокурорът трябва да реши, той обсъжда по съвкупност събраните доказателства, включително и съдебните експертизи, след което съставя обвинителен акт.

За назначаването на експертизата в наказателния процес е характерно и това, че *законовите и тактическите /криминалистичните/ изисквания се проявяват едновременно, а не изолирано.*

Това в най-голяма степен се отнася за определяне на обекта и задачите на експертизата, избора на експерта, определяне на срока /продължителността/ на експертизата и вземане на мерки за запазване на обекта на експертизата и на сравнителния материал.

С оглед важността от *правилното определяне на обекта и задачите на експертизата*, е необходимо да се съобразят редица тактически изисквания:

а/ ясно разграничаване на обекта на изследване от другите сходни обекти;

б/ индивидуализиране на непосредствения обект на изследване и отграничаването му от други обекти върху същата материална основа, напр. подписа или отпечатъка от печат от останалите подписи и отпечатъци от печати върху един документ;

в/ изчерпателно определяне и ясно формулиране на задачите на експертизата;

г/ правилна хронологична последователност на задачите, така че решаването на всяка една от тях да създава благоприятни условия за решаването на следващата;

д/ недопускане поставянето на задачи, отнасящи се до прилагането и тълкуването на законите в страната. В учебната литература, акад. Павлов изрично подчертава, че експертът съдебен лекар не може да се произнесе

по въпроса за рода на насилствената смърт /ако е убийство, дали е умишлено или непредпазливо, дали не е самоубийство или пък нещастен случай/, както и експертът психиатър не може да се произнесе по въпроса вменяем ли е обвиняемият по смисъла на НК. Това е работата на съда, който е длъжен да познава законите в републиката.

Що се касае до избора на експерта в наказателния процес, това ще бъде тема на обсъждане в следващия ни модул.

В етапа на досъдебното производство, освен правилното определяне на обекта и задачите на експертизата, от значение е още *определяне на срока и продължителността на експертизата*. Времето трябва да е достатъчно за пълноценното протичане на процеса на изследване и формиране на вътрешното убеждение на експерта. Освен това то трябва да е осигури възможност за провеждане на експертни експерименти и за проверка на получените резултати с други методи и средства.

Не на последно място трябва да се *вземат мерки за запазване на обекта на експертизата и на сравнителния материал* от неблагоприятното въздействие на външни фактори и на лица, заинтересовани от изхода на делото.

2/ В съдебното производство особеностите на назначаването на експертизата са проявление на публично-състезателното начало на наказателното производство. Когато има експертиза в съдебното производство, се наблюдава активно участие не само на обвиняемия и прокурора, но и на останалите участници в наказателния процес. Следва да се имат предвид процесуалните тези и заинтересованост на другите участници в производството – граждански ищец и граждански ответник.

Както е добре известно, експертизата може да бъде назначена по искане на страните или служебно. Правото на страните да правят искане за назначаване на експертиза включва и правото им да обосноват искането си,¹ като посочат обстоятелствата, които налагат назначаването на експертиза, нейния вид, обект и конкретни задачи. Впрочем, необходимо е да се отбележи, че конкретизирането на искането за назначаване на експертиза е **условие**, за да бъде то уважено. Без посочване на нейния обект и задачи съдът не би могъл да прецени основателността на направеното искане за назначаване на експертиза, респективно дали да допусне извършването ѝ или не. Казаното важи за всеки вид експертиза и в частност както за първоначална експертиза, така и за допълнителна или повторна експертиза. ВКС е имал повод да се произнесе, че оплакването за нарушаване на правата на частните обвинители с отказа на въззивния съд да уважи искането им за назначаване на повторна експертиза, е неоснователно, след като в подкрепа на искането не са били направени обосновани възражения, че наличното заключение „не е обосновано и възниква съмнение за неговата правилност“ по смисъла на

¹ Вж. Павлов, С. *Осигуряване на гражданите право на защита в наказателния процес на НРБ*. С.: Издателство на БАН, 1986, 118-119.

чл.153 НПК (Р 656-2012-III н.о.). В същия смисъл е и Р 277-1983-III н.о., където е казано, че искането за назначаване на допълнителна експертиза или за разширяване състава на дадена експертиза може да се уважи само, ако бъдат посочени основателни възражения за непълнота или за неизясненост на някои обстоятелства по делото. Неподкрепеното с доказателства твърдение за такива слабости на единичното експертно заключение не дава основание за уважаване на искането. В тази връзка е важно да се припомни константната съдебна практика, че „не всяко неуважено доказателствено искане може да се субсумира под категорията „съществено нарушение на процесуалните права“, а само това, с отказа на което се е стигнало до неизясняване на важен за предмета на доказване факт“ (Р 412-2012- II н.о. и мн.др.).

В тази фаза на процеса участващите страни вземат отношение и по назначените вече в досъдебното производство съдебни експертизи. На основание чл. 282, ал.1 от НПК на вещото лице се поставят въпроси, след като се прочете заключението му. Въпросите следва да се задават по предвидения в чл. 277, ал.3 и 4 от НПК процесуален ред, т.е. най-напред се дава предпочитание на въпросите на прокурора или частния тъжител, частният обвинител и неговия повереник, гражданския ищец и неговия повереник, гражданския ответник и неговия повереник, другите подсъдими и техните защитници и защитника на подсъдимия. Въпроси на вещото лице може да задават и председателят, както и другите членове на съдебния състав.

Ако съдът прецени, че има неизяснени въпроси, може да назначи допълнителна експертиза.

Във въззивната инстанция, съгласно чл. 327, ал.1 от НПК, съдът, в закрито заседание, решава кои от исканите доказателства ще бъдат допуснати. Свидетелите и вещите лица, които са разпитвани в първоинстанционния съд, се допускат в тази по-горна инстанция, само ако съдът приеме, че е необходим техния повторен разпит, или когато техните показания или заключения се отнасят до новооткрити доказателства. В този случай се допускат нови свидетели и се назначава нова експертиза за изясняване на въпросите.

Що се касае до касационното производство, редът е следният: ако в подадената жалба или протест се сочат някои нови обстоятелства, касационният съд, съгласно предписаните му в НПК правомощия, с оглед отстраняване на посочените недостатъци, предприема изясняване на въпросите, вкл. и чрез назначаване на съдебна експертиза.

В съдебното следствие експертизата се назначава обикновено, като:

- първоначална, в случаите на изследване на нови обекти и проверка на нови версии;
- повторна /най-често колективна/ след оспорване на извършената такава в досъдебното производство;

- „продължение” на експертизата от предварителното производство чрез призоваване на експерта за приемане на заключението му от съда;
- допълнителна, когато не е даден отговор на важни въпроси, т.е. експертното заключение е непълно или недостатъчно ясно.

За разлика от досъдебното производство, когато експертизата се назначава в съдебната фаза, не се определя **срок** за извършването ѝ. Вещото лице е длъжно да представи заключението си не по-късно от **седем дни преди датата на съдебното заседание (чл.149, ал.3 НПК)**. Съдът следва да съобрази насрочването на датата на следващото съдебно заседание с времето, необходимо за изготвяне на експертизата, което пък зависи от нейния обект и предмет. Когато обаче по делото могат да бъдат извършени и други съдебни следствени действия без да е ¹ необходимо да се чака експертното заключение, съдът може да насрочи съдебно заседание за провеждане на съответните други съдебни следствени действия, а за изслушване на експертизата да насрочи съдебното заседание за по-следваща дата. По този начин ще се осигури яснота, организираност и бързина на съдебното заседание, възможност на страните да се подготвят за провеждането му и ще се обезпечи разкриването на обективната истина.

3/ Съдържание на постановлението за назначаване.

След решаване на посочените задачи, свързани с определяне на вида на експертизата, обекта и конкретните задачи, и в двете производства /досъдебно и съдебно/ се спазват изискванията на НПК, при които следва да се състави процесуален документ за назначаването ѝ, който се връчва на експерта.

В чл. 145 /1/ от НПК законодателят е посочил какво трябва да съдържа акта за назначаване на експертизата, а това са:

- основанията, поради които се налага да се извърши експертизата;
- обектът и задачата на експертизата;
- материалите, представени на вещото лице;
- трите имена, образованието, специалността, научната степен и длъжността на вещото лице или наименованието на учрежденията, в които работи, наименованието на медицинското учреждение, в което ще се правят стационарните наблюдения.

---

¹ вж. Бобатинов, М. Б. Кънев, За някои от трудностите, които могат да възникнат в тази насока. Съдебно-счетоводните експертизи - актуални проблеми. *Общество и право*, 2006, бр. 1-2, с. 45-46.

Значението на акта за назначаване на експертиза е било предмет на обсъждане в практиката на ВКС. Именно **актът** на съответния компетентен орган за **назначаването на вещите лица** ги прави **субекти на наказателнопроцесуалните отношения**, които имат **задължението да съдействат на съда чрез своите специални знания за изясняване на определени обстоятелства по делото**. При липсата на акт за назначаване на определени лица за вещи лица по конкретното дело не може да се счете, че изготвения от тях документ представлява експертно заключение по делото (Р 158-2012-III н.о.).

При назначаването на експертиза съдът задължително трябва да посочи образователния ценз на вещото лице, неговата специалност и доколко той притежава нужните знания в съответната област на науката, изкуството или техниката (Р 28-2012-III н.о.). Тези изисквания не са формалност, която може да бъде пренебрегната, тъй като на органа, който назначава експертизата, законът възлага и конкретни задължения при избора на вещи лица - да се увери, че те са специалисти в конкретната област, че няма основания за тяхното отвеждане, че са подбрани на случаен принцип, че сложността на задачите, които им се поставят, отговаря на тяхната компетентност (Р 28-2012-III н.о.; Р 158-2012-III н.о.).

Актът се връчва на експерта като му се разясняват правата и задълженията и отговорността, която носи, ако даде невярно заключение.

Б/ В гражданския процес съдебната експертиза се назначава или по усмотрение на съда, или по искане на страните. Чрез тази регламентация в процесуалния закон се забелязват наченките на контрадикторната /състезателната/ експертиза. И тук, както и в наказателния процес, страната, поискала експертизата, следва да обоснове искането си, като посочи обстоятелствата, които налагат назначаването ѝ. Но, за разлика от наказателния процес, в гражданския, в по-голямата част от случаите, определянето на задачата на експертизата се извършва от страната, която я е поискала.

Като се има предвид, че гражданските правоотношения са изключително разнородни, че в зависимост от водения съдебен спор, те могат да бъдат както имуществени, така и с неимуществен характер, се назначават различни по вид експертизи.

Впрочем, в гражданския процес съдебната експертиза е необходима за решаване на много правни казуси от съдебната практика: по брачни дела, по дела за гражданското състояние, при поставяне на лица под запрещение, при съдебна делба, по финансови начети и т.н. Във всички случаи съдът трябва да е преценил, че не притежава изискуемите знания в съответната област, поради което и назначава вещо лице – експерт.

Съгласно чл. 197 /1/ от ГПК: „В определението, с което съдът назначава вещото лице, се посочват: предметът и задачата на експертизата; материалите, които се предоставят на вещото лице, името, образованието и специалността на вещото лице.”

Съдебният експерт е длъжен да представи заключението си в срока, определен от съда, а когато не може да го изготви в определения срок, е длъжен да уведоми съда и да посочи какъв срок му е необходим.

От основополагащо значение е срокът, визиран в чл. 199 от ГПК, а именно, че вещото лице е длъжно да представи заключението си най-малко една седмица преди съдебното заседание.

Но експертът /както и свидетелят/ е длъжен при призоваване от съда, да се яви и да отговаря на поставените му въпроси.

Ако се установи, че съдебният експерт е допуснал деяния, квалифицирани като престъпления, той ще носи предвидената в чл. 291 от НК отговорност. Ако при призоваване от съда не се яви без уважителна причина, съгласно чл. 86 от ГПК ще му бъде наложена глоба в размер от 50 до 300 лв. За нарушения, които затрудняват хода на производството, или са извършени повторно глобата е в размер от 100 до 1 200 лева.

Малко по-особено е назначаването на експертиза **в изпълнителното производство**, като част от гражданския процес.

Специфичното тук е, че съдебният изпълнител, като назначаващ орган дава само една задача на вещото лице: да определени пазарната стойност на съответната вещ: движима вещ, недвижим имот, МПС, кораби и въздухоплавателни средства.

Когато се определя цената на движима вещ, съгласно чл. 468, ал.1 от ГПК: *съдебният изпълнител определя цената, по която вещта да се продаде*, т.е. при определяне цената на движима вещ със стойност под 5000 лв., ако съдебният изпълнител прецени, че има съответните познания, може сам да определи цената.

Ако обаче, съдебният изпълнител прецени, че не е в състояние сам да определи цената на вещта, поради липса на специални знания в областта на науката, изкуството, занаятите и други, законодателят, в чл. 468, ал.2, изречение второ от ГПК, му дава възможност да назначи служебно вещо лице, което може да даде заключението си и устно и то се отразява в протокола за опис.

Вещо лице може да бъде назначено за определяне цената на движима вещ и по искане на страна в изпълнителното производство /чл. 468, ал.2, изр. първо от ГПК/.

По друг начин е решен въпроса с определяне на цената на МПС-а, корабите и въздухоплавателните средства. За определяне на тяхната стойност съдебният изпълнител е длъжен да назначи вещо лице /чл.468, ал.3, изр. първо от ГПК/. В този случай продажната цена на този род движими

вещи не може да бъде по-ниска от застрахователната им стойност, ако има такава.

Що се касае до определяне цената на недвижимите имоти, освен че е задължително назначаването на вещо лице за определянето ѝ, законодателят е предвидил и специален ред за оспорване на заключението на вещото лице. Съгласно чл. 485, ал.2 от ГПК: *Заключението на вещото лице се съобщава на страните, които в 7-дневен срок могат да го оспорят. При оспорването страната посочва вещо лице, което отговаря на изискванията по ал.1, да изготви повторно заключение и внася разноски за извършването му. В противен случай повторно заключение не се извършва.*

Особеното в случая е, че съдебният изпълнител не приема оценката от повторната експертиза, ако има разлика с първата експертиза, а съгласно чл. 485, ал.3 от ГПК: *При две и повече оценки стойността на имота се определя като средноаритметична стойност от всички оценки.*

В/ В административното производство въпросите с назначаването на експертизата са решени още по-фрагментарно.

Важно е да се подчертае, че става въпрос за експертиза още на етап издаване на индивидуалния административен акт, т.е. в хода на административното производство. В чл. 39 от АПК изрично са посочени отделните видове доказателствени средства, едно от които е заключението на вещото лице.

В чл. 49, ал.1 от АПК е регламентирано само общото основание за назначаване на експертизата. Предвидена е възможност административният орган да назначи повече от едно вещо лице при сложност или комплексност на предмета на изследването. В този процесуален закон дори не е посочено съдържанието на акта за назначаване на вещото лице.

И в АПК е утвърден установения в гражданското и наказателното законодателство принцип, според който административният орган не е длъжен да се съобрази с експертизата, а я преценява заедно с другите доказателства, събрани в хода на производството. Ако не е съгласен със заключението на вещото лице, обаче, органът трябва да мотивира основанията си за това в акта.

3. Процесуална същност на съдебната експертиза.

При изясняване на процесуалната същност на съдебната експертиза, именно в характера на разследваните от експерта факти, се прави сравнителен анализ между фигурата на съдебния експерт – вещо лице и другите субекти в процеса.

Като всеки участник в наказателния процес, вещото лице не осъществява нито една от основните функции в него – обвинителна, защитна или ръководна. Между неговия процесуален статут и процесуалния статут на другите участници в наказателния процес има както сходство, така и различие.

3.1.Общото между вещото лице и свидетеля се състои в следното:

- посочват обстоятелствата по делото, които са им станали известни, в съответната процесуална форма – писмено заключение от вещото лице и показания от свидетеля;
- длъжни са да се явят пред съответния орган, след като са призовани по съответния ред;
- длъжни са да посочат достоверни данни по делото;
- показанията на свидетеля и заключението на вещото лице са доказателствени средства;
- носят наказателна отговорност ако посочат недостоверни данни.

3.2.Различието между вещото лице и свидетеля може да се потърси в няколко насоки:

- основанието за привличане на дадено лице като свидетел, са обстоятелства по делото, които той е възприел пряко или опосредствено, докато вещото лице не разполага предварително с информация за факти по делото;
- свидетелят се „определя“ от обстоятелствата, а вещото лице се привлича поради притежаваните от него специални знания;
- свидетелят посочва фактите така, както ги е възприел, а вещото лице отразява в заключението си извод, който е направил в резултат на проведеното от него изследване;
- свидетелят обикновено е незаменим, докато експертът може да бъде заменен с друг, ако възникне такава необходимост;
- докато свидетелят посочва фактите, които са му известни само чрез разпит, вещото лице се разпитва от съда или органите на досъдебното производство само при необходимост;
- основанията, които изключват възможността за привличането на свидетеля и вещото лице в наказателния процес са различни;
- вещото лице не може да бъде довеждано принудително, както свидетелят, че по неуважителни причини не се яви пред органа, който го е призовал.

3.3.Общото между вещото лице и специалиста – технически помощник е, че:

- притежават специални знания, въз основа на които участват в процеса на събиране и проверка на доказателствата;
- не са субекти, а участници в наказателния процес;
- длъжни са да се явят пред органа, който има правомощие да ги ангажира в наказателния процес, а в случай че не изпълнят това задължение по неуважителни причини, им се налага глоба;
- работят под непосредствения надзор на органа, който ги е назначил;
- едни и същи са основанията, които изключват възможността за ангажирането им в наказателния процес.

3.4.Различието между вещото лице и специалиста – технически помощник се изразява в следното:

- докато функцията на специалиста – технически помощник е на базата на специалните му знания да оказва съдействие на разследващия орган или съда при изготвяне на доказателствени средства, вещото лице самостоятелно изготвя заключението си като доказателствено средство;
- специалистът – технически помощник може да дава мнение по един или друг въпрос във връзка с изготвянето на веществените доказателствени средства, но за разлика от заключението на вещото лице, неговото мнение не се включва към доказателствения материал по делото;
- за разлика от ангажирането на специалиста – технически помощник, привличането на дадено лице за експерт, се осъществява в строго регламентирана процесуална форма;
- в сравнение със специалиста – технически помощник, вещото лице има по-голяма процесуална самостоятелност;
- за разлика от вещото лице, за специалиста – технически помощник не е предвидено процесуалното задължение за самоотвод.

Назначаване на допълнителна и повторна експертиза.

Допълнителна и повторна съдебна експертиза предполагат вече депозирано и оценено експертно заключение.

Правото да оценява експертното заключение и да иска назначаване на допълнителна или повторна експертиза принадлежи на:

- органът, осъществяващ функция по контрол и ръководство на процеса в *наказателното* производство;

- съда и страните по спора в *гражданското* производство, но крайното заключение е на съда, който преценява основателността.

Допълнителната и повторната експертиза се назначават в съответствие с общите изисквания за назначаване на първоначална съдебна експертиза. Различието между назначаването на допълнителна и повторна експертиза е в основанието за тяхното провеждане.

В практиката не винаги се прави ясно разграничение между допълнителна и повторна експертиза, тъй като понякога границата между тях е доста „размита”.

В правната доктрина се приема, че: „...допълнителна експертиза се провежда за допълнение и уточнение на съставено по-рано заключение, когато у съда и следователя **не възниква** съмнение относно неговата правилност; повторна експертиза се провежда, ако у съда и следователя **възникне** съмнение в правилността на първото заключение предвид неговата необоснованост, непълнота, неясност или противоречия с други доказателства по делото, а също вследствие нарушение на процесуалния ред за провеждане на експертизата.”

*А. Допълнителна съдебна експертиза в наказателното производство се назначава, когато разследващият орган или съдът преценят, че заключението от първоначалната експертиза е неясно или непълно – чл. 153 от НПК /първата хипотеза/. Допълнителна експертиза се назначава и на основание чл. 152, ал.3 от НПК, в случай, че *при извършването на експертизата се открият нови материали, които имат значение по делото, но по които не му е била поставена задача*. Тези материали *вещото лице е длъжно да ги посочи в заключението си*. Назначава се и за да се изяснят нови въпроси, свързани с изследването на изпратения на експерта обект. Заключението на експерта е непълно, когато обектът на експертизата не е изследван във всички аспекти, в които е било необходимо, респективно, не е даден отговор на всички въпроси, които са му били поставени.*

За изчерпателност, т.е. за пълнота, допълнителната експертиза се назначава, за да се направи проверка на нови следствени версии, за изследване на нови обекти, за решаване на пропуснати задачи. Експертното заключение е неясно, ако изводите в него са неопределени и им липсва конкретност. С оглед постигане на яснота, допълнителната експертиза се назначава за допълнително обосноваване на експертното заключение или на отделни негови изводи, за по-голяма характеристика на установените признаци, за по-пълно формулиране.

В акта за назначаване на допълнителна експертиза разследващият орган или съдът трябва да посочат кои изводи на експерта се приемат като

непълни и неконкретни, респективно, какво поражда необходимостта от нейното назначаване. Тя може да бъде възложена на експерта, който е извършил първоначалната експертиза, или на друг експерт.

Повторната експертиза в наказателното производство се назначава при различни основания от първоначалната и допълнителната експертиза. Поради това, че първоначалната и допълнителната вече са извършени, повторната експертиза е поставена при по-благоприятни условия, като при нея няма колебания относно необходимостта от специални знания, не се налага събирането на нов материал, обекта и задачите са ясни, не се налага да се доизясняват. Определеният срок при нея е по-къс. Съгласно чл. 153 от НПК /втората хипотеза/ повторната експертиза се назначава, когато заключението не е обосновано и възниква съмнение за неговата правилност.

Необосноваността може да се дължи на неопитност или професионална некомпетентност. Тогава са налице т.нар. фактически основания за назначаване на повторна експертиза.

По принцип необосноваността и неправилността могат да се дължат и на нарушаване на някои процесуални изисквания.

Процесуални основания за назначаване на повторна експертиза могат да бъдат нарушаване на процесуалните правила за назначаване и възлагане на първоначалната експертиза, ако е възложена на специалист, който съгласно кодекса не може да бъде вещо лице, ако веществените доказателства, които са обект на експертизата, не са иззети по съответния процесуален ред и др.

Отстраняването на тези дефекти става с назначаване на повторна експертиза. Може да се назначи и при противоречие на представени експертни заключения. Обикновено няма разлика между обекта, предмета и задачите на първоначалната и повторната експертиза. Използват се същите сравнителни материали, но това не означава, че не могат да се събират и допълнителни такива. Когато веществените доказателства са разрушени, тогава повторната експертиза може да се извърши въз основа на фотоснимки, но само ако те съдържат основните признаци, обект на експертизата.

Повторната експертиза може да се възложи на същото учреждение, в което е проведена първоначалната експертиза, но на друг експерт. Такава експертиза може да се възложи на същото вещо лице само ако нарушението на процесуалните правила не е по негова вина – ако например обектът на експертизата няма качеството на доказателство по смисъла на чл. 104 от НПК и др.

В акта, с който се назначава експертизата, се отразява, че тя е повторна, като по аналогичен начин, както при първоначалната, се посочват обектът и задачите на вещото лице. В акта за назначаване на повторна експертиза се посочва кои изводи се приемат от разследващия орган или съда за неправилни, което пък посочва кои са приети за правилни.

Б/ В гражданското производство допълнителната експертиза се възлага на основание чл. 201 от ГПК, *когато заключението не е достатъчно пълно и ясно, а повторната - когато не е обосновано и възниква съмнение за неговата правилност.*

Според чл. 203 от ГПК допълнителната и повторната експертиза се свързват с назначаване на колективна експертиза. *При разногласие между вещите лица всяка група излага своите отделни мнения. Когато съдът не може да вземе становище по разногласието, той изисква от същите вещи лица допълнителни изследвания или назначава други вещи лица.*

Искането за назначаване на допълнителна или повторна експертиза трябва да се обоснове, че не са решени, или неправилно са решени някои от поставените задачи.

4. Назначаване на колективна и комплексна експертиза.

Колективната експертиза има дълга история и е позната в международното право в две разновидности: контрадикторна и контролирана.

В предходната лекция, в която се разглеждахме въпроса за видовете експертизи, се изяснихме какво представляват двата вида, както и факта, че те нямат нормативна уредба според българското законодателство. Поради своите недостатъци, контрадикторната експертиза е почти изоставена в законодателствата на всички страни. Във Франция се използва само в някои области.

В България колективната експертиза се среща в два варианта:

- първоначална еднородна;
- повторна еднородна;

Първоначалната еднородна експертиза се назначава рядко, тъй като за нея се изисква повече време и повече средства. Предимствата ѝ са, че претендира за по-голяма обективност, намаляват се вероятните заключения, дава по-малко основания за оспорване. Назначаването ѝ е целесъобразно когато: 1/ обектите на експертизата съдържат недостатъчен материал за изследвания и се изисква опитът на повече експерти; 2/ проявлението на признаците на обекта е затруднено поради маскировка, при трудни за решаване задачи и т.н.

Повторната еднородна експертиза се назначава по-често. Това са случаите, в които: 1/ е направено обосновано оспорване на първоначалната експертиза и са налице достатъчно доводи по чл. 153 от НПК; 2/ експертът не е могъл да даде отговор на всички въпроси и да провери всички версии поради големия обем на изследването. Втората възможност се наблюдава най-вече при съдебно-счетоводните експертизи.

За *комплексната* експертиза се използват знания от различните области на науката, изкуството, техниката и занаятите. Тя се извършва по принцип от експертно учреждение, разбира се, ако то е в състояние да проведе съответното комплексно изследване. Тази експертиза, за разлика от колективната, може да се извърши и от едно лице, ако то притежава необходимата специална подготовка, професионална опитност и знания, макар че основната ѝ форма е комплексна. Но най-често комплексната експертиза е колективна. Тя е резултат от развитието на интердисциплинарни знания, затова е често пъти я окачествяват като интердисциплинарна експертиза, тъй като се използват знания от различни области на науката.

Комплексната експертиза има някои особености. На първо място това е обстоятелството, че тя се отнася до обекта на експертизата. На второ място, тя се характеризира и с формулировката на задачите.

Особено значение при извършване на колективните и комплексните експертизи има

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО МЕЖДУ ВЕЩИТЕ ЛИЦА

Важно е да се знае, че всеки от експертите, включен в състава на такава експертиза, има равни права и задължения.

Няма разписани правила относно взаимодействието на вещите лица помежду им при съвместно назначение. Необходимо е обаче те да съгласуват работата си така, че да могат едновременно да извършат оглед или дадено изследване. Обикновено единият от експертите поема организацията по изготвяне на експертизата. Например той съгласува графика на експертите с този на длъжностните лица от проверяваното предприятие или обект, той извършва допълнителни разходи за телефон, транспорт и т.н.

При **колективните експертизи** вещите лица следва да спазват принципа на колегиалност в експертната дейност. Те следва конструктивно да обсъдят метода за извършване на експертизата и получените резултати от изследването. В изпълнение на възложената задача (в зависимост от предмета на експертизата), по правило, експертите съвместно се запознават с необходимите книжа, документи, извършват проверки в набелязаните обекти, правят изчисления и обсъждат своите констатации и изводи. Няма пречка обаче, например когато експертите се познават и до този момент са работили заедно, да разпределят помежду си работата по изготвяне на заключението, като всеки от тях приеме да извърши конкретна проверка, след което докладва на останалите и заедно, съвместно изготвят заключението. Не е порок на заключението вещите лица да си

разпределят работата помежду си по такъв начин, че двама да извършат необходимите проверки, огледи и изследвания, а третият да изготви писменото заключение, което ще бъде представено в съда. Същественото изискване е заключението в неговия окончателен вид да е подписано от всички експерти и да изразява общото им становище за отговорите, които трябва да бъдат дадени на поставените от съда въпроси. Важно е да знаете, че в съда трябва да се явят и тримата експерти, подписали заключението, и да го **потвърдят устно пред съда**.

Възможно е в хода на работата по изготвяне на заключението, вещите лица да не бъдат единодушни относно отговора на поставените въпроси. Тогава вещите лица, които формират мнозинство изготвят писмено заключение, в което дават отговорите на поставените въпроси. Това заключение се подписва с **особено мнение** от третото вещо лице. Експертът, който не е съгласен с общото заключение изготвя и представя самостоятелно писмено заключение, в което излага мнението си по въпросите, по които не е съгласен със заключението, дадено от останалите. По съдържание особеното мнение представлява писмено заключение на експерта, каквото е необходимо да бъде представено при изслушване на еднолична експертиза.

Когато вещите лица не са постигнали единодушие за отговорите на поставените въпроси, те трябва да се явят пред съда и да потвърдят устно даденото заключение. Съдът е длъжен да изслуша всички вещи лица, както и доводите, поради които те не са могли да постигнат съгласие. В тези случаи е възможно съдът да изиска от същите вещи лица допълнително становище и да им постави допълнителни уточняващи въпроси и задачи или да назначи друга експертиза.

Спецификата на **комплексната експертиза** да решава комплексни по характер задачи или да изследва комплексно обекта, **н а л а г а**:

1/ организацията и взаимодействието между вещите лица да бъде в такава последователност, която да обуславя пълно разкриване на признаците на обектите; 2/ да не се пречи на етапите, през които минава експертната дейност, така че да се формират правилни експертни изводи.

С оглед характера на експертизата вещите лица могат да работят самостоятелно във връзка с извършване на огледи, изследвания, събиране на необходими документи, за да отговорят на поставените въпроси, но **задължително следва да изготвят и представят общо писмено заключение**. Самото оформяне на комплексната експертиза може да стане от един експерт, който да сглоби отделните експертни заключения.

ЗАПЛАЩАНЕ ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕТО НА ВЕЩОТО ЛИЦЕ

Въпросът за възнаграждението на вещите лица има изключително важно значение поне по две причини: от една страна, то трябва да е достатъчно високо, за да стимулира водещите специалисти в различни области да се ангажират с дейност като експерти на съдебната власт. От друга страна, справедливият размер на възнаграждението ще изиграе превантивна роля срещу корупционния натиск.

А/ Условието и редът за определянето и получаването на възнаграждението на вещите лица са регламентирани:

Първо, в **Наредба № 2 от 29.06.2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица, издадена от министъра на правосъдието, обн. Д.в., бр. 50 от 3.07.2015 г., изм. Бр. 28 от 08.04.2016 г.**

Наредбата се прилага за определяне на възнагражденията на вещи лица, назначени от органите на съдебната власт, от органите на предварителното производство и по изпълнителни дела.

При определяне на възнаграждението, органът възложил експертизата съобразява и преценява, освен сложността и спецификата на поставените задачи, компетентността и степента на квалификация на вещото лице, времето, необходимо за извършване на експертизата, обема на извършената работа, така и необходимите разходи за извършването на експертизата, като употреба на материали, консумативи, използвани пособия, съоръжения и други, както и другите условия, оказващи влияние върху заплащането за извършената работа, в това число срочност на изпълнението, работа в почивни дни и национални празници – чл. 23, ал.1. Това, обаче, не се отнася за случаите, в които експертизата е извършена от вещо лице, което е държавен служител или работи по трудов договор в специализиран орган или институт /напр. МВР, НИКК и др./.

Пътните, дневните и квартирните пари, изразходвани от вещото лице за изготвяне на експертизата **не влизат в размера на възнаграждението** и се определят съгласно [Наредбата за командировките в страната](#), приета с [ПМС № 72 от 1986 г. \(ДВ, бр. 11 от 1987 г.\)](#), и [Наредбата за служебните командировки и специализации в чужбина](#), приета с [ПМС № 115 от 2004 г. \(ДВ, бр. 50 от 2004 г.\)](#), включително и когато вещото лице е служител на МВР. Тези разноски се заплащат за всяко явяване на вещото лице пред органа, който го е назначил, или органа, който го е призовал. При необходимост, разходите за пътни, дневни и квартирни, могат да бъдат заплатени на вещото лице и авансово след писменото разпореждане на назначаващия орган – чл. 20 от Наредба № 2.

Когато експертизата е назначена по искане на страните, възнаграждението се определя предварително, с първоначален депозит, който се внася по сметката на органа, допуснал експертизата.

Изготвената експертиза се представя заедно със справка-декларация, чийто образец е приложен към Наредбата, към която се прилагат и документите за извършените разходи. Ако прецени, че са налице основанията да увеличи първоначално определеното възнаграждение, органът, възложил експертизата, определя окончателно възнаграждение, съобразявайки се с чл. 23, ал.1 от Наредбата.

В случай, че вещото лице не представи справка-декларация, или пък ако органът, възложил експертизата, прецени, че няма основание за увеличаване на възнаграждението, то остава в първоначално определения му размер – чл.26, ал.4.

Възнаграждението на вещото лице се заплаща въз основа на писмено разпореждане на органа, назначил експертизата, по банков път, в срок до 60 дни от приемането на заключението от внесения депозит или от бюджета, ако страната е била освободена от разноски.

Първоначално определеното възнаграждение на вещото лице не се изплаща, ако органът, възложил експертизата не приеме заключението.

Пътните, дневните и квартирните пари, свързани с изготвяне на експертизата, се заплащат заедно с определеното възнаграждение от внесения депозит, респ. от бюджета. Освен това, съгласно чл. 21, ал.1 от Наредбата: *При явяване на нещо лице и отлагане на делото по независещи от него причини на същото освен разходите се заплаща и възнаграждение в размер не по-малко от 20 лв.*

В случаите, когато към справката-декларация, респ. сметката по чл. 23, ал.3 от Наредбата, не са приложени документи за извършените разходи, съгласно чл. 26, ал.2, не се признават за такива:

- *разходи за билет за самолет освен когато командировката е в чужбина;*

- *пътни разходи без представяне на билет или друг документ, удостоверяващ извършения разход;*

- *разходи за една нощувка над 50 лв.*

Разходите могат да бъдат признати от назначаващия експертизата орган само при условията на чл. 23, ал.1, т.6, т.е. *други условия, оказващи влияние върху заплащането за извършената работа, в това число срочност на изпълнението, работа в почивни дни и национални празници.*

Наредбата регламентира размера на възнаграждението в зависимост от размера на минималната работна заплата за страната **към датата на възлагане на експертизата**, а не към датата на приемането ѝ. За всеки действително отработен час се заплаща възнаграждение в размер на 2.3% от минималната работна заплата. За особено сложни и специфични експертизи

от висококвалифицирани вещи лица, предвиденото възнаграждение може да бъде увеличено до 100%. Увеличение е предвидено и за експертизи, извършени **по нареждане** /чл. 23, ал.1, т.6/ на компетентните органи в почивни дни и национални празници, като възнаграждението се увеличава до 100%.

Вещото лице е длъжно да представи справка-декларация за извършените необходими разходи за изготвяне на експертизата. Ако не представи документи за разходите, те се заплащат по преценка на органа, назначил експертизата – чл. 23, ал.5.

Не без значение е и обстоятелството, че съгласно чл 28, ал.4: *възнаграждение се определя и за устно допълнение към експертизата.*

Освен възможността за увеличаване на размера на възнаграждението, регламентирана в чл. 26, ал.3 от Наредбата, в чл. 29 от същата е предвидена и възможност за намаляване на първоначално определеното възнаграждение. За това намаляване следва да бъдат посочени мотиви.

Второ, в наредбите на министерствата и ведомствата, които са ангажирани с извършване на експертизи, каквато е Наредба № 2/ 26.10.2011 г. за условията и реда за извършване на съдебномедицинските, съдебнопсихиатричните и съдебнопсихологичните експертизи, включително и за заплащането на разходите на лечебните заведения.

Б/ Контрол във връзка с определянето и изплащането на възнагражденията на вещите лица.

В чл. 32 от Наредба № 2 за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица е предвидено и правомощие на ВСС да осъществява контрол за изразходваните средства от органите на съдебната власт във връзка с дейността на вещите лица. Съществен пропуск на Наредбата, обаче е, че тя не посочва нито условията и реда за осъществяването на този контрол, нито какви възможности има ВСС когато констатира незаконосъобразно изразходване на средства.

С други думи, към настоящия момент, въпросът с контрола върху законосъобразното и целесъобразно изразходване на средства от и за вещите лица, не е нормативно уреден.

На практика нормативно е регламентиран единствено въпросът за размера на възнаграждението и за начина на неговото получаване от вещото лице.

ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ВЕЩОТО ЛИЦЕ, ЗА ДА ПОЛУЧИ ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕТО СИ

Издаване на разходен касов ордер (РКО)

След приключване на съдебното заседание вещото лице трябва да получи от съдебния секретар по делото разходен касов ордер (РКО), в който да е отразено:

- датата на съдебното заседание
- вида и номера на дело
- имената на вещото лице
- от коя сметка на съда следва да бъде изплатено вознаграждението – бюджетна или депозитна (при плащане от депозитната сметка се посочва партидният номер и датата на документа)

РКО се заверява с подписите на съдията по делото и съдебния секретар.

Разходният касов ордер и попълнената справка-декларация следва да се представят в счетоводството на съда, който е възложил изготвянето на експертизата.

Вознаграждението на вещото лице се заплаща въз основа на РКО и писменото разпореждане на органа, назначил експертизата, по банков път, в срок до 60 дни от приемането на заключението.

Необходими документи за самоосигуряващи се лица

Ако експертът е самоосигуряващо се лице, следва да представи в служба „Счетоводство“ на съда:

- РКО с отразените суми, заверен с подписите на съдията и съдебния секретар;
- фактура, съдържаща всички реквизити, в т.ч. номера на делото, по което е извършена съответната експертиза или сметка /фактура/ по чл.9 ал.2 от ЗДДФЛ /Приложение № 3/
- декларация от вещото лице, че е самоосигуряващо се към датата на издаване на фактурата /по чл. 43, ал.5 ЗДДФЛ/ - Приложение № 4;
- справка-декларация от вещото лице / по чл.23, ал.2 и чл.24, ал.2 от Наредба № 2 от 29.06.2015 г. /Приложение № 2/

Необходими документи за несамоосигуряващи се лица

Вещо лице, което не е самоосигуряващо се, представя в счетоводството на съда:

РКО с отразените суми, заверен с подписите на съдията и секретаря по делото;

- декларация, че **НЕ Е** самоосигуряващо се лице, в която попълва съответните реквизити в зависимост от това дали е пенсионер,

безработен, на трудов договор или на граждански договор
/Приложение № 5/;

- справка-декларация от вещото лице /по чл.23, ал.2 и чл. 24, ал.2
от Наредба № 2 от 29.06.2015 г.- Приложение № 2

За вещи лица, служители на МВР

Когато за извършване на експертиза е определено вещо лице, което е служител на МВР, съдът заплаща на Министерство на вътрешните работи направените разходи за труд, консумативи и режимни разходи. Хонорарът за приетата експертиза на вещото лице, служител на Министерство на вътрешните работи се превежда на съответната Областна дирекция след представяне на сметка за направени разходи. В счетоводството на съда, **след представяне на РКО, лично на експерта се изплащат само пътни и дневни, ако е от друго населено място.**

За вещи лица, извършващи съдебномедицински, съдебни психиатрични и съдебни психологични експертизи

Когато е изготвена съдебномедицинска, съдебна психиатрична или съдебна психологична експертиза **в лечебно заведение**, разходите за извършването им, направени от лечебното заведение, се превеждат от органа, назначил експертизата, по сметка на лечебното заведение, след представяне на първичен счетоводен документ за извършените разходи.

Направените лични разходи и размерът на възнаграждението на вещото лице се определя по реда на Наредба № 2/2015г., като се изплащат непосредствено на вещото лице след представяне на необходимите за това документи.

Когато експертизата е била извършена от експерта в рамките на работното време и нейното изпълнение му е възложено като служебна задача, 50% от определеното възнаграждение се изплаща на експерта, а останалата част – на лечебното заведение. За да получи полагащото му се възнаграждение, след приключване на съдебното заседание вещото лице трябва да получи РКО и да приложи към него останалите необходими документи.

При колективната и комплексната експертиза възнаграждението на вещите лица се определя въз основа на справката – декларация, **според индивидуалното участие на вещото лице в експертизата**, т.е. това вещо лице, което е поело организацията по провеждането и изготвянето на експертизата, и е извършило допълнителни разходи, следва да получи по – високо възнаграждение.

Глава четвърта от Наредба № 2 за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица

УСЛОВИЯ И РЕД ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ И ИЗПЛАЩАНЕ НА ВЪЗНАГРАЖДЕНИЯТА НА ВЕЩИТЕ ЛИЦА

Чл. 18. Условието и редът за определяне възнагражденията на вещите лица се прилагат за експертизи, назначени по наказателни, граждански, административни и изпълнителни дела.

Чл. 19. Вещото лице има право на възнаграждение за извършената експертиза, както и направените разходи за използваните материали, консумативи, пособия, технически средства, машинно и компютърно време и други необходими разходи.

Чл. 20. (1) На вещото лице, включително и когато е служител на МВР, се заплащат разходите за пътни, дневни и квартирни, необходими за изготвяне на възложената експертиза, от органа, назначил експертизата, съгласно размерите, предвидени в [Наредбата за командировките в страната](#), приета с [ПМС № 72 от 1986 г. \(ДВ, бр. 11 от 1987 г.\)](#), и [Наредбата за служебните командировки и специализации в чужбина](#), приета с [ПМС № 115 от 2004 г. \(ДВ, бр. 50 от 2004 г.\)](#).

(2) Пътни, дневни и квартирни пари се заплащат за всяко явяване на вещото лице пред органа, назначил експертизата, или пред органа, който го е призовал.

(3) Разходите за пътни, дневни и квартирни, необходими за изготвяне на възложената експертиза, могат да бъдат изплатени на вещото лице и авансово с писмено разпореждане на органа, назначил експертизата.

Чл. 21. (1) При явяване на вещо лице и отлагане на делото по независещи от него причини на същото освен разходите се заплаща и възнаграждение в размер не по-малко от 20 лв.

(2) (Изм. – ДВ, бр. 28 от 2016 г.) При явяване на вещото лице пред съда за изслушване по изготвена в досъдебната фаза на наказателния процес експертиза освен посочените в [чл. 20, ал. 2](#) разноски се заплаща възнаграждение не по-малко от 20 лв.

Чл. 22. Когато за извършването на експертиза е определено вещо лице, което е служител на МВР, органите, назначили експертизата, заплащат на министерството направените разходи за труд, консумативи и режимните разноски.

Чл. 23. (1) При определяне на възнагражденията органът, възложил експертизата, съобразява и преценява:

1. сложността и спецификата на поставените задачи;
2. компетентността и степента на квалификация на вещото лице;
3. времето, необходимо за извършване на експертизата;

4. обема на извършената работа;
5. необходимите разходи за извършването на експертизата, като употреба на материали, консумативи, използвани пособия, съоръжения и други;
6. други условия, оказващи влияние върху заплащането за извършената работа, в това число срочност на изпълнението, работа в почивни дни и национални празници.

(2) Обстоятелствата по ал. 1 се установяват от органа, назначил експертизата, въз основа на справка-декларация от вещото лице съгласно приложение № 2.

(3) При извършване на експертиза от вещо лице, което е служител на МВР, разходите за труд, консумативи и режимни разноски се установяват със сметка по образец, утвърден със заповед на министъра на вътрешните работи.

(4) Когато експертизата е изготвена от повече от едно вещо лице, възнаграждението по ал. 1 се заплаща на всяко едно от тях.

(5) Ако вещото лице не представи документи за разходите, те се заплащат по преценка на органа, назначил експертизата.

Чл. 24. (1) За всеки действително отработен час се заплаща възнаграждение в размер 2,3 % от установената минимална работна заплата за страната към датата на възлагане на експертизата.

(2) Броят на действително отработените часове се установява от справка-декларация съгласно приложение № 2 или от сметката по [чл. 23, ал. 3](#).

Чл. 25. (1) За особено сложни и специфични експертизи, извършени от висококвалифицирани вещи лица, възнаграждението може да бъде увеличено до 100 %.

(2) За експертизи, извършени в почивни дни и национални празници, възнаграждението може да бъде увеличено до 100 %.

Чл. 26. (1) Изготвената експертиза се представя заедно със справка-декларация, към която се прилагат документи за извършените разходи, или със сметката по [чл. 23, ал. 3](#).

(2) Не се признават за разходи, освен за случаите по [чл. 23, ал. 1, т. 6](#) – по преценка на органа, който я е назначил:

1. разходи за билет за самолет освен когато командировката е в чужбина;
  2. пътни разходи без представяне на билет или друг документ, удостоверяващ извършения разход;
  3. разходи за една нощувка над 50 лв.
- (3) Ако прецени, че са налице основания да увеличи първоначално определеното възнаграждение, органът, възложил експертизата, определя окончателно възнаграждение.

(4) Ако вещото лице не представи справка-декларация или ако органът, възложил експертизата, прецени, че няма основание да увеличи възнаграждението, то остава в първоначално определения му размер.

Чл. 27. (1) Възнаграждението и разходите на вещото лице се изплащат въз основа на писмено разпореждане на органа, който го е назначил. Сумите се изплащат по банков път в срок до 60 дни от приемането на експертизата.

(2) Сумите се изплащат от депозит или от бюджета на органа, назначил експертизата. Плащането на сумите се извършва след представяне от вещото лице на документ, съдържащ реквизитите по [чл. 7 от Закона за счетоводството](#).

(3) Ако органът, възложил експертизата, откаже да приеме заключението на вещото лице по причини, за които вещото лице отговаря, определеното възнаграждение не му се изплаща. Отказът се мотивира.

(4) При наличие на основание по [чл. 23, ал. 1](#) органът, назначил експертизата, може да промени размера на възнаграждението на вещото лице. За извършените корекции се посочват мотиви.

Чл. 28. (1) Когато експертизата е назначена по искане на страни, които не са освободени от заплащане на разноски, възнаграждението се определя предварително с първоначален депозит, който се внася по сметката на органа, назначил експертизата.

(2) По дела, по които страните са освободени от разноски, се определя първоначално възнаграждение по [чл. 24, ал. 1](#).

(3) Първоначално възнаграждение в минималния му размер може да се определи и в случаите по ал. 1 по преценка на органа, възложил експертизата.

(4) Възнаграждение се определя и за устно допълнение към експертизата.

(5) В случаите, когато след назначаването на експертиза досъдебното производство е възложено на друг разследващ орган, възнаграждението и разходите на вещото лице се определят от органа, приел експертизата.

Чл. 29. Ако прецени, че са налице основания за намаляване на първоначално определеното възнаграждение, органът, възложил експертизата, определя окончателно възнаграждение. За намалението на възнаграждението се посочват мотиви.

Чл. 30. Пътните, дневните и квартирните пари, свързани с изготвяне на експертизата, се заплащат от внесен депозит, съответно от сумите по бюджета.

Чл. 31. (1) Вещото лице започва дейността по извършване на експертизата, след като е внесен депозит за заплащане на труда му.

(2) Възнаграждението на вещото лице не може да се определя под условие или да се обвързва с изхода от решаването на делото.

Чл. 32. Висшият съдебен съвет осъществява контрол за изразходваните средства от органите на съдебната власт за изплащане на възнаграждения и необходимите разходи на вещите лица.

.....

ДОПЪЛНИТЕЛНА РАЗПОРЕДБА

§ 1. По смисъла на тази наредба:

.....

2. "Необходими разходи" са разходите, използвани за материали, консумативи, съоръжения и други, без които експертизата не може да бъде изготвена.
3. "Действително отработен час" е времето за извършване на: оглед на обекти, събиране на образци за сравнително изследване, измерване, преглеждане на документи, справки в архиви, участие в назначени процесуални действия, експерименти, изследвания, анализи и други дейности, необходими за изготвяне на експертизата.

Глава пета от Наредба № 2/ 26.10.2011 г. за условията и реда за извършване на съдебномедицинските, съдебнопсихиатричните и съдебнопсихологичните експертизи, включително и за заплащането на разходите на лечебните заведения

ЗАПЛАЩАНЕ НА РАЗХОДИТЕ НА ЛЕЧЕБНИТЕ ЗАВЕДЕНИЯ ЗА ИЗВЪРШВАНЕ НА СЪДЕБНОМЕДИЦИНСКИТЕ, СЪДЕБНОПСИХИАТРИЧНИТЕ И СЪДЕБНОПСИХОЛОГИЧНИТЕ ЕКСПЕРТИЗИ

Чл. 30. (1) Разходите по извършване на съдебномедицинските, съдебнопсихиатричните и съдебнопсихологичните експертизи се формират от разходите на лечебното заведение, разходите за възнаграждение на вещото лице, както и направените от него лични разходи.

(2) Лечебните заведения имат право на разходите, направени за извършената експертиза, които включват режимни, разходи за консумативи, изследвания и транспорт, когато е свързан с извършването на експертизата.

(3) Органите, назначили експертизата, заплащат разходите на лечебните заведения при условията и по реда на тази глава.

(4) Размерът на разходите на лечебните заведения за изготвяне на съдебномедицински, съдебнопсихиатрични и съдебнопсихологични експертизи се определя, както следва:

1. разходи за една извършена съдебномедицинска експертиза на труп (аутопсия), включващи режимни разходи, консумативи, хистологични изследвания, изследвания за определяне на кръвни групи, за определяне на съдържание на алкохол в кръвта и на наркотици в урината - до 120 лв.;

2. разходи за извършена съдебнопсихиатрична или съдебнопсихологична експертиза за едно денонощие - до 30 лв.;

3. транспорт, свързан с извършването на съдебномедицинска, съдебнопсихиатрична и съдебнопсихологична експертиза - до 1 лв./1 км.

(5) В разходите за извършени съдебномедицински експертизи от лечебните заведения не са включени химичните, генетичните, биологичните и други допълнителни за съответната експертиза изследвания, когато са необходими.

Чл. 31. (1) След предоставяне на експертното заключение органът, назначил експертизата, определя разходите на лечебното заведение за изготвяне на експертизата съгласно приложението.

(2) Когато експертизата се изготвя в лечебно заведение, разходите за извършването ѝ, направени от лечебното заведение, се превеждат от органа, назначил експертизата, по сметка на лечебното заведение след представяне на първичен счетоводен документ за извършените разходи, утвърдена от ръководителя на лечебното заведение.

(3) Направените лични разходи и размерът на възнаграждението на вещото лице се определят по реда на [Наредба № 1 от 2008 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица](#), като се изплащат непосредствено на вещото лице от органа, назначил експертизата.

(4) Когато експертизата е била извършена от експерта в рамките на работното време и нейното изпълнение му е възложено като служебна задача, 50 % от определеното възнаграждение се изплаща на експерта, а останалата част - на заведението.

(5) Когато за извършването на експертиза е определено вещо лице, което е служител на Министерството на вътрешните работи, органите, назначили експертизата, заплащат на министерството направените разходи за труд и консумативи и режийни разноски.

Чл. 32. (1) Разходите за командироване на вещите лица се заплащат съгласно [Наредбата за командировките в страната](#), приета с ПМС № 72 от 1986 г. (ДВ, бр. 11 от 1987 г.), и [Наредбата за служебните командировки и специализации в чужбина](#), приета с ПМС № 115 от 2004 г. (ДВ, бр. 50 от 2004 г.).

(2) Когато вещото лице е командировано за сметка на учреждението, където работи, разходите по явяването им пред органа, който ги е призовал, се възстановяват на съответното учреждение или организация.

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 1. Извършените и незаплатени разходи за съдебномедицински, съдебнопсихиатрични и съдебнопсихологични експертизи за периода от влизане в сила на Закона за изменение на [Закона за лечебните заведения](#) (ДВ, бр. 45 от 2011 г.) до влизането в сила на тази наредба се заплащат на лечебните заведения при условията и по реда на тази наредба.

§ 2. Наредбата се издава на основание [чл. 403а от Закона за съдебната власт](#).

§ 3. Тази наредба отменя [Наредба № 23 от 1994 г. за съдебномедицинските, съдебнопсихиатричните и съдебнопсихологичните експертизи](#) (обн., ДВ, бр. 45 от 1994 г.; доп., бр. 45 от 2005 г.)

СЪДЕБНИ ЕКСПЕРТИ – ВЕЩИ ЛИЦА. ПРАВНО ПОЛОЖЕНИЕ. ЗАДЪЛЖЕНИЯ. ОТГОВОРНОСТ.

I. СЪДЕБНИ ЕКСПЕРТИ – ВЕЩИ ЛИЦА.

Терминът експерт се използва в съдебната практика на всички държави. Той произхожда от латинския термин *expertos*, което означава опитен и добър познавач, знаещ човек.

В действащото българско законодателство, лицата, извършващи експертизи, са наречени по различен начин. Въпросният терминологичен разнобой се вижда ясно от посочената по-долу таблица:

<u>НОРМАТИВЕН АКТ</u>	<u>използвано наименование</u>
1. Гражданско процесуален кодекс	вещо лице
2. Наказателно процесуален кодекс /в сила до 29.04.2006 г./	експерт
3. Наказателно процесуален кодекс /в сила от 29.04.2006 г./	вещо лице
4. Закон за съдебната власт	вещо лице
5. Административно процесуален кодекс	вещо лице
6. ПМС № 111/1975 г. за подобряване организацията на съдебните експертизи	експерти, специалисти
7. Наредба № 1/1996 г. за автотехническите експертизи	експерт
8. Наредба № 2/2011 г. за условията и реда за извършване на съдебномедицинските, съдебнопсихиатричните и съдебнопсихологичните експертизи, вкл. и за заплащането на разходите на лечебните заведения	експерт
9. Наредба № 2/2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица	вещо лице
10. Наредба № 10/1983 г. за съдебните и арбитражните експертизи	експерт
11. Наредба № 1461/1975 г. за съдебно-счетоводните и финансово-икономическите експертизи	експерт
12. Наредба № 16/2005 г. за съдебно-психиатричните експертизи за задължително настаняване и лечение на лица с психични разстройства	вещо лице

Прави впечатление, че в по-новите нормативни актове, касаещи съдебната власт, като: Закона за съдебната власт, новите НПК и АПК, както и Наредба № 2/2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица, законодателят изоставя понятието „експерт” и налага по-архаично звучащото понятие „вещо лице”. От друга страна, в някои нови закони, като Закона за обществените поръчки, Закона за концесиите и др., е предпочетено понятието „експерт”. Доколкото в последните посочени закони става въпрос за експертно подпомагане на различни органи на изпълнителната

власт, то би могло да се предположи, че законодателят използва понятието „вещо лице”, за да обозначи специалиста, който подпомага органите на съдебната власт, а понятието „експерт”, за да обозначи лицето със специални знания, което подпомага органите на изпълнителната власт.

Към настоящия момент, в нашето законодателство се използват термините „експертиза” и „вещо лице”. В наказателния процес и в административния процес е прието привличането на съответния специалист, чиито специални знания са необходими за изясняване на определени обстоятелства по делото, да се определя като „назначаване на експертиза”, а когато вече е посочен субекта – той е вещо лице. Вместо назначаване на експертиза в гражданския процес е приет институтът на „назначаване на вещо лице”.

Затова в чл. 395, ал.1 от Закона за съдебната власт е визирано, че:

„Вещото лице извършва експертизи.”

Легално определение на понятието „вещо лице” в българското законодателство се съдържа в **Наредба № 2 от 29.06.2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица, изм. Д.в. бр. 28 от 08.04.2016 г.** /Това е действащата нормативна уредба към момента на изготвяне на настоящия Наръчник/.

Съгласно § 1 от ДР към цитираната Наредба ***„Вещо лице” е специалист със специални знания и умения, включен в списък по чл. 398 от Закона за съдебната власт, както и специалист със специални знания и умения, който е назначен при условията на чл. 396, ал.2 от Закона за съдебната власт.***

Основната характеристика, за да бъде един гражданин вещо лице, е той да притежава специални знания и умения, да има задълбочени познания в определена област на науката, изкуството, техниката, занаятите или други и посредством използването на тези знания да може да отговори на конкретни въпроси, поставени от компетентния орган. Обикновено това е лице, признато по установения ред с професионална правоспособност. Понятието „специалист”, използвано и в двата процесуални закона /НПК и ГПК/ е широко и общо. Не всеки специалист може да бъде съдебен експерт, но обратното – всеки съдебен експерт да е специалист в своята област – е задължително.

Отделно от това има и някои други законови изисквания, за да бъде назначено едно лице за експерт, а именно:

- а/ за експерт да се назначава само *физическо* лице;
- б/ експерта да *не съвместява две процесуални качества* по едно дело;
- в/ експерта да е *незаинтересован от изхода* на делото лице;

г/ да е гарантирана *независимостта* на експерта от страните в процеса;
д/ да бъде назначен или от компетентния в съответното производство орган, или по искане на страните по делото.

II. ПРАВНО ПОЛОЖЕНИЕ.

За да бъде един специалист вещо лице в първата хипотеза той трябва да бъде включен в списъка, регламентиран в чл. 398 от ЗСВ и да отговаря на следните условия, посочени в чл. 7 от Наредбата:

- да е *дееспособен*, т.е. да може да ръководи действията и постъпките си и да носи отговорност за тях;
- да притежава *степен на образование или професионална квалификация*, съответна на вида експертиза, за която се назначава; вещите лица, които са служители на МВР да имат завършено специално обучение в Академията на МВР или Научноизследователския институт по криминалистика и криминология на МВР;
- да има *най-малко 5 години стаж* по специалността; вещите лица, служители на МВР да имат успешно завършен период на изпитване по реда и условията на ЗМВР;
- да *не е осъждан* за престъпление от общ характер;
- да *не е лишен от право да упражнява професия или дейност*;
- да *не осъществява функции по правораздаване* в системата на съдебната власт;
- да има *разрешение за постоянно пребиваване* в Република България, ако не е български гражданин или гражданин на ЕС, на държава-страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, или на Конфедерация Швейцария.

Втората хипотеза е, за вещо лице да бъде назначен специалист в определена област на познанието, науката, изкуството и занаятите, който не е включен в списъка на съответния съдебен район. В този случай органът, който назначава експертизата сам преценява дали даденото лице отговаря на посочените вече изисквания, но във всички случаи то трябва да даде своето съгласие за назначаването му.

В различните съдебни системи ролята на вещото лице е различна. В някои системи, например американската, е позната т.нар. „частна експертиза”. При нея всяка страна ангажира експерти по свой избор и представя техните заключения на съда, който преценява на кого да даде вяра. Ролята на експерта в този случай е, да подкрепи тезата на страната, която го е ангажирала. Недостатъкът на системата е, че по-силната икономически страна може да ангажира повече специалисти и на по-високо ниво. В българската правна

система експертите са помощници само на съда. Те изготвят заключенията си на базата на своите специални познания и съвест, като не помагат на никоя от страните, а са равно отдалечени от тях. Задачата им да разяснят значението на понятията, процесите и закономерностите в своята експертна област, **без да решават спора.**

III. ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА ЕКСПЕРТА.

Съобразно специфичната роля на вещото лице в правораздавателния процес, в съответните процесуални закони са посочени и неговите задължения.

А/ Член 149, ал.1 от НПК определя едно от основните задължения, а именно: *„Вещото лице е длъжно да се яви пред съответния орган, когато бъде призовано, и да даде заключение по въпросите на експертизата.“*

Макар че това задължение на вещото лице не е формулирано точно по същия начин, явяването му и в гражданското съдопроизводство е задължително. Това задължение се извлича индиректно чрез:

1/ нормираното в чл. 200 от ГПК изслушване на вещото лице, на което, преди да бъде изслушано, се напомня отговорността му за даване на невярно заключение;

2/ предвидената в чл. 86 от ГПК административна отговорност – налагане на глоба ако не се яви, откаже да даде заключение или не го представи в срок без уважителни причини, която глоба може да бъде в размер от 50 до 300 лв., а за нарушения, които затрудняват хода на производството или са извършени повторно е в размер от 100 до 1200 лв. /чл. 91 от ГПК/.

Административна отговорност чрез налагане на глоба на вещото лице е предвидена по аналогичен начин и в НПК. В чл. 149, ал.5 от НПК е посочено, че: *„За неявяване или отказ да даде заключение без уважителни причини вещото лице се наказва с глоба до петстотин лева.“*

Б/ Друго важно задължение на вещото лице е, че то трябва да изготви заключението си и да го представи в **посочените срокове:**

- в досъдебното производство, в срок определен от органа на досъдебното производство – чл. 149, ал.3, изр. I-во НПК;
- в съдебната фаза, и в гражданското и в наказателното производство, съответно най-малко или не по-късно от една седмица /седем дни/ преди съдебното заседание – чл. 199 ГПК и чл. 149, ал.3, изр. II-ро НПК.

В тази връзка трябва да се знае, че забавянето на изготвяне на експертизата без уважителни причини е основание за заместване от друг експерт, а при многократни забавяния – основание за отписване от списъка на вещите лица.

В/ Освен това, експертът трябва да изготви заключението си в **писмен вид** с преписи за страните като приложи и илюстративните материали и приложения, ако това е необходимо. Например, при оценката на недвижим

ИМОТ В ИЗПЪЛНИТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО, КЪМ ЕКСПЕРТНОТО ЗАКЛЮЧЕНИЕ ЗАДЪЛЖИТЕЛНО СЕ ИЗИСКВА СЪОТВЕТНИЯ СНИМКОВ МАТЕРИАЛ, ОТ КОЙТО ДА Е ВИДНО СЪСТОЯНИЕ НА ИМОТА КЪМ МОМЕНТА НА ОЦЕНЯВАНЕТО МУ.

Г/ Особено важно в наказателния процес е, експертът да запази обекта на експертизата за повторно изследване.

Д/ Вещото лице следва да даде отговор не само на един, а на **всички въпроси и задачи**, поставени му от съответния правораздавателен орган.

Е/ За да бъде максимално обективно заключението му, експертът трябва да използва /когато е възможно това/ **два, независими един от друг, метода на изследване.**

Ж/ Не на последно място: вещото лице трябва да провери всички експертни версии **по съвест и квалификация.**

З/ Вещото лице може да откаже да даде заключение /чл. 149, ал.2 НПК/ или да бъде освободено от възложената му задача /чл. 198 ГПК и чл. 50 АПК/, **само:**

- когато „поставените въпроси излизат извън рамките на неговата специалност или материалите, с които разполага, не са достатъчни, за да си състави обосновано мнение” по НПК;

- когато „не може да я изпълни поради липса на квалификация, болест или друга обективна причина, при условията на чл. 166 или когато не е изготвило своевременно заключението” по ГПК. Връзката с чл. 166 от ГПК показва аналогията със свидетеля, че вещото лице може да бъде освободено от възложената му задача, извън посочените по-горе причини и когато: а/ е бил пълномощник на страните по делото; б/ е бил медиатор по същото дело; в/ е роднина на страните по права линия, братята и сестрите и роднините по сватовство от първа степен; г/ е съпруг или бивш съпруг, както и е във фактическо съжителство със някоя от страните;

- когато „не може да я изпълни поради болест или липса на квалификация в съответната област или други основателни причини. То може да се откаже и във всички случаи, когато се допуска отказ от даване на сведения от трето лице.” по АПК.

На друга плоскост стоят въпросите относно заместването на експерта с по-подходящ. Основанията тук са свързани с преценката на назначаващия орган, че е допусната грешка при избора на експерта и тази грешка трябва да бъде своевременно поправена.

Необходимите предпоставки за заместване на експерта съществуват тогава, когато:

- е налице нарушение на изискванията на чл. 148, ал.1 НПК, а именно, че не могат да бъдат вещи лица: „1/ лицата, спрямо които са налице основанията по чл. 29, ал.1, т.105 и 7-8 и ал. 2; 2/ свидетелите по делото; 3/ лицата, които се намират в служебна или друга зависимост от обвиняемия или неговия защитник, от пострадалия, частния тъжател, гражданския ищец, гражданския ответник или от техните повереници; 4/ лицата, извършили ревизията, материалите от която са

послужили като основание за започване на разследването; 5/ лицата, които не притежават необходимата професионална правоспособност.”;

- експертът не се яви или откаже да даде заключение без уважителни причини;

- допуснато е необосновано забавяне на експертизата;

- съществуват данни, според които назначеният експерт не може да спази изискванията, отнасящи се до характера на методите и средствата, които следва да бъдат използвани;

- някои от експертите на колективната експертиза не изпълнява задълженията си или не може да работи заедно с другите експерти;

- експертът е направил мотивирано искане да бъде заменен с друг;

- има съмнения в професионалната компетентност или в относимостта на специалната подготовка на експерта към необходимите специални знания;

- има данни, че експертът не разполага с необходимата за характера на изследването лабораторна база;

Извън посочените в закона случаи може да се каже, че практиката е наложила необходимост от замяна на вещото лице и в случаи на продължително заболяване на експерта или при смърт.

В зависимост от основанията за заместването на експерта последиците за него са различни.

В случаите на морално укорими съображения, основаващи се на достоверни данни, неблагоприятните последици могат да се изразят в отписване от списъка на вещите лица, съгласно чл. 17 от Наредба № 2 за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица. Морално укоримо е нарушаването на етичните правила за поведение на вещото лице, които са посочени в текстовете на чл. 33-36 от цитираната Наредба, а именно:

Чл.33/1/ Вещото лице няма право да разпространява информация за обстоятелствата, фактите и документите, които са му станали известни в хода на съдебната експертиза.

/2/ При прекратяване на функциите си вещото лице не е освободено от задължението си да пази тайна, свързана с дейността му като вещо лице.

Чл.34. Вещото лице е длъжно да извърши експертизата добросъвестно съобразно поставените му задачи, като използва съвременните постижения в съответната научна област.

Чл.35. /1/ Вещото лице не може да приема каквито и да са подаръци, услуги, ангажиране по други дела, ангажиране за работа, услуги или консултации от страна по делото или нейни представители до приключване на делото.

/2/ Към всяка експертиза вещото лице представя декларация, че не е в конфликт на интереси във връзка с изготвянето ѝ.

Чл.36. Вещото лице популяризира дейността си по начин и със средства, които дават вярна представа за неговата компетентност и възможностите на съответния вид експертиза.

АРХИВ НА ВЕЩОТО ЛИЦЕ

Всяко вещо лице трябва да има експертно деловодство на хартиен и електронен носител, т.е да съхранява преписи на изготвените от него заключения. Този архив трябва да съдържа :

1. регистър на експертните заключения, които вещото лице е изготвило (самостоятелен регистър по всеки вид, ако работи в повече от една област);
2. регистър на образците за сравнителни изследвания, ако за изготвяне на заключението по възложената му експертиза такива са правени;
3. регистър на използваните при експертизата доказателства;

Всъщност *всеки експерт следва да поддържа собствен архив*, в който да съхранява всички документи, които е използвал при изготвянето на възложената му експертиза. **Съхранението на документите**, които вещото лице използва, за да изготви заключение по възложена му експертиза, следва да е **за срок от 5 години** от приемане на експертизата. Когато експертизата е извършена в лечебно заведение или от служители в системата на МВР, т.е на работното място на вещото лице, там следва да се води и съхранява експертно деловодство /в хартиен и в електронен вариант/, което да съдържа същата информация.

Освен това архивът на вещото лице трябва да е организиран по начин, че да позволява при необходимост да може да предостави на съда копие от писменото заключение, което е депозирано пред съда.

Всяко вещо лице, съобразно законовите изисквания, **трябва да води на хартиен, а и в електронен вариант регистър/дневник/ на експертните заключения**, в който да **вписва следната информация** (Виж Приложение №1):

- Пореден номер в регистъра на вещото лице
- Възложител - наименование на органа, назначил експертизата - съд,прокуратура, следствен отдел;
- Вид и номер на дело - гражданско, наказателно, административно
- Вид експертиза - клас и вид на експертизата, съобразно класификацията на различните видове експертизи в Приложение №1 от Наредба №2
- Използвани доказателства - проверени документи и други материали, които са използвани при изготвяне на експертизата.
- Илюстративни материали т.е какви материали са използвани при изготвяне на експертизата - фотоснимки, скици и др., тъй като същите са неразделна част от заключението.
- Образци на сравнителни изследвания. Когато за изпълнение на експертизата вещото лице използва сравнителни материали, например използвани експериментални образци при почеркова експертиза, кръв при ДНК-експертиза - това обстоятелство трябва да е отразено изрично в заключението и отбелязано съответно в регистъра на експертните заключения.
- Дата на предаване на изготвеното заключение в органа на съдебната власт, възложил извършването на експертизата и входящ номер. Датата, на която експертното заключение е предадено на възложителя, е датата на изпълнение на задачата, възложена на експерта.

Наред с регистъра, в който трябва да се вписват посочените по-горе данни, всяко вещо лице трябва да има **КАРТОТЕКА НА ЕКСПЕРТНИТЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ**.

Картотеката на експертите заключения трябва да съдържа:

1. Експертното заключение, във вида, в който сте предал същото в съда;
2. Илюстративни материали към съответното заключение, ако такива сте използвали и представляват неразделна част от заключението Ви;
3. Образци за сравнително изследване към съответното заключение, ако за изготвянето на конкретната експертиза е било необходимо изземването на такива;
4. Използвани документи, събрани при извършваните от Вас проверки, за да можете да отговорите изчерпателно и обективно на поставените от съда въпроси.

IV. ОТГОВОРНОСТ НА ВЕЩИТЕ ЛИЦА.

Когато вещите лица не изпълнят някое или някои от своите задължения те носят:

А/ Имуществена отговорност - глобите, предвидени в НПК и ГПК - в случаите на невявяване или отказ за даване на заключение по неуважителни причини. */Чл. 86 ГПК: Ако нещо лице не се яви , откаже да даде заключение или не го представи в срок без уважителни причини, съдът му налага глоба. Съгласно чл. 91 от ГПК, глобата е в размер от 50 лв. до 300 лв., но за нарушения, които затрудняват хода на производството или са извършени повторно – от 100 лв. до 1 200 лв.; Чл.149, ал.5 НПК: За невявяване или отказ да даде заключение без уважителни причини вещото лице се наказва с глоба до петстотин лева./*

Б/ Дисциплинарна отговорност.

В наредбите, регламентиращи отделните видове експертизи, такава отговорност е предвидена единствено в Наредба № 1461/1975 г. за съдебно-счетоводните и финансово-икономическите експертизи.

Чл. 46 от тази Наредба е единствената нормативна разпоредба у нас, което регламентира отделните видове нарушения, които могат да допуснат вещите лица във връзка с изготвянето и представянето на експертизата:

- изпълнение и нарушение на нормативно установените задължения;
- даване на некачествени заключения – незаконосъобразни, необективни, необосновани, несъстоятелни, с неубедителни изводи и др.;
- неспазване на определените срокове за изпълнение на възложените им задачи;
- вписване на неверни данни в декларациите за действително употребените дни и др.

Отговорността, което щатните експерти би трябвало да носят при извършване на цитираните нарушения, обаче, е дисциплинарна по КТ.

По отношение на нещатните експерти са предвидени три вида наказания:

1. предупреждение
2. отстраняване от работа като експерт до 1 година;
3. заличаване от списъка на експертите.

В/ Наказателна отговорност.

Разбира се, най-съществено значение, включително и като превантивна мярка, има заплахата от наказателна отговорност, която вещите лица биха понесли при умишлено представяне на невярно заключение. Съгласно чл. 291 от НК „ *Който като нещо лице пред съд или друг надлежен орган на властта устно или писмено съзнателно даде невярно заключение, се наказва с лишаване от свобода до пет години и с лишаване от правото по чл. 37, ал.1, т.7.*”

За престъплението по чл. 291 от НК наказуемостта отпада:

- когато лицето, ако каже истината, би обвинило себе си в престъпление;

- когато лицето се отрече пред надлежния орган от своето лъжливо заключение до влизане на присъдата или решението в сила и преди да е възбудено срещу него наказателно преследване за това.

Практиката по прилагането на чл. 291 от НК обаче е твърде оскъдна, поради което въпросната разпоредба не може да изиграе превантивно-възпиращата и наказваща функция, която ѝ е възложил законодателя.

Причините за оскъдната съдебна практика по въпроса са най-общо две: от една страна, подобен вид престъпления са изключително трудни за доказване и от друга страна, липсата на институционализирана организация на вещите лица, която да осъществява методическо ръководство и контрол върху тяхната дейност допълнително затруднява откриването, а оттам и санкционирането на недобросъвестни прояви от страна на вещите лица.

ПРАВОМОЩИЯ

Работата на вещото лице е изключително отговорна. Отговаряйки на поставените от правораздавателните органи задачи и въпроси, чрез своето заключение вещото лице понякога решава човешки съдби. Затова, с оглед постигане на максимална обективност при изготвяне на заключението, в Закона за съдебната власт е осигурена възможността на вещото лице да се запознава с необходимите му материали и да има достъп до класифицирана информация до нивото, което притежава.

Чл. 395./2/ Всички държавни органи, юридически лица и граждани, при които се намират материали, необходими за експертизата, са длъжни да осигурят достъп на вещото лице до тях съобразно нивото на достъп до класифицирана информация, което то притежава, както и да оказват необходимото съдействие за изпълнение на задачите на експертизата.

За целта, при изпълнение на функциите си вещото лице се легитимира с удостоверение, издадено от органа, назначил експертизата /чл. 396, ал.4 ЗСВ/.

В Чл. 15, ал.1 от Наредба № 2 от 2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица е посочено, че: *На вписаните и утвърдени в списъците вещи лица органите по чл. 9, ал.3 и 4 издават „карта за вещо лице” по образец, утвърден с решение на Висшия съдебен съвет.*

Конкретизирани са и данните, които се съдържат в тази карта, а именно: трите имена на вещото лице и идентификационен номер. Идентификационният номер на вещото лице се генерира автоматично от специализиран софтуер за мониторинг и контрол на дейността на вещите лица от поредния номер на вписването, при първото въвеждане на данните за това вещо лице по одобрен от съответен съдебен орган списък.

Освен тези общи правомощия на вещото лице, в НПК по-детайлно са регламентирани и другите му правомощия:

Чл.150./1/ Вещото лице има следните права:

- *да се запознае с материалите по делото, които се отнасят до въпросите на експертизата;*
- *да изисква допълнителни материали /Пример: В зависимост от вида на експертизата и поставените пред нея задачи, е възможно, да съществува необходимост да се ползват образци за сравнително изследване. Съгласно чл. 146, ал.1 от НПК органът, който назначава експертизата, може да изиска от обвиняемия образци за сравнително изследване, когато не е възможно да се набавят по друг начин. Образци за сравнително изследване могат да се изискват и от свидетелите, когато е необходимо да се провери дали не са оставили следи на местопрестъплението или върху веществените доказателства /ал.2/. Възможно е в съдебно заседание съдът да снесе образци за сравнително изследване на подпис и почерк от свидетел или подсъдим. Понякога изземването на образците за сравнително изследване изисква специални*

знания или умения, а също и необходими за целта условия. В такива случаи съответните образци могат да се изземат или от органа, който назначава експертизата, с участието на специалист-технически помощник, или да се изземат от самото вещо лице, на което е възложена експертизата. Важно е да се отбележи, че нарушаването на реда за вземане на образци за експертно изследване води до невъзможност да се ползват резултатите от експертизата, тъй като заключението на вещото лице губи доказателственото си значение.^{1/};

- *да взема участие при извършването на отделни действия по разследването, когато това е необходимо, за да изпълни възложената му задача* /Пример: Експерт по пожаро-технически експертизи участва при извършването на следствен експеримент. Във връзка с това право на вещото лице е важно да се отбележат няколко неща. **Първо**, законът говори само за действия по разследване, но няма съмнение, че вещото лице има право да присъства при извършване и на съдебните следствени действия, когато това е необходимо, за да изпълни задачата си. **Второ**, решението, дали да бъде допуснато вещото лице да присъства при извършване на съдебните следствени действия, следва да бъде взето от съдебния състав, а не еднолично от председателя на състава, доколкото законът не му дава такова правомощие². **Трето**, вещото лице има право да участва активно в съответните съдебни следствени действия, ако това е нужно, за да изпълни възложените му задачи, и в частност има право да задава въпроси на свидетелите, на чийто разпит присъства. Аргументите за този извод са, че: а/ за разлика от другите кодекси, специфичното в НПК, конкретно в чл. 150, ал.1 е, че урежда правото на вещото лице „да взема участие”, а не „да присъства”. Ясна е терминологичната разлика между двете понятия. С второто от тях си служи законодателят в чл. 269, ал.1 от НПК, като регламентира задължителното присъствие на подсъдимия в съдебно заседание по дела с обвинение за тежко престъпление. Задължително е присъствието му, но не и участието. Доколко подсъдимият ще прояви процесуална активност, т.е. ще участва в извършваните процесуални действия по един или друг начин, е въпрос, който той решава според собствените си интереси съобразно диспозитивния характер на предоставеното му от закона право на защита; б/ да се лиши вещото лице от правото да участва активно при извършване на съдебните следствени действия в много случаи би означавало да се лиши от възможността да получи онази допълнителна информация, която му е необходима, за да си състави обосновано мнение. Вещото лице встъпва в процеса, за да внесе яснота по някои въпроси, отговорите на които изискват специални знания, каквито назначаващият орган не притежава. Поради тази причина, разпитът на един свидетел може да остане непълен, от гледна точка на поставените пред вещото лице задачи, като се пропуснат съществени въпроси, отговорите на които могат да подпомогнат съставянето на

¹ Вж. Топалов, П., Г. Георгиев. *Цит. съч.*, с. 268.

² Съгласно чл. 73 НПК НРБ (обн. ДВ бр. 11 от 5 февруари 1952 г., отм. ДВ, бр. 89 от 15 ноември 1974 г.) „вещите лица могат с разрешение на председателя на съда (подчертаването мое - Д.П.) или на произвеждащия следствието или дознанието да задават на свидетелите и на обвиняемия въпроси и да присъствуват на другите съдопроизводствени действия, които се отнасят до предмета на тяхното изследване.“

експертното мнение, и то независимо от положените от ръководно-решаващия орган усилия за подробно водене на разпита. Разбира се, в правомощията на ръководещия процеса орган е да прецени доколко зададените от вещото лице въпроси се отнасят до задачите на експертизата и да не допусне някои от тях. В този смисъл е и **Р 166-2010-III**, съгласно което: „...използването на данните от показанията на свидетелите, обясненията на подсъдимия и всички събрани доказателствени източници за подпомагане изводите на експертите е допустимо. Неоснователно се твърди, че вещите лица са изземвали правомощията на разследващия орган. Експертите, съгласно чл. 150, ал.1 НПК имат право да участват в отделни следствени действия, включително и на експертен оглед. Имат право да използват данни от изводите на други експерти, когато това е необходимо, за да изпълнят възложената им задача. Некоректно се твърди, че вещите лица са изземвали следи, вместо да се отчете обективния факт, че те са използвали установени по делото данни, събрани чрез способите за събиране и проверка на доказателствата.”

- да получи възнаграждение за положения труд и да му се заплатят разходите, които е направил;
- да иска отмяна на актовете които накърняват неговите права и законно интереси.

/2/ Когато вещите лица са повече от едно, те имат право да се съвещават, преди да дадат заключението. При единодушие вещите лица могат да възложат на едно от тях да изложи пред съответния орган общото заключение, а когато са на различно мнение – всяко от тях дава отделно заключение.

Извън така нормативно регламентирани права, вещото лице може:

- да дава обяснения по извършената от него експертиза;
- да използва писменото експертно заключение и приложенията към него по време на разпита в съдебно заседание.

Във връзка с достъпа до класифицирана информация трябва да се знае, че вещото лице само трябва да се снабди с всички документи, посочени в Закона за защита на класифицираната информация и Правилника за приложението му, което е свързано с допълнителни разноски. Затова, преценката дали ще предприеме стъпки за осъществяване на процедурата, е личен въпрос на всяко вещо лице.

СПИСЪЦИ НА ЕКСПЕРТИТЕ. ЗНАЧЕНИЕ И ПРОЦЕДУРА НА СЪСТАВЯНЕ.

Действията по назначаването и възлагането на експертиза са тясно свързани и взаимно обусловени, но са относително самостоятелни. Докато назначаването на експертизата, както се посочи вече, обхваща процеса от вземането на решение за необходимостта от използването на съответните специални знания в процеса на доказването и изготвянето на акта /постановление или определение/ за нейното извършване, възлагането ѝ е дейност по връчване на акта за назначаване на експертизата.

Разграничаване на действията по назначаване и възлагане на експертизата законодателят е направил и в чл. 396, ал.1 от Закона за съдебната власт, в който е посочено, че: *Вещо лице се НАЗНАЧАВА от органа, който ВЪЗЛАГА експертизата, от съответния списък на специалисти, утвърдени за вещи лица.*

В тази връзка, именно в Закона за съдебната власт, са уредени двата основни въпроса: изготвяне на списъци на експертите и приемането на наредба за: 1/ реда и сроковете за предложения за включване и промени на списъците на специалистите, утвърдени за вещи лица; 2/ условията на които трябва да отговарят специалистите, утвърдени за вещи лица; 3/ условията и реда за определяне възнагражденията на вещите лица.

По първия въпрос, относно изготвянето на списъците на експертите, реда и сроковете за предложения за включване и промени в тях /останалите два въпроса са предмет на разглеждане в лекцията за назначаване на вещите лица/, този проблем е засегнат по-общо в Закона за съдебната власт. Доста по-детайлизирано са разработени текстовете в Наредба № 2 от 2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица. За по-кратко изказване, по-долу в изложението ще я посочваме като „Наредбата”.

В чл. 398, ал.1 от ЗСВ се посочва, че: *За всеки съдебен район на окръжен и на административен съд, както и за специализирания наказателен съд се съставят списъци на специалистите, утвърдени за вещи лица.*

Аналогичен на този текст е текста на чл. 8, ал.1 от Наредбата.

Законодателно е уреден и въпросът за съставянето на два вида списъци: 1/ списъци, обслужващи съдебните райони на окръжния съд и 2/ при необходимост се утвърждават отделни списъци за обслужване на Върховния касационен съд, Върховния административен съд, Върховната касационна прокуратура, Върховната административна прокуратура и Националната следствена служба – чл. 398, ал.2 ЗСВ.

Успоредно с това, в чл. 396, ал.2 от ЗСВ е посочено, че: *При необходимост за вещь лице може да се назначи и специалист, който не е включен в съответния списък, а в чл. 398, ал.3 от ЗСВ е регламентирано, че при нужда, съответният орган на съдебната власт може да назначи вещь лице от списъците на други съдебни райони.*

Съгласно чл. 399, ал.1 от ЗСВ: *Предложения за включване на специалисти в списъците на вещи лица правят министерства, ведомства, учреждения, общини, съсловни и други организации и научни институти.* Наредбата допълва закона, като задължава правоимащите да правят предложения за включване в списъците на вещи лица, преди да ги изготвят, *да обсъждат качествата на кандидатите съобразно основните принципи по чл.2 и изискванията по чл. 7 след събеседване с кандидата- чл.9, ал.5 от Наредбата.* Това означава на практика, че когато се правят предложения от посочените органи, към тях трябва да има протокол, в който да са отразени резултатите от това събеседване, както и дали кандидатите отговарят на изискванията, визирани в чл. 2 и чл. 7 от Наредбата.

Не е без значение и допълнението в чл.9, ал.6 от Наредбата, съгласно което се изисква наличието на писмено съгласие от страна на специалиста. И това е напълно разбираемо.

От друга страна, интерес представлява и възможността лично самите специалисти да правят предложения за включването им в списъците на съдебните експерти – ал.2 на същия текст. В тези случаи обаче, те /специалистите/ ги изпращат на всеки от ръководителите на съответния орган на съдебната власт, докато посочените в ал.1 на чл. 399 от ЗСВ институции, изпращат предложенията си до председателя на съответния окръжен съд.

Тъй като в Закона не са детайлизирани, в чл. 11 от Наредбата, конкретно са посочени документите, които специалистите трябва да представят към заявлението, а именно:

- копие на лична карта;
- нотариално заверено копие на диплом за завършена степен на образование или професионална квалификация, а за вещите лица, които са служители на МВР – документи за завършено специално обучение в Академията на МВР или Научноизследователския институт по криминалистика и криминология на МВР;
- свидетелство за съдимост;
- декларация – съгласие на кандидата за вписването му в списъците на вещите лица;
- документи, свързани със стаж по специалността: нотариално заверено копие на трудова или служебна книжка, а за лицата със свободни професии – доказателство за регистрацията или за вписването им, удостоверяващо стаж по специалността не по-малко от 5 години;
- декларация, че лицето не е поставено под запрещение, не е лишено от право да упражнява професия или дейност;
- разрешение за постоянно пребиваване в Република България, ако лицето не е български гражданин или гражданин на Европейския съюз, на държава – страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, или на Конфедерация Швейцария;
- удостоверение за достъп до класифицирана информация;

- декларация, че кандидатът не осъществява функции по правораздаване в системата на съдебната власт.

В Закона, както и в Наредбата, са посочени и формалните изисквания, на които трябва да отговарят предложенията. В тях следва да се впишат трите имена на специалиста, домашният му адрес, телефон за връзка и данни за неговото образование, специалност, месторабота, заемана длъжност, продължителността на трудовия му стаж, стажът му като съдебен експерт и допълнителна квалификация, ако има такава.

Предвидено е това да се удостоверява със съответните документи, които се прилагат към предложението.

Законодателят е въвел прецизиране и на списъците. За целта са предвидени две комисии, които да утвърждават списъците на експертите, които ще обслужват съответно: местните органи на съдебната власт и тези, които ще обслужват Върховния касационен съд, Върховния административен съд, Върховната касационна прокуратура, Върховната административна прокуратура и Националната следствена служба. В първата комисия са включени: председателят на апелативния съд или определен от него съдия, председателят на апелативния специализиран наказателен съд или определен от него съдия, апелативният прокурор или определен от него прокурор, ръководителят на апелативната специализирана прокуратура или определен от него прокурор, председателят на окръжния съд, председателят на специализирания наказателен съд, окръжният прокурор, ръководителят на специализираната прокуратура и председателят на административния съд. Втората комисия е в състав: председателят на Върховния касационен съд, председателят на Върховния административен съд и главният прокурор.

Въпросните списъци са публични. Тяхната публичност е гарантирана по няколко начина, а именно:

- обявяват се на достъпно място от съответния орган на съдебната власт;
- огласяват се чрез Интернет от МП;
- обнародват се в „Държавен вестник“ по искане на министъра на правосъдието.

Малко по-нова /от 2014 г./ е разпоредбата на чл. 402 от ЗСВ, в която са визирани сроковете за:

- предложения за изменение и допълнение на утвърдените списъци, които са до края на м. септември на съответната календарна година – ал.1;
- актуализиране на списъците до края на м. октомври – ал.2;
- изпращането на списъците на министъра на правосъдието за обнародване в „Държавен вестник“ до 15 ноември.

В ал.4 на чл. 402 от ЗСВ е предвидена и възможността промени в списъците да се правят и през текущата година.

За разлика от Закона за съдебната власт, в Наредбата е посочен и реда за отписване от списъка на вещите лица. Визирани са, както органите, които могат да направят предложение до съответните комисии, така и обстоятелствата, при които един специалист може да бъде отписан.

Извън възможността специалист да бъде отписан от списък по негово собствено желание, отписването във всички останали случаи се извършва при определени обстоятелства:

- ако не отговаря на изискванията по чл. 7, т.3, 4 и 6; При получаване на информация за осъждане за престъпление от общ характер /т.3/, *административните ръководители на съответните органи на съдебната власт правят предложение до комисии по чл. 13, ал.1 и 2 за отписване на вещите лица* – чл. 16, ал.2 от Наредбата;
- при смърт;
- при трайна фактическа невъзможност да работи по конкретни задачи повече от 6 месеца;
- при трайно поведение, което не отговаря на принципите по чл. 2 /законност; процесуална и познавателна независимост на вещото лице; научна обосновааност на средствата и методите, използвани при експертното изследване; добросъвестност, обективност, всеостранност и пълнота на експертното изследване; поверителност и спазване на професионалната етика/;
- когато многократно безпричинно отказва да му бъде възложена работа;
- при неспазване на етичните правила за вещи лица;
- при многократно освобождаване на вещото лице от възложената задача поради несвоевременно изготвяне на заключението.

Важно е да се знае, че когато се бавят заключенията по възложените експертизи без уважителна причина, когато многократно безпричинно се отказва възлагането на експертиза, както и когато без уважителни причини многократно не се явява в съдебно заседание дадено вещо лице, всичко това се документира и се изготвя становище до комисията, която утвърждава и актуализира списъците на вещите лица.

Отписването се извършва с решение на комисии, визирани в чл. 13, ал.1 и 2 от Наредбата.

ЕТИЧНИ ПРАВИЛА ЗА ПОВЕДЕНИЕ НА ВЕЩОТО ЛИЦЕ

В изпълнение на своите задължения вещите лица следва да спазват и определени норми на поведение, които условно можем да наречем „етични“. Тези норми можем да разделим на няколко групи:

Основни принципи, върху които трябва да се основава дейността на експерта. Правила за етично поведение

1/ ПРОФЕСИОНАЛИЗЪМ – Владеенето на съответните знания и умения за извършването на конкретната експертиза е основното качество, което трябва да притежава вещото лице. Експертът трябва да полага непрекъснати усилия за повишаване на своята квалификация.

2/ ОБЕКТИВНОСТ – Необходими са точност и обективност при установяване на фактите и обосноваване на изводите в заключението. При изпълнението на поставените задачи вещото лице не трябва да се влияе от служебното положение и социалния статус на различните участници в процеса, както и от личните си интереси. Трябва да прави ясно разграничение между това, което може да се разглежда като научно доказан факта и това, което е спекулативно. Вещото лице освен това следва ясно да посочи кои становища се основават на лично проведени от него изследвания, кои се основават на знания и опит, както и да заяви кои мнения са базирани на информация по случая, а не са изведени от експерта.

3/ НЕЗАВИСИМОСТ И БЕЗПРИСТРАСТНОСТ – В дейността си вещото лице трябва да е независимо и да не се влияе от останалите участници, от личните си интереси или от тези на трети лица.

4/ ПОВЕРИТЕЛНОСТ/КОНФЕДЕНЦИАЛНОСТ/ – Да пази в тайна, без ограничение във времето, поверената му и получената информация във връзка с поставените му задачи.

5/ ДОБРОСЪВЕСТНОСТ – Принципът за добросъвестност включва в себе си редица изисквания:

- вещото лице трябва да си направи отвод при наличие на предвидените основания за това;
- да се яви пред съответния орган, когато бъде призовано;
- да даде безпристрастно и вярно заключение по поставените му задачи, което предполага точно установяване на фактите и висока степен на обосноваване на изводите;
- да използва специализираните си знания единствено и само в отговор на поставените му задачи, като игнорира напълно личните си интереси, интересите на страните или тези на трети лица.

По-важните правила, от които вещото лице трябва да се ръководи са следните:

- да се представя /да представя себе си/ точно и да не заблуждава относно своето образование, квалификация, обучение, опит, област на експертиза, сертифициране, професионални членства и статут;
- при работата си да използва методи, които притежават съответната точност и прецизност;
- да се изразява просто, точно, ясно и недвусмислено;
- при даване на становища, писмени заключения и при защита на експертиза в съда, изложението трябва да е ясно и сбито; доколкото е възможно трябва да се използват прости думи и терминология, която лесно се разбира от неспециалисти; да избягва педантично неясен, подвеждащ, или двусмислен език, който може да остане неразбран, или да остави погрешно впечатление;
- да признава честно, в случай че не може да се отговори на някои въпроси, поради естеството на проблема, липсата на материали, или друга причина;
- когато становището изисква квалификация или обяснение, е не само правилно, но е и задължително да направи такива обяснения;

- да изготвя писмени заключения, в които фактите, резултатите, мненията и тълкуванията са ясно разграничени и в които ясно са описани ограничения на методите, интерпретации и представените становища;
- при защита на експертизата да дава прост отговор "да" или "не" само ако това не би било подвеждащо за съда;
- да се отнася към всеки обект с потенциална доказателствена стойност с грижа и контрол, необходими за да се гарантира запазването му (когато е възможно, се оставя достатъчно количество проба за провеждане на допълнителни тестове);
- да прилага правилата на добрата лабораторна практика;
- да признава всички отклонения, които биха могли да повлияят на резултатите и да предприема всички разумни мерки, за да гарантира, че тези отклонения не влияят съществено на резултатите;
- заключенията се подписват само от лицата, които са извършили описаната работа или пряко или косвено са я контролирали;
- да прави и запазва пълни, своевременни, ясни и точни записи на всички проведени изследвания и изготвени заключения, направени достатъчно подробно, за да се позволи адекватно преразглеждане и оценка на заключенията от независим експерт, компетентен в тази област;
- да разкрива на възложителя пълно и цялостно всички констатации;
- да обяснява изчерпателно съответните данни, методи, логика в заключенията, включително всички квалификации и ограничения;
- да оповестява каквито и да било грешки или пропуски, открити преди, по време или след съдебното заседание;
- да се въздържа да търси публичност за работата си и своите постижения;
- когато дава консултации по отношение работата на друго лице, трябва да действа добросъвестно и не злонамерено. Целта в такива случаи е да се предотврати некомпетентно заключение, а не осуетяване на правосъдие;
- да третира еднакво всички случаи;
- да има предвид, че целта не оправдава средствата, средствата винаги трябва да бъдат в съответствие със закона;
- да осъзнава, че е по-важно да бъдат защитени невинните, отколкото да се осъдят виновните;
- да разкрива какъвто и да е натиск, упражнен по отношение на него, с цел да се повлияе върху резултатите.

По отношение на работа на вещото лице, важат и някои забрани. Вещото лице **не може**:

- да приема каквито и да е подаръци, услуги, ангажиране по други дела, ангажиране за работа, услуги или консултации от страна по делото или нейни представители;
- да заблуждава относно своето образование, квалификация, обучение, опит, област на експертиза, сертифициране, професионални членства и статут;
- да претендира за компетентост, каквато не притежава, да преувеличава, украсява или по друг начин представя невярно квалификацията си;
- да дава становище по въпроси - в рамките на областта си на квалификация, но по които не е специалист;
- да фабрикува научно становище, основаващо се на невярно тълкуване на резултати от тестове или доказателства, с цел да се съдейства на обвинението;
- да разширява изследването отвъд границите на квалификацията си;
- да използва недоказани методи;
- да съкращава необходимите процедури при изследванията; да не дава заключение, което не е подкрепено с научни данни; да не представя тестове, които фактически не са извършени с погрешното убеждение, че не са необходими;

- да използва служебни публикации за лична реклама;
- да свързва името си с дейности, разработки, публикации, или организации, в които няма сериозен принос като средство за лична публичност или престиж;
- да плагиатства: резултати или данни, получени от друг източник или вече публикувани резултати, трябва да бъдат правилно цитирани;
- да заблуждава по отношение на научните принципи, използвани в подкрепа на заключенията;
- да провежда неоправдано и излишно тестове в опит да се даде привидно по-голяма тежест на неговите резултати;
- да дискриминира на основа на раса, цвят на кожата, религия, национален произход, пол, възраст, или инвалидност;
- да подхвърля улики, нито игнорира факти, които може да оневинят заподозрян, или да бъдат смекчаващ фактор;
- да разкрива какъвто и да е натиск, упражнен по отношение на него с цел да се повлияе върху резултатите;
- да прикрива колега, началник, или подчинен, който участва в някое от посочените по-горе дейности.

Понякога възникват и ситуации, които излизат извън писаните правила. Как да се определи най-правилното действие в такива случаи? Няма универсален отговор, но един от методите, които се предлагат е да се запитате:

- Ще бъда ли горд да кажа на децата, или родителите си какво съм направил?
- Как ще изглеждат действията ми на първа страница на сутрешния вестник?

2.Отношения с останалите участници в производството

Очертаните по-горе принципи вещото лице трябва да спазва и във взаимоотношенията си с останалите участници в процеса.

2.1.Отношения между вещото лице и органа, назначил експертизата

Експертът дължи уважение на компетентния орган, който е назначил експертизата и е длъжен да спазва законоустановените си задължения. Същевременно не трябва да допуска да му бъде оказано влияние от възложителя по какъвто и да е начин.

2.2.Отношения между вещото лице и страните в производството

Тези отношения могат да бъдат свързани само с представяне на документи, образци, осигуряване на достъп и др. подобни. Експертът не може да търси и да получава каквито и да е облаги от страните, както и да обещава определени резултати. Следователно трябва да ограничите отношенията си със страните в процеса само до изпълнение на поставените задачи, в рамките на възложеното, при спазване на принципа за незаинтересованост от изхода на спора, независимост и безпристрастност.

2.3.Отношения между вещото лице и трети лица

Понякога в изпълнение на своите задачи, експертите влизат във взаимоотношения с трети лица, т.е лица, които не са участници в съдопроизводството. Това са лица от различни учреждения и организации, чието съдействие е необходимо за изготвяне на експертизата. При такива взаимоотношения трябва да се ръководите от изброените по-горе принципи, като ограничите отношенията си единствено в рамките на поставените Ви задачи.

2.4.Отношение между вещите лица

Трябва да се основават на принципа на колегиалността, когато експертизата се извършва от повече от едно лице. Колегиалността изисква отношения на доверие и сътрудничество, уважение между експертите в интерес на работата и за избягване на ненужни спорове.

ПРИНЦИПИ ЗА ИЗБОР СПОРЕД НПК И ГПК.

А/ Принципи за избор на вещо лице *според НПК*.

За разграничаването на действията по назначаване и възлагане на експертизата законодателят е предвидил съответните норми в наказателнопроцесуалния закон.

В чл. 144 от Наказателнопроцесуалния кодекс се посочва, че съдът или органът в досъдебното производство *назначава експертиза*, т.е. видът, а не субекта.

Назначаването на експертизата като такава, все още не означава избор на конкретен специалист. Това обстоятелство е регламентирано законово, като в чл. 145, ал.1 от НПК е посочено какво съдържа акта за назначаване на експертизата:

- основанията, за които говорихме в предишния модул /назначаване на експертиза/;
- обектът и задачата на експертизата;
- материалите, представени на вещото лице;
- и вече алтернативно: **или** трите имена, образованието, специалността, научната степен и длъжността на вещото лице, избрано персонално от съответния списък **или наименованието на учреждениято, в което работи**, наименованието на медицинското учреждение, в което ще се правят стационарните наблюдения.

При втората алтернатива се предоставя правото на ръководителя на съответното експертно звено сам да определи експерта, на когото да се **възложи** изпълнението на експертизата, т.е. да избере най-квалифицирания и този, който най-добре би се справил с отговорите на задачите, поставени при назначаването на експертизата. Защото едва при възлагането на експертизата на съответния експерти, респ. експерти, назначаващият експертизата орган всъщност прави избора на специалиста, респ. специалистите.

Във всички случаи обаче, изборът на експерта е правомощие на компетентният за назначаването на експертизата орган, т.е. на органа, на който се възлага решаването на правния казус или разследването на обстоятелствата, свързани с възникването му.

В действителност, изборът на експерта, било то пряко от списък или след посочване от ръководителя на учреждениято, се извършва с акта за назначаването му като такава.

Съгласно чл. 151 от НПК:

/1/ Органът, който е назначил експертизата, призовава вещите лица, проверява тяхната самоличност, специалност и компетентност, отношенията им с обвиняемия и пострадалия, както и наличността на основание за отвод.

/2/ Актът за назначаване на експертизата се връчва на вещото лице, след което му се разясняват правата и задълженията, както и отговорността, която носи, ако даде невярно заключение.

В случаите, в които назначаващият експертизата орган прецени, че е в състояние сам да избере специалистът с необходимите специални знания из областта на науката, изкуството, занаятите и др., той избира такъв от изготвените списъци за съответния окръжен съд или този на Върховните съдилища. Няма пречка да избере специалист и от списък на експерти, обслужващи друг окръжен съд.

Например, преди известно време, по наказателно частен характер дело на, на съдия Касабова се е наложило да назначава видео-техническа експертиза. В утвърдения за района на Окръжен съд Враца списък, специалистите в тази област са само трима. На двама от тях страните са направили отвод, тъй като вече са били изготвяли подобни експертизи по други две дела, водени между същите страни. В случая, изборът се е ограничавал само до назначаване на третия от посочените в списъка на Окръжен съд Враца експерт, или до избор на такъв от друг съдебен район.

Отделно от това, законодателят не е ограничил назначаващият орган с избора на специалист само от утвърдените списъци. На практика е допуснал и един „трети списък”, тъй като в ал.2 на чл. 396 от ЗСВ изрично е регламентирано, че за вещо лице *може да се назначи и специалист, който не е включен в съответния списък.* Друг е въпросът, че съгласно наложилата се съдебна практика, в тези случаи назначаващият орган трябва да мотивира достатъчно добре този свой избор, за да не възникне и най-малкото съмнение относно безпристрастността.

Б/ Принципи за избор *според* ГПК.

В гражданското съдопроизводство, при направено искане от страна или служебно, когато за изясняване на някои възникнали по делото въпроси са необходими специални знания, съгласно чл. 195, ал.1 от ГПК, съдът назначава вещо лице, като избира от съответния списък специалист с необходимата квалификация.

Броят на вещите лица не е фиксиран законодателно и съгласно ал.2 на чл. 195 *Съдът може да назначи и повече вещи лица, когато това се налага с оглед на обстоятелствата по делото.*

Различието при избора на вещо лице в гражданското съдопроизводство се изразява в това, че всяка една от страните може да поиска отстраняване на вещото лице, ако се съмнява в неговата безпристрастност. Основанията за това са визираны в чл. 22, ал.1 от ГПК, т.е. идентични са с тези, посочени при отвода на съдията по делото.

В този случай съдът следва да избере друго вещо лице.

Малко по-специфично е регламентиран избора на вещо лице *в изпълнителното производство*, като част от гражданското съдопроизводство. Както вече изяснихме, в изпълнителното производство, в определени случаи е задължително назначаването на вещо лице за оценка на движими вещи и недвижими имоти.

При първоначалното назначаване съдебният изпълнител избира специалист от съответния списък на окръжния съд, но в случай на оспорване на заключението, **недоволната страна посочва вещо лице** – чл. 485, ал.2 от ГПК. При две и повече оценки стойността на имота се определя като средноаритметична стойност от всички оценки.

ИЗВЪРШВАНЕ НА СЪДЕБНА ЕКСПЕРТИЗАТА

Подготовката за извършване на всяка съдебна експертиза има изключително важно значение за успешното решаване на поставените от органите на досъдебното и съдебното производство в гражданския, административния и наказателния процес задачи. Това означава, че в много случаи, тази извънпроцесуална дейност се подценява неоснователно. Тя, както е известно, стои в основата на решаването на конкретни задачи, от страна на експерта. Същевременно е нужно наличие все пак на някакъв нормативен акт, който да регулира този изключително важен процес при извършване на съдебната експертиза /закон или подзаконов акт/. Като се има предвид, че всяка експертиза се отличава с индивидуалност и неповторимост, това налага да се нормират етапите на подготовката на съдебната експертиза.

Подготовката за **извършване на експертизата** може да бъде разгледана най-общо в следните аспекти:

- **от гледна точка на нормативната уредба;**
- **от гледна точка на тактическата /криминалистична/ организация на експертизата;**
- **от гледна точка на назначаващият я орган;**
- **от гледна точка на експерта;**

В предходните изложения вече няколко пъти споменахме, че в АПК и ГПК, въпросите, свързани с назначаването на експертизата, са решени фрагментарно и неиздържано. След като е посочил основанието за назначаване на вещите лица /експерти/, законодателят се е задоволил само: 1/ да конкретизира състава /броя/ на експертите в една колективна или комплексна експертиза; 2/ да регламентира какво трябва да съдържа определението за назначаване на съдебната експертиза и 3/ да визираща ограниченията за назначаване на съдебните експерти, основанието за отводите на съдебните експерти и др. Това е всичко.

Коментирахме още, че тази проблематика е доста по-обстойно формулирана в НПК, тъй като в този кодекс законодателят ѝ е дал подобаващото ѝ се значение и далеч по-изчерпателно и прецизирано и нормирал на въпросите на съдебната експертиза. Още в **чл.136 от НПК** се посочва, че: *„доказателствата се събират и проверяват чрез разпит, експертиза, оглед, претърсване, изземване, следствен експеримент и разпознаване на лица и предмети.“*

Твърде подробно са детайлизирани случаите, в които е задължителна съдебната експертиза. Изчерпателно е посочено съдържанието на акта за назначаване на експертизата, както и някои други съществени въпроси от подготовката за изготвяне на експертизата, като например: вземане на образци за сравнително изследване /чл.146 НПК/, осигуряване на възможност за използване

на материалите по делото, отнасящи се до въпросите на експертизата /чл.150, ал.1 НПК/ и др.

Отделно от това, по време на подготовката възникват въпроси, които са свързани с проучване на отнасящата се до експертизата изходна информация, определяне на способите и средствата за експертното изследване, уточняване на обекта и задачите, както и изграждането на експертните версии и др. Всичко това води до изводът, че етапа на подготовката трябва да се слее със самото извършване на експертизата и едва тогава би могло да се установи, дали направеното е достатъчно, или пък че вещото лице не е в състояние да отговори задоволително на поставените му въпроси.

Всъщност, предметът на експертизата обуславя и предприемането на съответните действия, свързани с нейната подготовка. Наложително е оправомощените органи да се съобразят с това и да приемат такъв "инструктивен" подзаконов акт, който обаче да се свързва и с видовете съдебни експертизи, с оглед отчитане на специфичните им особености или издаване на отделни актове, тъй като универсализмът тук е почти изключен.

Преди да започне подготовката за извършване на една съдебна експертиза /особено когато тя е криминалистична или съдебнобиологична/, изключително **важно практическо значение** има начина на изземване, съхраняване, опаковане и транспортиране на веществените доказателства. Той всъщност е предпоставка за успешно решаване на поставените въпроси от компетентните органи. За съжаление много често съдебният експерт не може да въздейства върху тези процеси.

Много е важно при подготовката за извършване на съдебната експертиза да се проучат и нормативните актове, относими към конкретния случай на експертизата. Това са законовите, подзаконовите актове и онези, които се създават в съответното предприятие, учреждение или организация, т.е. вътрешните правилници, наредби и др. Като се изходи от предмета на експертизата и поставените задачи, подготовката за извършване на съдебната експертиза изисква експертът да проучи действащите нормативни актове, да установи дали не са вече обезсилени, или са прекратили действието си, респективно дали въпросният акт е отменен изрично или мълчаливо.

Подготовката за извършване на съдебната експертиза изисква задълбочено проучване на необходимостта от назначаване на друг вид експертиза. Още в този предварителен етап след проучване на предмета и задачите, които компетентният орган е поставил на съдебния експерт, той следва да прецени дали възложената му експертиза няма да се окаже безпредметна, ако се установи, че основанийето за назначаването ѝ променя изводите и оценките, до които се достига. Първоначалното запознаване с предмета и задачите на експертизата има важно значение, защото те обуславят поредността на извършваните действия, като именно експертът е онова лице, което трябва да прецени каква ще е тя.

Подготовката за извършване на експертизата минава през няколко етапа :

1. проучване на отнасящата се до експертизата изходна информация.

Това обикновено са данните, налични в постановлението или определението за назначаване на експертизата, съответно протоколът от предходно извършена експертиза. Също така се включва и проучване на протоколите за извършените предварителни действия - разпит, оглед, изземване, претърсване и др.;

2. определяне на способите и средствата за експертното изследване.

Това обикновено е задължение на експерта, но органа, назначил експертизата, също има задължение. Той трябва да предяви изискванията си за използване на най-благоприятните за делото и най-ефикасни за изследването способности и средства. Прилагането на съответната методика е и тест за научност в работата на експерта, като в случая става въпрос за прилагане на най-съвременните и модерни методи и средства, на независими по характер способности, когато това е възможно и паралелно изследване с два и повече метода от различни гледни точки. Във всички случаи избора на подходящата методика от експерта е един изключително важен момент от подготовката за извършване на експертиза като наред с това съдебният експерт трябва да прилага методи, които запазват веществените доказателства от структурни разрушения или казано иначе, да следят да не се увреди оригиналният обект на изследване;

3. осигуряването на сравнителен материал е необходимо условие за извършване на идентификационните експертни изследвания, а в някои случаи и на други изследвания /чл.146 НПК/. В тези случаи е необходимо да се спазват някои принципни изисквания, като :

- сигурност в произхода на образците за сравнение;
- съответствие по време с изследвания обект;
- обхващане на цялата вариативност на признаците и на всички основни периоди на възникването им, като неспазването им води до затруднения при изграждане на експертизата и създава опасност за допускане на грешки. Тук следва да се отбележи и че в експертната практика се използват три вида образци за изследване: ***свободни, условни и експериментални.*** В зависимост от характера на експертизата се осигуряват и трите вида образци /напр. при почерковите експертизи/ или само експериментални, както и при балистичните експертизи. От съществено значение за експерименталните образци е това, че при вземането им, трябва да се спазват изискванията за оптимално сходство на условията, при които се вземат с условията, при които са били образувани признаците на изследвания обект и за пълното им възпроизвеждане;

4. осигуряването на материалите по делото е въпрос, който във времето е бил предмет на спорове и източник на много различия в практиката, но сега този въпрос е принципно уреден в **чл.150 ал.1 от НПК, съгласно които:** „*Вещото*

лице има следните права: да се запознае с материалите по делото, които се отнасят до въпросите на експертизата; да изисква допълнителни материали и да взема участие при извършването на отделни действия по разследването, когато това е необходимо, за да изпълни възложената му задача; ....” Видно е, че в подготвителния етап, ако се налага, експертът може да изиска и допълнителни материали с оглед задоволителното решаване на поставената задача. Това налага съдебният експерт да изиска от оправомощените органи да му изпратят допълнителни материали за изготвяне на перфектно заключение по извършената съдебна експертиза. Съгласно цитираният текст в правомощията на експерта влиза и участието му при извършване на отделни следствени действия, като не трябва да злоупотребява с тях.

Следва да се отбележи, че дейността на експерта не винаги се изчерпва с функцията му по оценка на събраните и приложени към делото фактически материали. Има случаи, когато вещото лице сътрудничи на съда и при събирането на необходимите за изясняването на известен въпрос доказателства и данни. Такива са случаите, които не само оценката, но и откриването и събирането на доказателствения материал предполага специални научни или технически познания, каквито съдията не притежава. При тази хипотеза експертът трябва да се справи с две задачи:

първо - да извърши необходимите изследвания, проверки и пр., т. е. да открие, подреди и осигури необходимите за разрешаването на въпроса доказателствени материали;

второ - да анализира и оцени последните с помощта на своите специални научни познания и да даде исканото заключение.

/Пример за това е възлагане на оценъчна експертиза в счетоводството на дадена фирма. /

В случая съда предоставя на експерта, както функцията по събирането на доказателствения материал, така и функцията по неговата оценка с оглед изпълнението на поставените задачи.

В масовият случай, с постановлението или определението, с което е назначена експертизата, вещото лице получава и веществените доказателства. На този етап той следва да провери, отговарят ли на изискванията изпратените му материали във вид, годен да реши поставената му задача. Ако констатира, че са допуснати някои нарушения, при възможност следва да изиска те да бъдат отстранени. В противен случай, още на този етап може да се каже, че успехът на експертизата ще бъде съмнителен. */Пример за това е изпращането на недостатъчен грамаж от тютюн, който грамаж не би позволил извършване на изследването. След направено искане от страна на експерта е последвало изпращане на допълнителни проби, след което експертът е успял да направи изследването и да изготви експертизата./;*

5. уточняване на обекта и задачите, се налага в случаите: 1/ когато има несъответствие между поставените задачи и обективните възможности на конкретното изследване; 2/ когато е налице неяснота или смесване на задачите и 3/ когато липса необходимата прецизност на поставените задачи и др.;

6. изграждането на експертните версии е едно от задълженията, както на експерта по време на подготовката, така и на назначаващия орган и то през призмата на различните възможни предположения. Това е така, защото експертните версии гарантират разностранност и обективност на изследването, като дават възможност да се проверяват такива варианти на задачите, каквито органът по назначаване не може да постави в акта за назначаване на експертизата.

Следва да се отчете и обстоятелството, че подготовката на експертизата е винаги различна в отделните случаи и строго индивидуална по всяко дело, но тя винаги има и общи черти - това са изискванията на които трябва да отговаря:

- **Пълнота**, тоест осигуряване на всички необходими обективни и субективни предпоставки за пълноценно извършване на изследването;
- **Връзка и взаимодействие на органа с експерта и обратно**. Това е задължително с оглед съвместното осигуряване на необходимите условия;
- **Динамичност**, тоест обогатяване и съобразяване съдържанието ѝ с резултатите от познанието и доказването в процеса на изследването.

Основният въпрос, който възниква у нас когато говорим за извършване на експертизата е, **В КАКВО СЕ ИЗРАЗЯВА НА ПРАКТИКА САМОТО ИЗВЪРШВАНЕ?**

А отговорът е: **ИЗСЛЕДВАНЕ НА ОБЕКТА ЗА РЕШАВАНЕ НА ПОСТАВЕНИТЕ ЗАДАЧИ ОТ НАЗНАЧАВАЩИЯ ЕКСПЕРТИЗАТА ОРГАН**. Това обаче не изчерпва дейността, свързана с извършването на експертизата. Към същинското извършване на експертизата се отнасят и: 1/ съпътстващата изследването проверка и 2/ оценката на наличните, както и на допълнително събрани данни, съдържащи се в протоколите на следствените и съдебни действия, които имат връзка с поставените за решаване задачи, както и на установените признаци и направени изводи в предходни експертизи и др.

В литературата се сочи, че извършването на експертизата се осъществява без връзка между органа по назначаване и експерта, което обаче води до затруднения при оценката на експертното заключение. Поради липса на такава връзка могат да възникнат и още трудности от различен характер, като например: различната степен на професионална подготовка по въпросите на експертизата, липсата на психологическа нагласа у разследващият и експерта и др. Преодоляването на това води до създаване на по-добри условия за ръководство и контрол на експертизата, за своевременно отстраняване на възникнали неточности относно обекта и задачите на експертизата и сравнителния материал, съответно за своевременно удължаване или намаляване на срока за изследването.

При това, по-добрата комуникация между органа по назначаване и експерта в хода на изготвяне на експертизата, дава по-пълна и по-точна представа за професионалната квалификация на експерта и за дела на участие на всеки от отделните експерти при извършване на колективни експертизи. По-благоприятни са условията за оценка на експертното заключение. По-бързо и по-пълноценно могат да се използват резултатите от експертизата за тактическа организация на разследването. Присъствието на органа по назначаване съкращава пътя за достигане на целта и се избягва загуба на ценно време.

Най-общо казано, подготовка за извършване на експертизата включва всички онези действия, които следва да се извършат, за да се подготви успешното провеждане на вече назначената експертиза. Тези действия условно можем да разделим на две групи:

1. група - действия на органа по назначаване и
2. група - действия на самото вещо лице.

Задължения на назначаващия орган:

- да предостави материалите по делото на експерта;
- да подпомогне осигуряване на лицата, които трябва да присъстват при извършване на експертизата;
- да осигури необходимите образци за сравнително изследване.

Към първата група действия отнасяме задължението на органа по назначаване да предостави на вещото лице всички материали, необходими за изготвяне на експертното заключение.

Не може по принцип да се прецени кои са тези материали. Това следва да се извърши по всяко конкретно дело, на базата на събраните по делото доказателства и с оглед поставените, към експертизата задачи.

На следващо място е задължението на органа по назначаване да подпомогне осигуряване на лицата, които трябва да присъстват при извършване на експертизата /характерно е при медицинските, психиатричните, психологичните експертизи/.

На последно място, но не по значимост е осигуряването на необходимите образци за сравнително изследване: еднородни материални обекти с обекта на изследване, които се използват в хода на идентификационните експертизи за обосноваване наличието или липсата на тъждество на един обект със самия него - уредено в чл.146 от НПК, като възможност за органа по назначаване, но само когато не е възможно да се набавят по друг начин. Това условие предполага активно поведение на органа, назначил експертизата: да е извършил необходимото за осигуряване на образци за изследване по друг начин - чрез изискване от органи и лицата, които разполагат с тях /най-често при графическите експертизи - от съответните служби на МВР/, но въпреки това не е успял или характерът на самата експертиза изключва друг начин за осигуряване на образец за сравнение

/фоноскопска експертиза/. Изпълнението на това условие е важно, защото снабдяването с образци за сравнително изследване в нарушение на разпоредбата на **чл.146 от НПК** винаги ще поставя въпроса за законосъобразността на действията на органа по назначаването, а като последица – и до изключване на събраните чрез опорочените действия данни.

Вземането на образци за сравнително изследване е предвидено по отношение на **две категории лица: обвиняеми и свидетели**.

По отношение на свидетелите - това действие се извършва, когато е необходимо да се провери дали те не са оставили следи върху веществените доказателства или на местопрестъплението. **Например пръстови отпечатащи, кръв, слюнка, косми и др.**

От практическо значение по отношение вземането на образци за сравнително изследване от обвиняем, важен е въпросът към кой момент те са взети - преди или след придобиване на процесуалното качество на обвиняем, тъй като от това ще зависи процесуалната им годност. **Отговорът на този въпрос е: след съставяне на постановлението за привличане на обвиняем, тъй като преди този момент лицето няма това процесуално качество.**

В обратния случай може да се приеме, че вземането им е извършено в нарушение на установените процесуални правила и да се оспори процесуалната годност на събраните чрез тях данни.

Законодателят е вменил в задължение на обвиняемите и свидетелите предоставянето на образците. Неизпълнението на това задължение е обвързано с принудително изпълнение - ако е налице отказ от доброволно предоставяне на образци, те се изземват принудително с разрешение на съответния първоинстанционен съд. Не е посочен органът, който може да поиска от съда такова разрешение, но по аналогия с другите действия по разследване, с които се засягат лични и имуществени права на гражданите, това трябва да е прокурорът. По този начин се гарантира, че извършването на действието е в интерес на правосъдието и няма да се злоупотреби с гарантирани права на индивида.

Искането следва да бъде писмено и да отговаря на изискванията **на чл. 199, ал. 2 от НПК**. В практиката все още няма разрешение за ситуацията, при която, въпреки наличие на разрешение от съда, лицето откаже предоставяне на образец и не е възможно снабдяване с него без участието му /Например при фоноскопските експертизи за предоставяне на образец от гласа/. Единственото, което може да направи органът в този случай, е, да се опита да събере необходимите му доказателства чрез другите способности на доказване и да реши делото при отсъствие на заключение по въпроси, изясняването, на които се нуждае от специални знания.

Когато вземането на образците е свързано с манипулации и интервенции върху човешкото тяло е предвиден особен ред. Основното изискване, което се поставя, е, тези действия по никакъв начин да не застрашат здравето на лицето, поради което самото им извършване е възложено на специалист - лице с медицинска правоспособност под наблюдението на лекар и при пълно спазване на

правилата на медицинската практика. Тъй като тази процедура е изведена, като изрично законово изискване, неспазването ѝ винаги ще представлява нарушение на процесуалните правила, а в случаите, когато то е и съществено - до невъзможност за ползване на получените, чрез нея данни за нуждите на доказването.

Чл.146. (1) Органът, който назначава експертизата, може да изисква от обвиняемия образци за сравнително изследване, когато не е възможно да се набавят по друг начин.

(2) Алинея 1 се прилага и спрямо свидетелите, когато е необходимо да се провери дали те са оставили следи на местопрестъплението или върху веществените доказателства.

(3) Лицата по ал.1 и 2 са длъжни да предоставят изискваните образци за сравнително изследване, а при отказ те се изземват принудително с разрешение на съответния първоинстанционен съд.

(4) Когато образците за сравнително изследване са свързани с вземане на кръвна проба или с други подобни интервенции с проникване в човешкото тяло, вземането на образците се извършва от лице с медицинска правоспособност под наблюдението на лекар по правилата на медицинската практика и без да се застрашава здравето на лицето.

По повод лицата, в присъствие, на които се извършва това действие, ВКС, в свое Решение № 570 от 23.12.2009г. по Н.Д.№ 554/2009г., н.к.,III н.о., *е застъпил становището, че вземането на образци за сравнително изследване е действие, обслужващо изготвянето на съдебната експертиза и то се осъществява по реда на чл.146 НПК.* Буквалното и логическо тълкуване на визираната процесуална норма и преценката ѝ във взаимовръзка с **чл. 137 НПК** не обосновава заключение за необходимост от присъствие на поемни лица в този случай, изискуемо условие за валидност на предвидените способи за доказване - оглед, претърсване, изземване, следствен експеримент и разпознаване на лица и предмети.

Към втората група отнасяме - **действията на вещото лице, които се свеждат до подсигуриране на всички технически средства за извършване на експертизата и ако е необходимо - на литература по въпросите на експертизата.**

Права на вещото лице /чл.150 ал.1 НПК/:

- да се запознае с материалите по делото, които касаят експертизата;
- да изисква допълнителни материали;

- да участва в някои процесуално-следствени действия преди да извърши експертизата, ако това е необходимо и в интерес на изследването;
- да получи възнаграждение за положен труд и да му се заплатят разходите, които е направил;
- да поиска отмяна на актовете, които накърняват неговите права и законни интереси;
- на самоинициатива.

Задължения на експерта /чл.149 ал.1НПК/

- Да се яви пред органа, когато бъде призван.
- Да изготви и представи експертизата в писмен вид в определен срок.
- Да се яви пред съда и да защити заключението, а ако има затруднения да уведоми съда за причините за неявяването в съда.
- Да даде точно, обективно и пълно заключение по представения материал и задачите.
- Да обяви, че поддържа заключение.

Извършване на експертизата. Същинското извършване на експертизата, както вече казахме по-горе в настоящото изложение, преминава също през няколко етапа: **извършване на съответно изследване, изучаване на обекта на експертизата и изготвяне на заключение.** Този процес се осъществява изцяло от назначените вещи лица, но това не изключва задължението за органа по назначаването да следи експертното изследване, да поставя при нужда нови въпроси, да насочва експерта към нови обстоятелства, да взема мерки за запазване и приобщаване към делото на новооткрити данни. От своя страна експертът няма задължение да остане в рамките на първоначално поставените му задачи. Законът му позволява и го задължава да бъде инициативен при извършване на експертизата и да подчинява действията си на установеното чрез изследванията: ако се открият нови материали, които според него имат значение за делото, той трябва да ги посочи изрично в заключението си въпреки наличието на поставената първоначална задача.

1. Подходи на извършване. При извършване на съдебната експертиза съществуват различни подходи:

А/ Възможно е да се предприеме конкретно научно обосновано изследване. То се извършва извън погледа на компетентния орган и страните по делото. Това създава затруднения с оглед последващата оценка на експертното заключение, тъй като другите участници в процеса не са имали възможност да проследят хода на изследването, използваните методи и дали са били проучени всички получени

резултати.

Б/ Позоваване на опитни положения в съответната научна област. Не се извършва конкретно изследване. Използват се емпирични данни, получени от минали сходни изследвания. Недостатъци: подценяват се конкретните особености на обекта на изследване, снижава се обективността на получените резултати.

В/ Комбиниран подход - съчетаване на конкретно научно изследване с позоваване на минали заключения.

При всички случаи извършването на експертизата има субективен характер, тъй като зависи изцяло от волята на експерта. Този субективен характер може да се минимализира, като се използват два или повече независими изследователски метода в конкретното експертно изследване.

2. Етапи, през които преминава извършването на съдебната експертиза:

А/ Предварителен етап или доизследователски. Във този етап вещото лице се запознава с постановлението/определението за назначаване на експертизата, с въпросите/задачите, които му се поставят, с предоставените доказателствени материали и с обектите на експертизата - как са опаковани, правилно ли са транспортирани и състоянието им позволява ли да бъдат подложени на експертно изследване. Това е така, защото нарушаването на основните изисквания за опаковане и транспортиране на съответния вид обект понякога може да опорочи възможността за извършване на експертиза.

Вещото лице преценява дали обектите, които са му изпратени, са достатъчни за извършване на експертизата. В случай, че са необходими допълнителни обекти, той ги изисква от органа, който е назначил експертизата. Също така, именно в този етап експертът трябва да открие, уточни свойствата и признаците на изследвания обект и сравнителните образци. Трябва да подбере конкретните методи на изследване и да осигури условията за тяхното осъществяване (помощни материали и др.

Б/ Етап на същинско изследване или изследователски етап. Изследователският етап включва дейността по извършване на експертизата. В него се прилагат подобрите научни методи, като тактически правилно е /ако обектът позволява/ да се извърши многократно приложение, респективно многократно изследване на обекта с подобрите от експерта различни методи. Експертното изследване се осъществява в съответствие с принципите на **обективност, всестранност и пълнота.**

Принципът за обективност изисква изследването да изключи предубеденост и оказване на външно въздействие върху изграждането на вътрешното убеждение на експерта. Той включва незаинтересоваността му за

изхода на делото и въздържането от неофициални срещи със заинтересовани от изхода на делото лица. Експертът провежда своето изследване самостоятелно и независимо от органа, който му е възложил експертизата.

Решавайки каква методика да приложи при провеждането на експертизата, експертът ръководи единствено от професионалните си знания и от постиженията на науката и практиката в дадената област (обективност, безпристрастност и самостоятелност при провеждане на изследването и отразяване на резултатите от него).

Принципът за пълнота на експертното изследване се изразява в това, че вещото лице е длъжно да отговори на всички въпроси, които му е поставил органът, който е назначил експертизата, като отговорите трябва да са точни, ясни и добре формулирани, както и да не излизат от необходимата конкретика. Също така и ако се открият нови материали, които са от значение за делото, вещото лице е длъжно да ги посочи в заключението чл.152, ал.3 НПК.

Принципът на всестранност на експертното изследване изисква когато се изследват едновременно, да се отразяват както признаците на обекта, които дават основание за положителен отговор на поставения въпрос, така и признаците въз основа, на които може да се направи противоположния извод

В/ Формирането на експертните изводи е най-важният етап, по време на който се извършва оценяването на получените резултати от приложените методи, съответствието им с общите и частни признаци на обекта и съответствието им с получаваните научни резултати в експертната практика до настоящия момент. Експертизата се извършва лично от вещото лице и изводите му трябва да се основават само на резултатите от проведеното от него изследване. То не може да привлича други лица да участват и да се ползва от чужди констатации и изводи.

Г/ Написване на експертното заключение е заключителния етап. Този етап има важно значение с оглед систематизация на експертните изводи и структуриране на експертното заключение с оглед изискванията на процесуалния закон. Изготвя се заключението на вещото лице, задължително в писмена форма и се подписва от експерта, а ако експертизата е проведена в учреждение, заключението на вещото лице се подпечатва и с печата на съответната институция.

Д/ Изготвяне на илюстративните материали. След написването му, експертното заключение може да се допълни и обогати с материали, които го правят по-достъпно за възприемане. Такива материали са снимки, схеми, чертежи, които не само създават възможност за увеличена комуникативност, но и гарантират добросъвестността на експертното изследване и неговата обективност.

ЕКСПЕРТНО ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Според проф. Саранов, *„Експертът наблюдава и установява, не само по силата на едно съдебно поръчение, но и под призмата на специалните теоретически или практически познания, които обладава. Процесуалната дейност на експерта обхваща нормално два вида дейности: първо – Наблюдения, проучване на фактите и изложение /доклад/ за установеното. Второ. Изказване на заключение или мнение.“*

Както вече се посочи, съдебната експертиза, освен че е изследователска, е и правно регламентирана дейност, свързана с процеса на доказване на обективната истина. Тя протича в условията на независимост на експерта, а резултатите от експертното изследване и изводите в експертното заключение нямат предварително определена доказателствена сила – те подлежат на проверка и оценка в съвкупност с останалите доказателства, събрани в процеса. В заключителния етап от дейността по извършване на експертизата се оценяват резултатите от експертното изследване и се изготвя заключението на експерта /вещото лице/.

Експертното заключение задължително се изготвя **в писмена форма и се подписва от експерта**. Това изискване е регламентирано директно в чл. 152, ал.1 и ал.2 от НПК: *„ /1/ След като извърши необходимите изследвания, вещото лице съставя писмено заключение.../2/ Заключение се **подписва** от вещото лице.“*, както и в чл. 51, ал.2 от АПК: *„/2/ След извършване на необходимите проверки и изследвания вещото лице съставя **писмено** заключение.“* По индиректен начин е формулирано то и в ГПК, където в чл. 199 е посочено, че *„Вещото лице е длъжно да представи заключението най-малко една седмица преди съдебното заседание.“*, т.е., за да бъде представено, то трябва да е в писмен вид и подписано.

Ако експертизата е проведена в учреждение, заключението на вещото лице се подпечатва с печата на съответната институция.

Изискването за писмената форма на заключението на вещото лице и коментирани и в решения на Върховния касационен съд, в които се посочва, че ако съдът се позовава на устно заключение, делото остава нерешено, или пък е решено при непълнота на доказателствата.

Писменото заключение има редица предимства пред устното. Изложението е по-обосновано, по-пълно и винаги може да се извърши проверка на отразеното в него. Устното заключение не може да бъде записано точно в протокола и често страда от непълноти и неточности.

И. С т р у к т у р а т а на експертното заключение най-пълно е регламентирана в чл. 152, ал.1 от НПК, съгласно който текст: *„ /1/ След като извърши необходимите изследвания, вещото лице съставя писмено заключение, в което посочва: **името си и на какво основание е извършена експертизата; къде е извършена; задачата, която е поставена; материалите, които са били използвани; изследванията, които са извършени и***

с какви научни и технически средства; резултатите, които са получени, и изводите от експертизата.”

В ГПК и АПК липсва аналогична разпоредба, но в някои подзаконовни актове, при съблюдаване най-общо на изискванията, регламентирани в чл. 152, ал.1 от НПК, са приети други структури. Това се отнася особено до:

1/ Наредба № 1 от 12.01.1996 г. за автотехническите експертизи, в която съгласно:

Чл. 12. (1) След като извърши необходимите изследвания, експертът съставя писмено заключение, в което посочва: името си и на какво основание е извършена експертизата; номер и година на делото или преписката; органа, който е назначил експертизата; къде е извършена; задачата, която е поставена; материалите, които са били използвани; изследванията, които са извършени и с какви научни и технически средства; резултатите, които са получени, и изводите на експерта. Заключението се подписва от експерта.

(2) Когато експертите са повече от един и са на различно мнение, всеки от тях дава отделно мотивирано заключение по спорните въпроси.

(3) Ако при извършването на експертизата се открият нови материали, които имат значение за делото, но по които не му е била поставена задача, експертът е длъжен да ги посочи в заключението си.

2/ Наредба № 2 от 26.10.2011 г. за условията и реда за извършване на съдебномедицинските, съдебнопсихиатричните и съдебнопсихологичните експертизи, включително и за заплащането на разходите на лечебните заведения, където, съгласно:

Чл. 17. (1) За всяка съдебномедицинска експертиза се съставя документ, озаглавен "Съдебномедицинска експертиза", който се състои от увод с предварителна част, описателна част и заключение.

(2) Уводът на "Съдебномедицинска експертиза" съдържа:

- 1. име и служебно положение на вещното лице;*
- 2. наименование на органа, назначил извършването на експертизата;*
- 3. време и място на провеждането;*
- 4. данни за самоличност на освидетелстваното лице или аутопсирания труп;*
- 5. задачите на експертизата;*
- 6. наименование на органа, от който са получени предварителните сведения.*

(3) Описателната част съдържа точно описание на получените фактически данни в хода на експертизата с всички необходими изследвания.

(4) *Заклучението съдържа обстояни и научнообосновани изводи от данните за експертизата със съответна мотивировка и дава отговор на поставените пред експертизата въпроси.*

(5) *В заключението вещото лице прави изводи и по въпроси, които не са му поставени от органа, назначил експертизата, но имат значение за решаване на делото.*

(6) *В заключението вещото лице не трябва да излиза извън рамките на своята компетентност.*

.....

Чл. 23. (1) *За всяка съдебнопсихиатрична експертиза се съставя документ, озаглавен "Съдебнопсихиатрична експертиза", който се състои от увод, данни от делото, данни от психиатричното изследване, експертно обсъждане и заключение.*

(2) *Уводът съдържа данни за вещото лице, изследваното лице и задачите на експертизата.*

(3) *От делото се включват:*

1. *номер и дата на делото и кой орган го е образувал;*

2. *кратки съществени данни за характера на делото и естеството на деянието или съдебния спор;*

3. *кратко извлечение на същественото от показанията на обвиняемия, свидетелите или страните.*

(4) *Данните от психиатричното изследване включват:*

1. *анамнезни сведения с посочване на източника им;*

2. *сведения от всички допълнително събрани документи, особено за здравословното състояние на лицето, изпратено за експертиза;*

3. *резултатите от цялостното телесно, неврологично и психично изследване.*

(5) *Експертното обсъждане съдържа:*

1. *разбор на семейната (вкл. наследствената) и на социалната анамнеза, на биологичното, психичното и социалното развитие на изследваното лице, на миналите заболявания и на сегашното му здравословно състояние;*

2. *анализ на психичното състояние на лицето преди, по време и след извършване на деянието или действието - предмет на правен спор;*

3. *диагнозата на психичното заболяване и отражението на установената болест върху критериите за разбиране и ръководене на постъпките с оглед да се даде ясен отговор на поставените въпроси в смисъла на изброените в [чл. 22](#) задачи на експертизата.*

(б) В заключението се отразяват:

1. *научнообоснованите изводи по поставената задача - окончателна, ясно формулирана диагноза и съдебнопсихиатрична оценка, както и допълнителни отговори на поставените пред експертизата въпроси;*

2. *конкретни медицински препоръки с оглед необходимите мерки или грижи с медицински характер спрямо лицето, обект на експертизата.*

Чл. 24. (1) *Съдебнопсихиатричните експертизи на малолетни и непълнолетни се извършват съвместно с психолог, детски психиатър или психиатър, който работи или е работил в кабинет, отделение или клиника по детска психиатрия.*

(2) *При експертизата на непълнолетни, при които се установява някакво психично разстройство, умствена недоразвитост или отклонения в характера, се изяснява доколко заболяването в съответствие с възрастовия фактор може да превърне относителната вменяемост в невменяемост*

3/ Наредба № 16 от 13.05.2005 г. за съдебно-психиатричните експертизи за задължително настаняване и лечение на лица с психични разстройства:

Чл. 14. (1) *За всяка съдебно-психиатрична експертиза се съставя писмен документ, озаглавен "Съдебно-психиатрична експертиза", който се състои от увод, данни от психиатричното изследване, експертно обсъждане и заключение.*

(2) Уводът включва:

1. *име, длъжност и служебен адрес на лицето, което е било назначено да извърши експертизата, съответно на лицата, ако експертите са няколко;*

2. *име и адрес на лицето, за което е било отправено искането за задължително настаняване и лечение в лечебно заведение;*

3. *на какво основание е извършена експертизата;*

4. *къде е извършена;*

5. *форма на провеждане на експертизата;*

6. *задачи на експертизата.*

(3) Данните от психиатричното изследване включват:

1. *анамнезни сведения с посочване на източника им;*

2. сведения от всички допълнително събрани документи, особено за здравословното състояние на лицето;
3. резултатите от цялостното телесно, неврологично и психично изследване, от проведените лабораторни и апаратни изследвания и консултации с други специалисти;
4. данни за поведението на лицето по време на експертизата;
5. данни за проведеното лечение в случаите по [чл. 7](#).

(4) Експертното обсъждане съдържа подробни научнообосновани анализи:

1. на семейната, включително наследствената, и социалната анамнеза, на цялостното биологично, психично и социално развитие на лицето, на миналите заболявания и сегашното му здравословно състояние;
2. диагноза на личността и на когнитивния капацитет;
3. анализ на психичното състояние на лицето и оценка на вида и степента на риска, свързан с евентуалното заболяване;
4. диагнозата на психичното заболяване и отражението на установената болест върху критериите за разбиране и ръководене на постъпките с оглед поставените задачи на експертизата;
5. комплексен анализ на биопатографските, клиничните и психологичните обстоятелства, които имат отношение към поставените пред експертизата задачи.

(5) В заключението се отразяват:

1. научнообоснованите изводи по поставената задача - окончателна, ясно формулирана диагноза, и съдебнопсихиатрична оценка;
2. отговорите на допълнително поставените пред експертизата въпроси;
3. становището за способността на лицето да изразява информирано съгласие за лечение;
4. предложението за лечение на конкретното заболяване при съобразяване с основните принципи, установени в [чл. 148 от Закона за здравето](#), и лечебните заведения, в които то може да се проведе.

(6) Ако при извършването на експертизата се открият нови материали, които имат значение за делото, но са извън рамките на поставената задача, вещото лице е длъжно да ги отрази в заключението си.

(7) Съдебно-психиатричната експертиза се подписва от вещото лице.

4/ Наредба № 1461 за съдебно-счетоводните и финансово-икономическите експертизи, в която, съгласно:

Чл. 26. (1) *Заклучението трябва да съдържа адреса на органа, назначил експертизата, името и адреса на експерта, характера и номера на делото, имената на страните, размера на иска, датата на която е насрочено делото, къде е извършена експертизата, както и следните раздели: задачи на експертизата, обстоятелства по делото, проверени документи и книжа, констативно съобразителна част и заключителна част.*

(2) *В раздел "Задачи на експертизата" се посочват поставените задачи от органите на предварителното производство, съда или държавния арбитраж. Те се вписват точно така, както са формулирани в решението на органа, назначил експертизата, без каквото и да било допълнения или изменения.*

(3) *В раздел "Обстоятелства по делото" се излага основанието за образуване на делото и обстоятелствата, свързани с неговия характер.*

(4) *В раздел "Проверени документи и книжа" се посочва какви документи са били предмет на извършените проверки, каква отчетност е водена в счетоводството и складовете (магазините), редовно и правилно ли е водена и др. При проверките се отбелязва кои от заинтересуваните страни и лица са присъствували.*

(5) *В констативно-съобразителната част се излагат констатациите на експертизата в резултат на извършената проверка по документите и за какъв период, както и всички обстоятелства, свързани с тях, за да се отговори на поставените и задачи и да се мотивират изводите. Констатациите трябва да бъдат конкретни, обвързани с получените и проверените от експерта писмени документи, счетоводни записвания, протоколи, калкулации, ордери, ведомости и др., като се посочват техните номера, дати или други данни за конкретизиране тяхното местонахождение. При необходимост експертът взема заверени преписи от важни за експертизата документи, които прилага към заключението. Установените при проверката обстоятелства се излагат по реда на констатациите в акта за начет, исковата молба или така, както са поставени в задачите. Ако констатациите са свързани с проучен и проверен обилен цифров материал, целесъобразно и прегледно е последният да бъде отразен в отделни обяснителни таблици, които се прилагат към заключението. Изложението на констатациите трябва да бъде ясно и прегледно.*

(6) *Заклучителната част съдържа изводите, до които експертът е стигнал въз основа на резултатите от извършените проверки, проучванията и анализите в областта на отчетността, счетоводството и финансовия контрол и с които дава отговор на въпросите, поставени му със задачите от органа, назначил експертизата, се излагат в тази част на заключението резюмирано, в сбита форма, ясно и определено по смисъл.*

(7) *В констативно-съобразителната и в заключителната част експертът трябва да си служи с точен и ясен език, да не взема становище по въпроси, които са извън неговата компетентност. Изводите да бъдат определени, а не уклончиви, да не се обосновават и изразяват с алтернативи, предложения, варианти и др.*

(8) *Когато експертизата не може да направи изводи, да даде определено заключение и да вземе становище по отделни или по всички въпроси, свързани с поставените задачи, тя излага това мотивирано в заключителната част.*

Чл. 27. (1) *Заклучението не може да съдържа констатации и изводи, обосновани със събрани от експертизата обяснения, свидетелски показания и др. Експертизата няма право да събира и не е компетентна да преценява такива доказателства.*

(2) Ако органът, назначил експертизата, ѝ постави конкретна задача да даде заключение с оглед на депозираните при следствието или в съдебно заседание свидетелски показания, тя може да изложи в него констатации въз основа на тези показания.

Най-общо може да се приеме, че съдебната експертиза се състои от три, относително обособени части:

1. Увод.

2. Изследователска /описателна/ част.

3. Заключение.

В уводната част се посочват:

- трите имена, служебното положение, научното звание, степента и длъжността на вещото лице;
- наименованието на експертното учреждение, в случай, че експертизата се извършва от учреждение;
- наименование на органа, назначил експертизата;
- номера и вида на делото, респ. преписката;
- кратки съществени данни за характера на делото, респ. преписката;
- място и време на провеждане на експертизата;
- задачата/ите на експертизата. Ако се изисква освидетелстване на лице – посочват се данни за него;
- материалите, които са били използвани;
- изследванията, които са извършени и с какви научни и технически средства.

Изследователската /описателната/ част представлява изложение на това, което е установено в хода на извършената проверка, изследване, анализ и т.н., за да се отговори на поставените въпроси. По-конкретно тя съдържа:

- обектите, които са изследвани, тяхното количество и състояние;
- методите, средствата и данните от делото, които са използвани;
- точно описание на получените фактически данни с всички необходими изследвания:

- експертно обсъждане на горните във връзка с поставените задачи.

В заключителната част се отразяват отговорите на поставените въпроси. На всеки от отговорите се дава изчерпателен отговор в съответствие с резултатите от експертното изследване. Последователността на отговорите се определя от последователността, в която са поставени въпросите. Отговорите трябва да бъдат изложени ясно, за да не се допуска да бъдат тълкувани по различен начин, както от специалисти, така и от лица, които не притежават съответните специални знания.

В тази част се излагат обстояйни, научнообосновани изводи, за които са използвани специалните знания и са направени въз основа на установените факти. В заключението си експертът не трябва да излиза извън своята компетентност и ако по негово мнение задачите изискват навлизане в други тесни експертни области, следва да уведоми писмено за това назначилият го орган.

При работа по експертизи, назначени по наказателни дела експертът може да прави изводи и по въпроси, които не са поставени от съда, но имат значение за решаване на делото. Това обаче е недопустимо съгласно ГПК и АПК.

Независимо от формата на експертното заключение и съдържащите се в него части, то трябва да отразява:

- **времето** на назначаване и интервала от време за извършване на експертизата. От продължителността на времето може да се съди за дълбочината и разностранността на заключението;
- **условията**, при които е извършена експертизата и по-специално, годността на обекта на изследване, количеството и качеството на сравнителния материал;
- **използваните методи** и свързаните с тях технически средства, както и дали са използвани независимо един от друг два или повече методи;
- **правени ли са експерименти** и какви са резултатите от тях. Кои от поставените задачи се намират във взаимна връзка и обусловеност с извършените експерименти. Какви експертни версии са били построени, кои от тях са изследвани и във връзка с решаването на кои задачи;
- **различията** в признаците и причините за това в случай на положителен идентификационен изводи причините за съвпаденията; при отрицателен извод – причините за вероятния извод, като напр. недостатъчния материал за изследване или ограничения сравнителен материал.

II. За правното и доказателственото значение

на експертното заключение съдим от регламентацията на този въпрос отново в НПК.

Съгласно чл. 106 от НПК „Доказването в наказателното производство се извършва чрез способите, предвидени в този кодекс.“, а нормата на чл. 136, ал.1 от НПК определя точно и лимитирано кои са тези способности, а именно:

- разпит;
- **експертиза**;
- оглед;
- претърсване;
- изземване;
- следствен експеримент;
- разпознаване на лица и предмети;
- специални разузнавателни средства.

Вижда се, че експертизата е един от способите, посочени като такива

за събиране и проверка на доказателства.

В заключението на вещото лице се посочват фактическите данни, които са свързани с обстоятелствата по делото и допринасят за тяхното изясняване. Независимо от това, експертното заключение само по себе си НЕ Е ДОКАЗАТЕЛСТВО. То е само един от способите за доказване на обективната истина. Експертното заключение, в което се отразяват резултатите от извършената експертиза, като СПОСОБ за събиране и проверка на доказателствата, има качествата на доказателствено средство.

Същественото в случая е, дали експертното заключение е източник на доказателствена информация, получена чрез регламентиран от НПК способ за събиране и проверка на доказателства.

Що се касае до доказателствената сила на експертното заключение, и в трите процесуални кодекси е регламентирана **незадължителността** му за органите на съда, респ. разследващите органи.

Чл. 154 НПК сочи, че:

/1/ Експертното заключение не е задължително за съда и за органите на досъдебното производство.

/2/ Когато не е съгласен със заключението на вещото лице, съответният орган е длъжен да се мотивира.

Освен незадължителността на експертното заключение за съда, чл. 202 от ГПК регламентира и обсъждането му заедно с другите доказателства: „Съдът не е длъжен да възприема заключението на вещото лице, а го обсъжда заедно с другите доказателства по делото.”

В АПК пък, незадължителността на експертното заключение и задължението за мотивиране, е отразено още по-кратко. Съгласно чл. 51, ал.6 от този кодекс: „Когато не е съгласен със заключението на вещото лице, органът се мотивира в акта.”

III. Експертно заключение при допълнителна и повторна експертиза.

В някои случаи може да възникне необходимост от назначаването на допълнителна или повторна експертиза. Назначаването, проверката и оценката на допълнителната и повторната експертиза се извършват в съответствие с правилата за назначаване на първоначалната експертиза. Разликата се състои в **основанието** за провеждане на допълнителна или повторна експертиза.

В тази връзка, за да дадем отговор на въпроса, какво трябва да бъде съдържанието на експертното заключение при допълнителната и повторната експертиза, ще трябва да си припомним какви са **основанията за назначаването им**.

Общото между двата вида експертизи е, че назначаването им, предполага вече депозирано и оценено експертно заключение. И в двата случая, правото да оценява експертното заключение и да постановява назначаване на допълнителна или повторна експертиза, принадлежи на:

1/ органът, осъществяващ функция по контрол и ръководство на съответното **наказателното** производство – разследващ полицай, следовател, митнически орган, прокурор, съд;

2/ съда /по своя преценка или по искане от страните, но пак след преценка на основателността му/ в **гражданския** процес;

3/ административно-наказващият орган в **административния** процес.

А/ Основанията за назначаване на **ДОПЪЛНИТЕЛНА ЕКСПЕРТИЗА** са свързани с пропуски в експертното заключение, които се изразяват в неговата непълнота и неяснота. Ако заключението съдържа вътрешни противоречия и неясноти във формулировката на изводите, също се назначава такава експертиза.

Съгласно **чл.153 НПК** и **чл.201 от ГПК**, **допълнителна експертиза** се назначава, когато експертното заключение не е достатъчно **пълно и ясно**. Според проф. Цеко Цеков, „генералното основание“ за назначаване на допълнителна експертиза, е изискването за изчерпателност и яснота на експертното заключение.

Експертното заключение е **непълно**, тогава, когато обектът му не е изследван във всички аспекти, в които е било необходимо, респективно когато експертът не е дал отговор на всички поставени задачи, които са му били поставени или не е отговорил достатъчно пълно на някоя от задачите. **С оглед постигане на изчерпателност** допълнителната експертиза се назначава:

- **за проверка** на нови следствени (съдебни) или експертни версии, свързани с предмета на първоначалното изследване;

- **за изследване** на нови обекти, намиращи се във връзка с обекта и задачите на първоначалната експертиза;

- **за решаване** на пропуснати в първоначалната експертиза задачи;

- **за решаване** на нови задачи, които са свързани с първоначалната експертиза, например установяване техническа подправка на подпис, чиито автор е идентифициран;

- **за решаване** на посочени от експерта задачи, които са свързани с предмета на извършената експертиза и др.

Експертното заключение е **неясно**, тогава когато изводите в него са неопределени и им липсва конкретност. С оглед постигане на **яснота**, допълнителната експертиза се назначава:

- за допълнително обосноваване на експертното заключение;

- за доизясняване признаците, респективно произхода и значението им.

Констатациите за непълноти и неясноти на назначените експертизи са основание за назначаване на допълнителна експертиза (Р 28- 2009-II н.о.; Р 53-2012-I). „Когато е налице противоречие в експертното заключение, съдът е длъжен да го отстрани чрез допълнителна или разширена експертиза“ (Р 320-2002-III н.о.).

Ако поради непълнота или неяснота на извода на експерта възникне съмнение относно **правилността**, тогава може да се назначи **повторна експертиза**.

Важно е да се подчертае, че при **допълнителна експертиза** в съдържанието на протокола следва да бъдат отразени:

- новият сравнителен материал;
- новопостроените експертни версии;
- резултатите от проверката на обекта;
- задачите на експертизата.

Резултатите от **допълнителната експертиза** се закрепят в самостоятелен протокол. Това е така, защото тази експертиза, както и основаната, е самостоятелна, отделна, независимо от съществуващата връзка между тях и от факта, че допълнителната експертиза продължава изследването и че се извършва от същия експерт.

В допълнение на посоченото по-горе, следва да се отбележи, че **основание** за назначаване на **допълнителна експертиза** може да бъде и необходимостта от изясняване както на обстоятелства, възникнали по време на разпита на вещото лице (**чл.282 НПК, чл.200 ал.2 ГПК**), така и на обстоятелства, чието изясняване се налага поради установените от вещото лице допълнителни материали при провеждане на първоначалната експертиза, които то е длъжно да посочи в заключението си **/чл.152, ал.3 НПК/**.

В РН[№] 277-1983-III н.о. е казано, че искането за назначаване на допълнителна експертиза или за разширяване състава на дадена експертиза може да се уважи само, ако бъдат посочени основателни възражения за непълнота или за неизясненост на някои обстоятелства по делото. Неподкрепеното с доказателства твърдение за такива слабости на единичното експертно заключение не дава основание за уважаване на искането. В тази връзка е важно да се припомни константната съдебна практика, че „не всяко неуважено доказателствено искане може да се субсумира под категорията „съществено нарушение на процесуалните права“, а само това, с отказа на което се е стигнало до неизясняване на важен за предмета на доказване факт“ (Р 412-2012- II н.о. и мн.др.).

Следва да се посочи и че необходимостта за назначаване на **допълнителна експертиза** може да се дължи и на новоустановени факти от страните по делото, които не са били известни по времето на назначаването и изготвянето на основната експертиза.

Например по НОХД е била назначена счетоводна експертиза, която е следвало да даде оценка за стойността на селскостопанска сграда - хамбар, която е била обект на палаж.

Първоначалната експертиза /още от досъдебното производство/ е била изготвена от вещото лице без да се направи от него оглед на място на сградата и без данни за годината на построяване на тази сграда, на базата на наличните в делото доказателства в резултат оценката дадена за тази селскостопанска постройка от първата експертиза е – 15 000лв.

В хода на производството по делото са събрани доказателства за вложените в нея материали, от собственика и който е направил основен ремонт след закупуването и, които подобрения не са били взети предвид при първоначално изготвената експертиза в резултат оценката дадена за тази селскостопанска постройка при изготвената допълнителна – *втора експертиза* – 30 000лв.

Допълнително по делото са събрани доказателства за годината на построяването на сградата за вложените в нея материали, към дата на построяването бил е извършени оглед на място от експертите и като оценката от последната експертиза е - 70 000лв., тоест крайната стойност изведена от последната експертиза е в пъти повече от тази в първата. А това от своя страна рефлектира върху повдигнатото обвинение.

Заключението на всяка експертиза, съгласно действащите процесуални кодекси, се изготвя в писмена форма. **Допълнителната експертиза** не прави изключение. Често обаче, необходимостта от оформане на заключението в писмен вид и представянето му в съда не по-късно от седем дни преди датата на съдебното заседание, са единствените причини за отлагане на делата.

Поради тази причина, в случаите, в които е възможно вещото лице да даде заключението си устно в самото съдебно заседание, в което се провежда неговия разпит за защита на експертното му заключение, някои от изследователите на експертизата у нас считат за целесъобразно да се регламентира в НПК възможността вещото лице да **представи в устна форма заключението на допълнителната експертиза**. Тази възможност би била приложима, когато вещото лице може да формулира изводите си устно в самото съдебно заседание, без да се нуждае от специална техника, условия и време за провеждане на допълнителни изследвания, и когато допълнителната експертиза се възлага на същото вещо лице, извършило първоначалната експертиза. Предложеното разрешение не води до отпадане на правото на вещото лице да получи възнаграждение за положения труд, нито до отпадане на правото на страните да поискат отлагане на делото, за да подготвят позициите си съобразно заключението на допълнителната експертиза. Въвеждането на устно формулиране на заключението на допълнителната експертиза е в полза на процесуалната икономия без да се засягат правата на участниците и субектите на процеса.

Добър пример в това отношение ни дават законодателствата на Италия и Германия, където е предвидена възможност експертизата да бъде изготвена в устна форма. Според НПК на Италия - ако съдията, служебно или по искане на някоя от страните, назначи експертиза, вещото лице се призовава незабавно да се яви и трябва да изложи своето мнение в същото съдебно заседание. Когато това не е възможно, съдията произнася определение, с което, ако е необходимо, прекъсва разглеждането на делото и определя датата на новото съдебно заседание в максимален срок от шестдесет дни (чл.508 ал.1). В НПК на Германия е предвидена възможност експертизата в предварителното производство да бъде представена в писмена или в устна форма (чл.82).

Б/ **ПОВТОРНА ЕКСПЕРТИЗА** се назначава, когато заключението **не е обосновано** и **възникват съмнения за неговата правилност** (заключението има пороци, които се отнасят до правилността и обосноваването на експертните изводи) - единствената възможност за преодоляване на пороците е извършването на ново по същество експертно изследване.

Основанията за назначаване на **повторна експертиза** в литературата се

разделят на **фактически и процесуални**:

а/ към **фактическите основания** се отнася необосноваността и неправилността на заключението на първоначалната експертиза.

Заключението е **необосновано**, когато изводите на експерта не произтичат от направените изследвания, не е посочено какво изследване е проведено, има противоречие между отделните изводи на експерта и т.н. Признаците, по които може да се съди за необоснованост на експертното заключение могат да бъдат:

- противоречие между описаните особености и направените изводи;
- декларативност на изложението;
- неправилна оценка на признаците;
- грешки в анализа и оценката и др.

Заключението от първоначалната експертиза е **неправилно**, когато не съответства на действителността, т.е. противоречи на установени по безспорен начин факти, използвана е неправилна методика да провеждане на първоначалната експертиза и т.н.

б/ **Процесуалните основания** за назначаване на повторна експертиза се изразяват в нарушаване на процесуалните правила за назначаване и възлагане на експертизата. Например, ако експертизата е възложена на лице, което съгласно кодекса не може да бъде експерт или пък, ако веществените доказателства, които са обект на експертизата, не са иззети по съответния процесуален ред и т.н. В тази връзка има многобройна съдебна практика, съгласно която:

„Устното заключение, дадено в съдебното заседание, когато по същество е противоположно на писменото, е необосновано, което налага назначаването на повторна експертиза „(Р 442-2009-III н.о.).

*„Уточненията в съдебно заседание не определят експертизата като необоснована и предизвикваща съмнение за нейната правилност, респ. липсва нарушение по **чл.153 НПК**, а отказът да бъде назначена повторна експертиза не е поперчил за изясняване на всички съществени обстоятелства, включени в предмета на доказване по делото „(Р 88-2012-II н.о.).*

„Обстоятелството, че дадено заключение не удовлетворява тезата на някоя от страните, не е измежду законовите предпоставки за назначаване на допълнителна или повторна експертиза“ (Р 57-2012-I н.о.; Р 339-2011-II н.о.; Р 428-2009-I н.о.).

„Повторна експертиза се назначава в случаите, когато заключението не съдържа обосновани отговори на поставените въпроси, включително и с обясненията на вещите лица, или съществува съмнение, но не и когато следва да се даде отговор на нови въпроси или да се допълнят задачите, които са били вече поставени и са получили отговор в непълен обем.“ (Р 458- 2010-II н.о.).

Когато заключението на повторната експертиза се различава от заключението на първоначалната, причините за това различие трябва да бъдат изяснени. Това може да стане чрез разпита на вещото лице, извършило повторната експертиза, чието мнение ще бъде важно с оглед изясняване в цялост на обстоятелствата по делото.

В литературата не съществува единомислие по въпроса дали в акта, с който се назначава повторна експертиза трябва да се посочват основанията

за несъгласието на съответния орган с изводите на вещото лице, което е извършило първоначалната експертиза.

Според едни автори, в акта за назначаване на повторна експертиза трябва да се посочат основанията, които мотивират назначаването ѝ. Други автори приемат, че в акта за назначаване на повторна експертиза не само че не трябва да се посочва основанието за нейното назначаване, но и то по никакъв повод не бива да се обсъжда с вещото лице. В подкрепа на този извод се излагат следните аргументи:

1. независимо, че се назначава повторна експертиза, тя фактически е първоначална за вещото лице, на което се възлага. Затова от гледна точка на информираност относно обстоятелствата по делото, вещото лице, на което се възлага повторната експертиза, не е поставено при същите условия, при които е било поставено вещото лице, извършило първоначалната експертиза;

2. посочването в акта за назначаване на повторна експертиза на обстоятелствата, предизвикващи съмнението относно заключението от първоначалната експертиза, е предпоставка за нарушаване на обективността при извършване на повторната експертиза. Възможно е, в една или друга степен, вещото лице да се стреми да даде различно заключение от това, което е изготвено при първоначалната експертиза, за да потвърди основателността на съмнението относно правилността на първоначалното експертно заключение.

3. съмнението на разследващия орган или съда относно правилността на първоначалното експертно заключение не е гаранция, че то наистина е неправилно. Възможно е заключението от първоначалната експертиза да е правилно, но да е оценено погрешно от органа, който я е назначил. В такива случаи не е изключено заключението от повторната експертиза да е аналогично на заключението от първоначалната.

4. Ако в акта за назначаване на повторна експертиза се посочва, кои изводи се приемат от разследващия орган или от съда за неправилни, то това директно сочи и кои са приети за правилни, **като по този начин се оказва негативно влияние върху обективността** при провеждането на повторната експертиза.

Следва да се подчертае, че както при назначаване на основната експертиза така и при назначаването на повторната експертиза в определението си съдът, трябва да посочи и основанието за нейното назначаване. Аргументите за това са следните:

първо, непосочването на основанието, което налага назначаването на повторна експертиза, би означавало липса на мотиви за взетото решение. Липсата на мотиви от своя страна би било в противоречие с *принципа на вземане на решенията по вътрешно убеждение* /чл.14 НПК, чл.12 ГПК/, който изисква всички актове на държавните органи да бъдат мотивирани;

второ, мотивирането на съдебния акт ще даде възможност на страните по делото да направят искания за включване на едни или други въпроси към предмета на експертизата или да възразят срещу поставянето на някои от въпросите. По този начин страните ще могат в пълнота да осъществят своите процесуални функции,

което е в съответствие с основните начала по **чл.13 НПК, чл.10 ГПК /разкриване на обективната истина/** и **чл.15 НПК, чл.6 ал.2 ГПК/право на защита/**;

трето, посочването на основанието за назначаване на повторна експертиза отговаря на принципа на публичността на съдебното заседание по чл.20 НПК и чл.11 ГПК. Мотивираното определение ще даде възможност на публиката в съдебната зала да се ориентира относно случващото се по делото. В противен случай ще се създаде впечатление и ще се породи съмнение, че съдът не взема решенията си съобразно изискванията на закона и фриволно отхвърля събрани по делото доказателствени материали;

четвърто, вещото лице е специалист в своята област на науката, техниката или изкуството и не би трябвало да се влияе от чуждо становище било то и на съда. Вярно е, че съдът или органът на досъдебното производство може неправилно да е отхвърлил заключението на първоначалната експертиза и в този случай заключението на повторната да съвпадне с това на първоначалната. Това обаче не може да бъде аргумент в подкрепа на тезата, че в акта за назначаване на повторна експертиза не трябва да се посочва основанието за назначаването ѝ. Напълно е възможно съдът да отхвърли експертното заключение поради неправилната преценка, че изследването не е било проведено съобразно актуалната методология. В подобна хипотеза именно вещото лице, на което е възложена повторната експертиза, ще трябва да посочи и обоснове в заключението си актуалността на използваната при извършване на първоначалната експертиза методика на изследване;

пето, по отношение на информираността на вещото лице, на което се възлага повторната експертиза, следва да се посочи, че то има право да се запознае с всички материали, които се отнасят до експертизата включително и със заключението на първоначалната експертиза. Ако изводите на съда за неправилност или необоснованост на заключението на първоначалната експертиза са погрешни, познавайки ги, вещото лице, на което е възложена повторната експертиза, ще знае в кои части и по отношение на кои изводи трябва по-ясно и по-подробно да обоснове заключението си, за да могат съдът и страните в процеса да направят правилна оценка;

шесто, по отношение на аргумента, че изказвайки становището си кои изводи приема за правилни и кои за неправилни, съдът оказва негативно влияние върху обективността при провеждането на повторна експертиза, то със същия успех може да се обоснове тезата, че, ако вещото лице вземе отношение по правни въпроси, ще окаже негативно влияние върху обективността на съда при решаване на въпросите по делото;

седмо, вярно е, че на практика е възможно вещото лице в една или друга степен да се стреми да даде заключение, което отговаря на становището на съда. Тук обаче трябва да се има предвид следното: вещото лице е привлечено в процеса не за да подкрепя едни или други доказателства по делото, чрез своето заключение, не за да удовлетворява една или друга версия или теза на който и да

било субект на процеса, а за да направи изводи по задачите, които са му поставени, като използва своите специални знания.

Ако вещото лице даде **невярно заключение**, то при всички случаи ще бъде **необосновано** и това при един внимателен прочит ще се установи. Освен това следва да се има предвид, че вещите лица са добре запознати с наказателната отговорност, която носят за даване на невярно заключение по **чл.291 НК**. Тази отговорност им се разяснява по всяко едно дело /**чл.151, ал.2 НПК, чл.200, ал.1 ГПК, чл.63, ал.4 ДОПК**/.

В съдебната практика съществуват две становища по въпроса **дали е допустимо допълнителната и повторната експертиза да бъдат възлагани на вещите лица, участвали в състава на първоначалната експертиза.**

Според **едното становище**, когато заключението на експерта е необосновано или възникне съмнение за неговата правилност, се назначава *„повторна експертиза без участието на вещите лица, изготвили първата експертиза“* (Р 240-1985-І н.о., Р 247-2012-Ш н.о.).

Според **другото становище** *„нито по отношение на допълнителната, нито по отношение на повторната експертиза е поставено ограничение за неучастие в тях на експерти, дали заключение по предходни експертизи“* (Р 61-2009-Ш н.о.). По този повод проф. Чинова с основание отбелязва, че правилна и законосъобразна е практиката, в която намира израз второто становище.

Правилна е тезата, че **допълнителна експертиза** може да се възложи на **същото вещо лице**, което е извършило първоначалната. **Повторна експертиза** може да се възложи на **същото вещо лице**, което е извършило **първоначалната**, само когато основанието за назначаването ѝ е **процесуално и не е възникнало по вина на експерта** (*такъв ще бъде например случаят когато обект на експертизата е бил предмет, който няма качеството на доказателство по смисъла на чл.104 НПК поради това, че е иззет в нарушение на установения в закона ред*).

Вярно е, че възлагането на повторната експертиза на същото вещо лице, което е извършило първоначалната, респ. включването му в състава на повторната експертиза, може да улесни нейното провеждане благодарение на сведенията, които той може да даде за особеностите на обекта на изследване, за произхода на използвания сравнителен материал, за характера на настъпилите изменения и значението им за експертизата. Това би могло да подпомогне значително процеса на изясняване причините за допуснатата необоснованост и за възникналите съмнения в правилността на заключението.

Не е обаче оправдано да се привлича за извършване на повторна експертиза вещото лице, което е извършило първоначалната, когато съществуват съмнения относно *професионалната му компетентност, има данни за заинтересованост от изхода на делото, може да повлияе неблагоприятно върху вътрешното убеждение на останалите вещи лица* и т.н. Когато повторната експертиза се възлага на друго вещо лице, няма пречка то да бъде от същото учреждение, където е извършена първоначалната експертиза.

Въпрос на преценка на съда е дали **повторната експертиза** да бъде **еднолична** или **колективна**. Някои автори предлагат повторната експертиза да бъде колективна, за да не зависи решението на поставения на вещото лице въпрос от субективната преценка на следователя или съда. Но трябва да се отбележи, че дори и заключението да отразява мнението на повече вещи лица, то отново не е задължително за съответния ръководно - решаващ субект. По силата на правилото на чл.14, ал.2 НПК заключението на колективната експертиза ще има същото доказателствено значение, каквото би имала тази експертиза, ако бе възложена на едно вещо лице. Съдът е задължен да преценява обосноваването, правилността, процесуалната издържаност, пълнотата и яснотата на експертното заключение не според броя на вещите лица, а според съдържанието, формата и условията, при които е извършена експертизата.

Общите процесуални и криминалистични изисквания са напълно валидни и към протокола на **повторната експертиза**, като обаче не трябва да се изключват някои специфични особености при неговото съставяне, а именно:

- в началото трябва да се посочат допълнително ползваните способности и технически средства;
- да се индивидуализира ползваният технически материал;
- да се изяснят причините за различията с първоначалната експертиза.

Протоколът за **повторната експертиза** във всички случаи трябва да разкрива по-висока степен на професионализъм, дълбочина на изследването и научност.

В/ КОМПЛЕКСНАТА ЕКСПЕРТИЗА се оформя в общо заключение, в общ протокол, освен ако не се стигне до принципни различия по същество. Това общо заключение на участващите при изготвянето ѝ експерти, освен от процесуалните основания за назначаване, е оправдано и от криминалистични съображения, които са следните:

По-добрите условия за едновременна оценка на резултатите от всички участващи експерти и по-висока степен на колективност при извършването ѝ. Затова не е приемливо протоколът да е просто сбор от отделни заключения и всеки експерт да носи отговорност само за представеното от него заключение включено в общия протокол на комплексната експертиза.

Г/ КОЛЕКТИВТОТО експертното заключение, подобно на комплексното /в случаите, когато няма различие между изводите на отделните експерти/, се характеризира с това, че резултатите от изследването се отразяват в общ протокол, оформен и подписан от всички участвали лица.

Може обаче между експертите да има различия: различен критерий за оценка; различна степен на познаване и ползване на научните методи и др. Когато има съществени различия, наложително е експертът, несъгласен с общия извод, да даде самостоятелно заключение, което също следва да подпише.

Този въпрос е уреден в разпоредбата на **чл.150 ал.2 от НПК** и **чл.203 ГПК**. Съгласно тях при разногласия между експертите становището се закрепя в два или повече отделни протокола в зависимост от броя на мненията им.

В заключителната част на общия протокол се отразяват две или повече удостоверителни изявления на експертите, поддържащи отразените в писменото заключение изводи и на експертите с различно мнение. Те съставят самостоятелен протокол, но отделните протоколи винаги трябва да съдържат задължителните реквизити:

- **основания,**
- **обект,**
- **задачи,**
- **сравнителен материал.**

Специално внимание заслужават и протоколите с т.нар. **вероятно заключение**, срещани както при основните, така и при допълнителните експертизи, първоначални и повторни, еднолични и колективни, еднородни и комплексни. Нужно е в протокола с вероятно заключение да се посочат причините за направения вероятностен извод, които най-често са: недостатъчен сравнителен материал или недостатъчно материали за изследване на обекта; липса на разработени материали или на съвременни технически средства; недостатъчно време за извършване или др.обективни причини.

Ако експертът открие допълнителни данни, които на са му били възложени като задача за изследване, той задължително ги описва в протокола в заключителната част. Те са част от протокола и затова трябва да кореспондират на анализа в обстоятелствената част, да са във връзка с разискваните в тази част въпроси и да дават паралелен отговор на изяснените с помощта на специални знания въпроси.

ПОЛУЧАВАНЕ НА ЕКСПЕРТНОТО ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След като вещото лице изготви своята експертиза, следва да я представи пред органа по назначаване, съответно в **досъдебната фаза** в указаният му срок, а в **съдебната фаза най-късно 7-дни** преди съдебното заседание съответно в **писмена форма и в толкова екземпляра колкото са страните по делото, плюс един за съда**. Ако към заключението има скици, снимки или други приложения, които представляват част от заключението, те също трябва да са представени в толкова екземпляри, колкото са страните по делото, **плюс един за съда**.

Казахме, че представянето на експертизата следва да се направи в указания законов срок. Изключително важно е да се знае как се брой срокът, в който трябва да бъде представено изготвеното заключение. Срокът - едноседмичният /7-дневен/, посочен в чл.199 от ГПК – се брой, като в него не се включва денят, в който сте представили заключението.

Така например, ако заключението по възложената експертиза е представено на 01 юни, посоченият срок започва да се брой от **02 юни**, тоест, за да се счита, че заключението е представено в срок, съдебното заседание трябва да е насрочено най-рано за 09 юли, или по-късно. В противен случай, при възражение на някоя от страните, че заключението не е представено в законоустановения срок, ще се наложи делото да бъде отложено за друга дата и **експертът става причината за неговото отлагане**.

В случай, че времето, което е определено от съда, не стига, за да се извърши проверка на фактите и обстоятелствата и да се отговори на поставените въпроси, или пък някоя от страните не е указала необходимото съдействие за това, трябва да се уведоми съда за това обстоятелство и се поиска да бъде определен допълнителен срок, в който да се изготви заключението и да се представи в съда.

Едва след това идва ред на органа по назначение и на страните да се запознаят с експертното заключение и да направят преценка на същото съобразно останалият приложен по делото доказателствен материал.

Действия на органите на досъдебното производство и съда след получаване на експертното заключение. Проверка и оценка. Правни последици.

Предметът на оценката на експертното заключение, която се извършва от органите на досъдебното производство и съда, **включва следните основни обстоятелства:**

1. Какви обекти са изследвани, респективно изследвани ли са всички обекти, които са изпратени на вещото лице;
2. Съответстват ли отразените в експертното заключение резултати на други доказателства по делото;
3. Достатъчни ли са били изпратените на вещото лице материали за заключението, което е направил;
4. Обектите изследвани ли са в съответствие с поставените на вещото лице задачи;
5. Какви методи са използвани при експертното изследване и дали са признати в науката и практиката;
6. Даден ли е отговор на всички въпроси, които са поставени в акта за възлагане на експертизата;
7. Изводите на вещото лице в съответствие ли са с получените от експертното изследване резултати;
8. Има ли противоречие между отделните изводи на вещото лице;
9. Каква е формата на изводите на вещото лице - категорични или вероятни;
10. Има ли необходимост от нагледна илюстрация на резултатите от експертизата;
11. Обосновани ли са изводите на вещото лице;
12. Дали в рамките на професионалната си компетентност вещото лице е направило своите изводи;
13. Какво е значението на заключението на вещото лице за установяването на обективната истина по делото.

Процесуалното приемане на експертизата от органа по назначаване **трябва да се разбира в два аспекта** – на процесуално приобщаване към материалите по делото и на отнасяне на заключение след **необходимата оценка** към обвинителните или оправдателни доказателства, подкрепящи тезата на обвинението/ищеца или тази на подсъдимия, респ. ответника.

Формално законодателя отделя внимание и на друг въпрос – този, свързан с фактическото депозиране и получаване на заключението от **ОРГАНА ПО НАЗНАЧАВАНЕ**.

В досъдебната фаза експерта предава вече изготвеното експертно заключение директно на органа по назначаване /следовател, митнически агент, разследващ полицаи или дори на самият прокурор/. Тук следва да се отбележи следното: обвиняемият и неговият защитник **имат право да се запознаят с всички материали по делото, вкл. и с експертните заключения, едва при предявяването на разследването** (преди този акт, в нито един момент на разследването, ръководно-решаващия орган няма задължение да им покаже тези материали). Утвърденият и неоспорван нито в теорията, нито в практиката таен и несъстезателен (инквизиционен) характер на *досъдебното производство*

предопределя като безнадежден всеки опит за по-ранно проучване на материалите по делото, в това число и на изготвените експертизи, чрез позоваване на правото “да се запознае с делото и да прави необходимите извлечения” /декларирано от чл.55, респ. чл.99 от НПК - разпоредби от общата част на НПК/.

Тук следва да се подчертае и това, че запознаването с експертните заключения обикновено има формален характер най-малкото поради следната причина: обикновено **нито защитникът, нито обвиняемият имат специални знания от областта на експертите**, чиито заключения им се предоставят за проучване /наред с другите проблеми при предявяването: помещения, в които понякога няма къде да се седне, още по-малко да се водят бележки или пък да направят ксерокопия, когато липсва втори екземпляр за страната/. Поради същата причина те не са в състояние адекватно и прецизно да формулират исканията си и убедително да обосноват бележките и възраженията си във връзка с експертизите и извършилите ги вещи лица.

От изложеното дотук пряко следва извода, че в досъдебната фаза съществува очевидно неравенство в правата на държавното обвинение и на защитата *по отношение на използването на специални знания*, което се компенсира макар и не напълно в съдебното производство. Това е така поради следните съображения:

1. Прокурорът влиза в съдебното заседание, разчитайки на експерти, ангажирани с обвинителната теза /при това определени, назначени и получили възнаграждения по силата на актове, постановени от самия прокурор или от процесуално подчинените му разследващи органи/.

2. Обвиняемият и неговият защитник могат да получат само извънпроцесуална помощ от лица със специални знания. В самото съдебно производство те могат да доказват неверността на експертното заключение, но интерпретирайки получени извън процеса, чужди лично за тях знания. Дори могат да прочетат написани въпроси - но в следващия момент, при оценка на дадените от вещите лица отговори и при евентуални дискусии с тях /когато нещата започват да придобиват нюанси, дълбочина/ обвиняемият и защитникът отново ще бъдат в ролята на лаици, спорещи със специалисти. Същото е *и при промяна на експертното заключение* - те ще са в нова ситуация, необсъдена с извънпроцесуалните им консултанти. Специални знания са нужни *и за да се обоснове некомпетентност* на вещите лица, *респ. тенденциозност* в изследванията и експертните им заключения; *за да се аргументира искане за допълнителна или повторна експертиза* и да се формулират задачи към тях и т.н.

Както вече споменахме по-горе, в настоящото изложение **процесуалното приемане** на експертното заключение в съдебната фаза преминава през **два стадия** - *подготвителен* и *приемане по същество*.

Първият /подготвителния/ стадий е свързан със снемане на самоличността на експерта и предупреждаването му за наказателната отговорност, която носи за даване на невярно или заинтересувано становище, /това в досъдебната фаза, както казахме, се прави още при назначаването на експерта и преди запознаването му с поставените

задачи/, и прочитане на заключението на експерта /чл.282, ал.1 от НПК и чл.200, ал.1 от ГПК/.

След това се открива процедура за разпит на експерта, която в зависимост от въпросите и степента на състезателност между страните, а също и от обосноваването на заключението, може да има различна продължителност. Посоченото предполага задължителното присъствие на вещото лице в съдебното заседание. Становищата са различни по този въпрос.

ВС е приел следното становище по конкретно дело - ***“вещи лица не се призовават за съдебното заседание, ако съдът намери, че не е нужно, но ако съдът е счел, че явяването е необходимо, тогава съдът е длъжен да призове и разпита експерта в съдебно заседание”***.

Това становище на ВС обаче е неприемливо, тъй като то противоречи на принципа за непосредственост и състезателност, залегнали както в разпоредбите на НПК, така и в разпоредбите на ГПК.

Освен това, както вече коментирахме в една от предходните теми - в НПК /за разлика от ГПК/ е предвидена възможност в **чл.282 ал.3 НПК** приемането на експертизата да се извърши в отсъствие на ВЛ, ако има съгласие на страните за това.

Съгласно **чл.200 ал.2 от ГПК** присъствието на експерта в съдебното заседание е задължително. Заключението се представя поне седем дни преди заседанието.

Просрочването е процесуална пречка за откриване процедурите по приемане на заключението, което също е относително. Това е така, защото, ако страните дадат съгласието си, въпреки неспазването на сроковете, процедурата по приемане на заключението може да бъде открита. Често необходимостта от оформяне на заключението в писмен вид и представянето му в съда не по-късно от седем дни преди датата на съдебното заседание са единствените причини за отлагане на делата. Висшият съдебен съвет нерядко сочи вещите лица за едни от главните виновници за отлагането на делата, като твърди, че контролът върху тях е по-голям проблем от регламентирането на дейността им. Според съдебните експерти обаче е обратното, а контролът е само част от необходимата регламентация на дейността им.

Съденето поначало е бавен процес. Още Хамлет в монолога си в "Да бъдеш или не?" ни разкрива, че светът не се е променил:

*"... безчетните камшици на века ни:
неправдите на наглия потисник,
високомерието на рода,
сълзите на отритнатата обич,
бавежа на закона..."*

Следователно **"бавежа на закона" не е отскоро.** Този проблем обаче има решение: например в някои случаи е практически възможно вещото лице да даде

заклучението си устно в самото съдебно заседание, в което се провежда разпитът на вещо лице за защита на експертното заключение.

Някои от изследователите на експертизата у нас считат за целесъобразно да се регламентира в НПК възможността вещото лице да представи в **устна форма** заключението на **допълнителната експертиза**. Тази възможност би била приложима, когато вещото лице може да формулира изводите си устно в самото съдебно заседание, без да се нуждае от специална техника, условия и време за провеждане на допълнителни изследвания, и когато допълнителната експертиза се възлага на същото вещо лице, извършило първоначалната експертиза.

Предложеното разрешение не води до отпадане на правото на вещото лице да получи възнаграждение за положения труд, нито до отпадане на правото на страните да поискат отлагане на делото, за да подготвят позициите си съобразно заключението на допълнителната експертиза. Въвеждането на устно формулиране на заключението на допълнителната експертиза е в полза на процесуалната икономия без да се засягат правата на участниците и субектите на процеса.

Добър пример в това отношение ни дават законодателствата на Италия и Германия, където е предвидена възможност експертизата да бъде изготвена в устна форма. Според наказателния процесуален закон на Италия - ако съдията, служебно или по искане на някоя от страните, назначи експертиза, вещото лице се призовава незабавно да се яви и трябва да изложи своето мнение в същото съдебно заседание. Когато това не е възможно, съдията произнася определение, с което, ако е необходимо, прекъсва разглеждането на делото и определя датата на новото съдебно заседание в максимален срок от шестдесет дни (чл.508 ал.1). В наказателно-процесуалния закон на Германия е предвидена възможност експертизата в предварителното производство да бъде представена в писмена или в устна форма (чл.82).

В съдебната фаза експерта предава вече изготвеното експертно заключение в съда и по-конкретно в регистратурата на съда /в който съд има обособена такава служба/. На експертизата се поставя входящ номер и същата се сканира по номера на делото, като по този начин става част от електронното досие на делото.

В съдилищата, в които експертизата е представена в обособена служба „Регистратура”, получените от експерта доказателства по делото и самото досъдебно производство се връщат от експерта на съответния деловодител, от когото ги е получил. Деловодителят се подписва на картоната, че е получил обратно делото. По този начин се изключва възможността за възникване на подозрения относно момента на представянето на заключението и се избягва възможността от въздействие на заинтересованите лица върху експерта.

Това фактическо предаване е необходимо, за да се удостовери, че заключението е представено в срок. Върху самото заключение се отбелязва от деловодителя на състава, респ. от деловодителя в регистратурата на съда /където

има такава служба/ датата и часа на представянето му.

В **съдебното производство** състезателността е максимално разгърната и значително нараства възможността за реално /и в пълнота/ упражняване от страните на всички техни процесуални права, което означава, че обвиняемият и неговият защитник, респективно ищеца и ответника, или техните защитници, са получили възможност подробно и задълбочено да се запознаят с експертните заключения, както и да получат консултации от специалисти в съответните области. Имайки възможност да се запознаят по-обстойно и да се подготвят по-добре, те могат: а/ да наложат разпит на вещите лица като им задават въпроси /чл.282, ал.1 и ал.2 от НПК/; б/ да правят различни бележки и възражения; в/ да правят искания за **допълнителна или повторна експертиза**; г/ да искат нови експертизи - с различен обект на изследване и със специфични задачи; дори за включване на конкретни специалисти в състава на експертизите /НПК не забранява това/. Разбира се, съдът може да им откаже. Особено ако не са /поради липса на нужните специални знания/ достатъчно убедителни...

Вторият стадий /приемането по същество/ започва от момента, в който, след получаване на **експертното заключение**, компетентният орган го предявява на заинтересованите лица, а органите на досъдебното и съдебното производство оценяват **експертното заключение** по същество. Предявяването на **експертното заключение** осигурява правото на защита на обвиняемия, дава му възможност да прецени необходимо ли е да иска допълнителна или повторна **експертизата**.

Проверката на **експертното заключение** е свързана с установяване спазени ли са разпоредбите на НПК и ГПК във връзка с назначаването, подготовката и извършването на **експертизата**.

В случая проверката трябва да установи:

- **експертизата** е извършена ли е от назначеното от органите на досъдебното и съдебното производство лице; притежава ли то необходимата компетентност в съответната област; спазени ли са разпоредбите на чл.124 ал.1 НПК за проверяване самоличността на експертите, специалността и компетентността в отношенията им с обвиняемия, заподозрения и пострадалия и налице ли са основанията за отвод на експерта;

- **връчен ли е акта за назначаване на експертизата**; разяснени ли са правата и задълженията на експерта, както и отговорността, която носи ако откаже да даде заключение или да даде невярно такова;

- представеното заключение **съответства** ли на задачите, поставени при назначаване на **експертизата**; извършена ли е самата експертиза **при необходимите условия** /напр.балистичната експертиза извършена ли е в лаборатория/;

- експертизата извършена ли е **при най-пълно използване на представения сравнителен материал**;

- **подписано ли е заключението** от експерта съгласно изискванията на НПК и ГПК;

- колективната или комплексната експертиза **подписана ли е от всички участвали в нея експерти.**

Органите на производството са суверенни при оценка на **експертното заключение**. **Чл.154 ал.1 от НПК** гласи: - „заключението не е задължително за съда, но когато те не го приемат са длъжни да се мотивират.“ Аналогичен по съдържание е и **чл.202 от ГПК**.

Съдът не е длъжен да възприема заключението на експерта, а го свързва с другите доказателства по делото. Това налага да се спазват някои основни правила: оценка съвкупно, а не изолирано на събраните доказателства в процеса.

Независимо от изводите на **експертизата** и приетите аргументи, както и когато е необходимо провеждане на някои следствени действия, за да се установи обективната истина в процеса /като напр. разпита на лицата положили подписи извършване на експертизата/, оценката трябва да се извърши при вътрешно убеждение на съда.

При нея трябва да се установи фактическата и логическата връзка на изводите и обстоятелствата отразени в обстоятелствената част на **експертното заключение**. Трябва да се прецени:

- характера и ефикасността на използваните методи и средства;
- степента на техническите средства;
- използвани ли са количествени методи и в каква степен, какъв е техният дял при формиране на изводите;
- каква е научната и логическата обосновааност на заключението;
- каква е връзката на фото-снимките с експертното заключение;
- какво е съответствието между означените върху фото-снимките признаци на обекта на експертизата и изводите в експертното заключение.

Ако заключението не съдържа конкретен отговор на някоя от поставените задачи, следва да се установят причините за това. Например - дали това се дължи на некомпетентност на вещото лице /липса на необходимите специални знания/ или на неосказване на необходимото съдействие на експерта от страна на трети лица за извършване на необходимите проверки на документи, огледи и други действия с оглед набавяне на цялата необходима информация, за да отговори на поставените въпроси.

В хода на този анализ съдът установява още и дали при проверката вещото лице не са установени други правнорелевантни факти, за които е необходимо да бъдат събирани допълнителни доказателства, респективно назначаване на допълнителна задача на вещото лице или назначаването на изцяло нова експертиза с поставяне на въпроси на експерти, притежаващи специални знания в друга област на познанието.

В крайна сметка от извършената проверката и оценката на **експертното заключение** от страна на назначаващият орган следват различни изводи:

1/ пълно приемане на експертното заключение /когато изводите от експертното заключение подкрепят или са в съответствие с останалият доказателствен материал/;

2/ частично приемане, напр.само по отношение на категоричните изводи;

3/ несъгласие с експертното заключение /когато изводите от експертното заключение противоречат или са в пълен противовес на останалият доказателствен материал/.

2. Правни последици. От френския наказателен кодекс принципът за свободна оценка на доказателствата е преминал във всички други наказателнопроцесуални кодекси, които говорят вече за оценка по „вътрешно убеждение“ на съда, основано върху „обсъждане“ на събраните доказателства. Според по-старите наказателни закони, „...съдиите са длъжни да определят вината или невинността на подсъдимия по вътрешното си убеждение, основано въз обсъждане на всичките доказателства по делото съвокупно“. Също чл. 340 от Норвежкия наказателно процесуален кодекс: „Решението се произнася по свободно убеждение въз основа добросъвестна проверка на представените доказателства“. Аналогични положения съдържат: Германския наказателен закон в редакция от 1924г. (чл. 261); Австрийския кодекс от 1870г. (чл. 258); Испанския от 1882 г. чл. 741); Югославския от 1929г. (чл. 274). Принципът за оценката на доказателствата по вътрешно убеждение на съда е възприет и от съветското законодателство, а и от българското, както от вече отменено такова, така и сега действащо.

В предходният модул споменахме, че според **чл.154 от НПК**:

ал.1 - *Експертното заключение не е задължително за съда и за органите на досъдебното производство.*

ал.2 - *Когато не е съгласен със заключението на вещото лице, съответният орган е длъжен да се мотивира.*

Според **чл.202 от ГПК**, пък - *Съдът не е длъжен да възприема заключението на вещите лица, а го обсъжда заедно с другите доказателства по делото.*

Според **чл.51 ал.6 от АПК** - *Когато не е съгласен със заключението на вещото лице, органът се мотивира в акта.*

Именно и съобразно цитираните текстове от действащите кодекси, заключението на вещото лице не може да бъде наложено на органите на досъдебното производство и на съда безусловно. Дали ще го приемат или отхвърлят зависи единствено от тяхната оценка. Ето защо НПК не задължава съда и органите на досъдебното производство да се съобразяват със заключението на

експерта. Ако такова задължение съществуваше, то това би довело до изкривяване на обективната истина и до постановяване на неправилни съдебни актове.

Например - изготвената по делото дактилоскопна експертиза сочи, че намерения на местопроизшествието отпечатък е на подсъдимият. Същевременно по делото са събрани безспорни доказателства, че подсъдимият към момента на извършване на престъплението е бил в друго населено място отдалечено от място на престъплението на 400км., това ясно говори, че открит отпечатък на место произшествието е или оставен от подсъдимият в някакъв преходен момент или е привнесен, подхвърлен на посоченото място.

Аналогично е, както се посочи, и положението в гражданския и в административния процес - съдът не е длъжен да възприема заключението на вещите лица, а го обсъжда заедно с другите доказателства по делото (**чл.202 от ГПК, чл.51 ал.6 от АПК**). В зависимост от оценката си разследващият орган или съдът преценяват дали да приемат заключението на вещото лице или да го отхвърлят.

В тази връзка има константна съдебна практика, като например:

Решение N: 932 от 25.IX.1991 г., I г.о. казва следното:

„Освен това за съда не съществува задължението да възприеме безкритично всяко заключение на вещи лица. Той го обсъжда на общо основание заедно с другите доказателства по делото независимо от възраженията, които страните правят по заключението.

Както при наличие на възражение, така и когато възражение не е направено, съдът може да не основе решението непременно върху доклада на експерта. Следователно мълчанието на страната при приемане на заключението на вещите лица не означава, че то става абсолютно доказателство по делото. „

Когато заключението е достатъчно пълно и ясно и разследващият орган или съдът го възприемат или пък поради необоснованост не го приемат, не се налага да доказват неговата научна стойност или несъстоятелност по такъв начин, че да достигат до собствено заключение.

Позицията на ВКС по този въпрос е, че *съдът може да приеме или не заключението на експертната, но не може да влиза в ролята на експерт и да оборва експертната, приемайки собствено експертно заключение, след като веднъж е преценил, че не разполага със специални знания и че за изясняване на обстоятелства по делото е било наложително назначаване на експертиза (296-93-Н по н.д. № 217/93).*

УЧАСТИЕ НА ВЕЩОТО ЛИЦЕ В СЪДЕБНО ЗАСЕДАНИЕ

Преди заседанието

Още в първата призовка, с която Ви се съобщава, че сте назначен за вещо лице по конкретно дело, е посочена датата, на която ще се проведе съдебното заседание.

Вашето задължение е, най-малко **седем дни** преди датата, за която е насрочено това съдебно заседание да сте представили заключението в съда в толкова екземпляри, колкото са страните по делото плюс, още един за съда.

Полезно би Ви било, ако при идването Ви в съда за предаване на заключението, поискате информация в коя съдебна зала ще се разглежда делото, по което сте назначен за вещо лице или ако това още не Ви е известно, къде се намират съдебните зали, в които се разглеждат делата /въпреки че и тази информация, е изрично посочена в призовката/.

Ако не познавате сградата на съда, Ви съветваме да отделите време, за да видите, къде точно се намира съдебната зала. Справка за номера на залата някои съдилища дават и на интернет страниците си в меню „График на заседанията / Насрочени дела“, ако и това не сте направили, служителите на съдебна охрана, които ще ви посрещнат на входа на съдебната палата също биха ви упътили в случай, че не сте на ясно къде следва да отидете.

Явяване за насрочено заседание. Поведение и облекло в съдебна зала

В деня, в който трябва да се явите пред съда, за да потвърдите заключението си, бъдете пред съдебната зала поне 15 минути по-рано. Възможно е съдебното заседание по Вашето дело да не започне точно в часа, който е посочен в призовката, но Вие трябва да бъдете там преди началния час на съдебното заседание.

Когато бъдете поканен да влезете в съдебната зала, защото започва разглеждането на делото, по което Вие сте назначен за вещо лице, влезте заедно с останалите лица намиращи се пред съдебната зала. По правило влизането и излизането от съдебната зала става заедно със страните по конкретно дело.

Няма пречка да влезете в съдебната зала и преди да започне делото, по което сте вещо лице. Ако сте влезли в съдебната зала преди съдията, при влизането му задължително трябва да станете прав. Ако сте закъснели за началния час, за който е обявено съдебното заседание по делото, по което сте вещо лице и разглеждането на делото е започнало, макар, че това ще смути реда в съдебната

зала, влезте веднага, но се постарайте това да стане тихо.

Облеклото Ви трябва да е съобразено с мястото, на което отивате, тъй като то показва уважение към институцията, в която отивате. Недопустимо е да отидете в съдебната зала по джапанки, с къси панталони или голи рамене. Спретнатият, делови вид е най-доброто решение, когато трябва да се явите в съда и да бъдете изслушан, като вещо лице.

В съдебната зала

По време на съдебното заседание трябва да пазите тишина в съдебната зала и да говорите само когато Ви поканят да Ви изслушат.

Недопустимо е да правите нещо в съдебната зала, с което демонстрирате незаинтересованост към случващото се, неуважение или пък да коментирате ставащото или да общувате с Ваш колега, когото много дълго не сте виждали.

Недопустимо е също така да си говорите по телефона понеже някой тъкмо в този момент Ви се е обадил. Напротив още преди да влезете в съдебната зала е желателно да изключите телефона си или поне да намалите звукът му до минимум, за да не смущавате реда в залата. Ако това все пак се случи, то желателно е много бързо да изключите звука.

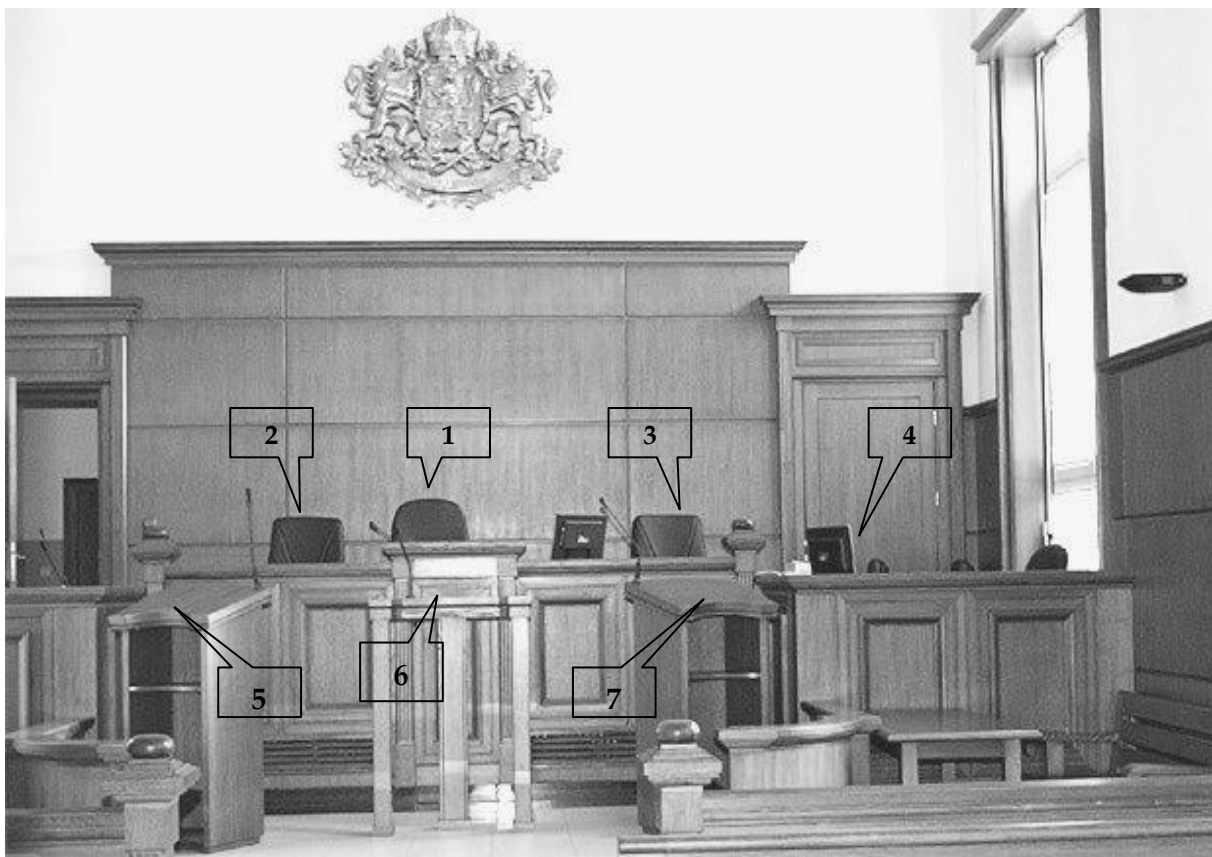
Когато бъдете поканен, за да ви бъде снета самоличността и в следствие, за да прочетете изготвената от Вас съдебна експертиза, задължително следва да застанете **на средната банка**, стояща точно срещу съдебният състав /обозначена на графиката по-долу с номера **6/**, тъй като това е мястото, отредено за вас в съдебната зала.

Двете банки в ляво и в дясно от централната такава, обозначени на графиката по-долу с номера **6** и **7**, са предназначени за **страните по делото**.

Запомнете:

Когато говорите, независимо от това кой ви задава въпросите,
Вие отговаряте винаги само на
съда.

1, 2 и 3 - са местата на съдебният състав /съдии, съдебни заседатели /

4. съдебен секретар/протоколист

5. По граждански и административни дела: е мястото на ищец, молител, а по наказателни дела: на прокурор, гр. ищец, частен тѣжител

*6. **Вещо лице**/на това място застават и всички лица, когато биват разпитвани /изслушвани/*

7. по граждански и административни дела: ответник, а по наказателни дела: подсѣдим; защитник на подсѣдимия.

Съдията ще поиска от Вас първо да се представите и ще Ви предупреди, че носите наказателна отговорност, ако дадете невярно или пристрастно заключение, след което ще се пристъпи към изслушването Ви.

От Вас се очаква да потвърдете устно предварително изготвеното и представено в съда писмено заключение, в което сте отговорили на поставените задачи. Това става най-ясно за съда и страните по делото, когато прочетете заключителната част на Вашата експертиза.

Съдията и страните по делото могат да Ви задават въпроси, на които трябва да отговорите, за да разясните заключението си. През цялото време може да получавате въпроси от страните, но винаги отговаряйте само на съда.

Важно е да имате предвид, че общуването на страните с Вас и поставянето на изясняващи и допълнителни въпроси става **само чрез съдията.**

Не се притеснявайте, ако отговорът на въпроса, който Ви е поставен, налага да направите справка със събраните от Вас материали или с документ, който е приложен по делото. В този случай помолете съдията да Ви даде време и

възможност да направите необходимата Ви справка, за да отговорите.

Говорете ясно и бавно. Това, което Вие казвате в съдебно заседание е изключително важно за правилното и справедливо решаване на спора между страните и трябва вярно да бъде вписано в съдебния протокол.

Говорете разбираемо, без да употребявате специфични изрази и термини, освен ако те просто не могат да бъдат заменени или са общоприети. Помнете, че в повечето случаи, нито съдията, нито адвокатите на страните по делото, са специалисти във Вашата област.

Трябва да можете да отговорите на поставените въпроси по начин, че да може да Ви разбере и 7-годишно дете. Ако е необходимо, „разшифровайте“ употребяваните от Вас термини, като ги обясните. Ако е необходимо обяснете няколко пъти, докато се уверите, че сте правилно разбран. Възможно е един и същи въпрос да Ви бъде поставен повече от веднъж, но вие сте длъжен да отговорите.

Не влизайте в спор с някоя от страните. Ако някоя от страните поиска да не отговаряте на даден въпрос, обърнете се към съда, за да разберете дали да отговорите или не. Съдията е този, които казва трябва ли или не да се отговаря на този въпрос.

Дори когато някой изрази съмнение във Вашата компетентност или си позволи да Ви обиди, запазете спокойствие и разговаряйте със страните по делото само чрез съда. **Придържайте се и отговаряйте само на въпроси, които пряко са свързани с притежаваните от Вас специализирани знания.** Не изразявайте лично мнение и отношение към спора. Не се опитвайте да заместите съдията, казвайки му как според Вас трябва да се реши делото. Възможно е при изготвянето на заключението да сте допуснали техническа грешка - да е объркан номерът на делото, по който се дава експертизата, грешно да е изписано име или дори да има грешка при събирането на определени цифри и др. Ще спечелите уважението и доверието както на съдията, така и на страните по делото, ако в началото на изслушването Ви посочите грешката си и поискате от съда да я поправите.

В определени случаи съдът може да поиска от вас да присъствате по време на разпита на свидетели или други вещи лица. Тогава трябва да останете в съдебната зала и внимателно да слушате какво говорят останалите. Ако някои от фактите, за които чуете по време на съдебното заседание променят първоначалното Ви заключение дадено писмено, то тогава е необходимо да кажете това по времето на изслушването Ви, както и да посочите, кое точно е довело да промяна на изводите, а от там и на отговорите, които първоначално сте дали по зададените Ви от съда въпроси.

За да напуснете съдебната зала, след като сте били изслушани, трябва да поискате разрешението на съдията или да чуете, че той ви освобождава, тоест да се уверите, че работата Ви като вещо лице по съответното дело в съдебната зала е приключила.

Съдът, след като изслуша експертното заключение и даде възможност на страните да поставят допълнителни въпроси по представеното от Вас заключение, ще се произнесе с изричен съдебен акт - **ОПРЕДЕЛЕНИЕ**. С това определение съдът ще приеме заключението, което сте представили, ще разпорежи изплащането на възнаграждение за извършената от Вас работа и **ще Ви издаде разходен ордер** /последното разбира се ще се случи след съдебното заседание, а не по време на същото/. Ако на това съдебно заседание не бъдете изслушан, имате право да поискате от съда да Ви бъде изплатено възнаграждение за явяване в съдебно заседание в размер на до 20 лв., както и личните разходи за командировка и ще Ви се издаде разходен ордер за присъдените суми.

Когато сте командирован, за да се явите в съдебно заседание, Ви се полага изплащане на разходи за командировка в размерите, предвидени в Наредбата за командировките в страната. Пътни, дневни и квартирни се заплащат за всяко явяване на вещото лице пред съда.

Когато обаче определеният първоначално от съда депозит, представляващ възнаграждение за вещото лице, е недостатъчен с оглед действително направените разходи от експерта, за да отговори на всички поставени въпроси и това обстоятелство е отразено в писмената - справка декларация, е необходимо да представите в деловодството писмена молба или устно в съдебно заседание да поискате от съда да Ви изплати възнаграждение в размер на действително направените разходи. Ако възнаграждението се изплаща за сметка на бюджетните средства на съда, то веднага след поискването да бъде изплатен пълният реален размер на направените разходи за изготвяне на заключението, съдът може да присъди изплащането на сумата. Ако възнаграждението се изплаща от някоя от страните и представлява депозит, съдът разпорежда да Ви бъде изплатено възнаграждението, в размера, който вече е постъпил по депозитната сметка. Ако е необходимо - разпорежда в 7-дневен срок от съдебното заседание коя от страните по делото трябва да внесе сумата, представляваща разликата между първоначално внесените депозит за вещо лице и действително направените от него разходи за изготвяне на експертното заключение. След постъпване на допълнително определения депозит, деловодителят докладва делото на съдията - докладчик за издаване на нарочно определение или разпореждане за изплащане на допълнителния депозит, като деловодителят изготвя нов разходен ордер за посочената сума.

Възможно е съдът да не приеме заключението, което сте изготвили - било защото счита същото за некомпетентно, било защото е отпаднала необходимостта от изслушване на същото; поради оттегляне на претенцията или поради сключване на спогодба между страните. Тогава съдът трябва да Ви изплати възнаграждение за положения труд, както и да Ви заплати направените разходи за изготвяне на заключението.

Решение N: 932 от 25.IX.1991 г., I г.о.

Заклучението на вещото лице не става абсолютно доказателство по делото, ако страната не е направила възражения срещу него.

Чл. 157, ал. 3 ГПК

Възприетата от съдилищата оценка е въз основа на предложената от вещото лице цена. Прието е, че заключението в този смисъл не е оспорено от страните и по-точно, че повереникът е оспорил експертизата само досежно поделваемостта на апартамента.

Процесуалното поведение на страната, квалифицирано от закона като оспорване, е предвидено досежно документите. Според чл. 154 ГПК заинтересованата страна може да оспори истинността на един документ най-късно в заседанието, в което той е представен, а ако страната не е присъствувала в това заседание, оспорването може да стане най-късно в следващото заседание. Проверка на истинността на представен документ се извършва, ако представилата го страна при направено оспорване заяви, че ще се ползува от него. Ако не бъде направено оспорване, и то точно в предвидения в чл. 154, ал. 1 ГПК срок, от една страна, оспорване не може да бъде заявено в следващо заседание и от друга - документът се счита за истински.

Подобно процесуално поведение - оспорване, законът не е предвидил по отношение заключенията на вещите лица. Страните могат да искат отстраняване на дадено вещо лице при определено в чл. 158, ал. 1 ГПК роднинство при заинтересованост от изхода на делото. Вещо лице може да бъде освободено от изпълнението на възложената му от съда задача, когато са налице основанията за отказ от свидетелстване, при болест или поради некомпетентност.

Освен това за съда не съществува задължението да възприеме безкритично всяко заключение на вещи лица. Той го обсъжда на общо основание заедно с другите доказателства по делото независимо от възраженията, които страните правят по заключението. Както при наличие на възражение, така и когато възражение не е направено, съдът може да не основе решението непременно върху доклада на експерта.

Следователно мълчанието на страната при приемане на заключението на вещите лица не означава, че то става абсолютно доказателство по делото.

В случая независимо от декларацията на вещото лице инж. П.М., че предложената от него оценка е по средно пазарни цени, е съвсем явно, че оценката е изградена на критериите и цените по отменената Наредба за цените на недвижимите имоти. Действителната цена на един имот при делбата не може да не държи сметка, когато се касае до строеж, за неговата характеристика, но не може и да се изчерпи с нея. Действителната цена трябва да бъде съобразена освен това и с действителното предлагане на обекти от дадения вид и действителното търсене, от цените също така, при които се сключват договори за продажба на подобни обекти. Това именно е следвало да бъде съобразено от съда независимо от процесуалното поведение на страните при представяне на заключението и след това.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Приложение № 1

Приложение

към [чл. 31, ал. 1](#) От Наредбата за заплащане разходите на лечебните заведения...

Разчет на необходимите разходи за провеждане на една съдебномедицинска експертиза на труп

№ по ред	Разходи за 1 СМЕ	Показатели	Общо
1.	Режийни разходи за ел. енергия – осветление, специално осветление; вентилация; климатизация; хладилник за биологични материали и кръв	0,20 лв. – хладилник; 2,70 лв. – климатик (охлаждане); 3,30 лв. – климатик (отопление); 0,30 лв. – осветление (при 1,36 кВтч от лампи); 0,33 лв. – специално осветление (при 1,5 кВтч прожекторни лампи); 0,50 лв. – вибрационен трион и бактерицидна лампа	5,00
2.	Медицински консуматив	2,88 лв. – 2 броя еднократни престилки; 2,40 лв. – 2 чифта аутопсионни ръкавици; 0,42 лв. – 3 чифта латексови ръкавици; 0,12 лв. – маски; 0,20 лв. – 2 бр. еднократни престилки; 0,20 лв. – калцунци; 0,52 лв. – 2 до 8 стерилни контейнера за кръв и урина; 0,48 лв. – 1 – 2 броя стерилни контейнери за тъканни материали; 0,05 лв. – 0,5 мл консервант за кръв и урина; 0,11 лв. – еднократно острие за скалпел; 2,00 лв. – дезинфектанти; 0,50 лв. – конци; 20,00 лв. – трупен чувал с цип	30,00
3.	Изследвания за	определяне наличието на наркотици в урината – 1 опаковка за изследване на 6 вида наркотици в урината	15,00
		определяне на кръвни групи	10,00
		определяне съдържанието на алкохол в кръвта	20,00
		хистология	40,00
	Общо разходи за една СМЕ на труп (аутопсия)		120,00

Разчет на необходимите разходи за извършена съдебнопсихиатрична или съдебнопсихологична експертиза за едно денонощие

Вид разход	Стойност
Храна	5,00
Рутинна параклиника	3,78
Медицински консумативи	0,37
Вода, горива, енергия	4,00
Други материали	0,33

Текущи ремонти	1,84
Пране	0,41
Други външни услуги	1,17
Инвентар (постелен и друг)	4,00
Лекарства	7,00
Други разходи	0,04
Общо	30,00

Приложение № 2

СПРАВКА-ДЕКЛАРАЦИЯ

по чл. 23, ал. 2 и чл. 24, ал. 2 от Наредба № 2 от 2015 г.

за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица

от .....

ЕГН ....., пост. адрес .....,
тел./факс ....., моб. ...., e-mail: .....

назначен за вещо лице по ..... № ...../..... г.

на .....

(орган, назначил експертизата)

№	ДД.ММ.ГГ Дата/Час	Описание на извършената работа	Възнаграждение (лв.)			Разходи (лв.)	
			на час	време	сума	вид	сума
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							
9.							
10.							
11.							
12.							
13.							
14.							
15.							
					СТОЙНОСТ		СТОЙНОСТ

Добавка за особено сложна и специфична експертиза:

..... СТОЙНОСТ (ЛВ.) .

Добавка за експертиза, извършена в почивни дни

или национални празници:

..... СТОЙНОСТ (ЛВ.) .

Обща сума за плащане .....ЛВ.,

дължими от бюджета/набирателната сметка.

Сумата да бъде преведена по сметка с IBAN №..... ,
банков код ..... , при банка
.....

ИЗВЕСТНА МИ Е НАКАЗАТЕЛНАТА ОТГОВОРНОСТ ПО [ЧЛ. 313 НК](#).

Гр.
Дата:

Вещо лице: .....

Приложение №3

Сметка/фактура по чл.9 от ЗДДФЛ към Модул 2

С М Е Т К А / Ф А К Т У Р А

по чл.9 ал.2 от ЗДДФЛ

№.....ОТ.....Г

Получател: Районен съд Гр. Г.Оряховица, пл. „Хр.Ботев „ №2 ТД на НАП:..... Булстат/ЕИК/ЕГН/ЛНЧ:..... Адрес: ..... Е-mail:	Издател: ..... <i>Име/наименование!</i> ТД на НАП:..... Булстат:/ЕИК/ЕГН/ЛНЧ/..... Адрес:..... Е-mail:
---	--

№	Действие	Основание	Мярка	Количество	Ед.цена	Стойност
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						
7.						
8.						
			Общо:			

Сума за плащане..... лв.(..... лв.)
 Дата на плащане: .....Плащане: .....в бр..... с преводно нареждане

Получател:.....
 (подпис)

Съставител:.....
 (подпис)

Приложение № 4

Декларация, че лицето е самоосигуряващо се и осигуряването е за негова сметка по чл.43,ал.5 от ЗДДФЛ

ДЕКЛАРАЦИЯ
по чл. 43, ал.4 и ал. 5 ЗДДФЛ

Долуподписаният .....
/вписват се собствено, бащино и фамилно име по паспорт/

ЕГН.....

Л.к. №.....издадена на .....ОТ

М В Р г р ... .. .

С п о с т о я н е н а д р е с : г р . / с . / ... .. .

/посочва се точният адрес на лицето – гр./с./, ж.к., ул./бул./, №, бл., вх.,ет.,

ап./

Декларирам пред .....съд, гр....., че в качеството си на
вещо лице, към дата ..... **съм самоосигуряващо се лице** по
смисъла на Кодекса за социално осигуряване.

ЕИК.....

ЕГН.....

Известно ми е, че за декларирани неверни данни нося наказателна отговорност по
чл. 313 от НК.

Дата:.....

Гр. ....

Декларатор:.....

(подпис)

ДЕКЛАРАЦИЯ

Долуподписаният .....

/вписват се собствено, бащино и фамилно име по паспорт/

ЕГН.....

Л.к. №.....издадена на .....

М В Р г р ... .. .

С п о с т о я н е н а д р е с : г р . / с . / ... .. .

/посочва се точният адрес на лицето – гр./с./, ж.к., ул./бул./, №, бл., вх.,ет.,

ап./

Декларирам пред .....съд, гр....., че в качеството си на
вещо лице, към дата ..... **не съм самоосигуряващо се лице** по
смысла на Кодекса за социално осигуряване.

.....

Известно ми е, че за декларирани неверни данни нося наказателна отговорност по
чл. 313 от НК.

/Забележка:

1. В случай, че лицето е пенсионер, следва да декларира
желае ли да бъде осигурявано, или не желае.
2. Когато лицето е безработно не попълва други данни.
3. В случаите, в които лицето работи на трудов договор, то
декларира брутен доход на основното работно място.
4. Когато работи на граждански договор, попълва
декларация,
в този смисъл.
Само една от посочените 4 хипотези се попълва на празния
ред, преди деклариране на знанието за носене на наказателна
отговорност по чл. 313 НК./

Дата:.....

Гр. ....

Декларатор:.....

(подпис)

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Приложение № 6

СЪДЕБНО - ТЕХНИЧЕСКА ЕКСПЕРТИЗА

Днес, ...г., в гр.Враца, подписаната, инж. Е.Б.К. вписана в списъка на вещите лица към ОС гр. Враца под № ....., експерт - техническа експертиза, висше образование, магистър, строителен инженер, специалност: строителство на сгради и съоръжения

ВЪЗЛОЖИТЕЛ НА ЕКСПЕРТИЗАТА

Окръжен съд гр. Видин с Определение № .../16 год. на за назначаване на експертиза по търговско дело №...../.....г. по описа на съда, насрочено за .....г. 9.30 часа..

КРАТКИ ДАННИ ЗА ДЕЛОТО:

От ищеца е заведена в съда искова молба за не разплатени СМР по подписани от ответника Протоколи № №14,15,16 и № 1 /установяващи завършването и заплащането на натурални видове СМР/ на обща стойност 441 923,38 лв. с ДДС. Сумата е фактурирана и подписана от ищеца – възложител, но не е разплатена. Представени са и Протоколи № 2, № 3 и № 17, неподписани от ответника СМР на обща стойност 209352,52 лв. Сумата е фактурирана, но неподписана от ищеца и е не разплатена стойност 208653,24 лв., съгласно заключение на СИЕ от 07.09.2015г. Според ищеца, не разплатените СМР са на обща стойност 650576,62 лв.

Били са образувани гр.д.№ 2725 и № 2726 от 15.12.2013г. на ВРС за обезпечаване на доказателства по бъдещ спор - конкретно да се установи извършеното от ищеца строителство-СМР по представените и описаните протоколи, актове за изпълнени СМР и актове за скрити работи-образец12.

За обекта по делото са изготвени СИЕ със заключение от 07.09.2015 г. и СТЕ със заключение от 03.11.2015 г., известни на вещото лице от материалите по делото.

СТРАНИ ПО ДЕЛОТО :

Ищец: „СИГМА“ ООД, ЕИК..... гр.София

Ответник: „ВИНТИЖ – 2008“ ЕООД, ЕИК ..... с.Готованци
община Ново село, област Видин

ПОЛЗВАНА ДОКУМЕНТАЦИЯ И НОРМАТИВИ: цялата документация по делото.

ЗАДАЧИ НА ЕКСПЕРТИЗАТА:

ВЪПРОС № 1: Да се установи извършването на СМР /Строително-монтажни работи/ актувани с представени всички подписани и неподписани протоколи и образец 19 ?

ВЪПРОС № 2: Извършени ли са СМР съгласно приложените с исковата молба актове протоколи и фактури от „Сигма“ ООД?

ВЪПРОС № 3: Кои от извършените от изпълнителя „Сигма“ООД и актувани СМР са повторени /дублирани/ по договорите с „Инженеринг“ЕООД.

ВЪПРОС № 4: Вещото лице да изследва при страните по делото всички първични строителни книжа и документи /документи за доставка, платежни с подизпълнители, протоколи за явни и скрити работи и всички други относими документи/ за дублираните, преактувани СМР по предходната т.П, като представи описателно и аналитично /вк. таблично/ всяка една от спорните СМР с посочване на съответните документи и времето на тяхното издаване/извършване?

След като се запознае със представените от ищеца протоколи акт обр.19 с № 14/22.07.2013 г., № 15/26.09.2013 г., № 16/14.10.2013 г., №1/04.11.2013 г., № 17/13.05.2014 г., № 2/28.11.2013 г. и № 3/15.11.2013 г., както и на актовете за скрити работи към тях - общо 13 бр., протокол за водоплътност към акт обр.19 № 1/04.11.2013 г., протокол 1 обр.19 от 25.04.2012 г. и констативен протокол от 20.05.2014 г. и документите, представени от ответника в с.з. от 10.06.2015 г. /договори и протоколи/ да отговори на следните въпроси:

ВЪПРОС № 5: Има ли съвпадение между СМР, които ищеца чрез протоколите си твърди, че е извършил и СМР, извършени според доказателствата на ответника от ново наетия строител „Инженеринг“ЕООД?

ВЪПРОС № 6: Какви са СМР по протоколите, представени от ищеца, за които липсват идентични СМР, описани в доказателствата представени от ответника; в кои протоколи са описани, да се индивидуализират по вид, количество и протоколи, да се остойността същите съобразно цените на „СИГМА“ООД?

ВЪПРОС № 7: Какви са СМР по протоколите, представени от ищеца, които са идентични със СМР, описани в доказателствата представени от ответника; в кои протоколи са описани, да се индивидуализират по вид, количество и протоколи, да се остойностят същите съобразно цените на „СИГМА“ ООД?

ВЪПРОС № 8: Като се изследват всички гореизброени документи, Акта за установяване състоянието на строежа при спиране на строителството и заключителните експертизи по гр.д.№ 2726 и 2725/2013 г. по описа на ВРС да се установи кои СМР, описани в протоколи акт обр.19 с №14/22.07.2013г., №15/26.09.2013г., №16/14.10.2013г., №1/04.11.2013г., №17/13.05.2014г., №2/28.11.2013г. и №3/15.11.2013г., както и на актове за скрити работи към тях-общо 13бр., Протокол за водоплътност към акт обр.19 №1/04.11.2013г., Протокол 1 обр.19 от 25.04.2012г. и Констативен протокол от 20.05.2014г. не са били извършени към 09.10.2014г. и кои са били извършени/ да се опишат по вид, количество, стойност, протокол /акт/, да се даде обобщена стойността на извършените и не извършените СМР към този момент.

ВЪПРОС № 9: Не извършените от „СИГМА“ ООД СМР според акт за установяване състоянието на строежа при спиране на строителството от 09.10.2014г. извършени ли са съобразно протоколите от „Инженеринг“ ЕООД.“

КОНСТАТИВНО-СЪОРАЗИТЕЛНА ЧАСТ:

За гр.д. № 2725 е изготвена СТЕ със **заключение от 23.06.2014 г.** за изпълнени СМР по Протокол № 1/04.11.2013 г. и Протокол № 2/28.11.2013 г. Заключение е прието на с.з.на 30.06.2014г. и делото е прекратено.

За гр.д.№ 2726 са изготвени СТЕ за изпълнени СМР описани в протоколи № 14/22.07.2013 г., № 15/ 26.09.2013г. и № 16/14.10.2013г. със **заклучения от:** 17.06.2014 г., 12.08.2014 г., 10.11.2014 г., и 18.03.2015 г. на **тройна СТЕ** . В с.з от 25.03.2015г. заключението на **тройната СТЕ** е прието с ОМ на инж.Марчоков и делото е прекратено.

При изготвяне на настоящата експертиза **съм съблюдавала** резултатите от **заклучителните** експертизи и описаните по-долу **документи.**

1. Представени са КСС /количествено стойностни сметки/ за изпълнени СМР на стойност **2 343 873,43** лв. без ДДС и за оставащите за изпълнение СМР на стойност **552 028,58** лв. без ДДС по Договор за финансова помощ № 5/123/00510 от 23.02.2012 г. и Анекс № 2 към него. КСС са **подписани от двете страни.**

2. Представена е **Рекапитулация-обобщение** на приемно-предавателни протоколи за всички изпълнени и приети с акт образец 19 СМР на **обща стойност –2 343 943,21** лв. без ДДС, **подписана от двете страни.** Последният протокол **№13** обр.19 съгласно Рекапитулацията е от 09.05.2013 г.

3. Представен е **Акт за установяване състоянието на строежа при спиране на строителството** от 09.10.2014г. **образец10**, за обекта по **основния Договор №1/15.08.2012г.** с придружаващите го Анекси№1,2,3. Акта е съставен във връзка смяна на Строителя.Подписан е с ОМ на Ищеца-Строител, лицата упражняващи Строителен надзор по съответните части, Проектантите по съответните части, Технически контрол за част Конструктивна, от „Агропромпроект“ООД, и Възложителя – Ответника по настоящото дело.

5. Във връзка с ОМ на строителя-ищеца по делото, инж.В Петков, изразено в Акт образец **10** по горната точка 4 е представен **Констативен протокол от 09.10.2014** г. за част **Електро** и част **ВиК** , подписан от възложител- ответника по делото, строител - ищеца по делото, управител Строителен надзор Стандарт ЕООД, Строителен надзор част Електро и Подизпълнител част Електро.

6. Представен е **Констативен акт за установяване годността за приемане на строежа образец 15** от 09.03.2015 г., подписан от възложителя - ответника по делото, проектанта „Агропромпроект“ ООД – лицата проектантите на съответните части, Строителя - новонаетия „Инженеринг“ ЕООД и „ СИГМА“ ООД- Ищеца по делото с ОМ.

7. Представена е **заповед** на проектанта от 12.03.2013 г. по част **Ел. инсталации**, но по нея **не са представени допълнителни стойностни сметки.**

8. Представен е **Констативен протокол относно отстранени забележки в ОМ на Констативен акт образец 15.**

ПО ПРЕДСТАВЕНИТЕ ДОКАЗАТЕЛСТВА НА ИЩЕЦА:

1. Към Протоколите акт обр.19 има представени Актовете за установяване всички видове СМР установяващи **вида, количествата по проекта и изпълнението и оценка** на извършени СМР подписани от Строител, Строителен надзор по съответната част , Проектант и Управител на фирмата Строителен надзор **но не за всички работи.** Индивидуализирани са в съответните *Приложения.*

2. Към Протоколите акт обр.19 има представени Актовете за установяване всички видове СМР установяващи **вида, количествата по проекта и изпълнението и оценка** на извършени СМР, които подлежат на закриване - **образец12**, подписани от Строител, Строителен надзор по съответната част , Проектант и Управител на фирмата Строителен надзор, **но не за всички работи.** Индивидуализирани са в съответните *Приложения.*

3. В Акт образец **12/29.10.2014г.** за подобект „Пречиствателно съоръжение за смесени битови и промишлени и отпадъчни води и отвеждащ колектор от УПИ III-502 до дере за заустване“, по част **ВиК вида и количествата на СМР се различават** от тези по Протокол № **2/28.11.2013 г.**, за който се отнася. Акта **неправилно** е поставен към Протокол № **1/04.11.2013 г.**

4. За Протокол № **2/28.11.2013 г.- няма** снимков материал за част **ВОбД колектор** , Акт образец **12** или **в наличност съответните знаци.**

5. Протокол от изпитване на водоплътност на отвеждащ колектор от 11.11.2013 г. се отнася за Протокол № **2/28.11.2013 г.- част Канализационен колектор т.б.** Поставен е неправилно след Протокол № **1/04.11.2013г.** Подписан е от Строител, строителен надзор по съответната част, Проектант и Управител на фирмата Строителен надзор.

6. Протокол № **17/13.05.2014 г.**

ЧАСТ АРХИТЕКТУРНА: описаните видове работи по вид, количество и стойност **не са включени** в КСС удостоверяваща оставащите за изпълнение СМР.

ЧАСТ ВЕРТИКАЛНА ПЛАНИРОВКА: описаните видове работи по вид , количество и стойност по точки 1, 4, 7 и 8 от протокола **не са**

включени в КСС удостоверяваща оставащите за изпълнение СМР. СМР по точки **5, 6, 7 и 8** на протокола **се повтарят**. Актувани са в Протокол № **14** точки 5 и 6, а точки 7 и 8 в Протокол № **15**. Точка 9 от Протокола-каменна облицовка от бичен гнайс по цветарници / **няма** такъв вид работа в КСС по основния Договор.

ЧАСТ АСАНСЬОРНА УРЕДБА: повтаря се. Актувана е в Протокол №**15**.

7.Протокол №**3**/15.11.2013г.

ЧАСТ ОВК: описаните СМР от т.1 до т.11 включително, **не са включени** в КСС удостоверяваща оставащите за изпълнение СМР.

ЧАСТ ЕЛЕКТРО-ВЪТРЕШНИ ИНСТАЛАЦИИ: описаните СМР от т.1 до т.38 включително по протокола се явяват описание на СМР по **вид и единична цена** от КСС по основния Договор. СМР по **точки от 1,6,8,11,13,14 и 16** по вид се повтарят.Актувани са в Протокол №**16**. Количествата по тези точки и точки **18,21,23,25,26,28,29,30,31,32,35,36, 38** от Протокол №**3**, **не са включени** в КСС удостоверяваща оставащите за изпълнение СМР.

ЧАСТ ДОПЪЛНИТЕЛНИ СМР съгласно заповед от м. март 2013г.: - описаните СМР дали съответстват на представената заповед на Проектанта от **12.03.2013г.** могат да удостоверят **само Проектантът и Строителния надзор?**

ЧАСТ СПАДА СЕ ОТ ОСНОВЕН ПРОЕКТ: компетенция на Проектанта и Строителния надзор по ел.част.

8.Констативен протокол от 20.05.2014г.удостоверява че,считано от **20.05.2014г.**„СИГМА“-Ищеца **няма достъп** до обекта.

9.В Акт **обр.10** /09.10.2014г.за Подобект „Пречиствателно съоръжение“ е написано, че не е изпълнена „ външна хидроизолация и циментова замазка на пречиствателната“. В КСС Приложение №1 към Договор от 28.06.2013г.**няма** предвидени такъв вид работи.

10. По представените фактури:

Фактури на „Виолина“ ООД от 22.05.2013г.,16.07.2013г.и 29.11.2013г. за работа на строителни машини Камаз, Фадрома, Валяк по приложени протоколи 1/ 16.07.2013г. 2 / 29.11.2013г.имат отношение към изпълнението на ВП по протоколи №14,15 и16.

Фактурите за бои, бетонови р-ри, до 29.11.2013г.също са свързани с протоколи №14 и №15 и №16.

Фактурите за Паркинг елементите и плочите са свързани с протокол№16 ВП.

Фактурите за гнайсовите плочи за 344,5м2 от 04.09.2013г.,14.10.2013г. и 17.10.2013г. са приложими за протокол№ 16 за облицовки и замяна на циментови замазки с гнайс - в ОМ на инж.Марчоков.

Фактурите за вратите са съотносими с архитектурните работи на протокол№15.

ПО ПРЕДСТАВЕНИТЕ ДОКАЗАТЕЛСТВА НА ОТВЕТНИКА:

1. В представените Протоколи образец **19** от **03.11.2014г.**, **06.02.2015г.**,и **16.02.2015г.** , СМР са изпълнени от „Инженеринг“ ЕООД.За тях **няма актове** за скрити работи образец **12**, които да са подписани от Строител, Строителен надзор и Проектант по съответната част и Управител на фирмата Строителен надзор.**Няма** протоколи от **изпитване** на инсталации.

2. Към договора за изпълнение на СМР от **10.10.2014г.** между „ВИНТИЖ 2008“ ЕООД и „Инженеринг“ЕООД, за подобект: „Пречиствателно съоръжение за смесени битови и промишлени отпадни води“ **не е приложен Анекс1**, на базата на който се **формира общата стойност на възложените** за изпълнение СМР.Представен е Протокол **обр.19** от **10.10.2014г.** съставен на 03.11.2014г., в който описаните видове работи от т.1до т.14 включително **част електро**,съвпадат с видовете СМР описани в Протокол **№2/28.11.2014г.** **част електро** на „СИГМА“ ООД.Има различия в количествата и единичните цени.

3.В Констативен протокол от16.04.2015г. относно отстранени забележки описани в ОМ на инж.В.Петков при подписването на Констативния акт за установяване годността за приемане на строежа-

образец 15, като доказателство за изпълнени СМР по част Вертикална планировка се сочи приложен снимков материал, приложен към досието на обекта. Такъв по делото няма.

4. В анекс 1 към Договора за изпълнение на СМР от **10.10.2014г.** между „ВИНТИЖ 2008“ЕООД и „Инженеринг“ЕООД, част **Архитектурни работи, неизпълнените работи** съгласно **Акт обр10/09.10.2014г.** по точки **80 и 81/** от КСС по Основния Договор /15.08.2011г. и Анекс2 към него/ ,вида на работите е трансформиран от **Облицовки от НРЛ плоскости с дървесен фладер по външни стени/ фасади/ и Облицовки от НРЛ плоскости с дървесен фладер по страници на външна дограма** съответно във **Външна полимерна мазилка по фасади и Външна полимерна мазилка по фасади.** Количествата и единичните цени са запазени.

5. В анекс 1 към Договора за изпълнение на СМР от **10.10.2014г.** между „ВИНТИЖ 2008“ЕООД и „Инженеринг“ЕООД, част **Вертикална планировка, неизпълнените работи** съгласно **Акт обр10/09.10.2014г.** по точка **15/ 15а, 15б, 15в, 15г,15д,15е** от КСС по Основния Договор /15.08.2011г. и Анекс2 към него/ вида на работата е трансформиран в нов **15/15а,15б,15в** с ново съдържание / съответно от **Асфалтови работи в Уплътнителна настилка.** Количеството е запазено, но единичната цена е променена от **70,00лв/м2** на **59,12лв/м2.**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ОТГОВОРИ НА ВЪПРОСИТЕ НА ИЩЕЦА:

а/ От „СИГМА“ ООД са извършени СМР съгласно приложените с исковата молба актове, протоколи и фактури, **но не в обем, количество и стойност такива каквито са представени: Приложения № 6 и № 7.**

б/ **Извършените от изпълнителя „Сигма“ООД и актувани СМР са повторени/ дублирани/ по договорите с „Инженеринг“ЕООД съгласно изготвеното Приложение №2** на настоящата експертиза.

в/ *Приложение №5* на настоящата експертиза отговаря на третия въпрос.

ОТГОВОРИ НА ВЪПРОСИТЕ НА ОТВЕТНИКА:

1. **Има съвпадение** между СМР, които ищеца чрез протоколите си твърди, че е извършил и СМР, **извършени** според доказателствата на ответника от **новонаетия строител, "Инженеринг" ЕООД**. Това може да се проследи в *Приложение №2* на настоящата СТЕ.

2. СМР по протоколите, представени от ищеца, **за които липсват идентични СМР**, описани в доказателствата **представени от ответника**, **описани по протоколи, индивидуализирани по вид, количество и остойностени по цени на „СИГМА“**, са представени в *Приложение № 1* на настоящата СТЕ.

3. СМР по протоколите, **представени от ищеца, които са идентични със СМР**, описани в доказателствата представени от ответника, **индивидуализирани по вид, количество и остойностени по цени на „СИГМА“** са представени в *Приложение №2* на настоящата СТЕ.

4. **Изпълнените и неизпълнени СМР-ти** съобразно **Акт образец 10/ за установяване състоянието на строежа при спиране на строителството/ от 09.10.2014г.** и съобразно **заклучителните експертизи от 18.03.2015г.** към гр.д.№2726/2013г. и **от 23.06.2014г.** към гр.д.№2725/2013г., **включени към Протоколи и актове образец 12** към тях, **Протокол за водоплътност към акт образец 19- Протокол №2/28.11.2013г., Протокол 1 образец 19/25.04.2012г,** съобразно **Констативен протокол от 20.05.2014г., представени от „СИГМА П“ ООД и документи представени от „ВИНТИЖ 2008“ ЕООД, към 09.10.2014г.** описани по Протоколи, вида, количеството, стойността на СМР и общата им сума, са дадени в *Приложение № 3* на настоящата СТЕ.

5. **Неизвършените от „СИГМА“ ООД СМР**, според **Акт за установяване състоянието на строежа при спиране на строителството образец 10 от 09.10.2014г.** изпълнени или **неизпълнени** съобразно протоколите от „Инженеринг“ ЕООД са описани в *Приложение №4* на настоящата СТЕ.

.....

Изготвил:.....

/дата/

/инж.Е. К./

СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНА ЕКСПЕРТИЗА

Днес, ..., в гр. Враца, подписаната Н.Н.Т. – експерт икономист, образование: висше, магистър, икономическа кибернетика, вещо лице пореден номер .... от списъка на Окръжен съд Враца, съставих настоящата **СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНА ЕКСПЕРТИЗА**.

ВЪЗЛОЖИТЕЛ НА ЕКСПЕРТИЗАТА

Административен съд гр. Враца, във връзка с административно дело № XX/2018г. по описа на Административен съд гр. Враца

ДАТА НА ПОЛУЧАВАНЕ: определение на АС Враца от 01.06.2015 г., получено на дата.....2015 г.

ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ: Основателността на внасяне на допълнителна лихва.

КРАТКИ ДАННИ ЗА ХАРАКТЕРА НА ДЕЛОТО:

В РУ"СО"-ТП на НОИ гр. Враца е начислена допълнителна лихва в размер 35,00 лева по внесена от жалбоподателя ААА сума в размер 300,00 лева за погасяване на задължението по разпореждане № 1-А/01.12.2017г. Жалбоподателя ААА не е съгласен с така начислената допълнителна лихва и твърди, че изцяло е погасил задължението по връченото му разпореждане № 1-А/01.12.2017 г. в размер 300,00 лв.-главница 270,00/Двеста и седемдесет/ лв. и лихва 30,00 /Тридесет/ лв. и сумата от 35.00 лева неправомерно му е начислена.

Ищец: ААА

Ответник: Районно управление „Социално осигуряване“- Териториално поделение на Националния осигурителен институт /РУ"СО"- ТП на НОИ/ гр. Враца.

ДЕЛОТО Е НАСРОЧЕНО НА 10.07.2018Г. Проверката е започната и завършена в РУ"СО"-ТП на НОИ гр. Враца на 28.06.2018г.

ЗАДАЧА НА ЕКСПЕРТИЗАТА: *Да се определи основателността на внасяне на допълнителната сума в размер 35,00 лева /допълнителна лихва/ по същото това разпореждане № 1-А/01.12.2017 г.*

ИЗПОЛЗВАНИ МАТЕРИАЛИ:

Жалба на лицето ААА против Решение на директора на РУ"СО"-ТП на НОИ гр. Враца .

Решение на Директора на РУ"СО"-ТП на НОИ гр. Враца
Кодекс за социално осигуряване /КСО/
Наредба № 1 от 13.02.2007г. за ползване и изплащане на парични помощи за профилактика и рехабилитация /НПИПППР/
Доказателствата, приложени по административно дело № XX/2018г. по описа на Административен съд гр. Враца.

НАПРАВЕНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ: Прегледани са издаденото и връчено на 17.03.2018 г. разпореждане № 1-А/01.12.2017г., платежен документ /приходен касов ордер № 8 от 17.03.2018г./ за погасено задължение по разпореждане № 1-А/01.12.2017г. Сумата в размер 300,00 лева по издаденото разпореждане № 1-А/01.12.2017г. е внесена от жалбоподателя ААА по съответната сметка на РУ"СО"-ТП на НОИ гр. Враца на 17.03.2018 г. Заверени копия на разпореждането № 1-А/01.12.2017г. и приходния касов ордер № 8 от 17.03.2018г. са приложени към настоящото заключение.

АНАЛИЗ:

Жалбоподателя ААА оспорва допълнително начислената лихва по Разпореждане № 1-А/01.12.20017г. в размер 35,00 /Тридесет и пет/ лв. тъй като смята, че изцяло е погасил задължението по горепосоченото Разпореждане. Действително, сумата по издаденото Разпореждане е изцяло погасена, но тя е внесена от жалбоподателя на 17.03.2018г. Лихвата в горепосоченото Разпореждане е начислена до датата на издаване на същото, т.е. до 01.12.2017г. За периода от 02.12.2017г. до 16.03.2018г. върху главницата от 270,00лв по горепосоченото разпореждане е начислена допълнителна лихва в размер на 35,00лв., съгласно разпоредбата на чл. 113 от КСО. А съгласно разпоредбата на чл. 110, ал. 9 от КСО вземанията на държавното обществено осигуряване се погасяват в последователност : **главница, лихва и разноски**. С други думи, до като не бъде погасена главницата, лихвата тече и тя се увеличава. Ето защо сумата в размер **35,00/Тридесет и пет/ лв. правилно е начислена за периода на забавата от 02.12.2017г. до 16.03.2018г.**

В заключение:

НА ВЪПРОСА: *Да се определи основателността на внасяне на допълнителната сума в размер 35,00 лева /допълнителна лихва/ по същото това разпореждане № 1-А/01.12.2017 г.*

ОТГОВОРА Е:

Съгласно разпоредбата на **чл.110, ал.9 от КСО** вземанията на държавното обществено осигуряване се погасяват в последователност: **главница, лихва и разноски**.

С други думи, до като не бъде погасена главницата, лихвата тече и тя се увеличава. Ето защо сумата в размер **35,00/Тридесет и пет/ лв. правилно е начислена за периода на забавата от 02.12.2017г. до 16.03.2018г.**

28.06.2018г.
Гр. Враца

Вещо лице:
/ Н. Т./

Приложение № 8

ПОВТОРНА СЪДЕБНО-ТЕХНИЧЕСКА ЕКСПЕРТИЗА

Днес,.....г., в гр.Враца, подписаната, инж. С.И.Б. образование: висше, магистър, строителен инженер, специалност: водоснабдяване и канализация - вещо лице към списъка при Врачански Окръжен Съд изготвих настоящата **ПОВТОРНА СЪДЕБНО-ТЕХНИЧЕСКА ЕКСПЕРТИЗА**.

ВЪЗЛОЖИТЕЛ НА ЕКСПЕРТИЗАТА

Районен съд - Мездра с Определение №...../..... год. на за назначаване на експертиза по гражданско дело №...../2014 г. по описа на съда, насрочено за .....г. 9.30 часа..

КРАТКИ ДАННИ ЗА ДЕЛОТО: /известни от материалите по делото/

СТРАНИ ПО ДЕЛОТО :

Съсобственици на многофамилна 3-етажна МЖС с тавански етаж за живеене, находяща се в УПИИП, дв.пл.№1555 -кв.55 по градоустройствен план на гр.Мездра.

ИЩЕЦ Д.П.К. собственик на 2-ри жилищен етаж в сграда на ул.,Хр.Ботев“№55.

ОТВЕТНИК: И.Х.И - собственик на 3-ти жилищен етаж в сграда ул.,Хр.Ботев“№55.

ПОЛЗВАНА ДОКУМЕНТАЦИЯ И НОРМАТИВИ

- Комплект документи - налични в гр.дело ...../2014 г на РС –гр.Мездра.
- Закон за собствеността.
- ЗУТ
- Наредба№4/17.06.2005г. /попр. -ДВ./8.07.2005г. за проектиране, изграждане и експлоатация на В и К сградни инсталации.
- Норми за проектиране на В и К сградни инсталации -по з-д №РД-02-14-35 от 2.5.1986 г.
- Наредба №4/14.09.2004 за условията и реда за присъединяване на потребителите и за ползване на В и К системи.

ЗАДАЧИ НА ЕКСПЕРТИЗАТА:

ВЪПРОС № 1 - има ли изградена инсталация за оттичане на мръсна вода от 3-ти жилищен етаж, в първоначалния ли си вид е тя?

ВЪПРОС № 2 - премествана ли е въпросната инсталация в отдушната тръба на сградата ?

ВЪПРОС № 3 - Затваряна ли е отдушната тръба и в този си вид изпълнява ли функциите си по предназначение, създава ли пречки за ползване на жилищните етажи, в частност WC и Баня и способствува ли за влага и мухъл на тези и съседни помещения?

ВЪПРОС № 4 - Запушен ли е в момента отдушника за WC и баня на цялата сграда?

КОНСТАТИВНА ЧАСТ

Гражданско дело №...../2014г. е заведено на основание искова молба от ищеца -Д.П.К. В молбата, по виждане на съставителят ѝ, извършените действия от ответника се разглеждат в съпоставимост на чл.38 и чл.109 от ЗС и се определят като недопустими. При това положение от ответника - И.Х.И. се изисква да понесе отговорност за направените от него изменения - които се поставят, като въпроси за техническо изясняване и даване на експертно заключение.

Направих три огледа на обекта:

- първият на дата ..... в присъствието на ищеца.
- вторият на дата ..... в присъствието на ответника.
- третият на дата ..... в присъствието и на двамата.

В сградата на посочения адрес по Работен проект от 1985 г. - архитектурно строителна и конструктивна части е предвиден и изграден вентилационен отвор/ОТДУШНИК/- по височината, на който в мокрите помещения са предвидени инсталационни отвори за монтаж на вентилационни решетки, чрез които да се обезпечава проветряемостта и изпаренията в тях.

В сградата на посочения адрес по Работен проект от 1985 г. - част ВиК със сградно канализационно отклонение и ВКК-РВСф 110 е обезпечена сградната канализационна инсталация.

Към момента на огледите – се констатира следната ситуацията:

На 1-вия етаж няма монтиран вентилатор към отдушника над душа в банята, също и отвор за него.Има съществуващ или избит неправомерно отвор на отдушника на преградната стена между WC и баня над пода, което не е издържано технически.Видно е демонтажа на част от ВКК в WC на 1-ви етаж, който е изпълнен под малко отклоняващо се от вертикалната трасе. По информация на собствениците - това се е случило поради авария в предишната тръба, което е довело до наводняване на WC – респективно овлажняване и мухъл, което е видно и в момента.Аварията – най вероятно е от неправилно заустване на отводняването на тоалетната чиния на 2-^{ри} етаж, което е нарушило проводимостта на канала и създадо наводняването на 1-^{ви} етаж.

На 2-^{ри} етаж-монтираният от ответника вентилатор на отдушника в банята е изкъртен и разбит отвора. Висящият вентилатор не може да изпълнява предназначението си функционално.

На 3-^{ти} етаж-са монтирани и функционират вентилационната решетка и вентилатора.

Собственикът няма проблем с вентилирането на преустроеното мокро помещение.Дори и да се произведе парообразна въздушна маса, тя се асимилира от действащите вентилационни приспособления посредством отдушника, **чийто функция по никакъв начин - не е нарушена.**

Налични са петна от влага по таваните на 2-^{те} спални на 3-^{ти} етаж –поради протичане на покрива-чийто повреда ответника е отстранил за собствена сметка.

Не логично е парообразуване на долните етажи да се създава от по-горе разположените.

При така изложената констатация и при изразено желание и от двете страни при последния оглед за най безпроблемно и добронамерено разрешаване на проблема давам следното заключение:

ОТГОВОРИ НА ПОСТАВЕНИТЕ ВЪПРОСИ

Въпрос № 1: *Има ли изградена инсталация за оттичане на мръсна вода от 3^{-тия} жилищен етаж, в първоначалния ли си вид е тя?*

Отговор на въпрос № 1: *Да. След извършване на ремонт на WC и баня от ответника по делото - собственик на 3^{-тия} етаж- И.Х.И. по устна уговорка и съгласие на ищците Вертикален Канализационен Клон е преместен успоредно по вертикала с връзка етажен „s“ - съгласно чл.145(2) от Н/ба №4 за проектиране, изграждане и експлоатация на В и К сградни инсталации.*

ВЪПРОС № 2: *премествана ли е въпросната инсталация в отдушната тръба на сградата?*

Отговор на въпрос № 2: *Да. Над 2-рия етаж, частта от изградения по РП - ВКК е демонтиран, едновременно с това, новомонтираният изместен успоредно ВКК е изтеглен във вентилационния отвор/отдушник/ до кота 8,20 на ниво таванска плоча.*

ВЪПРОС № 3: *Затваряна ли е отдушната тръба и в този си вид изпълнява ли функциите си по предназначение, създава ли пречки за ползване на жилищните етажи, в частност WC и Баня и способствува ли за влага и мухъл на тези и съседни помещения ?*

Отговор на въпрос № 3: *С протичане на ремонта по добронамерен начин и разбирателство помежду съседите/ищец и ответник в настоящия момент по дело/, във вентилационния отвор на 2-рия и 3-ия етаж по вертикала са монтирани-вентилационни решетки и вентилатори в пространството на баните, съгласно техническите норми. Напречното сечение на отдушника е 400/400 мм. Изведеният от 3-ти етаж ВКК ф 110 мм в отдушника, не нарушава технически никакъв норматив. Забраната за проектиране и разполагане във отдушник за ВКК.*

ВЪПРОС № 4: *Запушен ли е в момента отдушника за WC и баня на цялата сграда?*

Отговор на въпрос № 4: *В настоящия момент и въобще отдушникът не е запушван. Проблемът, който се поставя от ищцата относно създава се неблагоприятна ситуация, а именно паробразуване на 2-ри етаж и наличие от влагоотлагания по тавани и стени на 1-вия и 2-рия етажи са в следствие от недобросъвестна поддръжка на собствеността в това число:*

Извършеното преустройство по отношение на обединяването на WC и баня от собственика на 3^{-ти} жилищен етаж и промяната на трасето на ВКК по вертикала-поставяйки го във отдушника не нарушава чл. 38 и чл.109 от ЗС.

Извършените ремонти – не са представлявали години наред препятствия по експлоатиране на В и К инсталацията, нито конфликти между съсобствениците.

ПРЕПОРЪКИ:

На 1-ви етаж

Да се подмени частта от ВКК, като ново поставената се укрепи /т.монтира вертикално/ и подвърже грамотно.Отвора в отдушника над пода в банята да се затвори.

Да се затвори съществуващия в отдушника отвор долу на пода в банята.

Да се направи нов отвор в отдушника на нивото на душа под самия таван в банята и монтира вентилатор.

На 2-ри етаж

На хоризонталната/етажен s/ връзка при успоредното преместване на ВКК да се постави РО/ревизионен отвор/, съгласно чл.149,(1)т.4.от Н/ба 4/17.06.2005 г.

Да се обработи и изолира отвора в отдушника на самото преминаване на /етажния s/във успоредно преместения ВКК.

Да се стабилизира монтираната вентилационна решетка на отдушника във WC.

Да се монтира отново и укрепи демонтираният вентилатор на отдушника в банята.

На тавански етаж - кота 8.20

Да се избие бетоновия зъб в отдушника на подовото ниво и направения отвор се затвори.

Да се продължи спрения /ново изтеглен до посочената кота ВКК/на таванския етаж и в под покривното пространство да се види къде попада отдушника.

Над нивото на отдушника да се продължи и изведе най малко на 0.30 м над скатния покрив - чл.155(1).

Изведеният по старото трасе ВКК да се демонтира.

Съществуващата тръба продължение на отдушника да се изведе над скатния покрив и оформи с предпазна шапка за предотвратяване попадане на атмосферни води и други замърсявания в отдушника -чл.132(3)

Да се постави на ВКК, продължен в таванския етаж РО на височина 0.80 м от пода - чл.149(2).

За допълнително регулиране на налягането във ВКК - най-горе, преди изтеглянето му над отдушника, може да се постави и вентилационна клап а-чл.132(4).

При осъществяване на тези действия ще се предотвратят нежеланите пререкания и осигури качествено функциониране на въпросните инсталации.

гр.Враца

.....2017г.

Съставил:

/инж.С.Б./

Приложение № 9

ЛЕСОТЕХНИЧЕСКА ОЦЕНИТЕЛНА ЕКСПЕРТИЗА

Настоящата експертиза е изработена на основание Определение от 00.00.2014 г. на Районен съд Враца по гр. дело № ...../2014г.

Експертизата е изготвена в гр. Враца на .....2014г. от инж. К.Н. /образование: висше, магистър, електроинженер; специалност: експерт лесовъд /.

КРАТКИ ДАННИ ЗА ХАРАКТЕРА НА ДЕЛОТО: Делото е образувано по предявен от ..... против..... иск с правно основание чл.30, ал. 3 от ЗС. Ищцата и ответникът са съсобственици на лозе от 2,191 дка в м. „ Дралова могила “, имот № ..... в землището на гр. Криводол. Иска се заплащане на обезщетение за отсечени 7 бр. орехи от горепосочения съсобствен имот. Сечта е извършена през м. април 2013 г.

ЗАДАЧИ НА ЕКСПЕРТИЗАТА:

1. Какво количество дървен материал може да се добие от седем броя здрави орехови дървета на възраст 30-40 години, в това число за промишлени нужди и огрев, в кубатура или линейни метри?

2. Каква е средната пазарна стойност на кубик или линеен метър орехов дървен материал за промишлени нужди – производство на мебели и други?

3. Каква е средната пазарна стойност на кубик орехов дървен материал за огрев?

ИЗПОЛЗВАНИ МАТЕРИАЛИ:

1. Наредба за оценка на поземлени имоти в горски територии, приета с ПМС № 236 от 03.08.2011 г., изм. и доп., бр. 99 от 14.12.2012 г., в сила от 14.12.2012 г.

НАПРАВЕНИ ИЗМЕРВАНИЯ:

1. Измерване пъните на отсечените дървета;
2. Измерване и окачествяване на складирания дървен материал в дома на ответника.

ОПИСАТЕЛНА ЧАСТ:

След като се запознах с материалите по делото извърших оглед на терен в имота, от който са отсечени 7 бр. орехови дървета. На място направих измервания на пъните на отсечените дървета, след което посетих дома на ....., където бе складиран дървеният материал и измерих всички сортименти с обемна клупа. По този начин установих, че има пълно съответствие между диаметрите на пъните и диаметрите на доземните части на стъблата на всичките седем броя отсечени орехови дървета. От съответствието на диаметрите на всички съседни секции разкроена дървесина направих извода, че няма липсващи части на добитите 7 бр. орехови дървета и следователно складираният материал е цялото добито от съсобствения имот количество дървен материал. От направено окачествяване на дървесината съгласно БДС констатирах, че само два сортимента са годни за промишлени нужди, но дори и по тях има наличие на чепове и малки кривини, което е основание да не могат да бъдат причислени към графата „специални сортименти“, които са с по-висока себестойност. Останалата дървесина е виторасла, с кривини и голям брой чепове, а някои от стъблените секции имат и гнилоти. Дървесина, с такива недостатъци е негодна за промишлени цели и може да бъде използвана само за отопление. Измерените обеми по сортименти са както следва:

1. Едра строителна дървесина (ЕСД) - 0,5 м³;
2. Дърва за отопление – 2,1 м³.

След направени справки в сайта на СЗДП Враца за извършените тържни процедури за продажба на дървесина и в справката на ИАГ за реализираната дървесина през 2013 г., публикувана на сайта на агенцията установих, че не са извършвани сделки с орехова дървесина и следователно за определяне средната пазарна стойност на дървесината не може да бъде използван метода на сравнимите продажби. За установяване на средната пазарна стойност на дървесината използвах приложение № 4 към чл. 11, ал. 1 и ал. 13 от Наредба за оценка на поземлени имоти в горски територии, приета с ПМС № 236 от 03.08.2011 г., изм. и доп., бр. 99 от 14.12.2012 г., в сила от 14.12.2012 г., от което отчетох следните цени:

- Специален сортимент - 300 лв./м³
- Едра строителна дървесина (ЕСД) – 110 лв./м³

- Средна строителна дървесина (ССД) – 59 лв./м³
- Дребна строителна дървесина (ДСД) – 56 лв./м³
- Дърва за огрев – 54 лв./м³

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

1. Количеството дървен материал, което може да се добие от 7 бр. здрави орехови дървета на възраст 30-40 години, в това число за промишлени нужди и огрев, може да варира в големи граници спрямо условията на месторастене. Годността на дървесината за промишлени нужди може да бъде определена само чрез окачествяване на конкретния дървен материал. Поради това, направих измервания за установяване на обема добита дървесина от 7-те бр. отсечени орехови дървета и окачествих дървесината на мястото, където се съхранява, при което установих:

- количеството на едра строителна дървесина (ЕСД) - 0,5 м³;
- количеството на дърва за огрев – 2,1 м³.

2. Средните пазарни стойности на кубик орехов дървен материал за промишлени нужди – производство на мебели и други, отчетена по приложение № 4 към чл.11, ал. 1 и ал. 13 от Наредба за оценка на поземлени имоти в горски територии, приета с ПМС № 236 от 03.08.2011 г., изм. и доп., бр. 99 от 14.12.2012 г., в сила от 14.12.2012 г. са:

- Специален сортимент - 300 лв./м³
- Едра строителна дървесина (ЕСД) – 110 лв./м³
- Средна строителна дървесина (ССД) – 59 лв./м³
- Дребна строителна дървесина (ДСД) – 56 лв./м³

4. Средната пазарна стойност на кубик орехов дървен материал за огрев, отчетена по приложение № 4 към чл. 11, ал. 1 и ал. 13 от Наредба за оценка на поземлени имоти в горски територии, приета с ПМС № 236 от 03.08.2011 г., изм. и доп., бр. 99 от 14.12.2012 г., в сила от 14.12.2012 г. се равнява на 54 лв./м³.

Дата: 28.05.2014 г.

Вещо лице:

гр. Враца

/ инж. К.Н/

Приложение № 10

ПОЖАРО-ТЕХНИЧЕСКА ЕКСПЕРТИЗА

Днес,.....г., в гр.Враца, подписаният, инж. Ц.Г.Ц. с образование: висше, магистър, електроинженер, *специалност:* ел. снабдяване на промишлените предприятия - вещо лице към списъка при Врачански Окръжен Съд изготвих настоящата ПОЖАРО-ТЕХНИЧЕСКА ЕКСПЕРТИЗА.

ОСНОВАНИЕ ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ЕКСПЕРТИЗАТА

Постановление за назначаване на експертиза № 00/00 год. от следовател ПП при ОД на МВР гр. Враца.

КРАТКИ ДАННИ ЗА ДЕЛОТО: Пожаро-техническата експертиза е назначена за установяване причините за станалата експлозия в ресторант „.....“ – с. .... на 00.00.0000 г. при разпалване на печка с твърдо гориво, с използването на газбол /нафта/ от собственика на ресторанта.

ПРЕДСТАВЕН ДОКАЗАТЕЛСТВЕН МАТЕРИАЛ

Следствено дело № 00 от 0000 год. състоящо се от 74 страници.

ЗАДАЧИ НА ЕКСПЕРТИЗАТА

1. Анализирайки събраните по делото доказателства да се направи оценка, какви процеси са се развили при тези действия на собственика, коя е причината за експлозията и „запалване на въздуха“, вследствие на което са пострадали посетители. Тръбите на печката не са паднали?

2. Какви нарушения на противопожарните изисквания е направил собственика. Тези нарушения свързани ли са с някаква правно регламентирана дейност или занятие отнасящи се към длъжното му качество - собственик на ресторанта?

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА И НОРМАТИВНИ АКТОВЕ

1. Наредба № 8121з-647/01.10.2014 г. за правилата и нормите за пожарна безопасност при експлоатацията на обектите;

2. Методическо ръководство за установяване причините на възникване на пожари-НПИПБЗН 2007 г.;

3.Пожарна безопасност на отоплителните инсталации-доц. инж. Р. Къртов 2001 г.;

4. Развитие и прекратяване на пожарите - доц.Ц. Добрева, д-р подп. инж. В. Чочев, доц.Н. Попова 2003 г.;
5. Справочник опасни вещества - НПИПБЗН 2000 г.;
6. Горене и свойства на горимите вещества - П.Демидов
7. Следствено дело № 00/00 год. на ОД на МВР гр. Враца.

ИЗВЪРШЕНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ: /оглед на печката и местопроизшествието/.

ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО :

Съгласно показанията на ББ – собственик на ресторанта в с. ХХХХ, същия решава да запали печката на твърдо гориво в ресторанта, като сипва в нея две лопати въглища и около 100-150 гр. нафта. Запалва една хартия и я пуска в печката. След около 10-15 минути вижда, че печката не гори, запалва наново хартии и ги пуска в печката. Когато се опитва да сипе наново нафта се получила по негови думи „страшна експлозия“, „голям взрив“.

Другите свидетели също твърдят, че се е получила експлозия: „по едно време чух гръм, силен, все едно, че бомба се хвърли вътре в ресторанта“.

От експлозията според показанията на ББ – собственик на ресторанта се счува витринното стъкло в дъното на ресторанта и най-задното стъкло на кухнята.

Според свидетелите присъствали в ресторанта, нещо е горяло в ресторанта „със синкав пламък – като че ли гореше въздуха“, „като че ли въздуха се запали, целия ресторант беше в огън“. Интерес представляват и показанията на свидетеля ЦМЦ, който казва: „чух нещо като бучене и видях облак от пламък“, „огънят беше жълтеникав на цвят“.

При направения от мен оглед на място на 00.00.0000 година, констатирах, че печката не е засегната от взрив, което се потвърждава и от свидетелските показания. Собственика на ресторанта ББ, който се е намирал по време на произшествието срещу отворената врата на печката не е получил обгаряния освен, че „нещо ме повдигна и отхвърли назад заедно с тубата в ръка“. Според материалите от делото, тубата също не е засегната от експлозия. При срещата с собственика същия твърди, че след гръмването е оставил тубата с нафта на бар-бюфета, като му е направило впечатление, че нафтата от тубата е била чувствително намаляла.

АНАЛИЗ:

Преди възникване на произшествието, за запалване на печката на твърдо гориво са използвани въглища, нафта и хартия. Посочените материали са горими и имат, следните пожарни характеристики:

Въглища: характеризират се с голямо съдържание на химични съединения, които при нагриване от 200 до 800 °С се отделят в газообразно състояние. Такива летливи вещества са CO, CH₄, H₂S и др. Съдържанието на летливи вещества е най-важния показател, по който се определя способността им да образуват взривоопасни концентрации при нагриването им. Температурата на самовъзпламеняване на въглищата е от порядъка на 400°С, температурата на самонагриване 50-60 °С, а температура на тлеене 150-250 °С.

Нафта: състои се от 86% въглерод, 13% водород, 1% сяра и други примеси. Притежава широк диапазон на пламна температура от 48 до 110 °С и ниски температурни граници на възпламеняване от 57 до 155 °С. Парите на нафтата могат да образуват с въздуха взривоопасни концентрации в порядъка на 0,6-6,5 об.%. Максимално налягане на взрива на парите е 0,74 МРа.

Целулоза: състои се от 44,4% въглерод, 6,2% водород, кислород и азот 49,4%. Специфичната топлина на изгаряне е от порядъка на 4191 kcal/kg.

В началото при зареждане на печката с въглища, сипване на нафта и ниската температура в горивната камера на печката и околния въздух, горене няма, тъй като не може да започне реакция на окисляване на нафтата и въглищата с кислорода от въздуха. След като е пусната запалената хартия в камерата на печката започва нагриване на горимите материали в нея и процес на окисление, съпроводен с отделяне на топлина. В същото време започва и топлоотвеждане към стените на горивната камера на печката и към външната среда. Запалената хартия изгасва и не може да поддържа нагриването на процеса за окисление. В случая при започналия процес на окисление с отделяне на топлина, скоростта на топлоотвеждане е по-голяма от скоростта на топлоотделяне от започналия процес на окисление. Горимите пари получили се от нафтата и частично от въглищата не могат да достигнат долната концентрационна граница на възпламеняване и горене не възниква, независимо отделените при започналото окисление горими пари. Когато собственика на ресторанта отваря печката и наново пуска запалени хартии, процеса на окисление се възобновява, отделят се нови горими пари от нафтата и частично от въглищата. Температурата на паровъздушната смес се увеличава, като част от нея излиза в помещението на ресторанта. Парите от окислението достигат долната граница на възпламеняване/ДГВ/ с въздуха и сместа се възпламенява. При ДГВ горимите пари съдържат излишък на въздух и малко количество горимо вещество, следователно ниска специфична топлина на изгаряне, малка скорост на разпространение на пламъка, ниска температура на взрива и ниско взривно налягане.

При внезапното възпламеняване на горимите пари в печката, което е съпроводено предимно с дразнещ звук /139 децибела/ с ниска честота и

ниско налягане на ударна вълна, собственика на ресторанта се отдръпва рязко назад при което разлива част от нафтата от тубата, като облива част от стените, тавана и хора в ресторанта. Това действие обяснява петната от нафта по стените и тавана След „гръмването“ е оставил тубата с нафта на бар-бюфета, като му е направило впечатление, че нафтата от тубата е била чувствително намалела. В същото време, от възникналото запалване в печката, се запалват и натрупаните взривоопасни концентрации на част от парите проникнали в помещението на ресторанта. При горене в помещението газообразните продукти на горене се повдигат нагоре и образуват газо-димен облак. Той излъчва достатъчно силен топлинен поток, който може да нагрее част от разлятата нафта до температура на самовъзпламеняване и запалването и. Вследствие на горенето в затвореното помещение се повишава налягането и може да бъде разрушено част от остъкленията.

В чл.40, ал.1, т.2 от Наредба № 8121з-647/01.10.2014 г. за правилата и нормите за пожарна безопасност при експлоатация на обектите е записано:

ал.1., При експлоатацията на отоплителните и вентилационните инсталации, уреди и съоръжения не се разрешава: т.2 употребата на ЛЗТ/лесно запалими течности/ и ГТ /горими течности/ за разпалване;”

Също така в **чл.7, ал.2** от цитираната **Наредба** е посочено: **„Лицата, които извършват почистването, зареждането и запалването (включването) на отоплителните и други уреди и съоръжения, и лицата, които използват тези уреди и съоръжения, са отговорни за тяхната пожаробезопасна експлоатация.”**

В съответствие материалите по делото, данните от специализираната литература посочена, по-горе и направения анализ мога да посоча, следното заключение на поставените въпроси:

ОТГОВОРИ НА ПОСТАВЕНИТЕ ВЪПРОСИ:

Въпрос № 1: *Анализирайки събраните по делото доказателства да се направи оценка, какви процеси са се развили при тези действия на собственика, коя е причината за експлозията и „запалване на въздуха“, вследствие на което са пострадали посетители? Тръбите на печката не са паднали.*

Отговор на въпрос № 1: Вследствие на неправилните действия на собственика на ресторанта при разпалване на печката на твърдо гориво с използване за тази цел на нафта, при втория опит за запалване, парите образували се от окислението на нафтата с въздуха достигат ДГВ и се запалват. Това запалване е съпроводено с физични явления подобни на взрив, но със значително по-малки механични въздействия. Преди достигане на ДГВ и при отворена вратичка на печката, част от горимите

пари постъпват в помещението. В следствие след запалване на парите в печката се запалват парите постъпили в помещението и част от разлятата нафта, вследствие на което са пострадали посетители и е възприето като „запалване на въздуха“. Съгласно Методическото ръководство за установяване на причините за възникване на пожари, явлението в помещението се категоризира като „пробягал пламък“ след който се наблюдава рязка повишаване на температурата и налягането, водещо до разрушаване на стъкла и прозорци.

Въпрос № 2: *Какви нарушения на противопожарните изисквания е направил собственика. Тези нарушения свързани ли са с някаква правно регламентирана дейност или занятие отнасящи се към длъжното му качество - собственик на ресторанта?*

Отговор на въпрос № 2: Собственика на ресторанта е нарушил забраната за разпалване на печката на твърдо гориво с горима течност, за което е и отговорен съгласно изискванията на **Наредба № 8121з-647/01.10.2014 г.** за правилата и нормите за пожарна безопасност при експлоатация на обектите.

ПОДПИС НА ЕКСПЕРТА: .....

/инж. Ц.Г.Ц./

06.07.2018 г.

гр. Враца

СЪДЕБНО - ОЦЕНИТЕЛСКА ЕКСПЕРТИЗА N .....

Днес, ...2018 г., подписаната Розина Петрова Банова, вписана за вещо лице пореден номер ....от списъка на Окръжен съд Враца, съставих настоящия протокол за извършена съдебно - оценителска експертиза N .....

ЕКСПЕРТИЗАТА Е ИЗГОТВЕНА от Розина Петрова Банова – експерт икономист /образование: висше, магистър, организация на производството, счетоводство и контрол/.

ВЪЗЛОЖИТЕЛ: Административен съд гр. Враца, във връзка с административно дело № ...../2015 г. по описа на Административния съд гр. Враца

ДАТА НА ПОЛУЧАВАНЕ: определение на АС Враца от ..... г., получено на дата..... г.

ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ: дължимите суми и лихвите върху тях за данък върху недвижими имоти ,

КРАТКИ ДАННИ ЗА ХАРАКТЕРА НА ДЕЛОТО:

Жалбоподател : Мариян .....ЕГН ..... гр. Враца ,общ. Враца, ул. „.....“ № .., вх...., ап. ...

Ответник : Директор на Дирекция „Местни данъци и такси” към Община Враца, представлявано от ..... – инспектор към Дирекция „МДТ“ Община Враца.

Против: Акт за установяване на задължение по декларация № ...../07.07.2015 г.

ДЕЛОТО Е НАСРОЧЕНО ЗА: ..... г. от ..... часа.

ЗАДАЧИ НА ЕКСПЕРТИЗАТА:

1. Да се определи какъв е размера на дължимите от Мариян .....суми за Данък върху недвижими имоти , Такса за битови отпадъци и Данък върху превозните средства , съгласно нормативните изисквания , вкл. Наредба за определяне и администриране на местните такси и цени на услуги на Общински съвет Враца.

2. Правилно ли са изчислени дължимите суми и лихвите върху тях за Данък върху недвижими имоти, Такса за битови отпадъци и Данък върху превозни средства , в Акт за установяване на задължения

№ 000 / 7.07.2015 год. и има ли несъответствия.

3. Предоставена ли е от страна на Община Враца за лицето услугата сметосъбиране и сметоизвозване, съответно по какъв начин и в какъв интервал е предоставена услугата, за която е начислена Такса битови отпадъци за недвижимите имоти, посочени в Акта за установяване на задължения № ...../ 7.07.2015 г. ?

ИЗПОЛЗВАНИ МАТЕРИАЛИ:

1. За изготвяне на експертизата бяха проверени и използвани следните книжа и документи:

Декларация с вх. № ...../ 31.03.1998 г., Приложение № 2, имота е деклариран --- Парцел, дворно място ... кв. м, застроена площ . . кв.м./Стария месокомбинат – не жилищен имот/

Сграда с година на построяване 1970 с РЗП – .....кв.м.

Пречиствателна станция с година на построяване 1970 г. с РЗП – 238 кв. м

Имот с. Лиляче, общ. Враца – 2 бр.

Земя - .....кв. м.

Земя и жил. сграда - /.... кв. м.земя и ...кв. м застроена площ/

Апартамент в гр. Враца, ул. „...№ ... вх., ап. .. – .. кв. м. . кв. м мазе

Декларация с вх. № ... 14.07.2006 г. по чл. 54., ал. 1 от ЗМДТ, за притежаван лек автомобил Фолксваген Лупо / ВР.....Р/

Опел Вектра / ВР .....АР /

Фиат Темпра ВР. ....АР- закрит към 24.04.2013 г.

Товарен автомобил /Мерцедес 312 Д / - ВР..... АС –действащ.

Наредба за определянето и администрирането на местните такси и цени на услуги и права на територията на община Враца.

Материалите приложени към делото.

ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

За неплатени такси по ЗМДТ на жалбоподателя е съставен Акт от Директор на Дирекция „Местни данъци и такси” към Община Враца, същият който се обжалва в Административен съд Враца. За декларираните имоти данъчната служба е начислила ТБО, които суми жалбоподателят не е заплатил и съответната служба е съставила Акт за задълженията й за периода 2010 – 2014 г. Жалбоподателят счита, че няма основание да заплаща ТБО и търси отмяна на Акта по съдебен път.

1.Какъв е размера на дължимите от Мариян .....суми за Данък върху недвижими имоти, Такса за битови отпадъци и Данък върху превозните средства, съгласно нормативните изисквания, вкл. Наредба за определяне и администриране на местните такси и цени на услуги на Общински съвет Враца.

За да отговори на задачата експертизата направи справка в Дирекция „Местни данъци и такси“ при Община, гр. Враца за декларираните имоти по подадените от жалбоподателя данъчни декларации.

Такса битови отпадъци /ТБО/ - е образувана в съответствие с изискванията на Закона за местни данъци и такси /ЗМДТ/, Глава трета, Местни данъци, Раздел I, Такса за битови отпадъци от чл. 62 до чл. 67 включително. Размера на таксата е определена по чл.66 от Закона за всяка услуга поотделно – сметосъбиране и сметоизвозване, обезвреждане на битови отпадъци в депа или други съоръжения, чистотата на териториите за обществено ползване.

Независимо от това, че програмно не е дадено решение за отчитане по дейности, то в счетоводството на Общината извънсчетоводно се извършва по дейности.

Данък върху недвижими имоти /ДНИ/ е определен в годишен размер и пропорционално на данъчната оценка, като са спазени изискванията на ЗМДТ/Приложение 2/ и Наредбата за определяне на местните данъци на територията на Община Враца, която се приема на Общински съвет – Враца за всяка година.

Данък върху превозните средства /ДПС/ се изчислява съгласно чл. 55 от ЗМДТ и Наредбата по чл. 1 ал. 2 на Общинския съвет, който определя размера на данъка за превозните средства съобразно вида им и изискванията.

От 01.01. 2010 год. облагането на моторните превозни средства се прекратява след прекратяване на регистрацията за движение и от месеца, следващ месеца на прекратяване на регистрацията. За целта се предоставят документи от компетентни органи, от собственика /чл. 54 ал. 4 / от ЗМДТ.

Редът за прекратяване на регистрацията на превозните средства е регламентиран с Наредба № I-45 от 2000 год. на МВР за регистрацията, отчета, пускането в движение и спирането от движение на моторните превозни средства и на ремаркетата.

Г-н ..... е регистрирал:

Декларация с вх. № ..... / 14.07.2006 г. по чл. 54., ал. 1 от ЗМДТ, за притежаван лек автомобил Фолксваген Лупо / ВР.....АР/

Опел Вектра / ВР .....АР /

Фиат Темпра ВР.....АР - закрит към.....2013 г.

Товарен автомобил /Мерцедес 312 Д / - ВР..... АС –действащ.

Съгласно чл. 64, ал. 1 от ЗМДТ таксата се заплаща от собственика на имота, а при учредено право на ползване от ползвателя, според одобрените от Общинския съвет разходи за съответната година за всяка от дейностите сметосъбиране и сметоизвозване, обезвреждане на битови отпадъци в депа или други съоръжения, чистотата и териториите за обществено ползване.

Жалбоподателят Мариян ..... е регистриран като задължено лице на основание подадени от него декларации по чл. 14, чл. 27 и § 2 от предходните и заключителни разпоредби на ЗМДТ.

Декларация с вх. № ...../ 31.03.1998 г. Приложение № 2:

Парцел, дворно място 2899 кв. м , застроена площ - 1198 кв.м.
/Стария месокомбинат –не жилищен имот/

Сграда с година на построяване 1970 с РЗП – 1920 кв.м.

Пречиствателна станция с година на построяване 1970 г. с РЗП – 238 кв. м.

Имот с. Лиляче, общ. Враца – 2 бр.

Земя - .....кв. м.

Земя и жил. сграда - /90 кв. м.земя и 90 кв. м застроена площ/

Апартамент в гр. Враца, ул. „.....№ ..., вх. .. ап. .. – .. кв. м. + .. кв. м
мазе

Няма подадени декларации за промяна в обстоятелствата за определяне на данъка / чл. 14 ал.3 /от ЗМДТ. Приложен е сключен договор с „ БРАМАС – 96 „ АД гр. Шумен / 13.05.2009 Г./ и „ ЧИКАС „ ООД , но той не е по реда за ЗМДТ и действащата наредба на Общински съвет Враца за определяне на цените на услугите.

Данък недвижим имот /ДНИ/ = Данъчната оценка/ ДО / x 1.5 : 1000

ДНИ за Стария месокомбинат / дв. място 2899 кв. м, застроена площ – 1198 кв.м /		
2010 – 180 160.75 x 1.5 : 1000 = 270.24 лв.	лихва – 152.87	
2011 – 180 160.75 x 1.5 : 1000 = 270.24 лв.	лихва – 124.91	
2012 - 180 160.75 x 1.5 : 1000 = 270.24 лв.	лихва – 96.98	
2013 – 180 160.75 x 1.5 : 1000 = 270.24 лв.	лихва – 69.06	
2014 – 180 160.75 x 1-5 : 1000 = 270.24лв.	лихва - 41.59	
Общо	1351.20лв.	485.41 лв.

ДНИ за имот в с. Лиляче – сграда

2010 - 5 217.25 x 1.5 : 1000 = 7.83 лв.	лихва – 4.47	
2011 – 5 190.30 x 1.5 : 1000 = 7.79 лв.	лихва – 3.63	
2012 – 5 163.30 x 1.5 : 1000 = 7.74лв.	лихва – 2.80	
2013 – 5 136.35 x 1.5 : 1000 = 7.70лв.	лихва – 1.97	
2014 – 5 109.40 x 1.5 : 1000 = 7.66лв.	лихва - 1.18	
Общо	38.72лв.	14.05 лв.

ДНИ за имот в с. Лиляче / земя – 2030 дка/

2010 – 925.70 x 1.5 : 1000 = 1.39 лв.	лихва - 0.72	
2011 – 925.70 x 1.5: 1000 = 1.39 лв.	лихва- 0.60	
2012 – 925.70 x 1.5 : 1000 = 1.39лв.	лихва- 0.48	
2013 – 925.70 x 1.5 : 1000 = 1.39 лв.	лихва- 0.35	
2014 – 925.70 x 1.5 : 1000 = 1.39лв.	лихва- 0.21	
Общо	6.95 лв.	2.36 лв

ДНИ за апартамент гр. Враца , ул. „Екзарх Йосиф „№ 71, вх. В,ал.11 / основно /

2010 – 15 096.95 x 1.5 : 1000 = 22.64 : 2 = 11.32 лв.	лихва – 6.45
2011 – 15 096.95 x 1.5 : 1000 = 22.64 : 2 = 11.32 лв.	лихва – 5.26
2012 – 15 096.95 x 1.5 : 1000 = 22.64 : 2 = 11.32 лв.	лихва – 4.07
2013 – 15 096.95 x 1.5 : 1000 = 22.64 : 2 = 11.32 лв.	лихва – 2.89
2014 – 15 096.95 x 1.5 : 1000 = 22.64 : 2 = 11.32 лв.	лихва – 1.74
Общо	56.60 лв. 20.41 лв.

Дължимата такса за ДНИ е главница - 1453.47 лв. + лихвите 522.23 лв.

Такса битови отпадъци:

СТАРИЯ МЕСОКОМБИНАТ

година	партида	Данъчна оценка	Сметосъб. и сметоизв.		Депо		Чистота		Дължимата Сума ТБО		Л
			%	сума	%	сума	%	сума	%	сума	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11=5+7+9	12
2010	5403281862 002	360 321.50 :2=180 160. 75	2.57	463.01 Вн. 274.56	1.80	324.29 Вн. 243.21	4.63	834.15 Вн. 625.62	9	1621.45 Вн. 1143.39	13
2011	5403281862 002	180 160.75	2.55	459.41	1.70	306.27	4.25	765.69	8.5	1531.37	69
2012	5403281862 002	180 160.75	2.40	432.39	1.50	270.24	3.60	648.58	7.5	1351.21	46
2013	5403281862 002	180 160.75	2.40	432.39	1.50	270.24	3.60	648.58	7.5	1351.21	33
2014	5403281862 002	180 160.75	2.40	432.39	1.50	270.24	3.60	648.58	7.5	1351.21	19
ОБЩО 2010- 2014г.				2031.14		1360.20		3337.05		6728.39	18 5

През 2010 г. Дължимата сума 1621.45 не е внесена / 1621.45 : 4 вноски = 405.36 лв.
Затова сумата е по малка - 1143.39 лв. / Не е почнал от началото на годината /

през 2010 година имаме 4 вноски:

- 1-ва вноска от 01.01.2010 до 30.04.2010 г.
- 2-ра вноска от 01.04.2010 до 30.06.2010 г.
- 3-та вноска от 01.07.2010 до 30.09.2010 г.
- 4-та вноска от 01.10.2010 до 30.11.2010 г./ затова делим главницата на 4 /

От 2011 година до края на 2015 г. вноските са две:

- 1-ва вноска от 01.01.2011 до 30.06.2011г.
- 2-ра вноска от 01.07.2011 до 31.10.2011 г.

Имот с. Лиляче, общ. Враца/ сграда/

година	партида	Данъчна оценка	Сметосъб. и сметоизв.		Депо		Чистота		Дължимата Сума ТБО		Л
			%	сума	%	сума	%	сума	%	сума	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11=5+7+9	12
2010	5403281862 003	10434.50:2 = 5 217.25	1.44	7.51	0.80	4.17	0.76	3.97	3	15.65	1.
2011	5403281862 003	5 190.30	1.25	6.49	1.00	5.19	1.25	6.49	2.5	18.17	1.
2012	5403281862 003	5 163.30	1.25	6.45	0.75	3.87	0.25	1.28	2.25	11.60	1.
2013	5403281862 003	5 136.35	1.25	6.42	0.75	3.85	0.25	1.28	2.25	11.55	1.
2014	5403281862 003	5 109.40	1.25	6.38	0.75	3.83	0.25	1.29	2.25	11.50	1.
ОБЩО 2010- 2014г.			33.25		20.91		14.31		68.47		6.

Имот с. Лиляче, общ. Враца /земя - 2 030 дка/ - пълен промил

година	партида	Данъчна оценка	Дължимата Сума ТБО		Лихва
			%	сума	
1	2	3	4	5	5
2010	5403281862004	925.70	3.00	2.78	0.29
2011	5403281862004	925.70	2.50	2.31	0.24
2012	5403281862004	925.70	2.25	2.08	0.21
2013	5403281862004	925.70	2.25	2.08	0.21
2014	5403281862004	925.70	2.25	2.08	0.21
ОБЩО 2010-2014г.			11.33		1.16

Имот апартамент гр. Враца, ул. „ Екзарх Йосиф“ № 71, вх. В, ап. 11

година	партида	Данъчна оценка	Сметосъб. И сметоизв.		Депозит		Чистота		Дължимата Сума ТБО		Л
			%	сума	%	сума	%	сума	%	сума	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11=5+7+9	12
2010	5403281862 001	15 096.95	0.90	13.59	0.60	9.06	1.50	22.64	3.00	45.29	25
2011	5403281862 001	15 096.95	0.75	11.32	0.50	7.55	1.25	18.87	2.50	37.74	17
2012	5403281862 001	15 096.95	0.75	11.32	0.45	6.79	1.05	15.86	2.25	33.97	12
2013	5403281862 001	15 096.95	0.75	11.32	0.45	6.79	1.05	15.86	2.25	33.97	8.
2014	5403281862 001	15 096.95	0.75	11.32	0.45	6.79	1.05	15.86	2.25	33.97	5.
ОБЩО 2010-			58.87		36.98		89.09		184.94		69

2014г.							
--------	--	--	--	--	--	--	--

Дължимата такса битови отпадъци /ТБО/ е 6993.13 лв. + лихви 1902.37 лв.

Съгласно чл. 55 от ЗМДТ и с наредбата по чл. 1, ал.2. Общинския съвет определя размера на данъка за превозните средства съобразно вида им и изискванията. Коефициента се определя съгласно броя на годините от годината на производство, включително и годината на производство / над 14 год. коефициент -1,
над 5 до 14 год вкл. -1.5,
до 5 години вкл. -2.8/

2.1. ФОЛКСВАГЕН ЛУПО – произведено 2000 год. 01.01
2013 г. 55 KW x 0.40 лв. x коеф.1.5 = 33.00лв. : 2 /-50 %-катал. =16.50 лв. лихва 3.84лв.
2014г. 55 KW x 0.40 лв. x коеф. 1= 22.00лв. - 30 % =15.40 лв. лихва 2.02 лв.
Общо 31.90 лв. лихва 5.86 лв.

2.2.ФИАТ ТЕМПРА- произведена 1992 год.
2010 г. 68 KW x 0.54 лв. x коеф. 1 =36.72 лв. : 2/-50 % -катал./= 18.36 лв. лихва 10.27лв.
2011 г. 68 KW x 0.54 лв. x коеф. 1 =36.72 лв. : 2/ -50 % катал./= 18.63 лв. лихва 8.06 лв.
2012 г. 68 KW x 0.54 лв. x коеф. 1 =36.72 лв. : 2/-50 % -катал./= 18.63 лв. лихва 6.15 лв.
2013 г. 68 KW x 3 м. закрыта партида = 4.59 лв. лихва 1.15лв.
Общо 59.67лв. лихва 25.63 лв.

2.3. ОПЕЛ ВЕКТРА –придобита м.4. 2007 год.
2010г. 92kw x 1.10 лв. x коеф. 1.5 = 151.80 лв. лихва 84.89 лв.
2011г. 92kw x 1.10 лв. x коеф. 1.5 = 151.80 лв. лихва 66.60 лв.
2012г. 92kw x 1.10 лв. x коеф. 1.5 = 151.80 лв. лихва 50.87 лв.
2013г. 92kw x 1.10 лв. x коеф. 1.5 = 151.80 лв. лихва 35.38лв.
2014г. 92kw x 1.10 лв. x коеф. 1.5 = 151.80 лв. лихва 19.96 лв.
Общо : 759.00 лв. лихва 257.70 лв.

2.4. ТОВАРЕН АВТОМОБИЛ „МЕРЦЕДЕС 312 Д“ ВР 1885 АС
2010г. 2.5 т./3т. x 30.00 лв. на тон = 90.00 лв. лихва 50.33 лв.
2011г. 2.5 т./3т. x 30.00 лв. на тон = 90.00 лв. лихва 39.48лв.
2012г. 2.5 т./3т. x 30.00 лв. на тон = 90.00 лв. лихва 30.16лв.
2013г. 2.5 т./3т. x 30.00 лв. на тон = 90.00 лв. лихва 20.98 лв.
2014г. 2.5 т./3т. x 30.00 лв. на тон = 90.00 лв. лихва 11.84 лв.
Общо: 450.00 лв. лихва 152.79лв.

Дължимата такса за данъка на горепосочените превозни средства за периода 2010г. - 2014г. е 1453.36 лв. + лихва 441.98 лв.

ОБЩО ЗАДЪЛЖЕНИЯ: /2010-2014/

ДНИ - главница 1453.47 лв. + лихва 522.23 лв.
ТБО – главница 6993.13 лв. + лихва 1902.37 лв.
ДПС – главница 1300.57 лв. + лихва 441.48 лв.
9747.17 лв. 2866.58 лв.

2. Правилно ли са изчислени дължимите суми и лихвите върху тях за Данък върху недвижими имоти , Такса за битови отпадъци и Данък върху превозни средства , в Акт за установяване на

задължения № 283 / 7.07.2015 год. и има ли несъответствия.

Технически изчисленията са извършени правилно. Дължимата такса правилно е определена на база данъчна оценка на имотите по партиди са изчислени при спазване на законовите норми съгласно характеристиките, имащи значение за определянето от подадените от жалбоподателят данъчни декларации и вписаните характеристики на имотите се установява ТБО, ДНИ и ДПС в размер на 9747.17 лв.

Съгласно Закона за лихвите върху такси, данъци и други държавни вземания, същите се събират със законната лихва.

Допусната е техническа грешка при посочването на процентите по отделните показатели, но тя е само при изписването им и това не се е отразило на определения размер, както е видно от резултатите по горе.

Правилно ли е определен размера на посочения в акта лихва от 2816.70 лв.? Да правилно е изчислена към момента на издаването на акта.

Според моите изчисления лихвата е 2866.58 лв. т.е с 49.88 лв. повече, но това е защото лихвата се капитализира постоянно, така че е допустимо към този момент да има тази разлика в сумите на лихвата.

3. Предоставена ли е от страна на Община Враца за лицето, услугата сметосъбиране и сметоизвозване, съответно по какъв начин и в какъв интервал е предоставена услугата, за която е начислена Такса битови отпадъци за недвижимите имоти, посочени в Акта за установяване на задължения № 283 / 7.07.2015 г. ?

Според нормативната уредба, таксата за битови отпадъци по ЗМДТ е изградена върху принципа, съгласно който такса се заплаща за предоставена услуга. ТБО се заплаща за услугите по събирането, извозването и обезвреждането в депа или други съоръжения на битови отпадъци, както и за поддържането на чистотата на териториите за обществено ползване в населените места. Границите на районите и видът на предлаганите услуги по чл. 62 от ЗМДТ в съответния район, както и честотата на сметоизвозване са определени със заповед на кмета на общината се извършват услуги по чл. 62 от ЗМДТ, каквото е местонахождението на имотите т.е общината има основание да събира такса за тези имоти за съответната услуга.

Жалбоподателя не попада в хипотезата на освобождаване и облекчения, затова таксата, определена в акта е дължима. Задължено лице за данъка и таксата /чл. 11 от ЗМДТ/ е собственика на имотите, а не наемателя съгласно приложения договор за наем от 01.03.2009 г.

Приложения сключен договор от 13.05.2009 г. между „БРАМС – 96 „ АД Шумен и „ЧИКАС“ оод не е по реда на ЗМДТ и действащата наредба на общински съвет Враца за определяне и администриране на местните такси и цени на услугите и права на територията на община Враца.

Имотите на жалбоподателя се намират в строителни граници, спрямо строителните граници на града и район, определен от общината за събиране и сметоизвозване.

В отговор на поставените задачи на експертизата от Административен съд Враца II-ри състав с председател Юлиян Киров, на база на представените в експертизата документи и съгласно направените констатации и в констативно- съобразителната част, експертизата дава своето заключение

ОТГОВОРИ НА ПОСТАВЕНИТЕ ВЪПРОСИ:

Въпрос № 1: *Какъв е размера на дължимите от Мариян .....суми за Данък върху недвижими имоти , Такса за битови отпадъци и Данък върху превозните средства , съгласно нормативните изисквания , вкл. Наредба за определяне и администриране на местните такси и цени на услуги на Общински съвет Враца.*

Отговор на въпрос № 1: Жалбоподателят Мариян .....е регистриран , като задължено лице на основание подадени от него декларации .

Няма подадени декларации за промяна в обстоятелствата за определяне на данъка.

Данък недвижими имоти /ДНИ/= Данъчна оценка / ДО/ x 1.5 : 1000

Дължимата такса за ДНИ е главница - 1453.47 лв. + лихви 522.23 лв.

Дължима такса битови отпадъци /ТБО/ е - 6993.13лв. + лихви 1902.37 лв.

Дължим данък превозни средства / ДПС/е - 1300.57лв. + лихви 441.48 лв.

Общия размер на дължимите суми /2010-2014/ 9747.17 лв.
2866.58 лв.

Разликата в сумата на лихвите по акта е – 49.88 лв. в повече.

Въпрос № 2: *Правилно ли са изчислени дължимите суми и лихвите върху тях за Данък върху недвижими имоти , Такса за битови отпадъци и Данък върху превозни средства , в Акт за установяване на задължения № 000 / 7.07.2015 год. и има ли несъответствия.*

Отговор на въпрос № 2:

Технически изчисленията са извършени правилно. Дължимата такса правилно е определена на база данъчна оценка на имотите по партиди са изчислени при спазване на законовите норми съгласно характеристиките, имащи значение за определянето от подадените от жалбоподателя данъчни декларации и вписаните характеристики на имотите се установява ТБО, ДНИ и ДПС в размер на 9747.17 лв.

Съгласно Закона за лихвите върху такси, данъци и други държавни вземания, същите се събират със законната лихва.

Правилно ли е определен размера на посочения в акта лихва от 2816.70 лв.? Да правилно е изчислена към момента на издаването на акта.

Според моите изчисления лихвата е 2866.58 лв. т.е с 49.88 лв. повече, но това е защото лихвата се капитализира постоянно, така че е допустимо към този момент да има тази разлика в сумите на лихвата.

Въпрос № 3: *Представена ли е от страна на Община Враца за лицето, услугата сметосъбиране и сметоизвозване, съответно по какъв начин и в какъв интервал е предоставена услугата за която е начислена Такса битови отпадъци за недвижимите имоти, посочени в Акта за установяване на задължения № 000/ 7.07.2015 г. ?*

Отговор на въпрос № 3:

Предоставена е от страна на Община Враца услугата сметосъбиране и сметоизвозване на лицето за горепосочения период /2010 -2014 /

„БКС – Враца“ ЕООД е извършвало дейности по сметосъбирането и сметоизвозването по график.

Жалбоподателят не попада в хипотезата на освобождаване и облекчения, затова таксата, определена в акта е дължима. Задължено лице за данъка и таксата /чл. 11 от ЗМДТ/е собственика на имотите, а не наемателя съгласно приложения договор за наем от 01.03.2009 г.

Имотите на жалбоподателя се намират в строителни граници, спрямо строителните граници на града и район определен от Общината за събиране и сметоизвозване.

Гр. Враца

.....
/дата/

Изготвил заключението :

/Розина Банова/

Приложение № 12

КОМПЛЕКСНА СЪДЕБНО ТЕХНИЧЕСКА ЕКСПЕРТИЗА

Днес,....., подписаните, арх. Атанас Йорданов и инж. Симеонка Битунска, вещи лица поредни номера..... и ..... от списъка на Окръжен съд Враца, съставихме настоящата **КОМПЛЕКСНА СЪДЕБНО - ТЕХНИЧЕСКА ЕКСПЕРТИЗА** N .....по регистъра на вещо лице.

ЕКСПЕРТИЗАТА Е ИЗГОТВЕНА от арх. Атанас Йорданов – експерт / образование: висше, магистър, архитектура и инж. СИМЕОНКА БИТУНСКА – експерт, строителен инженер /образование: висше, магистър/ специалност ВИК

ВЪЗЛОЖИТЕЛ: АДМИНИСТРАТИВЕН СЪД - гр. Враца във връзка с адм. дело №..... /2017 г. по описа на Административен съд гр. Враца.

ДАТА НА ПОЛУЧАВАНЕ: ОПРЕДЕЛЕНИЕ от 31.10.2012 год. на АС- гр. Враца, получено на .....2012 г.

ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ: Обжалване на Заповед № ДК-10-СЗР-4/25.01.2017 г. на Началника на РДНСК-СЗР

КРАТКИ ДАННИ ЗА ХАРАКТЕРА НА ДЕЛОТО:

ИЩЕЦ: Нина.....

ОТВЕТНИК: Началник на РДНСК-СЗ Р – ул. “Хр.Ботев” №46.

ДЕЛОТО Е НАСРОЧЕНО ЗА: .....-13.30 часа

ПОЛЗВАНА ДОКУМЕНТАЦИЯ И НОРМАТИВИ

Комплект документи - от съдебна преписка по дело 64/2017 г. на АС гр. Враца
- ЗУТ

- Закон за собствеността.

- Наредба № 1 от 30.57.2003 за номенклатура на видовете строежи-

- Наредба № 7 за правила и норми по устройство на територията

- Наредба 2/22.03.2005 за проектиране изграждане и експлоатация на водоснабдителни системи.

- Наредба №4/17.06.2005 г/попр-ДВ/8.07.2005 /за проектиране , изграждане и експлоатация на ВиК сградни инсталации.

- Норми за проектиране на ВиК сградни инсталации-по з-д №РД-02-14-35 от .....1986 г.

ЗАДАЧИ НА ЕКСПЕРТИЗАТА:

1. Има ли допуснати нарушения на инвестиционния проект, съобразно изискванията за съответствие на чл. 142.ал.5 и чл.169 от ЗУТ?
2. Преустройството предвижда ли изменение на общите части на сградата ?
3. С инвестиционния проект, предвижда ли се изцяло или частично премахване на коминно тяло в процесното жилище?
4. Какво би станало ако и трите бани и тоалетни се ползват едновременно, ще може ли съществуващата ВиК инсталация да поеме натоварването ?

ОБСТОЯТЕЛСТВЕНА ЧАСТ

Делото е заведено по следните причини:

1. Издадено РАЗРЕШЕНИЕ ЗА СТРОЕЖ №131/14.12.2016 г.
2. ЖАЛБА на ищеца до Гл.архитект на община Враца и РДНС-СЗР.
3. ЗАПОВЕД № ДК-10-СЗ Р-4/25.01.2017г.
4. ЖАЛБА чрез РДНСК-СЗР до АДМ. СЪД-гр. Враца.
5. МОЛБА на ищеца -допускане на съдебно техническа експертиза във връзка с горепосочените документите от №1 до №4.
6. ПРОТОКОЛ/31.05.2017г за допускане повторна съвместна съдебно техническа експертиза.

КОНСТАТИВНА ЧАСТ

Издаденото Разрешение за строеж дава право на :
.....в ролята на, да извършат
строителство на :

ВЪТРЕШНО ПРЕУСТРОЙСТВО НА АПАРТАМЕНТ №4, находящ се в УПИ VI-68/бивш пл.н /-кв.,ул.“ж.к. ЦГЧ-по плана на гр. Враца идентификатор 1225.1020.68.... по кадастралната карта на гр.Враца.

В изпълнение на задачата по отговори на поставените въпроси извършихме следното:

Направихме оглед на процесния жилищен имот в присъствието на жалбоподателя по делото и Управителя на „ЕУРОТРЕЙДИНГ КОНСТРУЦИОНИ“- ЕООД-гр.Враца,/новия собственик на имота, съгласно Н.А.№ /.

Направихме оглед и на жилищния имот на жалбоподателя/ищеца/ ап
Запознахме се с преписката по делото-съпоставяйки наличните документи с нормативните актове-актуални към настоящия момент.

Приложение: снимков материал

Проследихме изпълнението на разрешеното преустройство и констатирахме следното:

По т.1 ОТ ВЪПРОСИТЕ

Чл. 142 ал.(5) Оценката обхваща проверка за съответствие със:

- предвижданията на подробния устройствен план;
- правилата и нормативите за устройство на територията;
- (изм. - ДВ, бр. 101 от 2015 г.) изискванията по чл. 169, ал. 1 и 3;
- взаимната съгласуваност между частите на проекта;
- пълнотата и структурното съответствие на инженерните изчисления;

- изискванията за устройство, безопасна експлоатация и технически надзор на съоръжения с повишена опасност, ако в обекта има такива;
- (изм. - ДВ, бр. 82 от 2012 г., в сила от 26.11.2012 г.) други специфични изисквания към определени видове строежи съгласно нормативен акт, ако за обекта има такива;
- (нова - ДВ, бр. 32 от 2012 г., в сила от 24.04.2012 г.) изискванията на влезли в сила административни актове, които в зависимост от вида и големината на строежа са необходимо условие за разрешаване на строителството по Закона за опазване на околната среда, Закона за биологичното разнообразие, Закона за културното наследство или друг специален закон, както и отразяване на мерките и условията от тези актове в проекта;
- (нова - ДВ, бр. 53 от 2012 г., в сила от 13.07.2012 г., отм. - ДВ, бр. 13 от 2017 г.)
- (нова - ДВ, бр. 62 от 2015 г., в сила от 14.08.2015 г.) изискванията за предотвратяване на големи аварии с опасни вещества и ограничаване на последствията от тях за човешкото здраве и околната среда по глава седма, раздел I от Закона за опазване на околната среда.

Чл. 169. (Изм. - ДВ, бр. 76 от 2006 г., в сила от 01.01.2007 г.) (1) (Изм. - ДВ, бр. 101 от 2015 г.) Строежите се проектират, изпълняват и поддържат в съответствие с основните изисквания към строежите, определени в приложение I на Регламент (ЕС) № 305/2011 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2011 г. за определяне на хармонизирани условия за предлагането на пазара на строителни продукти и за отмяна на Директива 89/106/ЕИО на Съвета (ОВ, L 88/5 от 4 април 2011 г.), за:

- механично съпротивление и устойчивост;
- безопасност в случай на пожар;
- хигиена, здраве и околна среда;
- достъпност и безопасност при експлоатация;
- защита от шум;
- икономия на енергия и топлосъхранение;
- устойчиво използване на природните ресурси.

Заклучение : Изготвена е оценка от ОЕСУТ / Общински експертен съвет по устройство на територията/ съгласно изискванията на горните членове и алинеи . Смятам че в проектите няма допуснати нарушения.

По точка 2 ОТ ВЪПРОСИТЕ

В ДР ЗУТ е дадена легална дефиниция на елементи от сграда съгласно §5,

- (предишна т. 52 - ДВ, бр. 65 от 2003 г.) "Фасада" е външна ограждаща стена на сграда, която стъпва на терена.
- (предишна т. 53 - ДВ, бр. 65 от 2003 г.) "Калканна стена" е външната стена на сграда или постройка без корниз или стреха и без отвори за врати и прозорци, разположена на вътрешната граница на поземлен имот.

- (предишна т. 54 - ДВ, бр. 65 от 2003 г.) "Балкон" е открита използваема площ върху конзолна конструкция, издадена пред фасадата на сградата.
- (предишна т. 55 - ДВ, бр. 65 от 2003 г.) "Лоджия" е използваема площ, открита от външната си страна и включена в общия обем на сградата.
- (предишна т. 56 - ДВ, бр. 65 от 2003 г.) "Тераса" е открита използваема площ, разположена върху помещения, върху колони или върху терена.

Тъй като откритото пространство пред апартамента е лоджия, то отварянето на нова врата за достъп и зазиждането на съществуващата такава, не засягат фасадата на сградата, тъй като стената към лоджията не стъпва на терена, предвид определеното на §5, т.55 ДР ЗУТ, т.е. не представлява фасадна стена по смисъла на ЗУТ. Лоджията в случая е елемент от застроената площ на жилището видно от нот. акт и по чертеж 130м2

Заклучение: Тъй като фасадата представлява един от елементите от общите части на многофамилна сграда, а в случая промяната касае елемент **лоджия**, и тъй като тя не е елемент от фасадата то няма засягане на **обща част фасада**.

ПО точка.3 ОТ ВЪПРОСИТЕ

При внимателен прочит на приложените строителни книжа графична и текстова част, е видно, че никъде в проектната документация и обяснителните записки към проектите не е предвидено засягане на общи части и цялостно или частично премахване на съществуващо коминно тяло.

В случая се касае за погрешно заснемане на съществуващите комини. Същото бе установено при огледа на обектите на II и III етажи. Приложени са снимки от процесните пуктове комини бани.

Заклучение: Проектно не се предвижда премахване или засягане на комини

ПО точка 4 ОТ ВЪПРОСИТЕ

По изготвения проект-част ВиК инсталации на еднофамилното жилище – преустройството е започнато. Извършването до момента не е последователно и съгласно Правилника за извършване, приемане на СМР по част ВиК и Наредбата за осигуряване на безопасно-хигиенни условия на труд. Процесният имот – ап.4 е самостоятелно еднофамилно жилище в жилищна сграда на ул."Г.С.Раковски" №7 и е част от 2-етажна надстройка върху еднофамилна къща в поземлен имот. Имотът съгласно ЗУТ, част първа глава първа, раздел II, чл.8, раздел VI, чл.37, ал 1 и 2 по действащия подробно устройствен план е с предназначение за жилищно строителство-респективно съществуващата жилищна сграда.

По ЗУТ-чл.40-всяко жилище, трябва да има самостоятелен вход, най малко едно жилищно помещение, кухня или кухня-бокс и баня-тоалетна, както и складово помещение, което може да бъде в жилището или извън него. Допустимо е помещенията, да бъдат пространствено свързани с ИЗКЛЮЧЕНИЕ НА БАНИ И ТОАЛЕТНИ и е за

задоволяване на жилищни нужди съгласно § 5 чл.30 от Заключителни разпоредби на ЗУТ. Промяна на предназначението на имота не е налична спрямо чл.41 от същите разпоредби-въпреки ,че в последния Н.А.№81,т.І, рег.940, нот.дело 55 от 2017-жилището се дефинира като самостоятелно.

Разрешеното преустройство по същност е „текущ ремонт“ и трябва да отговоря на т.43-букви а),б) и в) от заключителните разпоредби на ЗУТ.

По представения Р.П. за преустройство на ап.№4 в триетажната жилищна сграда в проекта за Ви К на етажа са предвидени 3 бр.санитарни помещения,като обща/баня и WC/.

Оразмеряването на В и К инсталацията за апартамент № 4 е извършено в съблюдаване на съществуващата сградна такава ,респективно съществуващите СВО и СКО, в частност сградните ВВК и ВКК .

Захранващият водопровод по улицата е ф 100 Ч,а канализационният профил е ф 400 .Наличният напор в точката на захранване от СВО е 2,5 атм.Предвидените за етажа разводки на водопровода са РР ф20,за канализацията РЕ ф 100.

При това състояние е обезпечено нормалното функциониране на ВиК инсталацията,която удовлетворява нуждите на фамилното жилище.

Изготвянето на проекта за ВиК е извършено като са спазени съответните нормативни документи.

Хидравличните изчисления на тръбите на В и К в ап.4 са съответно за жилищна сграда от фамилен характер ,както по отношение на водоснабдителните норми , така и на обитателите на апартамента.като жилище от фамилен характер. В случай на използване едновременно на 3-санитарни възли- при направените изчисления хидравличната проводимост е **неосъществима** .Включват се утроен брой еквивалентни прибори-с което се променят компонентите за оразмерителното водно количество-което с предвидените хоризонтални разводки не може да се проведе. Това определя всяко санитарно помещение да работи самостоятелно. Ситуация при такива обитатели на апартамента-минимум 4 човека -да работят едновременно трите санитарни помещения е неоправдана и икономически неизгодна./никога един обитател не би могъл да ползва едновременно различни прибори/.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въпрос № 1: *Има ли допуснати нарушения на инвестиционния проект,съобразно изискванията за съответствие на чл. 142.ал.5 и чл.169 от ЗУТ?*

Отговор на въпрос № 1: По одобрения проект за преустройство на ап.№ 4-съпроводен с преразпределение на съществуващите помещения, съответно предвиждането на повече от един санитарен възел, считам че, направеното преустройство е съотносимост с § 1,т.5,т.от ЗУЕС.

Изготвена е оценка от ОЕСУТ / общински експертен съвет по устройство на територията/ съгласно изискванията на горните членове и алинеи . Смятам че в проектите няма допуснати нарушения.

Въпрос № 2: *Преустройството предвижда ли изменение на общите части на сградата ?*

Отговор на въпрос № 2: о Н.А. на възложителите на преустройството/бившите собственици на ап.№, направеното дарение включва и пристроен гараж с 17 м2 площ и надстройка от стая-17 м2 имаща санитарен възел

/баня+WC/.Тъй като фасадата представлява един от елементите от общите части на многофамилна сграда , а в случая промяната касае елемент **лоджия** , и тъй като тя не е елемент от фасадата то няма засягане на **обща част фасада**.

Въпрос № 3: *С инвестиционния проект, предвижда ли се изцяло или частично премахване на коминно тяло в процесното жилище?*

Отговор на въпрос № 3: Проектно не се предвижда премахване или засягане на комини

Въпрос № 4: *Какво би станало ако и трите бани и тоалетни се ползват едновременно, ще може ли съществуващата ВиК инсталация да поеме натоварването ?*

Отговор на въпрос № 4: Ако в бъдеще време въпросния имот не се обитава от 1 семейство-задължително трябва да се направи преоразмеряване за ВВК,ВКК на цялата сграда, респективно хоризонталната разводка по етажите, като това може да промени и захранващите жилищната сграда СВО и СКО.

Най вероятно водоснабдяването на въпросната пристройка и отводняването ѝ е към съществуващата сградна В и К инсталация.

Това е предмет на възлагане на ново проектиране за съществуващата ВиК инсталация и изготвяне на нов РП по част ВиК на триетажната жилищна сграда

СЪСТАВИЛИ:

.....
/арх. /

.....
/инж. /

гр.Враца
.....Г.

ДОПЪЛНИТЕЛНА СЪДЕБНО – СЧЕТОВОДНА ЕКСПЕРТИЗА

Днес,....., подписаният, ПЕТКО ОГНЯНОВ АЧЕВ - вещо лице пореден номер ..... от списъка на вещите лица към Окръжен съд гр. Враца, съставих настоящата СЪДЕБНО – СЧЕТОВОДНА ЕКСПЕРТИЗА N .....по регистъра на вещо лице.

ЕКСПЕРТИЗАТА Е ИЗГОТВЕНА от ПЕТКО ОГНЯНОВ АЧЕВ – експерт икономист / образование: висше, магистър, Организация на производството, счетоводство и контрол

ВЪЗЛОЖИТЕЛ: РАЙОНЕН СЪД - гр. Мездра, във връзка с ГР. ДЕЛО N ...../2012 ГОДИНА по описа на съда.

ДАТА НА ПОЛУЧАВАНЕ: ОПРЕДЕЛЕНИЕ от .....2012 год. на РС-гр.Мездра, получено на дата.....2012г.

ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ: Предявяване на ИСК ПРОТИВ „БДЖ – ТОВАРНИ ПРЕВОЗИ” ЕООД ЗА НЕПРАВОМЕРНО СЪКРАЩЕНИЕ.

КРАТКИ ДАННИ ЗА ХАРАКТЕРА НА ДЕЛОТО:

ИЩЕЦ: Т..... от с.Люти дол общ. Мездра

ОТВЕТНИК: „БДЖ-Товарни превози” ЕООД гр.София

ДЕЛОТО Е НАСРОЧЕНО ЗА:..... - 9,00 часа

ЗАДАЧА НА ЕКСПЕРТИЗАТА: След като извърши проверка в ответното дружество на ул.”Иван Вазов” и на сточна гара да даде заключение отговаря ли щатното разписание от 9 април 2012 г. на това, което е дадено на вещото лице както и това от 28 май 2012 г. да установи трудовия стаж на лицата, участвали в подбора.

ПРОВЕРКА КНИЖА И ДОКУМЕНТИ

На експертизата се предоставиха следните документи:

- гр.дело №...../2012 г. и приложенията към него;
- ведомости за заплати за месеците май, юни, юли и септември 2012 г.
- списъци на лицата, заемащи длъжността „стрелочник маневрен” и „стрелочник маневрен спирач” в района на товарни превози софия 2 към „бдж - товарни превози” еоод гр.софия преди 25.05.2012 г., датата на промяна на разписанието на длъжностите и основните заплати за тях на бизнесцентър софия 2 към бдж за товарни превози, където фигурира и длъжността, заемана от ищеца;

- досиетата на всички лица, заемащи длъжността „стрелочник маневрен” и „стрелочник маневрен спирач” в района на товарни превози София 2 към „БДЖ - Товарни превози” ЕООД преди извършване на подбора и съкращението.

КОНСТАТАЦИИ: На основание поставената задача, прегледах щатното разписание от 09.04.2012 г., намиращо се в управлението на БДЖ „Товарни превози” ЕООД в гр.София на ул.”Иван Вазов” 3 и предоставено на поделението на Сточна гара.

Между предоставеното ми по-рано щатно разписание от 9 април 2012 г. от поделението в Сточна гара на „Владайска река” и това, което ми бе предоставено при втората проверка от разликата е само в бройките на „Стрелочник маневрен” в Илиянци.

В първото, бройките на „Стрелочник маневрен” в Илиянци са записани 13 бр., а в предоставеното ми при повторната проверка бройките на „Стрелочник маневрен” в Илиянци са записани 16 бр.

Всички други бройки за дадената длъжност между двете щатни разписания, датирани с 9 април 2012 г. съвпадат. Общата бройка по щатното разписание на бройките на „Стрелочник маневрен” и „Стрелочник маневрен спирач” са 37. Толкова са и лицата заемали тези две длъжности.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Въпрос № 1: *След като извърши проверка в ответното дружество на ул.”Иван Вазов” и на сточна гара да даде заключение отговаря ли щатното разписание от 9 април 2012 г. на това, което е дадено на вещото лице както и това от 28 май 2012 г. да установи трудовия стаж на лицата, участвали в подбора.*

Отговор на въпрос № 1: Между предоставеното ми по-рано щатно разписание от 28 Май 2012 г. от поделението в Сточна гара на „Владайска река” и това, което ми бе предоставено при втората проверка, разлика няма.

Общата бройка по щатното разписание от 28 Май 2012 г. на „Стрелочник маневрен” е 31, така както е посочено и в първоначалната експертиза.

Трудовия стаж на всички лица, участвали в подбора, съм представил в долната таблица:

№ по ред	Име, Презиме, Фамилия	Образование и правоспособност	Трудов стаж
1	ВАЛЕНТИН	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Илиянци	22г.5м.
2	МИРОСЛАВ	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Илиянци	16г.7м.
3	ГЕРГИН	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Илиянци	23г.7м.
4	ВАЛЕНТИН	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Илиянци	21г.11м.
5	ИВО	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Илиянци	13г.4м.
6	ТОДОР	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Илиянци	14г.9м.
7	МИРОСЛАВ	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Илиянци	5г.10м.
8	КИРИЛ	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Илиянци	16г.9м.
9	НЕДЯЛКО	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Илиянци	5г.0м.
10	БОРИСЛАВ	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Илиянци	11г.1м.
11	МИХАИЛ	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Илиянци	21г.6м.
12	ИВАН	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Илиянци	21г.11м.
13	СИМЕОН	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Мездра	15г.2м.
14	КРАСИМИР -съкр.	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Мездра	19г.2м.
15	ИЛИЯ	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Мездра	24г.0м.

№ по ред	Име, Презиме, Фамилия	Образование и правоспособност	Трудов стаж
16	ЕМИЛ	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Лом	23г.0м.
17	СТОЯНЧО	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Мездра	21г.3м.
18	ЕМИЛ	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Лом	22г.7м.
19	ГЕОРГИ	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Лом	31г.5м.
20	ПЕТКО	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Лом	22г.1м.
21	ИВАЙЛО	СТРЕЛ.МАН. СПИРАЧ Лом	23г.2м.
22	КРАСИМИР	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Илиянци	31г.9м.
23	НИКОЛАЙ	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Илиянци	16г.1м.
24	ГЕОРГИ	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Кремиковци	5г.5м.
25	ВАЛЕНТИН	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Кремиковци	23г.1м.
26	ЛАЗАР	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Мездра	30г.8м.
27	НИКОЛАЙ СЪКР.	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Мездра	25г.10м.
28	МИЛЕН	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Мездра	11г.5м.
29	МАКСИМ	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Мездра	23г.1м.
30	ИВАЙЛО	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Мездра	13г.7м.
31	ПЛАМЕН	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Мездра	4г.0м.
32	НИКОЛАЙ	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Мездра	22г.10м.
33	ТОШКО	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Мездра	26г.3м.
34	ЦВЕТАН	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Мездра	17г.2м.
35	ЦВЕТЕЛИН	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Мездра	16г.10м.
36	КРАСИМИР	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Лом	9г.8м.
37	ЕВГЕНИ	СТРЕЛ.МАНЕВРЕН - Лом	6г.6м.

..... Г..
ГРАД МЕЗДРА

ВЕЩО ЛИЦЕ: _____
/П. АЧЕВ/

ЗАБЕЛЕЖКА: Всички примерни експертизи са изготвени от участниците в курса. Направените от съставителите на наръчника корекции касаят само структурата и оформянето им, без да засягат съдържанието в тях.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Цеков, Ц. Организация на съдебната експертиза в България, Университетско издателство „Св.Климент Охридски”, С 1994 г.

Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право, Наука и изкуство, С.1966 г.

Топалов, П., Г. Георгиев, Наказателен процес на Народна република България (Обща част и предварително производство). С.: ВИ „Георги Димитров“ - МВР, 1989 г.

Павлов, С. Осигуряване на гражданите право на защита в наказателния процес на НРБ. С.: Издателство на БАН, 1986 г.

Бобатинов, М. Б. Кънев, За някои от трудностите, които могат да възникнат в тази насока. Съдебно- счетоводните експертизи - актуални проблеми. Общество и право, 2006 г.

Цеков, Ц. Криминалистика, С. 1998 г., Изд. Къща СИЕЛА

Лекции на **проф. Цанков** за съдебните експертизи

Съдебна практика

От **Наръчника за вещи лица**, публикуван на страницата на Великотърновския административен съд, с някои поправки са взаимствани:

1. Представянето на съдебната система със съпътстващите схеми за организацията ѝ и за процеса на обжалване.
2. Изискванията към вещото лице, за да получи възнаграждението си.
3. Архива на вещото лице.
4. Етичните правила за поведението на вещото лице.
5. Участието на вещото лице в съдебно заседание със схемата на съдебната зала.